KASHGAR LITERATURE

AltunOq

قەشقەر ئەدەبىياتى

3

١٩٩٥

چاڭقىغان يۈرەكلەر　　　　ئۆز بېغىمىزنىڭ مېۋىسى

(ۋۇ سۈرەتلەرنى ئادىل ئىسمايىل تارتقان)

«سەركۆيى پامىر» سەنئەت كېچىلىكىدە ياش ناخشىچى لەيلى «ئاسمان» دېگەن ناخشىسى بىلەن تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.

(تۇردى ئېلى فوتوسى)

قەشقەر ئەدەبىياتى

(قوش ئايلىق ژۇرنال)

3
1990

19 - يىل نەشرى

(ئومۇمىي 94 - سان)

«قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

AltunOq

بۇ ساندا

نەسرىي ئەسەرلەر

ئابلىمىت ساۋۇت ...... تۈگۈن يېشىلدى 1
تۇرسۇنجان سەمەت ...... ئاھ، ئاچقۇچ! 5
ئۆمەرجان روزى ...... سەيلىگاھتىكى چۈش 32
مۇھەممەت ئىمىن ...... قورقۇنچلۇق ئاپەت 39
ئەكرەم ھېزىم ...... « ھاجەتمەن » 65
نىيازئىمىن قۇربانى ...... خىسلەت 68
تۇرسۇنجان سىدىق ...... سىرلىق تەڭگە 70
رەھىم يۈسۈپ ...... ئىلھام بۇلاقلىرىدىن ئۈنچىلەر 71
ئابدۇكېرىم سەلەي ...... دوستلۇق 72

شېئىرىيەت گۈلزارى

تۇرسۇن نىياز ...... كۆڭۈل قۇشلىرىم كۈيلەيدۇ ناخشا 14
مۇھەممەتئىبايى زۇنۇن ...... ئېھتىرام گۈلدەستىسى 18
ئىشقى ...... نورۇز شەنىگە 21
سۆزۈك ...... شېئىرلار 22
ئابدۇسوپۇر سەئىدى ...... ئىككى شېئىر 23
ئابدۇللا سۇلايمان ...... شېئىرلار 24
ئابدۇقادىر جالالىدىن ...... قەشقەر غەزەللىرى 26
نۇردۇن مۇسا، ھەبىبۇللا ئوسمان، تۇراپ ھەسەن، ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن ...... شېئىرلار 28
ياشلار ئىجادىيىتىدىن ...... شېئىرلار 48

شەبنەم

ئەخەت تۇردى ...... « تاختا كۆۋرۈك » بويىدا تۇغۇلغان ئويلار 74
مۇھەممەتجان ئەمتىمىن ...... مەنىۋى دۇنيانىڭ ساداسى 82

ئەدىبلەر مۇنبىرى

روزى سايىت ...... « چاقچاق » ئىزىدىن چاقچاق 60

باللار ئەدەبىياتى

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن ...... يەتتە ـ سەككىز ياش چاغلىرىمدا 85
ئابلىمىت قۇربان (ساباھى) ...... شېئىرلار 87
ئابلىكىم روزى ...... شېئىرلار 90

ساتىرا ۋە يۇمۇر

ئۆمەر ئوسمان ...... شېئىرلار 92

ئەدەبىي ئىجادىيەت كۇرسى

كۇرسانتلار ئىجادىيىتىدىن 94

خەزىنە

ئەنۋەر ئىسمائىل ...... يىغىلمىلىق تۈلۈمى (شېئىرى چۆچەك) 103
سېيىت ئىملى، ئابدۇرېشىت مولاق ...... تۇر چولپان ...... (چۆچەك) 107

ئەجداد ۋە ئەۋلاد

ئابدۇلقادىر يەمىنى ئابدۇلۋارىس قەشقەرى، ئابلا ئەخمىدى (مۇقاۋىنىڭ 3- بېتىدە) ......

مۇقاۋىنىڭ 1 - بېتىدە گۈلگە پۈركەنگەن ھېيتگاھ (تۇرسۇن سىما فوتوسى)

(بۇ ساندىكى قىستۇرما رەسىم ۋە ھۆسنخەتلەرنى ئەبەيدۇللا مۇھەممەت، جۈمە ئابدۇللالار ئىشلىگەن)

ئابلىمىت ساۋۇت

تۈگۈن يېشىلدى

(ھېكايە)

بىز بۇ قوراغا كۆچۈپ كېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا، تام قوشنىمىز نىياز ئاكاملار بىلەن خۇددى ئۇرۇق - تۇغقانلاردەك يېقىن بولۇپ كەتتۇق. ئۇلار ناھايىتى مۇلايىم، ئاقكۆڭۈل ۋە گۈلخۇمار كىشىلەر ئىكەن. تەشتەكلەردە ھەر خىل گۈل ئۆستۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇلارنىڭ ناھىيىلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىغان گۈلسۈم ئىسىملىك بىر قىزى بولۇپ، ئۇ گۈللەرگە ئاتا - ئانىسىدىنمۇ بەكرەك ھېرىسمەن ئىدى. بوش ۋاقىتلىرىدا گۈللەرنى سۇغۇرۇش، ئوغۇتلاش، تۇۋىنى يۇمشىتىش ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولاتتى. ئۇ گۈللەر ئارىسىدا تۇرغاندا، كىشىلەردە «قىز ئالغانمۇ يە گۈلدىن ئۆرنەك، گۈل ئالغانمۇ يە قىزدىن ئۆرنەك؟» دېگەن تۇيغۇنى پەيدا قىلاتتى.

دېمىسىمۇ، ئۇنىڭ قۇندۇزدەك چاچلىرى، بۇلاقتەك كۆزلىرى، بۇغداي ئۆڭ چىرايى، ياشلىق قۇدرىتىنى نامايەن قىلىپ تۇرىدىغان بىر جۈپ يۇمران كۆكسى، تالچىۋىقتەك زىلۋا بويى ھەر قانداق يىگىتنىڭ زوقىنى قوزغايتتى. مەن ئۇنى ھويلىسىدىكى گۈللەرنىڭ ئەڭ سەرخىلىغا ئوخشىتاتتىم. ۋاقىتنىڭ ئۇزۇرىشىغا ئەگىشىپ، بىزدىكى تارتىنىشلار تۈگەپ، بىر-بىرىمىزگە ئىچكىلىپ تۇرۇپ سۆزلىشىدىغان، ئوقۇغان مەكتىپىمىز، كىملىكىمىز، كەسپىمىز ھەققىدە پاراڭلىشىدىغان، مۇلاھىزە قىلىشىدىغان ھالەت شەكىللەندى. كېيىنچە مەندە ئاجايىپ بىر تۇيغۇ پەيدا بولۇپ قالدى. نېمە ئۈچۈنكىن، گۈلسۈمنى كۆرسەم، بۇرۇنقىدەك تەبىئىي، ئۇزۇن سۆزلىشەلمەيدىغان، يۈرىكىم گۈپۈلدەپ سوقىدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم. سېزىپ تۇرىمەن، بۇ خىل ئۆزگىرىش قىزدىمۇ كۆرۈلۈشكە باشلىدى: ئۇمۇ مېنى كۆرسە، قىزىرىپ يەرگە قارىۋالىدىغان، يېنىمدا ئۇزۇن تۇرمايدىغان بولۇپ قالدى. قىسقىسى، بىر جۈپ يۈرەك ئىنسانلاردىكى ئەڭ يۈكسەك ۋە نازۇك تۇيغۇ - مۇھەببەت ئەۋجىدە تەڭ سوقماقتا ئىدى.

مەن سۆيگۈ قۇدرىتىنىڭ كۈچلۈك ئىلھامى بىلەن ئۇيات تورلىرىنى يىرتىپ تاشلاپ، جۈرئەت لەشكەرلىرىمنى ئۇنىڭ قەلب قورغانىغا ھۇجۇمغا سالماقچى بولۇپ تۇرغىنىمدا، زاۋۇت رەھبەرلىكى كۇتۇلمىگەندە مېنىڭ ئىچكىرىگە بېرىپ، زاۋۇتىمىز ئۈچۈن زۆرۈر بولغان مەلۇم بىر يېڭى تېخنىكىنى ئۆگىنىپ كېلىشىمنى ئۇقتۇردى. مەن ناھايىتى تەڭ-

قىسىلمىقتا قالدىم، باراي دېسەم، ئالقىنىمدىكى بەخت قۇشى پۇررىدە ئۇچۇپ كېتىدۇ، بارماي دېسەم، رەھبەرلىكنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بويسۇنمىغانلىق بولۇپ قالىدۇ. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئاخىرى ئىلاجىسىز بېرىشقا ماقۇل بولدۇم. ئاخشىمى بۇ ئىشنى گۈلسۈمگە ئېيتتىم، ئۇ ناھايىتى خۇشال بولۇپ:

— ياخشى گەپكەن، بېرىڭ. بىلىم ئېلىش پۇرسىتىنى قولدىن بەرمەڭ. ئالتە ئاي دېگەن كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە ئۆتۈپ كېتىدۇ، — دەپ قوللىدى.

مەن ئۇنىڭدىن رەسمىي تەلەپ قىلدىم، قىز ئۇيالغاندەك ئالقانلىرىدا يۈزىنى يېپىۋالدى...

بىر ھەپتىلىك سەپەر قىلىپ، دېگەن جايغا يېتىپ كەلدىم. مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر مېنى ئىككى كىشىلىك ئازادە بىر ياتاققا ئورۇنلاشتۇردى. بۇ يەردە باشقا ئۆلكە، شەھەرلەردىن كەلگەن كۇرسانتلار كۆپ ئىدى. بىز ئالدى بىلەن بىر نەچچە ئاي نەزەرىيە ئۆگەندۇق. مېڭەم چارچىغان چاغلاردا، ئىچىم پۇشۇپ، زېرىكىش ھېس قىلغاندا، گۈلسۈمنىڭ رەڭلىك، چىرايلىق سۈرىتىگە ئۇزاق قارايمەن. ئۆزۈمچە ئۇنى سۆيۈپ كېتىمەن. شۇنداق قىلىش ماڭا ئارام، چەكسىز ھوزۇر بېغىشلايتتى.

ئۈچ ئاي جەريانىدا گۈلسۈمدىن ئۈچ پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم. مۇھەببىتىمنى ئۇنىڭغا خەت يۈزىدە بىلدۈرەي دەپمۇ ئويلىدىم، ئەمما، خەت باشقىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشىدىن قورقتۇم. مەنمۇ ئۇنىڭغا ھازىرقى تۇرمۇش، ئۆگىنىش ئەھۋاللىرىم توغرىلىقلا خەت يېزىپ تۇردۇم...

يېرىم يىلمۇ توشۇپ قالدى. خېلى كۆپ تېخنىكىلىق بىلىملەرنى ئۆگەندۇق... قايتىدىغان چاغدا، گۈلسۈمگە تېلېگرامما يوللىۋەتتىم، بېكەتتە ئاتا ـ ئانام بىلەن گۈلسۈملەر كۈتۈۋالدى. قىز بۇرۇنقىدىنمۇ گۈزەل بولۇپ كېتىپتۇ...

بىر نەچچە ئايغىچە يېڭى تېخنىكىنى زاۋۇتتا كېڭەيتىمەن دەپ، قىز بىلەن تۈزۈكرەك پاراڭلىشالمىدىم. يۈرىكىم قېتىدىكى سۆزلىرىمنى ئۇنىڭغا بىر نەچچە قېتىم ئاشكارىلاش نىيىتىگە كەلدىم. ئەپسۇس، ئۇنىڭ بىر ئىشى مېنى قاتتىق ئازابلاشقا باشلىدى.

گۈلسۈم پات ـ پات ھويلىدىكى كىچىككىنە گۈلزارلىقتىن گۈلدەستە تىزىپ، سىرتقا چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. گەرچە ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇئامىلىسى ئاۋالقىدەكلا قىزغىن، سىلىق ـ سىپايە بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ بۇ غەيرىي ئادىتى كۆڭلۈم ئاسمىنىدا گۇمان تۇمانلىرىنى پەيدا قىلدى. بەزىدە «مەن خېلى بولدى ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىلى، بىراق، تا ھۇشۇ كۈنگىچە تەلەپ قويالمىدىم. شۇڭا، باشقا بىرسى ئالدىنىۋالدىمۇ نېمە؟» دېگەندەك خىياللارنى قىلىمەن. ئارقىدىنلا بۇ خىيالىمنىڭ راست بولۇپ قېلىشى، ئۇنىڭ «بەك كېچىكتىڭىز» دەپ جاۋاب بېرىپ قېلىشىدىن، بۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمگە تېخىمۇ كۆپ ئازاب تېپىۋېلىشىمدىن ئەنسىرەيمەن، ئۇنىڭ بۇ ئىشىنى باشقىچە يول بىلەن ئېنىقلاش قارارىغا كەلدىم. بىر كۈنى گۈلسۈمنىڭ سىنىپىدا ئوقۇيدىغان بىر بالىدىن سورىدىم:

— خانىمىڭلار ھەر كۈنى مەكتەپكە گۈل ئاپىرامدۇ؟

— ياق.

بۇ نىڭ بىلەن گۇمانىم تېخىمۇ كۈچەيدى. مەيۇس ھالدا قايتىپ كېلىۋاتسام، دىلشات ئىسىملىك بىر ئاغىنەم ئۇچراپ قالدى. ئۇ مېنىڭ ھەممە ئىشلىرىمنى بىلەتتى. مەنمۇ ئۇ نىڭدىن گەپ يوشۇرمايتتىم، ئۇ چىرايىمغا قاراپ، نېمە بولغانلىقىمنى سورىدى، گۈلسۇمنىڭ يۇقىرىقى گۇمانلىق ئىشلىرىنى سۆزلەپ بەردىم.

— ئىككىمىز نىڭ پەرىزى بىر يەردىن چىقتى، — دېدى ئۇ تۇيۇقسىزلا، — گۈلسۇمدە ئۆزگىرىش باردەك قىلىدۇ. ئۇ نىڭ بىر نەچچە قېتىم گۈل كۆتۈرۈپ، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى قوروسىغا كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم.

كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەندەك ئەندىكىپ كەتتىم. گۈلسۇمنىڭ ئۇ قورودا ئولتۇرۇشلۇق بىرەر تونۇشىمۇ يوق ئىدى. دېمەك، ئىش ئايان بولدى. ئۇ چوقۇم ناھىيىدىكى مەلۇم بىر باشلىقنىڭ ئوغلى بىلەن يۈرۈپتۇ. يىگىت قىزنى ئۆزىگە شۇنداق رام قىلىۋالغانىكى، ئۇ نىڭغا ھەر كۈنى بىر دەستە گۈل تەقدىم قىلىدىكەن. ئۆتكەندە ئاغىنەم دىلشات ماڭا: «ئىسكەندەر، تۆمۈرنى قىزدىقىدا سوق، ھازىرقى كۆپلىگەن قىزلارنىڭ ئىرادىسى بوش، ئۇلاردا ۋىجدان، ۋاپا يوق، ئالدامچى، يۈزسىز بولۇپ كەتتى. كېيىن پۇشايمان قىلىپ قالماي دېسەڭ، بۇ ئىشنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىۋەتكىنىڭ تۈزۈك» دېگەندە، مەن ئۇ نىڭ سۆزلىرىنى رەت قىلىپ، «ياق، گۈلسۇم ئۇنداق قىزلاردىن ئەمەس. گەرچە بىز ئېغىز ئېچىشمىغان بولساقمۇ، يۈرىكىمىز ئاللىقاچان قوشۇلۇپ بولغان. كېيىنچە دېسەممۇ ئۇلگۇرمەن» دەپ جاۋاب بەرگەنىدىم، دوستۇمنىڭ دېگەنلىرىنىڭ راستلىقىغا ئەمدى ئىشەندىم. قايغۇردۇم، ئازابلاندىم. كىممۇ مۇھەببەت ئۈچۈن باسقان تۇنجى قەدىمىنىڭ مۇنداق مۇۋەپپەقىيەتسىز، ئېچىنىشلىق بولۇشىدىن ئازابلانمىسۇن؟

مەن شۇ كۈنى ئىرادەمگە خىلاپ ھالدا يىگىرمە بەش يىللىق ھاياتىمدا بىرەر قېتىممۇ قىلىپ باقمىغان ئىشنى سادىر قىلدىم. تاماكا چېكىپ، ھاراق ئىچىپ، مەس ھالەتتە ئۆيگە قايتتىم. ئاتا-ئانام مەندىكى بۇ «يېڭىلىق» نى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى، تەربىيە بەردى. ئەتىسى يېرىم كۈن ياتتىم، ئىشقا بارمىدىم...

شۇندىن كېيىن، گۈلسۇمدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈردۈم. تاسادىپى دوقۇرۇشۇپ قالساق، ھەرگىز ئوچۇق چىراي ئاچمىدىم. قىز مەندىكى بۇ ھالەتنى سەزگەن چېغى، بىر نەچچە قېتىم ئالدىمنى توسۇپ، «زادى نېمە بولدى سىزگە؟ ئېيتىڭە؟» دەپ تۇرۇۋالدى. بۇ چاغدا مەن باشقا بانا — سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ قۇتۇلدۇم. بۇرۇن ئىشىق ئوتى يۈرىكىمنى كۆيدۈرگەن بولسا، ئەمدىلىكتە رەشىك تىغى تىلغىماقتا ئىدى.

بىر كۈنى مەن قەلب بېغىمدىكى بەخت گۈلۈمنى ئۈزۈپ قاچقان «شاھزادە» نى كۆرۈپ باقماقچى بولدۇم. چۈنكى، ئۇ مېنىڭ پەرىزىمچە، قىزنى ئۆزىگە ماگنىت كەبى تارتىۋېلىش ئۈچۈن دادىسىنىڭ ھوقۇق، ئابرويىدىن باشقا، يەنە مەندىن ئارتۇق چىرايلىق قامەتكە، بىلىم — سەۋىيىگە، بايلىققا ئىگە بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا، ئەتىسى ئەتىگەندە قىز بىر دەستە گۈل ئېلىپ، ۋېلىسىپىتكە مىنىپ ماڭغاندا، ئارقىسىدىن تۇيدۇرماي ئەگەشتىم. ئۇ بۇ كۈنمۇ ئۇدۇل ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئالدىلىك قوروسىغا كىرىپ كەتتى. تەنلىرىم جۇغۇلدىدى، كۆڭلۈم غەش

بولۇپ، ئارقامغا ياندىم. بىراق، ھېلىقى «شاھزادە» نى بىر كۆرۈۋېلىش ئىستىكى بۇنىڭغا يول قويمىدى. بىر تامىنىڭ دالدىسىدا ئۇنىڭ قىزنى ئۇزىتىپ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم. بەش مىنۇت ئۆتتى، گۈلسۈم ئۆيدىن چىقتى. ئۇنى ھېچكىم ئۇزىتىپ چىقمىدى، قىز كەتتى، مەن قالدىم. ئۆيگە كىرىش - كىرمەسلىك ھەققىدە ئويلىدىم. ئاخىرى يۈرەكلىك ھالدا ھويلىغا كىردىم. ئۈزۈم بارىڭى ئاستىدىكى كارىۋاتتا ياستۇققا يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئەللىك ياشلارچا مىسىدىكى بىر ئادەمنى كۆرۈپ، ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدىم. قولىدا بايا قىز ئەكىرگەن ھېلىقى بىر دەستە گۈل تۇراتتى. بەدىنىم تىترەپ، يۈرىكىم ئېچىشتى، ئۇ مەن ئىزدىگەن «شاھزادە» شۇمىدۇ؟ گۈلسۈم بۇ قېرىنىڭ قەيىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندۇ؟ ياق، بۇ ئەمەس، بەلكىم ئوغلىنىڭ ھەرىكەت قىلىشىغا مەدەت، كۈچ بولۇۋاتقان «شاھ»دادىسىدۇر...

— كىم؟ - دېگەن ئاۋاز مېنى چۆچۈتىۋەتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، قولۇمنى ئۇزاتتىم. ئۇ مېنى مەنسىتمىگەندەك كۆرۈشۈش ئۈچۈن قولىنى بەرمىدى. ھار ئالدىم، تەكەببۇرلىقىدىن غەزەپلەندىم.

— ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟ كۆزۈم كۆرمىگەچكە، سىزنى تونىيالمىدىم.

بۇ ئادەمگە دىققەت بىلەن سەپسالدىم: ۋىجىك، ياداڭغۇ چىراي، پېشانىسى يول - يول قورۇقلار بىلەن تولغان، كۆز قارچۇقى قېتىپ قالغاندەك مىدىرلىمايدۇ...

— بىرەر ئىش بىلەن كىرگەنمىدىڭىز؟

— ئاكا سىز بۇ ئۆيدە يالغۇزمۇ؟

— ياق، بالا - چاقىلىرىم بار.

— ئوغلىڭىز...

— ھە، مەردانىنى دەمسىز؟ ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ.

چاڭقىغان مايسا باھار يامغۇرىغا ئېرىشىپ، قايتىدىن ياشارغاندەك، كۆڭلۈم ئەمىن تېپىپ، خېلىلا تېتىكلىشىپ قالدىم.

— بايا سىزگە گۈل ئەكىرىپ بەرگەن قىز نېمىڭىز بولىدۇ؟

— ئوقۇغۇچۇم.

— ئوقۇغۇچۇم؟

— شۇنداق، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقان، ئۆزىمۇ بەك ياخشى ئوقۇغان. شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ كەلگىنىگە ئىككى يىلچە بولدى. ھەي... ئۇزۇن مۇددەت ئوقۇ - ئوقۇتۇش ۋە كىتاب بىلەن ھەپىلەشكىنىمدىن شۇنداق بولدىمۇ، ھېچ بىلەلمىدىم، پېنسىيىگە چىقىپ ئۇزاق ئۆتمەي، كۆز كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدىم. گۈلسۈم قىز مېنى ئۇنتۇپ قالمىدى، ھەپتىسىگە ئىككى - ئۈچ قېتىم يوقلاپ، گۈل تەقدىم قىلىپ تۇردى. مەن ئۇنىڭ ھەر قېتىم ئېلىپ كەلگەن گۈللىرىنى پۇراپ، ئۆزۈمگە زور تەسەللى، ئىلھام بېرىپ كەلدىم...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، گۈلسۈمدىن كۆپ تەسىرلەندىم. ئۇنىڭدىن بىھۇدە گۇمانلىنىپ يۈرگىنىمگە ئۆكۈندۈم، ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. مانا ئەمدى كۆڭلۈمدىكى تۈگۈن پۈتۈنلەي يېشىلدى. گۈلسۈمگە بولغان مۇھەببىتىم يېڭىباشتىن كۈچەيدى.

— مۇئەللىم، ماڭا مۇھىم بىر ئىشنى بىلدۈرۈۋېلىشىم ئۈچۈن كۆپ ياردەم قىلدىڭىز، - دېدىم ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقىپ، - رەھمەت سىزگە! مەن قايتاي.

— توختىڭا، غەلىتىلا گەپ قىلامسىز غۇ!؟ سىز...

كېيىنىنىڭ ئاخىرى قۇلۇقۇمغا كىرمىدى. چۈنكى، بۇ چاغدا مەن چەكسىز ھاياجانلانغان ۋە شادلانغان ھالدا گۈلسۈملەرنىڭ مەكتىپىگە قاراپ، ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتىم...

تۇرسۇنجان سەمەت

ئاھ، ئاچقۇچ!

(ھېكايە)

بەدنىيەت بولما، تاپقايسەن ھالاكەت،
يەتكەي جانى پاكىڭغا پالاكەت.
— ناسىر خىسروۋ

مامۇت ھاجىم جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، قول ياغلىقى بىلەن ئۆزىنى يەلپۈگەچ، ئازنا مەسچىتتىن ئالدىراش چىقتى ۋە ئادىتى بويىچە ئۇدۇللا قاساپ ئالدىغا باردى-دە:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئەخمەت ئاخۇن، مال سويغان ئوخشىمامىلا؟ يا پىرىم، قالتىس سېمىز مالكەن بۇ... — دېدى كانارىغا ياتىلاپ ئېسىلغان گۆشلەرگە قاراپ، بىر قولىنى ئۇن قىلالماي خېرىدارنى يولغا سېلىۋاتقان قاساپ كەينىگە بىر قاراپ قويۇپ، ئۆز ئىشى بىلەن بولۇۋەردى. مامۇت ھاجىم كانارا باغلانغان تېرەكنىڭ يېنىغىراق كېلىپ، ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ، تېرەككە يۆلەنگەن پېتى قايسىدۇر بىر ئايەتنى غىڭشىپ ئوقۇشقا باشلىدى... ئازنا مەسچىت ئالدىدىكى كالتا بازار ئادەتتىن تاشقىرى قىزىغىنلىق تۇردى. لېكىن بۇ قىزىغان بازارنىڭ ئۇزۇنغا قالماي تارقايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن مامۇت ھاجىم،

خېلى بىر هازا تېرەكنى يۆلەپ تۇرغاندىن كېيىن:

— ئەخمەت ئاخۇن ئۇستام، قوللىرى بىكار بولغاندا كېلەرمەن، سىلىنى ئالدىرىتىپ قويماي يەنە، ئىشلىرىنى قىلىۋەرسىلە... — دېدى.

— ۋاي هاجىم، سىلىنى ساقلىتىپ قويۇپتىمەن — دە، ئۆزلىرىگە، — ئۇستام خېرىدارىدىن كۆزىنى ئېلىپ، مامۇت هاجىمغا ئاغدۇردى.

— ماڭا ئازراق قۇيرۇق ياغ بىلەن جىگەردىن بەرسىلە، هەپتىدىن بىرى هەدىسلەرنى كۆپ ئوقۇغاچقىمۇ كۆزلىرىم قۇم تىققاندەك ئاغرىپ، قىچىشىپ كېتىۋاتىدۇ. خامراق پۇشۇرۇپ يەپ باقسام ئارام بېرەمدۇ نېمە...

مامۇت هاجىمنىڭ هەر جۈمە كۈندىكى ئوقەتچىلەرگە گەپ قىلىپ، نەپ ئېلىپ كۆنۈپ قالغان ياسالما سۆزلىرى بۈگۈنمۇ ئۆز كۈچىنى كۆرسەتمەي قالمىدى. ئەخمەت ئۇستام ئانچە بەك تەمتىرىمەيلا كانارىدىكى قۇيرۇق ياغ بىلەن جىگەردىن ئازراقتىن كەستى — دە، ئۇنى بىر ۋاراق قەغەزگە ئوراپ، هاجىمنىڭ قولىغا تۇتقازدى. مامۇت هاجىم تۈگۈنچەكنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن، قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بوينىنى سوزۇپ دۇئا قىلدى ۋە ئۇستامنىڭ خېرىدار بىلەن بولۇپ كەتكەن ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ غىپپىدە كۆزدىن غايىپ بولدى. كېيىن ئۇ، ئۇدۇل سەي بازىرىغا بېرىپ بازارنى بىرهازا ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن، بىر چەتتىرەك پىياز باغلاش بىلەن هەلەك بولۇۋاتقان ئون ئىككى ياشلار چامىسىدىكى ئورۇققىنا بىر بالىنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى ۋە ئۆزىچە مەسلىكى كەلگەندەك هېلىقى بالىنىڭ باش — كۆزلىرىنى سىلاپ كەتتى...

— هى... هى... هى... هە، بالام، ئارامەهەللىدىكى كىرىم ئاخۇننىڭ ئوغلى ئوخشىمامسەن... خېلى ئوخشىغان پىيازكەن، داداڭنىڭ پىياز تېرىشقا كەلگەندە خېلى پەمى بار جۇمۇ، ئۆزى كەلمەپتىمۇ؟...

— ئەتىگەن شەهەرگە كىرىپ كەتكەن...

— هەيىي، شۇ كىرىم ئاخۇنى، جۈمەكۈنلىكى بىر غېرىچ يەرگە بولسىمۇ سەپەر قىلماي دەپ نەچچە رەت ئېيتتىم...

— جۈمەگە ئۈلگۈرۈپ چىقىمەن دەۋاتقان، چىقىپ قالار... سىلىگە پىياز لازىمىدۇ هاجىكا؟

— كۆڭلۈمدىكىنى تاپسەڭ ئوغلۇم، لازىم بولمايدىغان، لازىم...

مامۇت هاجىم بالا ئۇزاتقان بىر بوغاق پىيازنى ئېلىپ، دەرهال دۇئاغا قول كۆتەردى، — خۇدا رەهمەت قىلسۇن بالام...!

مامۇت هاجىمنىڭ كالتا بازاردىكى ئوقەتچىلەر بىلەن سالام — سائەت قىلىشىدىغان ئىشلىرى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئۇ نىڭغا رامىزاننىڭ مالاللىقى يەتكەن بولسا كېرەك، مەسچىتنىڭ ئېرىقىدىكى ئەتراپقا تەكشى سايە تاشلاپ تۇرغان قۇچاق يەتكۈسىز چوڭ قاپاق تېرەكنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۈستىگە قوغۇن بېسىلغان هارۋىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، توختىدى. ئۇ، بىر — ئىككى مىنۇتچە ئېسىنى يىغىپ، هارۋىنىڭ ئىگىسىنى كۈتتى. بىراق، هارۋىنىڭ ئىگىسى پەيدا بولمىدى. هاجىمنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، ئاخىرى بوز يوللۇق ئالا يەكتەكنىڭ ئىككى پېشىنى سەل يۇقىرى قىلىۋېتىپ هارۋا ئۈستىگە ئاۋايلاپ چىقتى. ئۇ هارۋا ئۈستىگە چىقىپ ئەمدىلا قايسىدۇر بىر تاغارنىڭ ئاغزىنى ئاچاي دەپ تۇرۇشىغا، هاجىمنىڭ بېشىدىكى مىسقال داكا سەللە هارۋا ئۈستىدىن دومىلاپ، خاتىرجەم تۇرغان ئاتنىڭ چاتىرىقىغا چۈشۈپ كېتىپ، ئاتنى

ئۈركۈتۈۋەتتى. ئات مەسچىت ئالدىدىكى جامائەت توپىنى يېرىپ، مەنزىلسىز قاچتى...

— يامان بولدى ... جامائەت، يامان بولدى... !

مامۇت ھاجىمنىڭ قورقۇنچلۇقتا تىترەك ئولاشقان ئاغزىدىن چىققان بۇ گەپلىرى، ھارۋىنىڭ تاراقلىغان ئاۋازى بىلەن قوشۇلۇپ، نەگىدۇر غايىپ بولدى.

— ... مېنىڭ ھارۋامنى!...

مەسچىتتىن ئالدىراش چىققان قاسىم ئىسىملىك ياشقىنا بىر يىگىت، قاشاڭ ئاتنىڭ ھۈركۈپ كەتكەنلىكىدىن ھەيران بولۇپ، ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى ۋە:

— قاياققا قاچتى؟!... — دەپ توپ ئارىسىدىكى جامائەتنىڭ بىرىدىن سورىدى.

— سىلىنىڭ ئاتلىرىكەندە قاسىماخۇن ئۇكا، ئات كۈن چىقار تەرەپتىكى يولنى بويلاپ قاچتى، — دېدى توپ ئارىسىدىن ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى ئاياغ تەرەپنى باش بارمىقى بىلەن كۆرسىتىپ. ھېلىقى يىگىت ئات قاچقان تەرەپكە قاراپ ئالدىراش يۈرۈپ كەتتى. جامائەت ھەيران قېلىشتى ۋە بىر - بىرىگە قارىشىپ نېمىنىدۇر دېيىشكە ئاغزىلىرىنى ئۆمەللەشتىيۇ، لېكىن ئاغزىدىن چىقىرالماي ئات قاچقان تەرەپكە بىر - ئىككىدىن مېڭىشتى.

« سۈت بىلەن كىرگەن خۇي، جان بىلەن چىقار » دېگەندەك، مامۇت ھاجىمنىڭ ئۆگەنگەن كۆڭلى، يالغۇز جۈمە كۈندىلا ئەمەس، توي - تۆكۈن، نەزىر - نۇزىرەتلەردىمۇ بىر نېمە ئالمىسا زادىلا ئۇنىمايتتى. ھېچ بولمىغاندا، باشقىلارنىڭ يېڭىراق كالچىنى بولسىمۇ ئالماشتۇرۇۋالمىسا خاتىرجەم بولالمايتتى. لېكىن، مەسچىت، جامائەت سورۇنلىرىدا بولسا، باشقىلارنىڭ قىلىچاغلىق نەرسىسىنىمۇ ئالماسلىق، نەزىر - چۈزىرىنىمۇ ئالماسلىق ھەققىدە « قۇرئان كەرىم » دىن تارتىپ « ھەدىس » لەرگىچە نەقىل كەلتۈرۈپ، تەپسىر قىلاتتى. باشقىلارنىڭ رىسقىنى ھارام دەيتتىيۇ، ئۆزى ھالاللاپ ئالاتتى. ئۇنىڭ ئىخلاسمەن ئالا يەكتىكى بىلەن غەلۋىردەك چوڭلۇقتىكى ئىتائەتمەن سەللىسى، ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان جان بېقىپ كېلىۋاتقان «خاسىيەتلىك كىيىملەر» قاتارىدا ھۆرمەت قىلىنىۋېرەتتى.

مامۇت ھاجىم دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغانمۇ ئەمەس ياكى چوڭ مەدرىسىلەردە ئىلىم تەھسىل قىلغانمۇ ئەمەس، «ئوغرى قېرىسا قارى بولۇر» دېگەندەك، كىچىكىدىن تارتىپ ئېشەك ئوغۇرلاپ كۆنگەن مامۇت ئاخۇن بىر قېتىم قوشنىسى ئىبراھىم ئاخۇننىڭ ئاق تۇمشۇقلۇق بوز ئېشىكىنى ئوغۇرلاپ، ئېشەك بازىرىدا بېدىككە سايە قىلىۋاتقان يەردە تۇتۇلۇپ قېلىش ئېھتىمالى سېزىلگەندە ئېشەكنىمۇ تاشلاپ، شۇ قاچقانچە قانچە يىللار ئىز - دېرەكسىز يوقاپ كېتىپ، يۇرت - مەھەللىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنىدى. كۈتۈلمىگەندە، ئۇ ساقاللىرىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ، ئىسلام شەرىئەتلىرىدە سۈننەت دەپ تەپسىر قىلىنىدىغان مىسۋاكتىن تارتىپ تونىغىچە تولۇق سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بىر تەقۋادار دىنىي زات سۈپىتىدە، ئۆز يۇرتىغا يەردىن ئۈنگەندەكلا پەيدا بولۇپ قالدى. يۇرت ئۆلىمالىرى ئۇنىڭ قەيەردە تۇرغانلىقىنى سورىغاندا:

— خۇدايىمتا ئالا تۆۋە - ئىستىغبار ئېيتىپ، بىر سەپەردىشىم بىلەن مەككىگە كېتىپ قالدىم، دەسلەپ مۇكەررەم مەدرىسىدە قارا خىزمەتچى بولۇپ تۇرۇپ، كېيىنچە تالىپ بولۇش ئۈچۈن قاتتىق تىرىشتىم. ئاخىرى، —

دەيتتى ئۇ، ئۇچىسىغا كىيىۋالغان يارىشىملىق
كىيىمىنى كۆز - كۆز قىلىپ، - كىيىنكى كۈن-
لەردە ئۇ ئۆلىمالارنىڭ پىكرىنى ئېلىش ئار-
قىلىق يۇرتقا كاتتا داستىخان سېلىپ بۇ
يەرگە قايتىپ كەلدىم.

ھاجىم، ناماز نى قازا قىلسا قىلالاتتىكى
ھۆپىگەر، ئوقەتچىلەردىن ئالىدىغان نەرسە-
كېرەكلەرنى ھەرگىز مۇ قازا قىلمايتتى. بىر
مۇنچە سۇرە - ساۋاقلارنى ئوقۇپ بولغاندىن
كېيىن، ئۇلارغا ئىنساب - تەۋپىق تىلەش بى-
لەن دۇئا نى ئاياغلاشتۇراتتى، دەسلەپتە ھۆرمەت
قىلىپ، ئىتائەت ئەتمەنلىك بىلەن قول باغلاپ،
نېمە لازىم دېسە شۇنى بېرىدىغان ئوقەتچى-
لەر، بارا - بارا كەيىندىن غودۇرايدىغان
بولۇشتى.

ئات تۇتۇق بېرىدىغانلىك ئەمەس، ئۇ
تاقلاپ دەسسەپ، گويا ئېچىلغان يېرىگە تۇز
قۇيغاندەك سەكرەپ، ئالغا كېتىۋاتاتتى. ھا-
جىمنىڭ رەڭگىدە ھايات لىقتىن ئەسەر يوق،
خۇددى ئۇ بەزگەك كېسەلىنىڭ ئازابىنى قى-
رىق يىل تارتقان بىماردەك جالاقلاپ تىترەپ
قانداق قىلىشنى بىلمەي ھارۋا ئۈستىگە مەھ-
كەم چاپلىشىپ، قورقۇنچ ئىچىدە قاتتىق
ۋارقىرايتتى:

— ... جاما ئەت! ئاتنى توختىتىۋېلىڭ-
لار !!... دۇئا قىلاي ... ئىنسا بىڭلارغا مىڭلاپ
دۇئا قىلاي!...

قارا تەرگە چۆمۈلۈپ، ھارغىنلىقتىن ماڭغى-
دەك ماجالى قالماي، قەدىمىنى خېلىلا ئاس-
تىلاتقان ئات، ھاجىمنىڭ ئەنسىز ھالەتتە
ۋارقىرىغان ئاۋازى بىلەن تەڭ يەنە ئۈر-
كىدى. ھاجىمنىڭ يۈرىكى كۆكرەك قەپىزى-
دىن چىقىپ كەتكەندەك قاتتىق سوقۇپ كەتتى.
ئۇ ھارۋىدىن سەكرىۋالماقچى بولدى، بىراق
ئات توختىماي چېپىۋاتقاچ ئامالسىز قالدى.

ئۇنىڭ پارقىراق تاقىر بېشىنى يول
بويىدىكى جىگدە شاخلىرى تىتىپ، قىپ-قى-
زىل قانغا بويىۋەتتى. ھارۋىنىڭ توختىماي
جالاقلىشى بىلەن، يىرىلىپ كەتكەن قوغۇن
سۇلىرى ھاجىمنىڭ تامىلىدىن تارتىپ، يەك-
تىكىگىچە سۇزمە خالتىسىدەك ھۆل قىلىۋەتتى.
ئۇنىڭ ئالاقىزادە بولۇپ كەتكەن گازىر كۆز-
لىرى چاچراپ چىقىپ كەتكۈدەك چەكچەيدى.
نەپەس ئېلىشى قىيىنلاشقان بولسا كېرەك، بۇ-
رۇن چانا قلىرى ئىختىيارسىز كېڭىيىپ لىپىل-
داپ كەتتى.

ئات قانچىلىغان كىشىلەرنىڭ قولىرى-
غا ئارا - تۈرقىما قىلارنى ئېلىشىغىمۇ پەرۋا
قىلماي، مەنزىلسىز ھالدا يىراققا چاپ-
ماقتا. ھاجىمنىڭ قورقۇنچ ئىچىدە قالغان
جىسمى ھارۋا ئۈستىدە دۈم يېتىشتىن باشقا
ھەرىكەتنى قىلالمىدى. شۇندا قىتىمۇ ئۇنىڭ
ھوش - كاللىسى خېلىلا جايىدا ئىدى. ئۇ
ئالا - بۇلىماچ يەكتىكىنىڭ ئىچىگە كىيىۋال-
غان مەخسۇس چاپىنىنىڭ مەيدە يانچۇقىغا
سېلىنغان بىر تالا ئاچقۇچنى ئۈزۈن زەنجى-
رى بىلەن قوشۇپ جان - جەھلى بىلەن مەھ-
كەم تۇتۇۋالغانىدى...

يىراقتىن ئوخچۇپ كېلىپ، ئاچال دوق-
مۇشتىكى سىم تاناپ توۋرىكىگە قاتتىق بېسىم
بىلەن تەگكەن چۆيۈن چاقلىق ھارۋا، كەي-
نىگە سىلكىنىپ ياندى. ھارۋىنىڭ بىر چاقى
چەت تەرىپى ئۆرۈلۈپ كەتكەن سېمونت كۆۋ-
رۈكنىڭ باش تەرىپىگە چۈشۈپ كەتتى. ئات
قايتا - قايتا لۆمشۈپ ئېقىۋاتقان ئېرىقتا
شەپىسىز لا غەرق بولدى. ھارۋا ئېرىقتىلا
پوڭكەيلى بولدى. ھاجىمنىڭ پۈتۈن جىسمىمۇ
لايغا چۆكۈپ كەتتى. ئاتنىڭ بەردەس گەۋ-
دىسى تەرەپكە ئۆزىنى ئۇرۇپ، ئې-
رىقتىن چىقىپ كېتىشكە ھەرىكەت قىلدى...

مامۇت ھاجىمنىڭ ئېرىقتىكى لايغا مىلىنىپ،
ھوشسىز ھالەتتە تىپىرلىماقتا. ئات مامۇت
ھاجىمنى يەۋەتكۈدەك ئەلپازدا، ئۇنىڭغا ۋەھ-
شىيلەرچە ئالىيىپ قاراپ، غەزەپ بىلەن
ئاچچىق - ئاچچىق كىشنەمەكتە... يۇقىرى تە-
رەپتىن ئىمىز قوغلاپ كەلگەن قاسىم باشلىق
بەش-ئالتە كىشىنىڭ كۆزى ئېرىقتىكى لايغا
مىلىنىپ بىھوش ھالەتتە تىپىرلاۋاتقان ھا-
جىم بىلەن ئاتقا چۈشتى.چۈشتى-يۇ، ئۇلارنىڭ
ياپىقى كەيپىياتى بىردىنلا جىددىيلەشتى.
چۈنكى ھاجىمنىڭ پارقىراق بېشى پىشمىغان
تاۋۇزدەك يېرىلىپ، يېرىلغان يەردىن قان
تەپچىرەپ چىقىۋاتاتتى. بىر جۈپ گازىر كۆ-
زىمۇ يېرىم يۇمۇلغان بولۇپ، كەيپىياتى خې-
لىلا يامان ئىدى. قاسىم ئاتنى قۇتۇلدۇرۇش-
قا كىرىشتى، قالغانلار ھاجىمنى لايدىن تار-
تىۋېلىپ، ئېرىقنىڭ لېۋىگە چىقاردى. قا-
سىم ئاتنىڭ گالىېغى بىلەن تۆشىېغىنى يې-
نىدىكى كۆمۈش ساپلىق پىچىقى بىلەن تەم-
تىرىمەيلا كەستى. لايدىن چىقىپ كېتىشكە
ئىنتىلىپ، چاپچىپ تۇرغان ئات،قاسىمغا جۆ-
جىل قويمايلا كۈچىنىپ ئورنىدىن تۇردى ۋە
ئىككى ياندىكى قانچىنى سىلكىنىۋەتكەندىن
كېيىن، قاشقا چىقىپ بوشقىنا ئاۋاز بىلەن
ئارقىمۇ - ئارقىدىن بىر قانچىنى كىشنىدى.
ئاتنىڭ كىشنىشى ئۈزىنىڭ
ساقلىقىدىن دېرەك بەرسىمۇ
قاسىمنىڭ بىر ھارۋا قوغۇننى يېگۈسىز قى-
لىۋەتكەنۋە ئۇنىڭچۆيۈن چاقلىق ھارۋىسىنى-
مۇ كاردىن چىقىرىۋەتكەن، ھاجىمنىڭ بىھوش
ھالەتتە يېتىشى قاسىمنى ئەندىشىگە سېلىپ
قويدى:
— ھاجىم، كۆزلىرىنى ئاچسىلا...
قاسىمنىڭ ئارقىسىدىن ئىمىز قوغلاپ كەلگەن-
لەر ئارىسىدىن بىرسى، ئەنسىز ھالدا ھاجىمنىڭ
يېنىغا كەلدى. ھاجىم ئوڭ قولى بىلەن مەي-
دە يانچۇقىدىكى ھېلىقى ئاچقۇچنى تېخىچىلا
مەھكەم تۇتۇپ، كۆزلىرى يېرىم يۇمۇلغان
ھالەتتە كىمگىدۇر نەپرەتلىك قاراۋاتقاندەك
ياتاتتى... شۇ تاپتا ھاجىمنى دوختۇرخا-
نىغا ئېلىپ بارماقتىن باشقا ھېچقانداق
ئامال يوق ئىدى.
— ئۆيىگە خەۋەر قىلسا قىمكىن...
توپ ئارىسىدىن ئوتتۇرا ياشلىق بىرسى
كۆپچىلىككە مەسلىھەت تەرىقىسىدە قارىسىدى.
— ئۆيىگە خەۋەر قىلسا قىمۇ قىلالايلى،
مۇھىمى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا دوختۇرخانىغا
ئېلىپ بارمىساق بولمايدۇ...
ھەپتىدىن بېرى مامۇت ھاجىمنىڭ بېلى-
كىدىن بېرىلىۋاتقان سۇيۇقلۇق، ئۇنىڭغا
قىلچە تەسىر قىلمىدىمۇ قانداق، ئۇ بىر خىل
ھالەتتە ئېغىر - ئېغىر نەپەس ئېلىپ ياتات-
تى. قازان ئارىلاش گېپىسقا ئېلىنغان سول
پۇتى، كىچىك كىران بىلەن كارىۋاتنىڭ ئاياغ
تەرىپىگە مەھكەم ئېسىلغان ئىدى. كارىۋات-
نىڭ باش تەرىپىدە ئولتۇرۇپ، چىغ يەلپۈ-
گۈچ بىلەن ھاجىمنىڭ ئۈيەر بۇ يېرىگە قونۇ-
ۋالغان چىۋىننى قورۇش بىلەن ھەلەك بولۇ-
ۋاتقان ھاۋاخان نەچچە كۈندىن بېرىكى ئۇيقۇ-
سىزلىقتىن قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئۇلىغاچ،
قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئاغزىنى توسۇپ تۇرۇپ،
بىر قانچىنى ئەسنىۋالدى. ئەسنەك بىلەن
تەڭ، ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن نۇرسىز
كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياش ئاستا-ئاستا
تۆۋەنگە سىرغىپ چۈشتى... ياتاق ئىشىكىنىڭ
ئاستاغىنا ئېچىلىشى بىلەن تەڭ ئۇ ئۆزىنى
دەماللىققا ئوڭشىۋالدى. سىرتتىن، نەچچە
كۈندىن بېرىكى ئوكۇل سېلىش، گىرادۇس
قويۇش قاتارلىق ئىشلار بىلەن كىرىپ - چىقىپ
ھەممىلەنگە تونۇش بولۇپ كەتكەن ئوچۇق

چىراي سېستىرا قىز كىرىپ كەلدى. ئۇ دىئا-
گراممىسى سىزغۇچچى جەدۋەلنى كۆكسىنىڭ
سەل ئاستىغىراق تىرەپ تۇرۇپ، مامۇت ھا-
جىمنىڭ كارىۋىتى يېنىغا كەلدى ۋە يوتقا-
نى سەل قايرىپ، ھاجىمنىڭ قولتۇقىغا قىس-
تۇرۇلغان گرادۇسنى ئېھتىيات بىلەن ئېلىپ،
ئۇنىڭ رەقەملىرىگە دىققەت بىلەن قاراپ
چىققاندىن كېيىن، جەدۋەلگە نېمىنىدۇر يې-
زىۋالدى. ئارقىدىنلا يۈرەك ھەرىكىتىنى تەك-
شۈرۈپ بېقىش ئۈچۈن بولسا كېرەك، قولىنى
ھاجىمنىڭ يوتقان ئىچىگە تىقىلغان ئوڭ قو-
لىغا ئۇزاتتى. ھاجىم تېخىچىلا ھېلىقى ئاچ-
قۇچىنى تۇتۇپ، قولىنى كۆكرىكىگە مەھكەم
چاپلىۋالغانىدى.

— ھەپتە-ئون كۈندىن بېرى نېمە ئىش
بۇ؟ يا بۇ قولىغا ئوكۇل سالالمىدۇق، قولى-
دىكى قەيەرنىڭ ئاچقۇچى ئۇ؟-سېستىرا ھاۋا-
خانغا سەل ئاچچىقلاندى، ھاۋاخان خېجىل-
لىقتىن بولسا كېرەك، بېشىنى يەرگە قارىتىپ،
تىرنىقىنى تاتىلاپ گەپ-سۆز قىلماي جىم بو-
لۇپ قالدى،-ھەرقانچە ئالتۇن-كۈمۈش، دەپى-
دۇنيا قاچىلانغان خەزىنىنىڭ ئاچقۇچى بولسىمۇ،
ئۆزىنىڭ جېنى بىلەن بولماي... — سېستىرا
ئۆزىچە غودۇڭشۇپ قويۇپ باشقا كېسەللەر-
نىڭ يېنىغا كەتتى. ھاۋاخان ئۆزىنى تۇتۇ-
ۋالالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ يىل-
لاردىن بېرى سەككىز بالىدىن مۇشۇ ئاچقۇچ
توغرۇلۇق قانچىلىك دەشنامىلارنى ئىشىتمىدى،
ھەپتىدىن بېرىچۇ؟ ھاۋاخان بۇلارنى ئويى-
لىسا ئۆي - ماكان تۇتقانىغىمۇ تويۇپ، ئۆ-
مۈر بويى تۇل ئۆتسەم بوپتىكەن، دېگەن خى-
يالغا كېلەتتى.

ھاۋاخان تۇل بولغىنى بىلەن قولىنى
ئەگرى قىلماي، ئۆمۈر بويى يەپ ئىچسىمۇ
يېتىپ ئاشقۇدەك بايلىققا ئىگە مەزلۇم ئىدى،
بۇ نەرسە - كېرەككەلەر ئۇنىڭغا دادىسى بىلەن
قەدىناس ئېرىدىن مىراس قالغان، ئېرى
مۇندىن ئون ئىككى يىل ئىلگىرى زىققا كېسىلىنىڭ
ئازابىنى تارتىپ، بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاش-
قاندىن كېيىن، ئۇ ئۆمۈر بويى يالغۇز تۇر-
مۇش كۆچۈرۈشكە بەل باغلىغان بولسىمۇ،
تەقدىر ئۇنىڭغا يول قويمىدى. ئۇ باشقىلار-
نىڭ توي توغرىلىق بەرگەن مەسلىھەتلىرىگە
پىسەنت قىلماي قۇلاق يوپۇرۇپ يۈرۈپمۇ قۇ-
تۇلالمىدى. ئۇچرىغانلا ئادەم: «خوتۇن كىشى
دېگەن ئەردە ياخشى، بولمىسا گۆردە...»
دېگەنگە ئوخشاش ۋەزخانلىق سۆزلىرى بىلەن،
قانچە قېتىملاپ ئۆزىگە ئەلچى كىرگۈزگەن
مامۇت ھاجىمغا ئامالسىز ماقۇل بولدى. ما-
قۇل بولدىيۇ، قورسىقىغا بىر قورقۇنچلۇق
ئالامەت كىرىۋالدى. چۈنكى مامۇت ھاجىمنىڭ
نەزەرىدە، خوتۇن كىشى دېگەن خالىسا ئال-
دىغان، خالىسا خېتىنى بېرىپ يولىغا ئادا-
جۇدا بولىدىغان نەرسە ئىدى. شۇنىڭ ئۈ-
چۈنمىكىن، مامۇت ھاجىم ئەل ئۆمرىدە مۇشۇ
ياشقا كەلگۈچە ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئون
بەش قېتىم نىكاھلاندى. بۇ جەرياندا بەزى
خوتۇنلىرى بىلەن ئىككى-ئۈچ قېتىمدىن ياراش-
تى. بەزەنلىرى بىلەن ئۆتۈپ كەتسە تۆت-بەش
ئاي، بولمىسا بىرەر ئايلا ئۆي تۇتۇپ «مې-
جەزىم چۈشمىدى» دېگەنگە ئوخشاش سەۋەب-
لەر بىلەن خېتىنى بېرىۋەتتى. مامۇت ھاجىمنىڭ
تۇنجى خوتۇنى بەختىخاندىن بولغان قىزى
توختىخاننىڭ ياش چامى ئەمدىلىكتە نىكا-
ھىغا ئالماقچى بولۇۋاتقان ھاۋاخاننىڭ
يېشىدىن بەش- ئالتە ياش چوڭ كەلسە كېلەت-
تىكى، كىچىك كەلمەيتتى.

— ئىككىلىنىپ، ھەر خىل ئويلاردا بول-
مىسىلا ھاۋاخان، كېلەر يىلى بۇ كۈنلەردە

هاجىم سىلىنى مەككىگە ئاپىرىپ ھەج قىلدۇرۇپ كەلسە، هاۋاھاجى بولۇپ قالاملا تېخى...

دۆك مەھەللىنىڭ ئىمامى ياسىن قارىم هاۋاخاننىڭ كۆڭلىنى ياساپ، بىر قانچە ئېغىز سۆز قىستۇرۇپ قويدى.

— ماموت هاجىمنى مەككىگە ئاپىرىپ ئىككىنچى قېتىم ھەج قىلدۇرۇپ كەلگۈدەك دەرمان بار تېخى مەندە... — دېدى هاۋاخان مەيدىسىگە مۇشتلاپ تۇرۇپ .

— نېمە بولسا بولسۇن، خوتۇن كىشىنىڭ تۇللىقىنى خۇدا كۆرسەتمىسۇن، هاۋاخان. ئەرنىڭ ئەمرىگە ئۆتۈپ، ۋاقتى - قارايدا تەرىتىگە سۇ بېرىپ تۇرۇش — خوتۇن كىشىلەر ئۈچۈن ساۋاپلىق ئىش...

سىرتتىن شەمشىدىننىڭ ئالدىراش كىرىشى، هاۋاخاننى خىيالىدىن سەگىتتى. شەمشىدىن قىرىق ياشلار چامىسىدىكى، سېرىققا مايىل، ئۇزۇنتۇرا كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ قاپقارا بۇرۇتى شۇ تاپتا نېمە ئۈچۈندۇر بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەۋاتاتتى. شەمشىدىن ماموت هاجىمنىڭ ئۈچىنچى خوتۇنىدىن بولغان ئوغلى بولۇپ، غۇلجىدىن يېقىندىلا دادىسىنى يوقلاپ كەلگەنىدى. ماموت هاجىم ئەسلى ھېلىقى يىلى ئۇلاغ بازىرىدىن يوقاپ كەتكەنچە ئۇدۇل غۇلجىغا چىقىپ، ئۇ يەردە بىر سودىگەر چوكان بىلەن توي قىلغان. يانچۇقى پۇل بىلەن توشقاندىن كېيىن، ۋاپاسىزلىق قىلىپ، بىر بالا بىلەن خوتۇنىنى تاشلاپ غۇلجىدىن ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەنىدى. شەمشىدىن دەسلەپكى يىلى كەلگەندە نۇرغۇن كىشىلەردىن ئىزدەپ - سوراپ يۈرۈپ، دادىسىنى ئاران تاپتى ۋە دادىسىنىڭ ئەسلىدە مەككىگە بېرىپ ھەج - تاۋاپ قىلمىغانلىقىنى، خۇدانىڭ ئالدىدا يالغان سۆزلەپ، باشقىلارنى ئىشەندۈرگەنلىكىنى يۇرت - جامائەتكە ئاشكارىلىدى.

— دادامنىڭ ئەھۋالى بۈگۈن قانداقراق تۇرىدۇ؟

— ھېچ، ئەھۋالى كۈندىن - كۈنگە بوشىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

— باشقا دوختۇرخانىغا يۆتكەپ باقامدۇق - يا؟

— قەشقەردە بۇ دوختۇرخانىدىن يۆتكىگۈدەك ھېچقانداق دوختۇرخانا يوق.

— ئۈرۈمچىگە يۆتكەپ باقايلى دەي دېسەم كېسەلنىڭ ئەھۋالى بۇ تۇرسا... «ئۆزۈم تاپقان بالاغا نەگە باراي داۋاغا...» دەپ باشقىلارنىڭ ئاڭلىشىغىمۇ ئاجايىپ بىر ئىشتە بۇ. قانداق قىلغۇلۇق؟!

شەمشىدىن كارىۋات ئالدىدىن بىردەم ئۇياققا، بىردەم بۇياققا ئاستا ماڭغاچ ئۆز-ئۆزىگە سوئال قويدى.

— بىر مەزگىل سەۋرى قىلايلى، بالام! بەلكىم ياخشى بولۇپ كېتەر، سەۋرى-تاقەت ئىچىدە بىر ئايمۇ ئۆتۈپ كەتتى. دوختۇرلار گېپىسىنى ئالماشتۇرۇپ، قايتىلاپ تاڭغان بولسىمۇ ھېچقانداق ئۈنۈمى بولمىدى. هاجىمنىڭ ئىشتىھاسى بارغانسېرى تۇتۇلۇپ، چىرايىمۇ كۈندىن - كۈنگە سۇسلاشتى. هاۋاخاننىڭ كۆڭلى ساراسىمىگە چۈشۈپ، ئارام ئالالماي ئاخىرى دوختۇر بىلەن يۈزمۇ-يۈز ئولتۇرۇپ ئوچۇق پىكىرلەشتى!

— مېنىڭچە بولغاندا، - دېدى دوختۇر كۆزىگە گىرادۇسلۇق ئەينىكىنى تاقىغاندىن كېيىن، رەسىم خالتىسىدىكى پارچە - پارچە دىيەنلەرنى هاۋاخانغا بىرمۇ بىر كۆرسىتىپ تۇرۇپ، - دىيەنىدىكى مۇشۇ قارا تۇرغان ئورۇن بىلەن ئىگىلىگەن ئورۇننىڭ ھەممىسىدە خېلى ئېغىر دەرد بار. ئىشتىكارى

ساقىيىپ كېتەلمەيدۇ. بۇنىڭغا بىر مەزگىل تەخىر قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. يىلىك سۆڭەكتىن قېچىپ، ياشانغان چاغدا، سۇنۇقنىڭ كىشىنى دىشۋارچىلىقتا سالىدىغانلىقىنى سىلىمۇ ئوبدان بىلىلا...

— ئۇغۇ شۇنداق، لېكىنزە، گېلى ساق بولغانىدىكەندىن، ئاز-تولا بىر نېمە يېسە ئوبدان بولاتتى، تامىقى بارغانسېرى ئازلاپ كېتىۋاتىدۇ. قانداق قىلىدىغان ئىشكىنتاڭ؟

— ئۇنداقتا مەن دورا يېزىپ بېرەي، ئەمما «ھاجىمغا تاماق ئېتىپ ئۇلگۇرتەلمىدىم» دەپ مېنىڭ ئالدىمغا دەۋا قىلىپ كەلسىمىرى، راست گەپ، ئۇنىڭغا مەن ئىگە بولالمايمەن جۇمۇ؟ ھا... ھا... ھا... — دوختۇر رەسىم خالتىسىغا دېبەنلەرنى سالغاچ چاقچاق ئارىلاش كۈلدى.

— تاماق ئۇلگۇرتەلمىدىم دەپمۇ دەۋا قىلماسمەن.

— ماقۇل ئەمىسە، چىقىپ ماموت ھاجىمنى ئوبدان كۈتسىلە...

دوختۇرنىڭ يېزىپ بەرگەن ئىشتىھا ئاچقۇچى دورىسى ھاجىمغا ھېچقانداق كار قىلمىدى. لېكىن دورا ھاجىمنىڭ نېرۋىسىغا تەسىر قىلغان بولسا كېرەك، ئۇنىڭ نەچچە كۈندىن بېرىكى يېرىم يۇمۇلغان كۆزلىرى تولۇق ئېچىلىپ، ياتاقنىڭ تورۇسىدىن ھاياتلىق ئىزلەۋاتقاندەك تورۇسقا قاراپ جىمجىت ياتاتتى.

— دادىسى قارىسىلا، بالىلارنىڭ ھەممىسى سىلىنى يوقلاپ كەپتۇ. ئۇلار سىلىدىن گەپ-سۆز قىلىپ بەرمىدى دەپ رەنجىشىۋاتىدۇ، — ھاۋاخان كارىۋات يېنىدا چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان بالىلارنى ئىما قىلدى. ھاجىم نۇرسىز كۆزلىرىنى بالىلارغا ئاغدۇرۇپ، بىر نېمە دېيىشكە جۈرئەت قىلىپ ئاغزىنى ئۆمەللىدىيۇ، كارنىيىنى قۇدرەتلىك بىر سېھىردى كۈچ مەھكەم بوغۇۋالغاندەك ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى.

— دادا، ئاچىز بالىلىرى ئالدىلىرىدا سىلىنىڭ گەپ قىلىشلىرىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. سىلىگە ياخشى قارىيالمىدۇق، ئالدىلىرىدا خىجىلمىز. نېمە گەپلىرى بار؟... — دېدى ھاجىمنىڭ چوڭ قىزى توختىخان كۆزىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ھەسرەت ياشلىرىنى داكا ياغلىقنىڭ بىر بۇرجىكى بىلەن ئاستا سۈرتكەچ. ھاجىم تەلمۈرۈپ جاۋاب كۈتۈۋاتقان بالىلىرىدىن كۆزىنى ئەپقاچتىمۇ قانداق، بېشىنى يان تەرەپكە بۇراپ، تېخى ھېلىلا ئوچۇق تۇرغان كۆزىنى مەھكەم يۇمۇۋالدى. ھاجىمنىڭ بالىلىرى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ياتاقتىكى تىنچسىزلىقنى ئاڭلاپ بېزار بولۇپ كەتكەن نۆۋەتچى دوختۇر بىلەن سېسترا ئىشىكتىن ئالدىراش چىقىپ، ئۇدۇللا ياتاققا كىردى.

— كېسەلنىڭ يېنىدا بىر سىڭلار قېلىپ، قالغانلار سىرتقا چىقىپ كېتىڭلار، ياتاقنىڭ ئىنتىزامىغا رىئايە قىلمىساڭلار بولمايدۇ، — دېدى سېسترا كەسكىن تەلەپپۇزدا. ھاجىمنىڭ بېشىدا چۆرىدەپ ئولتۇرغانلار ھاۋاخاننى قالدۇرۇپ نائىلاج سىرتقا چىقىپ كېتىشتى.

— ھازىر قانداقراق تۇرىدۇ؟ — دېدى دوختۇر ھاۋاخانغا.

— بايا كۆزىنى لۆممىدە بىر ئېچىپ، يەنە يۇمۇۋالدى، — دېدى ھاۋاخان ئېسەدەپ تۇرۇپ.

دوختۇر تىڭشىغۇچنى ھاجىمنىڭ كۆكرىكىگە قويۇپ، دىققەت بىلەن كۈزەتكەندىن كېيىن، بىر خىل روھسىز كەيپىياتتا:

— بىز بار ئىمكانىيىتىنى ئىشقا سېلىپ كۆردۇق. لېكىن ھاجىم...

— نېمە؟ ھاجىم...؟

— شۇنداق، سەپەر قىلىشىنىڭ تەييارلىقىدا تۇرۇپتۇ، ھەيىي...

ھاۋاخان ئۆپكىدەپ يىغلاپ سىرتقا چاپتى. ھايال بولماي تېخى ھېلىلا سىرتقا چىقىپ كەتكەن ھاجىمنىڭ بالىلىرى كارىۋات ئالدىدا يەنە پەيدا بولدى.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا ئوغۇلنىڭ چوڭى سىز ئوخشايسىز، ئائىلەڭلار خېلى يىراق ئىكەن، ماشىنا ئۇقۇشۇڭ،— دېدى دوختۇر توپ ئارىسىدىكى شەمشىدىنگە قاراپ. شەمشىدىن دوختۇرنىڭ سۆزىدىن ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي قالدى.

— نېمە؟ ماشىنا تاپامدىمەن؟

— شۇنداق.

دوختۇر يەڭگىلگىنە باش لىڭشىتىپ جاۋاب قايتۇردى. شەمشىدىننىڭ ياتاقتىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى ھېچكىم سەزمىدى.

… ئەنە، ھاجىم يەنە كۆزىنى ئاچتى، كۆز چاناقلىرىدىن سىرغىپ چىققان ئىسسىق تامچە ياش كۆزىنىڭ جىيەكلىرىنى بويلاپ، پاختىدەك ئاقارغان چېكىلىرى ئارقىلىق چاچلىرىنىڭ ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورۇقلاپ كەتكەن قوشۇقتەك يۈزلىرىدە بىلىنەر-بىلىنمەس تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى-يۇ، يەنە تېزلا غايىپ بولدى. ئۆزىگە ھەسرەت بىلەن تىكىلىپ تۇرۇشقان باللىرىغا نېمىنىدۇر دېگۈسى باردەك ئېغىزىنى ئۆمەللىدى. بىراق گەپ قىلىشقا قۇربى يەتمىدى…

دوختۇر، سېستىرانىڭ ياردەملىشىشى بىلەن ھاجىمنىڭ پۇتىدىن ئېسىلغان كىرانىنى ئاستا يەشتى، ياتاق ئىچىنى ئاچچىق يىغا-زارە بىر ئالدى. ھاۋاخان بىلەن توختىخان ھاجىمنىڭ ئېڭىكىنى قوشقاندىن كېيىن، يوتقانىنى قايرىپ قولىنى رۇسلىدى، ھاجىم نەپەستىن قالغىنىغا تەن بەرمەي ھېلىقى ئاچقۇچنى مەھكەم قاماللاپ تۇتۇپ، ئورۇق مەيدىسىگە چاپلىۋالغانىدى.

— ئاچقۇچنى ئېلىۋېتەيلى،— دېدى توختىخان ھاۋاخانغا قاراپ. ھاۋاخان ئېسەدەپ يىغلاۋېتىپ باش لىڭشىتتى ۋە توختىخانغا ياردەملەشتى، ھاجىمنىڭ قولىدىن ئاچقۇچنى ئالغىلى بولىدىغاندەك ئەمەس.

— توختىسىلا، مەن بىر ئامال قىلىپ باقاي،— دېدى دوختۇر كۆزئەينىكىنى سەل يۇقىرى قىلىۋېتىپ. ئۇ، بار كۈچىنى قولىغا يىغىپ، ھاجىمنىڭ قولىنى ناھايىتى تەستە ئاچتى، ئۇنىڭ قولىدىكى ئاچقۇچ تەردىن داتلىشىپ كەتكەنىدى.

دوختۇر ھەيران بولغان ھالدا:

— قەيەرنىڭ ئاچقۇچى بۇ؟- دەپ سورىدى.

— ھاجىمنىڭ تاپقان - تۈككىنىنى ساقلايدىغان بىر تام ئىشكابى بار ئىدى. شۇنىڭ ئاچقۇچى…

ھاۋاخاننىڭ گاراڭ - گۇرۇڭ ئۈنى كېيىنكى گەپلەرنى دەۋاتقاندا ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى…

تۇرسۇن نىياز

كۆڭۈل قۇشلىرىم كۈيلەيدۇ ناخشا

مەن ئۇچۇن قەدىرلىك تۇغۇلغان سەھرا

بالىلىق قەسىرىدىن چىرماشقان خىيال،
بىر ئۆمۈر يولۇمغا بولدى جۈپ-ھەمراھ.
ئارزۇلار قىسمىتى بولسىمۇ چۇل-چۇل،
پاك سەبى تۇيغۇلار ئۆلمىدى ئەسلا.
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۇچۇن قەدىردان تۇغۇلغان سەھرا.

شېرىن چۈش، شېرىن دەم — بالىلىق خىيال،
ئۇ مەۋجۇت ھېلىھەم قەلبىمدە تەنھا.
ئۆسمۈرلۈكچا غىلىرىم — غۇنچىغا قىياس،
ياشلىقىم— خۇشپۇراق چاچقان گۈل-گىياھ.
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۇچۇن بىباھا، تۇغۇلغان سەھرا.

ئەقىدەم ئۆزگەرمەس بۇ كەڭ زېمىنغا،
جان مۈلكۈم تېنىمدىن بولسىمۇ جۇدا.
«سەھرايى قىيامەت» دېگەن قايسى زات؟
ئەسلىنى ئۇنۇتقان نىكەن، ئۇ «دەنا».
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
كۆزۈمگە تۇتىيا تۇغۇلغان سەھرا.

ئىنسانغا قۇت بەرگەن ھەربىر يېشىل باغ،
خىيالى جەننەتتىن مىڭ ئېزىز ئەلا.
گۈل سۆيگەن ئىپار ھىد دالا شامىلى،
بىمار بىرىپ ياتقاندا رەنجىمگە شىپا.

مەن سەھراھ بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۇچۇن سۆيۈملۈك تۇغۇلغان سەھرا.

بۇ تۇپراق — گۈل تۇپراق، ئادەملىرى گۈل،
ھالال تەر-ئەجرىدىن ياشنايدۇ دۇنيا.
كۆڭلى ئاق، ئىشقى ئوت، چېھرى نۇر، يالقۇن،
ھىممىتى بى مىننەت، قۇرىماس دەريا.
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۇچۇن مۇقەددەس، تۇغۇلغان سەھرا.

مەن ياشاي شەھەردە (مەيلى «جەننەت» تە)،
خا كېچە، خا كۈندۈز، مەن ئاگا شەيدا.
ئويغۇمدا، چۈشۈمدە، خىيالىمدا ھەم،
كۆرۈنەر تۇپرىقى خۇددى نۇر-زىيا.
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۇچۇن تىل تۇمار، تۇغۇلغان سەھرا.

ئاھ، بۈگۈن ئەللىككە كىرگەندە يېشىم،
سېغىندىم بۇ جاينى تېخىمۇ تەشنا.
ياشلىقىم ئىز سالغان قۇچا قىلىرىدىن،
نە ئارمان، ئۆلگەندە تاپسام جاي-پاناھ.
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۇچۇن جەننەتتۇر، تۇغۇلغان سەھرا.

ھەر پەسىلنىڭ ئۆز خىسلىتى قەدىرلىك

باقسام بۈگۈن كەڭ تەبىئەت دۇنياسىغا،
ئالتۇن كۈزنىڭ رۇخسارىدىن قالماپتۇ ئەسەر.
دەل-دەرەخلەر شاخلىرىدىن تۆكۈپتۇ ياپراق،
گۈل-گىياھلار بويۇن قىسىپ قاپتۇ شۇقەدەر.

باقسام باھارزۇمرەت كەبى چاقنىغان كۆككە،
قاپلىۋاپتۇ، ھەممە جاينى كۈمۈش رەڭ تۇمان.

باغلاردىكى رەڭدار گۈللەر كۆچۈپتۇ ئۆيگە،
ھەر دېرىزە كۆزنەكلىرى خۇددى بىر ئورمان.

چوغدەك قىزىل نۇرلۇق قۇياش كۆچكەنمۇ تاغدىن،
ئاندا - ساندا چىقىپ قالار دەريا لېۋىدىن.
يوقالغانمۇ يۈز - يۇغىچە شەپەق رومىلى،
ئالدىرايدۇ خېجىلمىدۇ ياكى زېمىندىن؟

كۆز ئاچقىچە يانداپ قېچىپ، يېتىپ مەنزىلگە،
ئورۇن بېرەر ئۇخلاپ ئۇزاق يېڭى بىر تاڭغا.
بېلىق قارنىسۈبھى يورۇپ باشلانغانىدا يات،
يۈكسەك ئۈمىد، كۈچ بېغىشلار ئۆلمىگەن جانغا.

ھەر پەسىلنىڭ ئۆز خىسلىتى بىزگە قەدىرلىك،
ئۆزگەرتەلمەس ئۇنى ھېچكىم مەڭگۈگە زىنھار.
تۈن قويىندىن گۈزەل تاڭنى تۇغقان تەبىئەت،
قىشنى قوغلاپ، ئېلىپ كېلەر يەنە گۈلباھار.

كۆڭۈل قۇشلىرىم كۈيلەيدۇ ناخشا

دىلىخانەڭگە سىغار كەڭ دۇنيا،
سىغمايدۇ لېكىن بى سەۋەپ نەپرەت.
ئىجازەتسىز قەلب تۆرۈڭگە،
مېھمان ئىدۇر پەقەت بىرلا مۇھەببەت.

دىلىخانەڭگە سىغار كەڭ دۇنيا،
سىغمايدۇ لېكىن پەسلىك، رەزىللىك.
ساختىلىقنى ئۆرتەيدۇ قەھرىڭ،
يارىتار ئىشقىڭ چەكسىز گۈزەللىك.

دىلىخانەڭگە سىغار كەڭ دۇنيا،
سىغمايدۇ بىراق ئازاب ۋە خورلۇق.
ئادالەت نۇرىنى ئۆچۈرسە زۇلمەت،
چاقنايسەن ھامان ھەسسىلەپ نۇرلۇق.

دىلىخانەڭگە سىغار كەڭ دۇنيا،
سىغمايدۇ ھەسەت، تۈلكىلىك — قۇۋلۇق.
ھەققەتكە كىم تەڭلىسە خەنجەر،
قايتۇرۇشنى ھەق، بىلمىسەن يوللۇق.

دىلىخانەڭگە سىغار كەڭ دۇنيا،
سىغمايدۇ ئەسلا روھى گادايلىق.
ھەر بىر ھۈجەيرەڭ پارلىغان مەشئەل،
سەن ئۈچۈن ياتتۇر، ياۋۇز نادانلىق.

دىلىخانەڭگە سىغار كەڭ دۇنيا،
سىغمايدۇ لېكىن ئەلگە ئازارلىق.
تىلىكىم، بەختىم، ئارزۇ ئارمىنىم؛
بولسۇن ساڭا يار مەڭگۈ خۇشاللىق.

ئەلۋىدا ئۇستاز

(مەرھۇم ئۇستاز ئەخمەت زىيائىي ئەپەندىمنىڭ ۋاپاتىغا چوڭقۇر قايغۇ بىلەن بېغىشلايمەن)

1

دىدارلىشىپ ئۆتمەي تېخى ئالتە كۈن،
كەلدى، سىزنى «كۆز يۇمدى» دەپ شۇم خەۋەر.
خەۋەر ئەمەس، جاللات تىغى تىلىبسىمۇ،
دىل - باغرىمىز ئېچىشماستى بۇ قەدەر.

كۆزىمىزنىڭ قارچۇقىدا ھېلىھەم،
يوقالمىغان مۇنبەردىكى چېھرىڭىز.
يۈرەكلەردە تېخى سوۋۇپ يەتمىگەن،
مەرىپەتتىن سالغان ئوتلۇق مېھرىڭىز.

يادىمىزدا، بۈگۈنكى شۇم ئەجەلنىڭ،
بىر يىل بۇرۇن سىزگە چاڭگال سالغىنى.
قوش ئابىدە ① پۈتكىنىدە تىكلىنىپ،
ئۆمرىڭىزدىن قانچە ئايلار قالغىنى.

---

① قوش ئابىدە — مەرھۇمنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە يازغان: «تارىخىي ئابىدىلىرىمىز ۋە ئۇنىڭ قورغۇچىلىرى يۈسۈپ، مەھمۇت» ماۋزۇلۇق شېئىرىي داستانى.

نەدىن كەلگەن سىزگە بۇ كۈچ ـ جاسارەت؟
ئۈممىد بىلەن ھامان ياشاپ كەلدىڭىز.
ئەڭ ئاداققى ئىجادىڭىز گۈللىنى،
چېكىمىزگە قىسىپ قويۇپ كەتتىڭىز.

2

روھىڭىزدىن سوراي ئۇستاز بۇ قېتىم،①
ئەزرائىلدىن رۇخسەت ئېلىپ كەلگەنمۇ؟!
ئەل ـ يۇرت بىلەن دىدارلىشىپ، خوشلىشىپ،
ئارمىنىم يوق كۆزۈم يۇماي، دېگەنمۇ؟!

ئۆمرىڭىزغۇ ئۆتتى زىنھار ۋەتەن دەپ،
ئۆز يۇرتۇمنى كۆرۈپ ئۆلەي، دېگەنمۇ؟!
يۇسۇپ، مەھمۇت قەبرىسىگە گۈل قويۇپ،
تۇپرىقىنى كۆزگە سۈرەي، دېگەنمۇ؟!

روھىڭىزدىن سوراي يەنە قورۇنماڭ؛
ئەل ـ يارەنني تاۋاپ قىلاي، دېگەنمۇ؟!
ئۆلۈشۈمنى كۈتمىگەن جان خەلقىمنىڭ،
يۈرىكىنى كاۋاپ قىلاي، دېگەنمۇ؟!

3

قەلبى ھەسرەت پىغان بىلەن شۇ تاپتا،
ئەسلىمەكتە خەلقىم سىزنى سېغىنىپ.
ياشلىرىنى بۇلاق كەبى تۆكمەكتە،
بېلىدە ئاق، قايغۇ ئىچرە ئېگىلىپ.

«مەرىپەتنىڭ بىر مەشئىلى ئۆچتى» دەپ،
چۆمدى مۇڭغا ئاقسۇ، ئېلى ۋە خوتەن.
ئاقتى بىر پەس ئۆز كۈيىنى توختىتىپ،
سىز سۆيگەن ئىچكەن قىزىل ھەم تۈمەن.
(ياپراق تۆكۈپ بىلدۈرۈشتى تەزىيە،
ئۆز چېنىدا ھېيتگاھتىكى گۈل ـ چىمەن).

تۇرماقتا تىنچ، ئېغىر سۈكۈت ئىچىدە،
سىز گۈلچەككەن مەھمۇت، يۇسۇپ قەبرىسى.
ئۆلارمۇ تەڭ ماتەمدىمۇ، بىلمىدىم،
كۆز يۇمغاچقا، سىزدەك سادىق نەۋرىسى.

4

ئەل ماتەمدە ـ دىل ماتەمدە سىز ئۈچۈن،
(چارىمىز يوق، تولدى ياشقا ئېتەكلەر.)
قالدى سىزدىن بىزگە مەڭگۈ يادىكار،
ئورنىڭىزدا «توزىماس گۈل ـ چېچەكلەر».

داستانىڭىز — ئاخىرقى قوش ئابىدە،
ئۆزىڭىزنىڭ يارقىن، پارلاق ھەيكىلى.
«بىلىك» تىكىچا قىنغان نۇر — يورۇقلۇق،
جىسمىڭىزنىڭ كۆيۈپ يانغان مەشئىلى.

تۆھپىڭىزدىن، ئەجرىڭىزدىن رازىمەن —
خەلقىم دېدى سىزنى يادلاپ «ئەلۋىدا».
مەرسىيەمدە ئىزھار قىلىپ كۆڭلۈمنى،
دېدىم مەنمۇ كۆزۈم ياشلاپ ئەلۋىدا.

1989- يىل 10 - ئاينىڭ 29 -كۈنى، قەشقەر.

چۆرۋەتمە شوتاڭنى

شوتا قىلىغانسىدىك تېخى تۈنۈگۈن،
ئۆرلەش ئۈچۈن تارتىپ مېنى ئۆزۈڭگە.
بۈگۈن ئەجەب، تونۇمايسەن بۇرادەر،
ياغ تولدىمۇ ياكى ئىككى كۆزۈڭگە؟

ئېسىمدە بار، ئۆتمەس ماتا ـ مېلىڭنى،
يۈرگەنلىرىڭ كوچىلاردا ساتالماي.
ماختىساڭمۇ لايىقىدا باھا يوق،
دادلانغىنىڭ كور خېرىدار تاپالماي.

بۈگۈن باقسام، گەپ ـ سۆزلىرىڭ باشقىچە،
ساختا ئېلان بېرىپ، شۆھرەت تېپىپسەن.
بىراق كۆڭلۈك گاداي ئىكەن ۋاپاغا،
تۇز بەرگەننىڭ قاچىسىنى چېقىپسەن.

① بۇ قېتىم — 1989 - يىل 10 - ئاينىڭ 15- كۈنىدىن 20 - كۈنىگىچە قەشقەردە ئېچىلغان مەملىكەتلىك 2 - قېتىملىق «قۇتادغۇبىلىك» تەتقىقاتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى.

قاچا «چاقماق» ئاسان ساغا، ئۆگزىدىن—
چۈشمەك قىيىن، چۆردۈەتمە شوتاڭنى.
نېمە ساتساڭ ساتقىن، بىراق مېلىڭغا،
ساتما قوشۇپ مەن بىچارە ئۇكاڭنى.

يوقالغان تۇيغۇ

كۆزلىرىڭدىن ئىزدىدىم دوستلۇق،
سۆزلىرىڭدىن ئىزدىدىم دوستلۇق.
ئىزدەشلىرىم كەتتى بىكارغا،
بىلمىندى بۇ ھال مەن ئۈچۈن خورلۇق.

مەن كۆزۈڭدىن ئىزلىگەن يالقۇن،
چاقماق كەبى كەتتى يوقۇلۇپ.
مەن تىلىڭدىن ئىزدىگەن چىنلىق،
گۈل بەرگىدەك كەتتى تۆكۈلۈپ.

ئويلىدۇم مەن: دوستلۇق تۇيغۇسى،
تۇغۇلغانمۇ، بىز بىلەن كۈلۈپ؟!
گۈل ياشلىقتا ۋايىغا يېتىپ،
بۇگۈن بىردىن كەتكەنمۇ ئۆلۈپ؟

بىلدىمكى بۇگۈن ئۆلگەن شۇ تۇيغۇ،
قاپتىكەن بىز ئىلىڭ گۆدەك كۈنلەردە.
ئۆرۈشۈپ تاڭدا، كەچتە دوستلاشقان،
ھەسەت، نىزاھتىن خالى كۈزلەردە.

يالقۇن بولۇر ۋىسال ئىشقى ھىجران بىلەن

گۈل ۋەسلىنى كۈندە كۆرۈش نېسىپ بولسا،
سايرىماستى باغدا بۇلبۇل ئاغزىدا قان.
كۆرمىگەنگە — ئايرىلغانغا ئىشقى ئۆلسە،
بەرمەس ئىدى، زۆھراسىغا تاھىرمۇ جان.

پاك مۇھەببەت چىن يۈرەكتە بولسا ئۈچقۇن،
يالقۇن بولۇر ۋىسال ئىشقى ھىجران بىلەن.

كېتەر بەزەن ئاشۇ يالقۇن زادى ئۆچمەي،
ئۆلگىنىدە شۈبھىسىزلا ئىنسان بىلەن.

تىلسىزمەكىن دېمە، قايناق سۆيگۈمنى

تىلسىزمەكىن دېمە، قايناق سۆيگۈمنى،
يۈرەك سۆزۈم كۆچكەن ئىككى كۆزۈمگە.
كۆچكە نىمكىن دېمە، يۈرەك ئوتۇمنى،
نۇر يالقۇنى كۆچكەن ئاتەش يۈزۈمگە.

چىن مۇھەببەت شۇنداق ئۇنسىز ياراتقان،
ھەر نىگاھىڭ تىلسىزلىقىم مەنبەئى.
كۆزلىرىمدە چاقنىغان نۇر — ھارارەت،
دىلدا كۆيگەن ئوتنىڭ زەررە ئۇچقۇنى.

مۇھەببەتكە ئارتۇقچە تىل — مەدھىيە،
ھەممىسىنى سۆزلەيدىغان كۆز تۇرۇپ.
ھاجەت ئەمەس، ئۇزۇن سۆيگۈ داستانى،
ئانا تىلدا «سۆيدۈم» دېگەن سۆز تۇرۇپ.

بىۋاپاغا

ئەقىدەمدە بولساڭ ماڭا گويا ئېگىز تاغ،
ئىشەنچىمدە ئوخشار ئىدىڭ، يۈكسەك چوققىغا.
قېنى بۈگۈن دىلىمدىكى يۈكسەك ئوبرازىڭ،
يىغسام ئىشەنچ — ئەقىدەمنى سىغدى قۇتىغا.

بىۋاپا — ئادەم

دوستۇم، جاھان «بىۋاپا» دەپ، قىلما شىكايەت،
ئېتىقىمىڭدەك گۇناھكارمۇ ئەمەس، بۇ ئالەم.
بىۋاپانى، گۇناھكارنى ئىزدىسەڭ ئەسلى،
كەڭ ئالەمنى مالەم قىلىپ يۈرگۈچى ئادەم.

مۇھەممەتئېلى زۇنۇن

ئېھتىرام گۈلدەستىسى

(مۇۋەششەھلەر)

شام

قىزىل قەلبىم ھامان ئويغاق، قىزىل قەلبىمدە ئىلھام بار،
ئازادلىقنىڭ خىتابىدەك مېنىڭ جۇشقۇن لىرىكام بار.
يۈرەك ـ باغرىم مۇشەققەت دەشتىدە چاڭقاپ يېرىلغان دەم،
نىچۈن چەكسىز ئىشەنچ بىرلە دېمەي: ئالدىمدا قايىنام بار!
ئانام ئېيتقان مېنى ئىسسىق قۇچاغىغا ئېلىپ تۈنلەر:
«مۇراد تاپقىن كۆرەش ـ جەڭدىن، چېلىشچانلارغا بايرام بار.
ئۆلۈمدىن قورقمىغان ئاشىق يېتەر ۋەسلىگە جانانىنىڭ،
رىيازەتتىن چىكىنگەنگە قەيەردە تۆھپە ـ ئىنئام بار؟ ...»
كېچە ـ كۈندۈز ۋىسال ئىشقى دىلىمدا، يارنى ئىزدەيمەن،
ئىرادەم تاغ، ماڭا توسقۇن بولار قانداق ئېگىز تام بار؟
شەرەپلىكمەن بولۇپ دائىم يۈرەكنى ئەلگە بەخش ئەتتىم،
ئىشەن، مۇشكۈل سەپەردە بۇ يۈرەك ـ يالقۇنلىغان شام بار!

1966 ـ يىل ئۆكتەبىر.

خىسلەت ئىگىسىگە

ئەزەلدىن تاجۇ تەخت، دۆلەت ـ پاراغەتتىن تامايىڭ يوق،
بىگانە ئوردىلار ئىچرە ھوزۇر سۈرمەككە رايىڭ يوق.

ھەسەل ھەرە كەبى شىرنە يىغىپ گۈلدىن ـ چېچەكلەردىن،
ۋەتەنگە تەقدىم ئەتمەكتىن ئۇلۇغۋار مۇددىئايىڭ يوق.

مۇھەببەت ـ نەپرىتىڭنىڭ پاسىلى يۈكسەك ـ ئېگىز شۇنچە،
ئانا يۇرت ئەھلىدىن ئۆزگە قۇياشىڭ ياكى ماھىڭ يوق.

ئەلەملەر مۆلدۈرى ياغسا بېشىڭغا «ئاھ» دېمەيسەن ھېچ،
ۋەتەن ـ ئەل ئاھىدىن ئۆزگە سېنىڭ پەريادۇ ئاھىڭ يوق.

دىيارىم خاكىنى سۈرمە قىلۇرسەن ھەر سەھەر كۆزگە،
ئۇنىڭدىن خۇش مۇبارەك سەيلىگاھىڭ، سەجدىگاھىڭ يوق.

زۇلۇم خاقانى چۈش كۆرسە زاۋال پەيتىدە تەشۋىشلىنىك،
سېنى بەند ئەيلىدى دەسلەپ كىشەنگە، ھېچ گۇناھىڭ يوق.

يۈسۈپ، مەھمۇت غورۇرۇڭدۇر، كۆڭۈل تەختىڭدە سۇلتانىڭدۇر،
بۇ ئىككى مۆھتىرەم زاتتىن بۆلەك ئۇستاز ۋە شاھىڭ يوق.

ئانا يۇرت ئەھلىنى ئىرپان، ئىمانا قىلىق ۋەسلىگە ئۈندەپ،
دېدىڭ: بۇندىن بۆلەك قابىل يېتەكچى، باشپاناھىڭ يوق.

ئىلىم – ئىرپان، بۈيۈك بىرلىك – ھاياتلىق مەشئىلىڭ، بىلسەڭ،
جۇدا بولساڭ ماڭارغا يول، ياتارغا قەبرىگا ھەلىڭ يوق.

1987 - يىل 12 - يانۋار

گۈلدەستە

مۇئەللىم، دەستە گۈل تۇتتۇم سەھەر – سۆبھىدە ھۆرمەتتە،
يۈرەكنىڭ تەكتىگە سىڭگەن بۈيۈك ئىخلاس – مۇھەببەتتە.

ئۇلۇغلۇق بابىدا ئەجرىڭ ئانام ئەجرى بىلەن تەڭداش،
ئانامنىڭ مېھرىدىن مېھرىڭ قېلىشمايدۇ ھارارەتتە.

ھاياتلىق ئالىمى نەدە تەۋەللۇت قىلغۇچى زاتسىز،
مۇئەللىم زېھنى نۇرسىز جاھان قالمامدۇ زۇلمەتتە؟

ئەلەم – كۈلپەت داۋانىدىن ئۆتەر دادىل ئانا، ئۇستاز،
سەۋەب: ھەر ئىككى جان ئەۋلاد غېمىدە – بىرلا مەقسەتتە.

مۇئەللىم ھەم ئانا بولسا زۇلۇم زىندانىدا تۇتقۇن،
كىشىلىك ئالىمى قالغاي جاھالەتتە، نادامەتتە.

ئەزىم دەريا كەبى ئويغاق كېچە – كۈندۈز ئانا، ئۇستاز،
نەسىللەر بەختى – ئىقبالى ئۇلار چەككەن رىيازەتتە،

تەسەۋۋۇر ئەيلىسەم ئۇستاز، ئانا ئوخشايدۇ جۈپ شامغا،
ھارارەت – نۇرى چاقنايدۇ نەسىل قۇچقان سائادەتتە.

رىياكار بىنومۇس بىلمەس ئانا، ئۇستازى قەدرىنى،
كىشىلىك ھېسسى بار ئىنسان ئۆتەر چەكسىز ساداقەتتە...

ئېسىمدە پەرۋىشىڭ – مېھرىڭ، كۆز ئالدىمدا ھامان چېھرىڭ،
مېنى قوشقان ئىدىڭ كارۋان سېپىگە مىڭ مۇشەققەتتە.

مۇسەيىن ئوغلى مەھمۇدقا ئوقۇيدۇ ئاپىرىن ئالەم.
يېنىپ تۇرغاچ ئەقىل نۇرى تەۋەررۇك ھەر ۋاراق - بەتتە.

ئىمام ئۇستازىنى ھەر ئان كۆتەردى كۆككە شۇ دانا،
نەمۇنە - ئۈلگە ئۇ بىزگە ئۇلۇغ ئىنسانىي خىسلەتتە...

مۇئەللىم، دەستە گۈل تۇتتۇم سەھەر - سۇبھىدە ھۆرمەتتە،
يېزىلدى ئەرزىمەس نەزمەم ھارارەتلىك مۇھەببەتتە.

1985 - يىل 3 - نويابىر

دولان كاككۇكى ①

ئايا دوستلار، جۇدالىقتىن ئېغىر كۆلپەت - ئەلەم قايدا؟
جۇدالىق يامغۇرى بىرلە ياسالمىدۇ قىيان سايدا؟

بىھۇش بولماس مۇسىبەتتىن نېمىشقا جان - جىگەر دوستلار.
ئىجادكار - خۇشناۋا كاككۇك نەپەستىن توختىغان چاغدا؟

بىماردەك تولغىنارمەن، ئاھ، ئەمەسمىدىم شىجائەتلىك،
پىداكارنىڭ ئىجادىغا يېقىندىن ئىشقىۋاز - شەيدا.

ئادالەت دىلراباسىنى يۈرەكتىن سۆيگۈچى ئاشىق،
پېشانە تەرىنى تۆككەن ئەمەسمۇ دەل مۇشۇ جايدا؟

سىنىپقا كىرسە، ئوڭ قولدا تۇتۇپ شامىنى ھېكمەتنىڭ،
ئۇنىڭ جۇلاسىدىن بولغان ئەمەسمۇ مىڭ ھۆكەر پەيدا؟

ئەزىم دەريا ئىدى كۆڭلى - گۆھەر - دۇردانىغا تولغان،
ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى بايلىق تېپىلماس نەچچە ئون بايدا.

يۈرەكنىڭ مېھرىنى تۆكتى دولان گۈلزارىغا كۈن - تۈن،
تېنىم تاپماي سوغۇق ياتۇر ۋە جاننىڭ راھىتى مايدا.

سىنەم بولماس ئىدى پارە ئۇنى ھېچ كۆرمىگەن بولسام،
ۋە سىرداش بولمىغان بولسام كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇش - چايدا.

ئالايلى يەلكىگە ئارمان يۈكىنى كۆيگەن كاككۇكىنىڭ،
يازايلى، سۇبھى - شام پەرياد ئۇرۇشتىن ئەمدى نە پايدا؟

1980 - يىل 11 - دېكابىر، قەشقەر.

① ئوتتۇز يەتتە يېشىدا ئوشتۇمتۇت قازا تاپقان مەزكۇر سەبدىشىمىز — جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، مەكتەپ ئەدەبىياتچىلىرىنىڭ ئابرويلۇق تەشكىللىگۈچىسى ئىدى.

ئاداش

غەلىبە ـ نۇسرەتكە مۇيەسسەر غايىلىك ئىنسان، ئاداش،
غايىلىك ئىنسان شەرەپشان تەختىدە سۇلتان، ئاداش.

ئارزۇ ـ غايە گۈللىرىنىڭ ئاپىتى ھەم يامغۇرى،
بىز تەسەددۇق ئەيلىگەن ساپ تەر ۋە ئىسسىق قان، ئاداش.

زىمىنىمىزگە كەتسە يۈكلەپ كىم نەسىللىك قەرزىنى،
ئاچىمىغاي دەرۋازىسىنى جەننەتۇل رىزۋان، ئاداش.

ئىسمى جىسمىغا مۇناسىپ غايىلىك ئوغلان ئىدىڭ،
ئەل ئۈچۈن، ئەۋلاد ئۈچۈن تىرناقتا قازدىڭ كان، ئاداش.

ئەھلى ئىنسان قەلبىنى لەرزىگە كەلتۈردى «ھۆكۈم»،
ئۈشبۇ ھۆججەتتە نامايەن بىر پۈتۈن دەۋران، ئاداش.

ھۆسنى ـ رۇخسارىنى روشەن ئەيلىدىڭ ھۆر ـ پەرىنىڭ،
ئۇل پەرى بەخش ئەيلىگەن بىزنىڭ مۇقامغا جان، ئاداش.

مەرھەمەتلىك قەشقەرى مەھمۇت بوۋام ئويغاق ئەنە،
ئۇ ياراتماقتا يەنە ئالەمشۇمۇل دىۋان، ئاداش.

ئەيلىسە ھاڭ ـ تاڭ جىمى كەسىپ ئەھلىنى رەڭدار «مۇقام»،
جان سۆيۈندۇردى مۇئەللەق ـ ئەرشتىكى جەۋلان، ئاداش...

تەنتەنە قىلغاي باھاسىز تۆھپە ـ ئىنئامىڭغا ئەل،
ياغدۇرۇپ ئالقىش، سالام يوللاپ ساڭا ھەر ئان، ئاداش.

1987 ـ يىل يانۋار.

ئىشقى

نورۇز شەنىگە

كەلدى نورۇز (يېڭى كۈن) خوشلۇققا تولدى يەر يۈزى،
كۆكتىمۇ سەيىر ئەتتى قۇتلاپ زۆھرە ـ مۇرۇغ... يۇلتۇزى.
ھاۋىدا پەرۋانىدەك مەغرۇر شامال جۇشقۇن ئۇرۇپ،
ياپىيېشىللىققا ئورالدى دەل ـ دەرەخنىڭ باش ـ كۆزى.
گۈل چېچەك ئويغاندى نازلىق ئۈيقىدىن نورۇز كېلىپ،
تەنتەنە قىلدى جاھان، تاشتى خۇشاللىق دېڭىزى.

سايرىشىپ قۇشلار دەرەختە ناخشىدىن شاۋقۇن سېلىپ،
بەزىلەر ئەيلەر چۇمەندە يارىشىپ شوخ مۆجىزى.
بىزگە نورۇز بايرىمى قالغاچقا ئەجداددىن مىراس،
قەدىرلەيدۇ شۇڭا ئەۋلاد - بارچە ئەركەك ھەم قىزى.
نورۇزۇم شانلىق كۈنۈڭنى ئەسلىدى «ئىشقى» بۈگۈن،
كۈيلىدى شەنىڭگە سەترە يەنى ئەشئاردىن ئىزى.

1990 - يىل 7 - مارت، قەشقەر.

سۆزۈك

شېئىرلار

شېئىرىيەت ھەققىدە رۇبائىيلار

يېڭى بىر شېئىر كۆرۈش دېگەن نىمىك:
ئىلگىرى يېمىگەن تاماق يېگەن نىمىك.
لەززىتى ئۆزگىچە ھەر بىر تاماقنىڭ،
ھەر شېئىر ئۆزگىچە بولىدۇ تەملىك.

شېئىر كۆر، كلاسسىك ياكى ھازىرقى،
بولىدۇ بىر بىرىدىن ئەلۋەتتە پەرقى.
تېتىپ باق، ئۇلارنىڭ تەمى ئوخشىماس،
ئوخشىماس ھەر كىمگە تەسىرى بەلكى.

ھىدى ۋە رەڭگىدۇر ئۆزگە ھەر گۈلنىڭ،
ئاۋازى پەرقلىقتۇر ھەر بىر بۈلبۈلنىڭ.
ھەر بىرى قوزغىغان ھېسسىيات باشقا،
ئاھىڭى ئوخشىماس ھەر بىر مەرغۇلنىڭ.

شائىردۇر بىر رەۋشەن ئاينە گويا،
شېئىردە ئەكس ئېتەر بىر روھىي دۇنيا.
ئاينە ساپ بولسا قايتۇرىدۇ ئەكس،
ئەكس ئەتسۇن نېمىنى ئۇ بولسا غۇۋا؟

قەلىمىڭ چۇشمىسۇن شائىر قولۇڭدىن،
روھىي ئۇزۇق تامسۇن ئەلگە ئۇنىڭدىن.
ئەگەر مېھنىتىڭدىن رازى بولسا ئەل،
مۇكاپات بولامدۇ ئارتۇق بۇنىڭدىن؟

قەلەمنى تۇلپاردەك چاپتۇر - يۈگرەك قىل!
تەپەككۇر ئەۋجىگە ئۇنى تۇۋرۇك قىل!
قەلەمگە سىيا قىل يۈرەك قېنىنى،
ۋەرەقنى قان بىلە بېزە - گۈللۈك قىل!

جاھاندا قالدۇرساڭ ئىسزگۇ بىر ئىزنى-
شېئىرىيەت كۆكىدە نۇرلۇق يۇلتۇزنى.
چىمىرلاپ تۇرسا بۇ يۇلتۇزۇڭ يېنىپ،
ئاخىردەم يۇمۇسەن خاتىرجەم كۆزنى.

شېئىر ياز! چوڭقۇر نازۇك پىكىرلىك،
يۈرەككە دەرد بەرسۇن بولۇپ تەسىرلىك.
ئادا بولار شۇ چاغدا شېئىرنىڭ رولى،
مۇنداق شېئىر بولىدۇ ئەبەدى تېرىك.

بىر ئاغىنەمگە

تەس ئىشىڭ بولغاندا ئاسان، بولۇسەن قانداق خۇشال؟
كىشىلەرنىڭ مۇشكۇلىن يەش، قىل ئۆزۈڭدەك شادىمان.
سەن ئۆزۈڭگە كۆرمىگەننى باشقىغا كۆرمە راۋا،
ئاۋال سانجىپ پىچاقنى، قىل ئۆزۈڭدە ئىمتىھان.

يارىلىشتا تەڭرىمىز ئادەمنىڭ شەرىپىدە ھەممىمىز،
تاللىغان ياخشى، ياماننىقنى جاھاندا ئۆزىمىز.
ياخشىلىقنى ئەيلە ئادەت، قىل يامان ئىشلارنى تەرك،
بۇ ھاياتقا قالدۇ قىلغاندا چۇشلۇق ئىزىمىز.

باق! ئېگىز - پەسلىك تولۇپ-تاشقان بۇ ئالەمنى كۆزەت!
كۆڭلى ۋەيرانلارنى كۆرسەڭ ئەيلە ئاۋات، سەن تۈزەت!
چارە سىزگە چارە كۆرسەت، ياردەمگە قول ئۇزات!
مېۋىلىك بول، ئەلگە نەپ بەر، مېۋىسىز بولما سۆگەت!

بىرخىل ئۆتمەيدۇ كىشى — تۇرمۇش يولىدۇر تەكشىسىز،
بۇ سەپەردە گاھى يول تۈز، گاھى چوڭقۇر، گاھ ئېگىز.
قايسىمىز چەتتە قالالايمىز بۇ قانۇندىن؟ بىراق،
قالسا بەستۇر، بۇ جاھاندا ئىزگۇ ئىشتىن ئىزىمىز.

ئابدۇسوپۇر سەئىدى

ئىككى شېئىر

نورۇز قوشىقى

نورۇز كەلدى، بۈگۈن باھار كەلدى،
ئويغىنىشتىن بىر دىل خۇمار كەلدى.
ئىشىق بېغىشلاپ تەبىئەتھەر دىلغا،
مۇھەببەتتىن داستان تۇمار كەلدى.

نورۇز كەلدى، دوستۇم باھار كەلدى،
ئېقىن سۇلار ھەريان تاشار كەلدى.
ياساندى تەبىئەت جۇلا بىلەن،
كۆكتە ئۇچار قۇشلار قاتار كەلدى.

نورۇز كەلدى، يولداش باھار كەلدى،
يېشىل تونلۇق ئېتىز تاۋار كەلدى.
باقسام ھەريان ناۋا قىلار بۇلبۇل،
باغلىرىمىغا چېچەك-چوكان گۈلزاركەلدى.

نورۇز كەلدى، بۈگۈن باھار كەلدى،
شائىرلارغا ئىلھام قاتار كەلدى.
ئېتىزلىرىمىدا مەردۇ - مەيدانلار،
چىقىپ جەڭگە داۋان ئاشار كەلدى.

نورۇز كەلدى، بۈگۈن باھار كەلدى،
قوزىلاپ قويلار، قۇلۇن چىپار كەلدى.
تەبىئەت كەيگەندە كۆركەم لىباس،
سەيلىگاھقا مىڭلاپ خۇشتار كەلدى.

نورۇز كەلدى، دوستۇم باھار كەلدى،
قەلبىمگە بىلەكتىن ئىزھار كەلدى.
سەبۇر دىل جامىغا چېكىپ خۇشتار،
ئەركتىن ناۋا ئەيلەپ ساتار كەلدى.

1990 - يىل، 21 - مارت.

ھېيتگاھ

سېغىنىپ چىقارمەن ھەردەم ھېيتگاھقا،
تويماي باقارمەن مۇئەززەم بىناغا.
شاھانە تارىخىنىڭ شاھىدى قەشقەر،
ئاسماننى سۆيگەن بۇ مەغرۇر مۇنارغا.

خىيالىم كەزسە تارىخنى ئۇزاقلاپ،
تۆكۈلەر ئىسسىق ياش سىرغىپ ناماغا.
خەلقىم بىر - بىرىگە مېھرىبان ئىدى،
شانلىق ئۇ ۋاراقلار تولغان ۋاپاغا.

قايسى بىر كۈندۈر چەرخ تەتۈرئايلاندى،
تولدى ئوردا جاڭجال كەيپى - ساپاغا.
ئەلنىڭ تەقدىرى جەۋرىئى جاپا،
قارغىغا لوق گۆش، ئۇستىخان ھوماغا.

شەرقتىن ئچىققاندا نۇرلۇق بىر قۇياش،
تىكىلىپ قارىدىم يەنە ھېيتگاھقا.
چىلىنغاندا بۇ كۈي يېڭى ناۋاغا،
ئوغلانلىرىم چۈشتى خۇشال ساماغا.

قەشقەر

ئابدۇللا سۇلايمان

شېئىرلار

تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن

قەلبىمنىڭ چەرخىنى چۆرگىلىتىپ،
چۇگۇيمەن خىيالىم يىپىنى.
ھېسسىياتلار تەختىدە سۇلتانىمەن،
چالىمەن ئۆزۈمنىڭ دىپىنى.
ئۆزگىچە بىر ناخشا باشلايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

جاھان بىر قونالغۇ - ئۆتەڭدۇر،
مەن ئاڭا مېھمان بوپ تۇغۇلغان.
يەپ ئۇنىڭ ئېشىنى، تۇزىنى،
قاتمۇ - قات قەرزىگە بوغۇلغان.
كەچمىشنى بىر - بىرلەپ يادلايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

خالتامنى ئارتىپ شاش موزايغا،
چىققىنىم بۇ سەپەرگە سەھەردە.
«ئەخمەق» دەپ مەسخىرلەپ ئۇچتى تېز،
ئۇ سۇنئىي ھەمراھدا زەپەردە.
ئاچ قورساق ئاسمانغا باقمايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

سۇ تەلەپ قىلغانتىم چاڭقىغاچ،
بەرمىدى، «چىنىمىز يوق-» دېدى.
بولسىمۇ قاپاقنىڭ سۈيى لىق،
ئىچمىدىم (ئىززىتىم بار ئىدى).
يارامنى سەللەمدە ياپمايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

يوقالغانىدى كۆپ مۇقەددەم،
ئانامنىڭ خەزىنە ئاچقۇچى.
ئىزدىدىم سەددىچىن، تارىمنى،
مەن بولۇپ توساقنى چاچقۇچى.
ئۆتكەنگە ئىز - ئاياغ باسمايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

ئەجدادلار نامىغا مەدھىيەم،
ياسىدى كىتابلار ئورمىنى.
كىم بولدى، قارىغىن، ئاچچىقلاپ،
كۆرىدىن تىنك قوپۇپ تۇرغىنى؟
ماختىنىپ مەيدەمنى قاقمايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

ئۇز، سەتلىك ئىچىدە يېتىلىپ،
ئىنتىلدىم كۆكسىدە ئۇچقىلى.
ئېرىشتىم سەتلىككە خېلى كۆپ،
بولمىدى ئۇزلۇقنى قۇچقىلى.
ئۇزلۇقنى سەتلىككە چاپلايمەن،
تەپەككۇر داۋىنى ئاتلايمەن.

ياشاشتا ئالدىدىم ھاياتنى،
مېنى ھەم ئالدىدى ھاياتمۇ.
مىسالى ئېشەككە بەردىمر،
كۆنجۈرە، ساما نمۇ، ناۋاتمۇ.
كىتىرلاپ ھېچ تىنىم تاپمايمەن،
تەپەككۇر داۋدىنى ئاتلايمەن.

* *

خىيالىم چارقىغا قايتىدىن،
يۆگەيمەن ھېسسىياتلار يىپچىنى.
قەلبىم سۇ، ئەلگىكىم تەسەۋۋۇر،
بىلىمەن تاسقاشنىڭ ئېپچىنى.
چولپانمەن، ئادا قىچاقنايمەن،
تەپەككۇر داۋدىنى ئاتلايمەن.

ئىلتىجايىم

خېجىل بولما چىقالىمىدىم، دەپ،
تاگلا ئاخشام مېنىڭ ئالدىمغا.
ئۆرتىنىمدۇ يۈرىكىم بۇندا،
مەيۈسلىكىم چۈشسە يادىمغا.

شاماللاردىن نىداسى كېلەر،
مۇگلىرىكنىڭ قۇلاقلىرىمغا.
ياپراقلىرىڭ چۈشىدۇ يازدا،
تەسكەيدىكى بۇلاقلىرىمغا.

بىلىمەنكى، مۇڭ ۋە مەيۈسلۈك،
ئەمەس ئەسلا سېنىڭ مۆجىزەڭ.
خېجىل بولۇش جاھان ھۈنىرى،
ئۇلار بارلىق ۋە يوقلۇققا تەڭ.

مەيۈسلىكىڭ ئىچرە مەن ئۈچۈن،
شۇنچە گۈزەل بولۇپ كېتىسەن.

خېجىللىقىڭ تۆپەيلى ئى يار،
يۈرىكىمنى كاۋاپ ئېتىسەن.

مۇڭ ـ قايغۇنىڭ ئىلكىدە ئۆزۈك،
بۇيۇكتۇرسەن قارلىق تاغلاردەك.
تىنىقىڭدىن ھىدلايمەن باھار،
تاشقىن سۈيى ئىچكەن باغلاردەك.

بىر ساڭلا خاس بۇ مۆجىزە،
يارىتىشتىن تاپقان يارىنىش.
يارىنىشىڭ ئۆمرۈمگە شىپا،
باشقىلىرى ئەرزىمەس بىر ئىش.

مېھرىم مېھمان بۇ ھاياتلىق ئۆيىگە

يىغلىمايمەن، زېمىن يىغلار مەن ئۈچۈن،
كائىناتنىڭ چېھرىدە كۆك بۇلۇتلار.
دەريا يىغلار، تاغلار قەترە تۆكمەكتە،
بىر ـ بىرىگە باشلىرىنى قويۇپلا.
بەك ئۇزاقتىن كېلەر بوغۇق بىر سادا،
مەن ئۈچۈن ئۇ ياڭراتما قتا مۇڭ ـ نىدا.

يىغلىمايمەن، زېمىن يىغلار مەن ئۈچۈن،
ئىسكىرۇپكا چالماقتا كەڭ تەبىئەت.
ئۇ ئىزگۈلۈك ۋە ھەسرەتلىك كۈيلەيدۇ،
ئىزگۈ كۈيدە بار ئاجايىپ قەتئىيەت.
مېنى ئىزدەر يىغلاپ ئاققان زور ئېقىن،
مېنى ئىزدەر گۈلدۈرماما ۋە چېقىن.

يىغلىمايمەن، زېمىن يىغلار مەن ئۈچۈن،
سۈرمەكتىمەن چوڭقۇر، تەگسىز خىياللار.
خىيالىمدا ھارارەتلىك مۇھەببەت،
خىيالىمدا جۇش ئۇرىدۇ قىياللار.
پىكرىم تېكىست كەڭ تەبىئەت كۈيىگە،
مېھرىم مېھمان بۇ ھاياتلىق ئۆيىگە.

يىغلىمايمەن، زېمىن يىغلار مەن ئۈچۈن،
پىچىرلايمەن ئادەم بىلەن ھاۋانى.
بۇ پىچىرلاش زېمىن ئۈچۈن تەسەللى،
(ئۇلار ئېيتقان تۇنجى كۈينىڭ داۋامى).
يىغلىماسلىق يىغلاشقا چىڭ چېتىلغان،
بۇندىن سۆيگۈ بىر - بىرىگە قېتىلغان.

ئابدۇقادىر جالالىدىن

قەشقەر غەزەللىرى

1

سېنى كىم بۇ جاھان مۈلكى ئارا ساھىپقىران ئەيتتى،
جاھان كەزگەن مۇھەببەت قۇشلىرىغا نام - نىشان ئەيتتى؟
باھاسىز سەلتەنەتىڭگە ئەسىرلەر ئۆتتى كۆز تاشلاپ،
زامانلار شانۇ - شەۋكەت بابىدا گوياكى خان ئەيتتى.
باھار باغىڭ ئارا ياپراق يۈزىدە يالتىرار شەبنەم،
ئۈنى قايسى جۇنۇنىڭ چەشمىسى پىنھان راۋان ئەيتتى؟
راۋاب، تەمبۇر ساداسى ياڭرىدى دوقمۇشتا - دوقمۇشتا،
ساداكى بەھرى ئۇممان ئاستىدىن گۆھەر ئايان ئەيتتى.
مۇنارىڭ بوي سوزۇپ ئاسمانغا، ئوينايتتى ھىلالنى،
خۇداغا بەلكى سىرھەم ئىلتىجاسىنى بايان ئەيتتى.
سېپىللار چاك - توزانلار قاينىمىدا لەيلىدى - چۆكتى،
تېنىم تاپماس شاماللار پەي - قاناتىنى كامان ئەيتتى.
ئېقىنلار شاۋقۇنىدىن ئىستىبسە زەيتۇننى گەر سۇلغۇن،
ئېزىز نامىڭ چېچىپ رىشتە دېڭىزنى ئىمتىھان ئەيتتى.

2

سېنى كىم بۇ جاھان بازارىدا نامېھرىبان ئەيتتى؟
سېنىڭ نامېھرىبانلىق خىسلىتىڭ باغرىمنى قان ئەيتتى.
ئاھاڭلار ئۇرغۇسا تىترەڭگۈ تاردىن دىلنى رام ئەيلەپ،
قونۇپ ئىستەكلىرىم تار ئۇستىگە ئۆكسۈپ يىغان ئەيتتى.
دېڭىزنىڭ قۇدرىتى زۇمرەت تۇسىدە چايقىلار ھەر دەم،
بېلىق ئاچچىق شارابىڭ قوينىنى مەڭگۈ جاھان ئەيتتى.
تۆكۈلدى كۆك چىنارى بەرگىدىن ھەر تاڭدا ياپراقلار،
ھېسابسىز قاپ - قارا كۆز باغرىنى يۇلتۇزغا كان ئەيتتى.
خوراز ھۇرپەيسە ھالرەڭ نۇر ئارا ئوينايدۇ ئورمانلار،
ھەزىلچى بۇ پەلەك ھەييارلىقىنى شۇڭا دان ئەيتتى.

AltunOq

پەسىللەر قايتىمىسۇن دەرگاھىغا ھېچ سوۋغا ئالماستىن،
پۈتۈپ ئەسرارىنى ياپراق ئۈزە سۇلغۇن دىۋان ئەتتى.

3

چۈشۈم بۇلبۇللىرى پەر قاقسا، بولدى بىر دىيار پەيدا،
ياشارغان ھەر گىياسى ياپرىقىدىن خۇش ئىپار پەيدا.
سابا شوخ نەغمىسىنى ئېيت كېلەر غىلمانۇ - رىزۋانىنىڭ،
بېشىمغا سايە تاشلاپ ھەر قەدەمدە بىر چىنار پەيدا.
شەپەقتىن كەيگىنىمدە تون، ھىدى ئۈنتۈلدى ھاڭلارنىڭ،
شىپالىق مەلھەمدىن خۇش ئېتىپ بولدى ئانار پەيدا.
قانا تىنى يۇلۇپ ئۆز جىسمىدىن بەرگەندە ئىسراپىل،
كائىنات باغرىنى قۇچماق ئۈچۈن بولدى خۇمار پەيدا.
ھايات قورغانىنى قۇرغان ئىمىش كۆيگەن سۆڭەكلەردىن،
بولۇپ بۇندا ئەزەلدىن تائەبەت بىر ئۈستىكار پەيدا.
پايانى يوق باياۋان ئىچرە كۆردى ئۆزىنى سۇلغۇن،
كۆرۈك، لوقمان ھېكمىنى چارىسىز قويغان بىمار پەيدا.

4

جاھانغا ئۈھسىنىپ باقسام بولۇر ئالدىمدا قار پەيدا،
يەنە تىنسام توزۇپ قار يوتقىنى خۇشخۇي باھار پەيدا.
ئۈچارلىقلار كېلىپ شاخلار ئارا گەر ئاشىيان قۇرسا،
ئوراپ غۇنچە - چېچەكلەرنى ناۋالىق سەبزەزار پەيدا.
يەلەكنىڭ چارخى بىر - بىر ئايلىنىپ بارغاندا بىرچەككە،
چىمەننىڭ ئورنىدا ئابىدىلەر ياتقان مازار پەيدا.
مازارنىڭ خىلۋىتى گۈمبەز ئىچىدىن شەيخنى ئۈچراتتىم،
جاھاننى تەرك ئېتىپ بۇندا بولۇپتۇ خالىسار پەيدا.
تېپىپ ھەقنىڭ يولىنى قايىنغان يۈلتۈز ئاراسىدىن،
كۆلۈپ بىدارى ئاشىق، بولدى ئىشقى تاجدار پەيدا.
مۇھەببەت شەربىتى ئايلاندۇرار ئادەمنى شەيتانغا،
لېكىن شەيتانلىقىڭدىن ھەر مىنۇت لەۋزىڭدە زار پەيدا.
بولۇپ بىر كۈن پەرىشتە، ئۈچقىنىڭدا تەنگە تاش تەككەي،
ئەگەر سۇلغۇن يېنىڭدا قىلمىساڭ سېھرى تۇمار پەيدا.

5

گەر ۋىجدان بولمىسا، جاندىن نە ھاسىل؟
جانىنى دەپ يېيىلگەن ناندىن نە ھاسىل؟
دوست - دۈشمەن پەرقىنى تونۇماي تۇرۇپ،
بىھۇدە تۆكۈلگەن قاندىن نە ھاسىل؟
قۇملارغا، ئۈيۈلدەك تاشلارغا قارا،
ساپا يىلك بولمىسا ساندىن نە ھاسىل؟
زەر، ئۈنچە قىممىتى ھەممىگە ئايان،
گەر كۆزۈك بولمىسا كاندىن نە ھاسىل؟
قاۋىساڭ، يول يۈرگەن كارۋانغا قاراپ،
تاشلارغا پۈتۈلگەن شاندىن نە ھاسىل؟
نە ھاسىل، ئەي سۇلغۇن سەندىن نە ھاسىل،
پاراسەت بولمىسا، ئاندىن نە ھاسىل؟

نۇردۇن مۇسا

پەيزاۋات پۈتۈكلىرى

(چاتما)

مۇقەددىمە

گۈل - گۈلۈستان، بەختىيار يۇرت پەيزاۋات،
سائادەتنىڭ نۇرى چاقنار ھۆسنىگىدە.
ئىسلاھاتتا تاكشۇرۇلغان تولپارسەن،
كۆتۈرۈپسەن ئېغىر يۈكنى ئۈستىگىدە.

خەلقىڭ ئىشچان خۇددى پەرھادنىڭ ئۆزى،
مۇشكۇل تېغى يېمىرىلگەن ئۇچاگىدىن.
سېنى كۆردۈم، ھاياجانغا چۆمۈلدۈم،
نەزمە يازدىم ئۆتۈۋېتىپ كوچاگىدىن.

دوستلار بىلەن سىرداشقانچە قانىمىسىتىن،
سەيلى قىلىپ كېلىپ قالدىم رەستىڭگە.
گۈل ئېچىلغان ھەممە يەردە ھۆپپىدە،
قوچاقلارمۇ تولۇپتۇ گۈل دەستىگە.

گۈزەللىكتىن قەلبىمدە نۇر چاقنىدى،
سۆيگۈ ئىشقى ئاتەش بولۇپ ياندى.
لەۋلىرىمدىن ئاقتى شەربەت كۈلكىسى،
سەيلى ئارا شەربەت ئىچىپ قانغاندا.

قوغۇن يېگەندە

باھار ئىشقى يۈرەكلەرنى ئويغىتىپ،
مېھنەت كۈيى ياڭرىغاندا ئېتىزدا.
يېتىپ باردۇق تېرىم دېگەن گۈلشەنگە،
يېڭى تۇيغۇ ھەر يىگىتتە، ھەر قىزدا.

باشلاپ باردى دېھقان ئاكا ئېتىزغا،
قوغۇن يېدۇق، تىلنى يارار تاتلىقى.
ئۇرۇقىنى ئېلىۋالدىم ياغلىققا،
ھەرنە جاندا ئۈمىد، ئەمگەك شادلىقى.

قوم بازار

پەيزاۋاتنىڭ بازىرىكەن قوم بازار،
نېمەتى مول، خەلقى ئىناق ئومۇم بازار،
تەشنا بولۇپ باردىم ئۇنى كۆرگىلى،
سەيلە قىلىپ بازار پەيزى سۈرگىلى.
نازۇ - نېمەت بۇ بازاردا مول ئىكەن،
ھەممە نەرسە ئىزدىسەڭ بار، غول ئىكەن.
پۈكەيلەردە رەڭدار ماللار كۆلكەشتە،
بازار ئاۋات ھەر سەھەردە، ھەر كەچتە.
ئىللىق ئىكەن قوم بازارنىڭ ھاۋاسى،
ئەرزان ئىكەن، ئاشلىقنىڭ باھاسى.
بولۇت كەبى مىغىلدايدۇ چارۋىلار،
يولغا پاتماس ماشىنا، ئات ھارۋىلار.
كانارىدا گۆش ئىسىغلىق رەتمۇ رەت،
قاسساپلىرى ئىنساپلىقكەن، شۇنچە مەرت.
قوغۇن - تاۋۇز قوم بازارغا پاتماپتۇ،
مېھنەت سۆيەر دېھقان بىكار ياتماپتۇ.
قوم بازارنىڭ تۆھپىسىدىن شادلاندىم،
يېڭى نەزمە پۈتمەك ئۈچۈن ئاتلاندىم.
ئۆرلە دېدىم، قوم بازارغا ياندۇرۇپ،
خەلقىمىزنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرۇپ...

خاتىمە

تەرىپىڭگە سۆز يەتمەيدۇ پەيزاۋات،
ھەر كۈنۈڭدە بۈيۈك خىسلەت، مەنا بار.
يازغانلىرىم ئۇنىڭ مىڭدىن بىرىدۇر،
قالغىنىنى يازماققا بىر قەنە بار.

گۈللە يەنە قوغۇن كانى پەيزاۋات،
قانات قاقسۇن زەپەر قۇچۇپ يەنىمۇ.
مېھرىڭ بىلەن ئاش، تۈز بەردىڭ، شان بەردىڭ،
سەنچە كۆيەر كۆيسە ئەگەر ئانىمۇ.

1989 - يىل ماي، پەيزاۋات

ھەبىبۇللا ئوسمان

ئىككى شېئىر

يۈرىكىمدە ئاق خالاتلىق پەرىشتە

ئاق خالاتلىق گۈزەل پەرىشتە،
ھۆسنىڭىزدەك پاككەن دىلىڭىز.
سۆيىنىدۇ بىمار ھەمىشە،
ئاچچىق - چۈچۈك ئىككەن تىلىڭىز.

لەۋلىرىڭىز گىلاستەك قىزىل،
چىشلىرىڭىز سەدەپ - ئۈنچىدەك.
كۆزلىرىڭىز مېھرىلىك بۇلاق،
قامىتىڭىز زىلۋا، غۇنچىدەك.

كۆز ئەينەكنىڭ ئاستىدىن چاقنار،
ئۈمىد بىلەن ياندىغان كۆزىڭىز.
ئۈيغۇرچىنى سۆزلەيسىز راۋان،
بولسىڭىزمۇ قازاق ئۆزىڭىز.

بىمارلارنىڭ شەپقەت - غەمخورى،
ئەزىم دەريا ئىككەن مېھرىڭىز.
ئىش - ئىزىڭىز لېيى فېلىك سىماسى،
ئۆتكۈر ئىككەن شۇنچە زېھنىڭىز.

شەرەپ تاختا سىزگە لايىقكەن،
كەسپىڭىزگە شۇ قەدەر ماھىر.
بالنىستىنىكى چوغلۇق سىز مەڭگۈ،
ئىشقىڭىزدا كۆيەرمىنى تاھىر.

ئايدىن گۈزەل، ئاي دېسەم

قىلۇر دىلنى مەھلىيا،
گۈزەللىكى قىزلارنىڭ.
گۈل كەشتىنىڭ ئەندىزى،
پەرى باسقان ئىزلارنىڭ.

جۈپ زىننا قىلار مەڭزىدە،
شۇنچە نازۇك لەۋلىرى.
خۇددى خالدەك ياراشقان،
قاش بويىدا مەڭلىرى.

قېشى ھىلال قوشماق ئاي،
چىم بۇلاقتەك كۆزلىرى.
خۇددى بۇلبۇل ناۋاسى،
جانغا راھەت سۆزلىرى.

بىرسى فابرىك تېخنىكى،
دوستى ئەلا ئوقۇشتا.
بىرسى داڭدار ناخشىچى،
بىرسى گىلەم توقۇشتا.

بۇدرە دولقۇن چاچلىرى،
مۈرىسىدە يەلپۈنەر.
ماڭسا كۈلۈپ شۇ قىزلار،
ئاتەش يۈرەك تەلپۈنەر.

تۇراپ ھەسەن

غەزەللەر

شاراب ناخشىسى

ئەلمىسا قىتىن ھەر گۇناھ، بالا - قازاغا مەي سەۋەب،
ئى بۇرادەر، نە قىلاتتىڭ مۇنچىلا سورۇن تۈزەپ.

سوك، قوناق، قۇلماق، ئۈزۈم، خۇرۇچي ئىسپىرت يەنە،
تۇرسا جىم شىشىدە ئىنسانغا بېرەلمەس نەپ، شەرەپ.

ئاشۇ ـ گۈش، نەغمە ـ ناۋا ئۇسىز ئاچالمايدۇ كۆڭۈل،
جامغا مەي قۇيساڭ شۇ ئان ساماغا چۆشكەي ھەر تەرەپ.

بەزىلەر خوش ـ خوش ئېيتىپ، قايناتسا چاقچاق، ناخشا ـ كۈي،
ئەھلى سورۇن جانلىنىپ ئويىنار جۇلاسى كۆك تىرەپ.

بەزىلەر مەي زەھرىدە سورۇننى كەيسە بېشىغا،
بەزىلەر غەرق مەس تۇرۇپمۇ سۆزلىمەس، قويماس تەلەپ.

بەزىلەر مەي زەھرىدە تۆكسە يۈزۈڭنى بىر يولى.
بەزىلەر مەي قەھرىدە قىلار كىشىگە دەرد، غەزەپ.

بەزىلەر، شۇ بەزىلەردىن قىل ھەزەر، قاچقىن يىراق،
ئادىمىنىڭ ئادىمىبار ئىزلىسەڭ ئاقىدىل ئەجەب.

قېنى قۇي، ساقىلىقىڭغا ئاپىرىن، ئوتلا يىلى بىر،
قارىسام، ھەييامۇ كەپتۇ قېشىمىزغا چۆلدەرەپ.

مەي ـ كۆڭۈلنى خۇش قىلار ياتنىمۇ تۇغقان، دوست قىلار،
مەيلى ئاقتەن، يا سېرىقتەن، يا تۇركسەن، يا ئەرەب.

مەي ـ مۇھەببەت زەمزىمى، ئاقسۇن مۇھەببەتتە جاھان،
ئى تۇراپ، قۇيغىن شاراب، دوستلۇق كېرەك! دوستلۇق كېرەك!

ئىلتىجا

تاڭدا ئۇچۇردۇم شامالىمنى،
ئاچسۇن يۈزۈڭدىن رومالىڭنى.
سېغىنغىنىمدىن يۈرەكىم ئوت،
كۆرەي ئۈزۈنراق جامالىڭنى.

ئۆلتۈرۈسەن يا كۈلدۈرىسەن،
ئاشكارا قىلغىن نىھالىڭنى.
ئالدىڭدا قۇلمەن، كۆكرەكتە قول،
ئاغدۇر لېۋىمگە زىلالىڭنى.

مەجنۇنتال قەددىم شەمشاد بولۇر،
ئاچساڭ قۇچاغىڭ ـــ كامالىڭنى.
بېشىم ئاسمانغا تاقاشماسمۇ،
قۇچسام سەن نۇرلۇق ھىلالىمنى.

ئەتىگەن

مەن ئۇچۇن ياپما يۈزۈڭنى ئەتىگەن،
ھەم يىراق قىلما ئۆزۈڭنى ئەتىگەن.
گۈل ئېلىپ كەپسەن قېشىمغا دەستىلەپ،
ئاھ سۆيەي باسقان ئىزىڭنى ئەتىگەن.

تولدى كۆلبەم خۇشپۇراققا، «خۇش!» دېدىڭ ـــ
ئوق قىلىپ چولپان كۆزۈڭنى ئەتىگەن.
ئۆرگىلەي، كەپتۇر مۇشۇنداق، مەنمۇ خۇش،
ئاڭلىسام شېرىن سۆزۈڭنى، ئەتىگەن.

ئاخشىمى

ناز بىلەن كەلدى نىگارىم، ئاخشىمى،
ئۆزى ئوت، كۆزى خۇمارىم، ئاخشىمى.

دېدى: «نە ۋەجىدىن چىرايىڭ زەپىران،
يەتتىمۇ ياكى ئازارىم، ئاخشىمى».
«ياق! - دېدىم كۆيدۈردىڭغۇ، يوقلىمىدىڭ،
قالمىدى سەنسىز چىدارىم ئاخشىمى» .

شۇ يوسۇن مۇڭداشقىنىمىنى خەق كۆرۈپ،
يايدى يۇرتقا يوقسۇ بارىم، ئاخشىمى.
بولدى، بويتا قىلىققا نالەت، توي قىلاي،
يەتكۈزەر ۋىسالىغا يارىم، ئاخشىمى.

ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن

يېڭى سۈرەتلەر

بىر گۈزەلگە بېغىشلىما

قارچۇقلىرىڭ ئۈچتى كۆزۈڭدىن،
قارچۇقۇمغا تاشلاپ كۆلەڭگە.
ئەگەشتۈرمەك بولۇپ ئىشقىمنى،
خىيالىمغا تەڭلىدىڭ تەڭگە.

قۇلاقلىرىم تامان ئىنتەردىڭ،
ئاھلىرىڭنى تارتىنىپقىنا.
ئۈمىدلىرىڭ قايتقاندا سۇلغۇن،
يۈرىكىڭدە پارتلىدى مىنا.

قارلىغاچقا يادلاتقان كۈيۈڭ،
ۋىچىرلاندى باھاردا تالاي.
تۈگۈلۈكىمدىن قىسىلدى نەچچە،
يۈرىكىڭدىن كۆتۈرۈلگەن ئاي.

سەن ئىزىمغا باققان كوچىلار،
قالدى تىڭشاپ سىرلىق مۇئەمما.
زاكاتقا زار نىگاھلىرىڭغا،
بېرەلمىدىم ئېتىبار ئەمما...

قۇرۇغان ئېقىن

قاقاس ئىچرە ياتار تاشلىنىپ،
تېرىلىرى سويۇلغان ئېقىن.
چۈشلىرىنى بېرەر قايتۇرۇپ،
گوگۇم پەسلى تىرىلگەن چېقىن.

ساھىللارنىڭ قولىدا قاقشال،
ئۆلگەن ئورمان قۇرغاق ئەجەلدە.
ئالداپ قۇشلار كۈيىنى پەسىل،
چاڭگىسىنى تۆككەن ئۆستەڭگە.

يىلتىز چايناپ چاڭقىغان توشقان،
بويلىرىغا كەلمەس سەجدىگە.
جۇپ ئىز سوراپ شورلىغان قاشتىن،
قۇيۇن ئۇچار ئالدى - كەينىگە.

جىملىقىنى تالىشار شامال،
بىھۇش قۇمنى ئۇچۇرۇپ پۇر - پۇر.
جەننەت كۆرگەن شېھىد ئېقىندا،
ئۆمۈچۈكلەر توقۇپ يۈرەر تور...

تاش يۈرەك

شەيتان كۈلكەڭ سىلاپ كۆڭلۈمنى،
يۈرىكىمنى ئالدىڭ سۇغۇرۇپ.
بەردى تاغلار شۇ چاغ بىر يۈرەك،
قات - قېتىمنى تاشتا يۇغۇرۇپ.

خىيالىڭنى يادىڭ تور قىلىپ،
پۈتلىيالماي قالسا يوللىرىڭ.
مالتىلىدى ئەقلىمنى ھەر كەچ،
دات پەلەيلىك قارا قوللىرىڭ.

ئۆرۈپ كەتتى بازغان كۆزۈڭگە،
يۈرىكىمگە ئۇرۇلغان مەھەل.
قارچۇقىڭنى قويدى چۆچۈتۈپ،
قەبرىلەردىن دەس تۇرغان غەزەل.

تاش يۈرىكىم ئۆزرە تاغلىرىڭ،
ئۇۋا ياسار چىدام يۈرەكتە.
قۇياش رەڭلىك كۈلكىلەر شۇ دەم،
باغرىم ئىچرە باقى تۈنەكتە...

ئۆمەرجان روزى

سەيلىگاھتىكى چۈش

(ھېكايە)

ئەمدىلا كىرىپ كىر يۇيۇشقا تۇتۇنغان ماھىنۇر ياتاقداشى ئاسىيەنىڭ ياتاققا كىرىپ كەتكەنلىكىدىن خۇشاللاندى. ئۇ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماغزاپ يۇقى قوللىرىنى لۆڭگىگە سۈرتىۋەتكەندىن كېيىن چاقچاق ئارىلاش كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

— ئاسىيە، ئەتىگەن ئېيتىپ بەرگەن چۈشۈڭ ئوڭ ئەمەسمۇ! قارىمامسەن، تەلەيلىك يىگىتتىن بىرسى ساڭا ئېغىز ئاچقانىدەك قىلىدۇ. ئۆزۈڭمۇ تەلەيلىك... خۇدايىم زۇۋۇلۇڭنى يوغان ئۆزگەنمىكىن تاڭ...

ماھىنۇر شۇنداق دېگىنىچە شىرە ئۈستىدە تۇرغان بىر پارچە خەتنى ئاسىيەگە ئۇزاتتى.

— كىمدىن كەلگەن خەتكەن ئۇ؟ — ئاسىيە تەقەززالىق بىلەن كونۋېرتنى قولىغا ئالدى-دە، كونۋېرت ئۈستىدىكى خەتنىڭ چىرايلىق يېزىلغىنىغا قارىماي، خەت يازغۇچىنىڭ ئىسىم فامىلىسىنى قايتا-قايتا ئوقۇپ، چىرايى ۋىللىدە قىزاردى، ئارقىدىن چۆچۈگەندەك ماھىنۇرغا لاپپىدە بىر قارىۋېلىپ كونۋېرتنى يىرتتى.

خەت يازغۇچى كونۋېرتقا ئۆزىنىڭ ئادرېسىنى يازمىغان، پەقەت: «شەھەرلىك ئىلما - توقۇلما ماللار زاۋۇتى توقۇش سېخىدىكى ئاسىيەگە تېگىدۇ، تۇرسۇندىن» دەپلا يېزىلغانىدى.

— تۇرسۇن دېگەن كىم ئۇ؟ قەيەردە ئىشلەيدۇ؟ — سورىدى ماھىنۇر، ئەمدىلا كونۋېرتنى يىرتىپ ئىچىدىكى خەتنى ئوقۇشقا تۇتۇنغان ئاسىيەگە قىزىققان ھالدا.

— كىم بولاتتى، ھېلىقى تۇرسۇن قارىۋايچۇ!

— قايسى تۇرسۇن قارىۋاينى دەيسەن؟

— ھېلىقى توك بىلەن تەمىنلەش پونكىتىدىكى تۇرسۇن قارىۋايچۇ.

ئاسىيە شۇنداق دېدى-دە، ئاغزىنىڭ بۇرجىكىدە كۈلۈپ قويۇپ، دىققىتىنى قاقتى.

— ۋايىيەي! ئادەمنىڭ يېتىم قوۋۇرغىسىنى ئېگىپ قىلغان گېپىنى.

ئۇ مەڭسىتمىگەن قىياپەتتە خەتنى پۇرلاپ يۇندە تۆكۈلگەن داسقا تاشلىۋەتتى. بۇنىڭدىن ئەجەبلەنگەن ماھىنۇر ئۇنىڭدىن ئىتتىك سورىدى:

— بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ بىرسى خەت يازسا، مۇشۇنداق ھۆرمەتسىزلىك قىلامسەن؟

— ھۆرمەتسىزلىك دەمسەن؟ ئۇ قارىۋايدىنچۇ تازىمۇ بىزارمەن، نەدە كۆرسە، ئادەمنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ، خۇددى سالجىدەك چاپلىشىۋالىدۇ. ئۇنداق قارىۋايدىن يانچۇقۇمدا مېڭى دېگىنە، يېتىم قوۋۇرغامنى ئېگىپ: مۇھەببىتىمنى قوبۇل كۆرسىڭىز، توي قىلساق دېگىنىنى تېخى.

ئاسىيە مەسخىرە ئارىلاش قاقاھلاپ كۈلۈپ قولىدىن قاس چىقىرىپ قويدى - دە، ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ، ئىككى بىلىكىنى گىرەلەشتۈرۈپ ياستۇققا يۆلەندى.

— ئۇنداق دېمە! ئاغزىڭدىن كۆپۈرلۈق چىقىپ كەتمىسۇن يەنە، — دېدى ماھىنۇر يۇيۇلغان كىرلىرىنى سىقىۋېتىپ، — بىز قىزلارنىڭ ئوغۇللارنى باشتا يارىتماي يۈرۈپ، كېيىن نېمە ئۈچۈندۇر پۇشايمان يەپ ئازابلىنىپ يۈرۈيدىغانلىرىمىز ئازمۇ؟ يىگىتلەردىمۇ كۆڭۈل بولىدۇ. ئۇلارنىڭمۇ كۆڭلىنى ئاياش كېرەكتە، تۇرسۇن دېگەن ئۇ يىگىتنى مەنمۇ تونۇيمەن. ئۇ ئالدىنقى يىلى تېخنىك ئىشچىلار مەكتىپىنىڭ توكچىلىق كەسپىنى پۈتتۈرۈپ كەلگەنىكەن دەيمەن. ئۇ نېمىلا بولمىسۇن تېخنىك. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ شۇنداق ئېغىر بېسىق، ئەخلاقلىق كۆرۈنىدۇ. مەن ئۇنىڭ پات - پات كوچىدىكى ئېگىز ستولبىلارغا كەپتەردەك قونۇۋېلىپ، توك سىملىرىنى ئوڭشاۋاتقانلىقىنى كۆرىمەن. ئەگەر ئۇ ساڭا ئېغىز ئاچقان بولسا، تەلىيىڭنىڭ كەلگىنى شۇ.

— ۋايييەي، ئۇنداق تېخنىك، مۇنداق تېخنىك دېمىسەڭمۇ، مەنمۇ ئوبدان بىلىمەن. ئۇ دېگەن بەرىبىر تۇرسۇن قارىۋاي.

— بوپتۇ، سەن بىلەن بۇ ھەقتە تالاشماي. لېكىن، سەن تۇرسۇن بىلەن قانداق تونۇشۇپ قالغان؟ — سورىدى ماھىنۇر ئۇنىڭدىن تېخىمۇ گەپ كوچىلاپ.

— ئۆتكەندە زاۋۇتنىڭ توك يولىنى ئۆزگەرتىپ قايتا قۇراشتۇرغاندا ئۇ بىزنىڭ سېخقا توك سىمى تارتقىلى كىرىپتىكەن، شۇچاغدا ئازراق گەپكە سېلىپ قويغانىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن مېنى نەدە كۆرسە باشقىچە سالام - سائەت قىلىدىغان، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ گەپ - سۆز قىلىدىغان بولۇپ قالدى. مەنمۇ ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن كۈلدۈرۈپ گەپكە سېلىپ قويسام كەينىمدە سايىدەك ئەگىپ يۈرۈيدۇ. مېنىڭ كۆڭلۈمچۇ، تۇرسۇندەك قارىۋاينى ياخشى كۆرۈپ قالىدىغان پەس كۆڭۈلدىن ئەمەس.

— خەتتە نېمە دەپ يېزىپتۇ؟ — سورىدى ماھىنۇر.

— نېمە دەيتتى، — دېدى ئاسىيە زاڭلىق قىلىش تەلەپپۇزى بىلەن دىمىقىنى قېقىپ، — مەن سىزنى ئۇنداق ياخشى كۆرۈپ قالدىم، مۇنداق ياخشى كۆرۈپ قالدىم، مۇھەببەت باغلىساق دەيمەن. يەنە تېخى: بۈگۈن ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، كۆل بويىدىكى سەيلىگاھقا چىقسىڭىز، پاراڭلاشساق، سىزگە دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار ئىدى، دەپ يېزىپتۇ. مەن تېخى ئۇنى ئىزدەپ كۆل بويىدىكى سەيلىگاھقا بارىمىشمەن...

× ×

كەچقۇرۇن زاۋۇتنىڭ بويتاق قىزلار ياتىقىدىكى بۇ ئىككەيلەن كەچلىك تاماقنى يەپ كىرىپ، ھەر قايسىسى باشقا - باشقا ئىشقا تۇتۇندى. ماھىنۇر چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ يۇيۇپ قۇرۇتقان كىيىملىرىگە دەزمال سېلىشقا باشلىدى. ئاسىيە بولسا شېرە ئۈستىدىكى تىكلىمە ئەينەك ئالدىغا كېلىپ ئۆزىنى تۈزەش - ياسىنىشقا كىرىشتى. ئۇ قاشلىرىنى تىكلەپ، لەۋ ۋە يۈزلىرىگە ئەڭلىك سۈرتتى. كىرپىكلىرىنىڭ ئا-

تىغا ئىنچىكە سۈرمە تارتتى. بويۇن، كۆكسـ
لىرىگە قويۇق ئۇپا، پۈرا قلىق ئەتىر سۈرتتى. ئۇ
ئەينەككە قايتا ـ قايتا يېنىشلاپ قاراپ،
يېرىم بۇدرە قىلىنغان چاچلىرىنى ئىككى ئالـ
قىنى بىلەن سىلىق تۈزەشتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ شۇ
تاپتىكى تۇرقىدىن مەمنۇن بولۇپ ئەيىنەك
ئالدىدىن ئايرىلىپ، ياتاقنىڭ بۇلۇڭىغا توخـ
تىتىپ قويۇلغان يېپ ـ يېڭى «سۇمرۇغ» مار ـ
كىلىق ۋېلىسىپىتىنى سۈرتۈشكە باشلىدى.

ــ ئاسىيە، بۈگۈن خۇددى تويى بولىـ
دىغان قىزدەك ياسىنىپ كەتتىڭغۇ؟ ماڭا ئانـ
چىكىم شۇنداق دەپ قويۇپ، شۇ تاپتا تۇر ـ
سۇننى ئىزدەپ بارامسەن تېخى؟ ـ چاقچاق ئا ـ
رىلاش سورىدى ماھىنۇر.

ــ ئۆتكىنە خېنىم، تۇرسۇن دېگەن قا ـ
رىۋاينى ئىزدەپ بارمسامۇ، ئىزدەپ بـا ـ
رىدىغان باشقا يىگىتىممۇ بار. بۈگۈن يېقىنـ
دا تونۇشقان بىر بالا بىلەن كۆرۈشىمەن،
قانداق؟ ھەسسىتىڭ قوزغىلىۋاتامدۇ؟

ــ ۋىيەي، نېمىگە ھەسسىتىم كېلەتتى، سې ـ
نىڭ خۇشاللىقىڭ مېنىڭ خۇشاللىقىم. مەنمۇ
سېنىڭ بەختلىك بولۇشىڭنى تىلەيمەنغۇ؟ خۇ ـ
دايىم ساڭا ۋىجدانلىق، ئاقكۆڭۈل يىگىت ـ
تىن بىرىنى نېسىپ قىلسۇن.

ــ دېمىسەڭمۇ مەن ۋىجدانلىق، چىرايـ
لىق، مەرد بىر يىگىت بىلەن يۈرۈۋاتىمەن.
كەچتە كۆرۈشمەكچى ئىدۇق، ھازىر شۇ يىگىـ
تىمنىڭ قېشىغا بارىمەن.

ــ ياخشىغۇ، ماڭا نېمىشقا بالدۇراق دې ـ
مەيسەن؟ سېنى تەبرىكلىسەم بولغۇدەك...

× ×

ئاسىيە چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ،
ۋېلىسىپىتىنى يېتىلىگىنىچە زاۋۇت
قوراسىدىن چىقتى ـ دە، ۋېلى ـ
سىپىتىگە مىنىپ شەھەر سىرتىدىكى قويۇق

مەجنۇنتال، ئارچا، چىنار، سۇۋادان، گۈل ـ
گىياھ بىلەن قاپلانغان سەيلىگاھقا ــ ئۆزى
تاللاپ سۆيگەن ھېلىقى يىگىت ساقلاپ تۇرۇش ـ
قا ۋەدە قىلغان جايغا قاراپ ئۇچتى. ئۇ بىر ـ
دەمدىن كېيىنلا سۆيگەن يىگىتى بىلەن دىدار ـ
لىشىدۇ. كۆل بويىدىكى ھاۋالىق، گۈزەل سەيـ
لىگاھتا ئۇنىڭ بىلەن قول تۇتۇشۇپ قانغىـ
چە بىللە سەيلە قىلىدۇ. كۆز ئالدىدىكى،
بەلكى پۈتكۈل ياشلىق ھاياتىدىكى ئەڭ زور
خۇشاللىق ئىشى ــ بولغۇسى تويى ھەققىدە ئۇ ـ
نىڭدىن «بۇزۇلماس ۋەدە» لەرنى ئالىدۇ.
يېڭى ئۆمىد، يېڭى شادلىق تۇيغۇسى بېغىش ـ
لايدىغان چەن مۇھەببەتلىك شېرىن ـ شېكەر
سۆزلىرىنى ئاڭلايدۇ. بەلكى بۇ نۆۋەت سۆيـ
گەن يىگىتي قىممەت باھالىق سوۋغاتتەقدىم
قىلىشى مۇمكىن. ئاسىيە ئەنە شۇنداق شې ـ
رىن خىياللار ئىلكىدە ۋېلىسىپىتىنى چاپتۇرۇپ
كېتىۋېتىپ، بۈگۈن چۈشتە تۇرسۇندىن كەلگەن
ھېلىقى خەتنى يادىغا ئېلىپ بىردىنلا ئەندى ـ
كىپ كەتتى. «راست، تۇرسۇن دېگەن قارىـ
ۋاي مېنى كېلىدۇ، دەپ ساقلاپمۇ تۇرارمۇ؟
ياق! ھازىر سائەت يەتتە يېرىمدىن ئاشتى.
ئۇ خېتىدە سائەت ئالتىدە سىزنى كۈتۈپ تۇ ـ
رىمەن دېگەندەك گەپلەرنى
يازغاندەك تۇراتتى. ھازىر سائەت سەككىز
بولاي دەپ قالدى، ئۇ ساقلاپ ـ ساقلاپ مەن
كەلمىگەندىن كېيىن ئاستا قايتىپ قالار... »
دېگەنلەرنى ئويلاپ كۆڭلى يەنە تىندى. ئۇ
شۇ خىياللار بىلەن سەيلىگاھقا بىردەمدىلا
يېتىپ كەلدى.

ــ ھە، كەلدىڭىزمۇ؟ ـ سورىدى چىغىر
يول دوقمۇشىدىكى بىر تۈپ كادالىڭ رېدىگە
يۆلەنگىنىچە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ تاماكا
چېكىۋاتقان بىر يىگىت لۆڭگىدە ئورنىدىن
قوپۇپ.

— ھەئە ، سىزنى تازا ساقلىتىپ قويـ
دۇمغۇ دەيمەن ، رەنجىمەڭ جۇمۇ ، — دېدى
ئاسيە نازلىق تولغىنىپ بىر خىل ياسالما
سىپا يىلىق بىلەن .

— ياقەي ، نېمىگە رەنجىيتىم ، سىزنى
ساقلاشمۇ مەن ئۈچۈن بىر خىل ھوزۇر دەگا .
ھى ... ھى ... ھى...

ئاسيە ئۇيالغاندەك يەرگە
قاراپ لام — جىم دېمىدى . ئۇلار بىردەم ئەنە
شۇنداق تەكەللۇپ سۆزلىرىنى قىلىشتى — دە ،
مەجنۇن تاللار ساڭگىلىشىپ تۇرغان چىغىر يول
بىلەن سەيلىگاھ ئىچىگە قاراپ ئاستا مېڭىشـ
تى . خېلىلا كەچ بولۇپ قالغاچقا ، كەچقۇ-
رۇنلۇق سەيلىگە چىققانلار بىر — بىرلەپ قايـ
تىشقا تاتتى . سەيلىگاھنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىـ
كى كۆلدىكى تىنىق سۇزۇك سۇدىن كەچكى شەـ
پەق نۇرى تارقىغانىدى ، كۈندۈزى سەيلىـ
گاھتىكى دەرەخ شاخلىرىدا ۋىچىرلاپ سايرىـ
شىۋاتقان قۇشلارنىڭ ئاۋازىمۇ جىمىقىپ ،
ئۆز ئۇگىلىرىغا قايتىشقانىدى . قۇياش تاغ
كەينىگە مۆكۈپ ، كەچكى گۇگۇم ئاستا —
ئاستا ئەتراپقا قارا كۆلەڭگىسىنى يېيىۋا-
تاتتى .

يىگىت چىغىر يول خېلىلا كەڭرى بولسىمۇ
ئاسيەگە يېقىن سوقۇلۇشۇپ ماڭاتتى . ئۇ يىلـ
ۋا بوي ، خۇددى قىز بالىلاردەك نازۇك بەـ
دەن ، ئاق پىشماق كەلگەن يىگىت بولۇپ ،
بولۇشىغا ئۆستۈرۈۋالغان چېچى ئىككى قۇـ
لىقىدىن ئېشىپ گەدىنىگىچە چۈشۈپ تۇراتـ
تى . ئۇنىڭدىن ئۆتكۈر ئەترە پۇرىقى كېـ
لىپ تۇراتتى . بۇ پۇراق ئاسيەدىن تارقىغان
ئۇپا ، ئەترە پۇرىقى بىلەن قوشۇلۇپ ئەتراپقا
خۇشبۇي پۇراق تارقىتاتتى .

— ئاسيە ، مەن يېقىندا يەنە شاڭخەي ،
گۇاڭجۇلارغا مال ئالغىلى بارىمەن . دۇكـ
كىنىمدىكىماللار تۈگەي دەپ قالدى . يېقىنـ
دىن بۇيان ئوقىتىم خېلى ياخشى دەگا . ئۆتـ
كەن قېتىم ئېلىپ كەلگەن بۇراق ماللارنى راس
ماللارغا ئارىلاشتۇرۇپ چاربازارچىلارغا ئۇلگۇـ
جە ئۆتكۈزۈپ بەش مىڭ سومدىن كۆپرەك پايدا
ئالدىم . بۇ دورەم يەنە شۇنداق ماللاردىن
ئەككەلسەم پۇل دېگەن كۆزدىكى ياپراقتەك
يانچۇقۇمغا تۆكۈلىدۇ . شۇ چاغدا تازا كاتـ
تا توي قىلىپ مۇرادىمىزغا يېتىمىز ، — دېدى
يىگىت ئاسيەگە بارغانسېرى يېقىنلىشىـپ
مېڭىپ . ئاسيەمۇ كۈلۈمسىرەپ قويۇپ ،
پېشانىسىغا چۈشۈۋالغان بۇدرە چېچىنى كەيـ
نىگە سىلىكىپ قويدى .

— ئەكىلىڭ ! ۋېلىسىپىتنى مەن يېتىلىـ
ۋالاي ، قولىڭىزمۇ تالغاندۇ ، — يىگىت ئاسىـ
يەنىڭ قولىدىكى ۋېلىسىپىتنىڭ رولىغا ئېسىلـ
غان بولۇپ ، قەستەن ئۇنىڭ ئاپئاق ، يۇمـ
شاق قولىنىڭ ئۈستىدىن ئاستا تۇتتى .

قىزنىڭ كۆتكىنىمۇ دەل شۇ ئىدى . شۇ
چاغ يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىغا بىر خىل ئىللىق
ئېقىم ئېقىپ كىرگەندەك بولدى . ئەشۇ ئوتـ
لۇق ئېقىم قىزنىڭ قولىنى تېخىمۇ چىڭراق
تۇتۇشقا ، ھەتتا قىز يول قويسا ئۇنى باغـ
رىغا مەھكەم بېسىشقا ئۈندەيتتى . ئاسيەنىڭ
ھېسسىياتىمۇ شۇ تاپتا ئۆزگىچە ئىدى . يىگىتـ
نىڭ قولى ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر پارچە چوغ بولۇپ
تۇيۇلۇۋاتاتتى . ئەگەر ئۇ سەللا ئۆزىنى
بېسىۋالمىغاندا ، بۇ چوغ ئۇنىڭ قەلبىنى
ئاسانلا ئېرىتىۋېتەتتى ، شۇ چاغ ئۇنىڭ قەلـ
بىدىكى قىزلاردا بولىدىغان بىر خىل تەبىئىي
ئۇيۇتۇش ۋە قىزلىق غۇرۇر ھەممىدىن غالىب
كېلىپ ، ئۇنىڭ شامالدا تىترەۋاتقان يوپۇرـ
ماقتەك ھېسسىيات دولقۇنىنى كونترول قىلىـ
ۋالدى — دە ، قولىنى ئاستا ، ئەدەبلىك بىـ
لەن يىگىتنىڭ قولىدىن تارتىۋالدى .

— ئاسيە ، ئىككىمىز ھېلى تونۇشقانلارـ
دىن ئەمەسقۇ ؟ — دېدى يىگىت يەنە ئاسيەنىڭ

يۇمشاق پاختىدەك قولىنىڭ دۈمبىسىنى سىلاپ تۇرۇپ.

— بۇ قېتىم مۇشۇ قولىڭىزغا بىر جۈپ ئالتۇن ئۈزۈك ئالغاچ كېلىمەن، قانداق؟ ياخشى كۆرەمسىز؟

ئۈزۈك، ئالتۇن ئۈزۈك! ئاسىيەدەك تازا توشۇپ پىشىدە بولغان، قولغا تېخى ئالتۇن ئۈزۈك تاقاپ باقمىغان بىر قىز ئۈچۈن، بۇ ئەڭ خاسىيەتلىك ۋە قىممەتلىك نەرسىدەك تۇيۇلاتتى. بۇ سۆز ئاسىيەنىڭ قەلبىنى گويا تىمپ ـ تىنچ كۆل سۈيىگە بىرسى چالما تاشلىسا داۋالغۇپ كەتكەندەك بىردىنلا داۋالغۇتىۋەتتى. يىگىت بۇ قېتىم ھېچقانداق قارشىلىقسىزلا قىزنىڭ قولىنى مەھكەم سىقىپ تۇتۇشقا مۇۋەپپەق بولدى. قەدەملەر توختاپ ئىككى ئالقان جۈپلەشتى، لەۋلىرى بىر ـ بىرىگە تېگىشتى. قىزنىڭ بۇدرە چېچى كەچكى شامالدا يەلپۈنۈپ يىگىتنىڭ يۈزىگە تېگىپ، ئۇنىڭ قەلبىنى غىدىقلاپ ئاللىقانداق شېرىن تۇيغۇ ئويغاتتى...

— سىز ئۈچۈن ئېزىزجېنىمنىمۇ ئايىمايمەن، ـ دەپ پىچىرلايتتى يىگىت.

— راستىما؟ ۋەدىڭىزدە تۇرالارسىزمۇ؟ ـ ئاستا، يېقىملىق پىچىرلايتتى قىز.

بۇ چاغ ئەتراپنى كەچكى گوگۇم قاراڭغۇسى قاپلىغان بولۇپ، ئاسماندا لەيلەپ يۈرگەن قارا بۇلۇتلار ئون تۆت كۈنلۈك ئاينىڭ يۈزىنى توسۇۋالغانىدى. بۇنىڭدىن بىر قانچە سائەت ئىلگىرى كەچقۇرۇنلۇق سەيلىگە، ھاۋالىنىشقا چىققانلار بىلەن قىزىپ كەتكەن بۇ سەيلىگاھ ھازىر تىمتاسچىلىققا چۆمگەن بولۇپ، سەيلىگاھتىن نېرىراقتىكى چوڭ يوللاردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەر خىل ئاپتوموبىل، تراكتورلارنىڭ ئاۋازىدىن باشقا ھېچقانداق ئاۋاز ئاڭلانمايتتى. دەل شۇ چاغدا خۇددى يەردىن ئۈنۈپ چىققاندەكلا ئىككى قارا كۆلەڭگە ئۇلارنىڭ قارشىسىدا پەيدا بولدى ـ دە، بارا ـ بارا ئۇلارغا يېقىنلاشتى. بۇ ئىككى كۆلەڭگىنىڭ بىرسى ئۇزۇنتۇرا كەلگەن ئەر بولۇپ، كەپكە شەپكىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغانىدى. يەنە بىرسى پاكار، دىقماق ئەر بولۇپ، يالاڭباش ئىدى. «ئاشۇق ـ مەشۇق» لار پىچىرلاشتىن توختىدى. يىگىت دەرھال قولىنى قىزنىڭ مۈرىسىدىن تارتىۋېلىپ، مەڭدىگىنىچە تۇرۇپ قالدى. قىز بولسا ئۇياتقىنىدىنمۇ ياكى قورققىنىدىنمۇ يىگىتتىن ئىككى ـ ئۈچ قەدەم يىراقلىشىپ ۋېلىسىپىتنىڭ رولىنى تۇتقىنىچە تەتۈر قاراپ تۇرۇۋالدى.

— ئىككىڭ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىشىۋاتىسەن؟ ئەمدى قېنىشىپ بولۇشقانسەن؟ ـ ئۇزۇنتۇرا شۇنداق دېگىنىچە قولىدىكى پىچاقنى ئوينىتىپ ھەيۋە بىلەن يىگىتنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كەلدى. يىگىت بولسا كەينىگە داجىپ سەنتۈرۈلۈپ يىقىلىپ كەتتى. دىۋەيلەپ كەلگەن ئۇزۇنتۇرا يىگىتنىڭ ياقىسىدىن قارماپ تۇتۇپ، تارتىپ قوپۇرۇپ ھەيۋە قىلىشقا باشلىدى:

— ئاۋۇ نېمەڭ بولامدۇ؟ بايا نېمە قىلىشتىڭ؟

— ئۇ... ئۇ... ئايالنى تونۇمايمەن. بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ھازىرلا كۆردۈم، ھېچنېمە قىلىشمىدۇق (بۇ چاغدا يىگىت بۇ ناتونۇش ئىككى ئادەمنى پەيچۇسونىڭ كېچىلىك چارلاشقا چىققان ساقچىلىرى دىمىكىن، دەپ قىياس قىلىۋاتاتتى).

ئاسىيە ئۆز يىگىتىنىڭ ئۆزىنى «ئايال»، «تونۇمايمەن» دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەيلا قالدى ۋە يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى ھەرە چاققاندەك چىمىلدا قىلىپ،

ۋۇجۇدىغا بىر خىل سوغۇق ئېقىم تارقىغاندەك بولدى.

— ھېچنېمە قىلمىشمىدۇق دەيسىنا!

ئۇزۇنتۇرا يىگىتنىڭ ياقىسىغا بىر مۇش ئۇردى. يىگىت مۇش زەربىدىن سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ، چىغىر يول بويىدىكى مەجنۇنتالغا يۆلىنىپ قالدى. ئۇزۇنتۇرا پىچاقىنى تەڭلەپ ھەيۋە قىلاتتى:

— يېنىڭدىكى پۇلۇڭنى چىقار!

— پۇل، پۇل، يېنىمدا پۇل يوق ئىدى.

ئۇزۇنتۇرا يەنە مۇش ئاتتى ۋە ئۆزىدىن نېرىراقتا ۋېلىسىپىتنىڭ رولىنى تۇتقىنىچە قورقۇپ شۈمشىيىپ تۇرغان قىزغا قايرىلىپ بىر قارىغاندىن كېيىن پىچىقىنى غىلاپقا سالدى-دە، ئاۋازىنى سەل پەسلىتىپ:

— يېنىڭدا پەقەت پۇل يوقما؟ - دېدى.

— پۇل، پۇل يوق ئىدى، - دېدى يىگىت بارغانسېرى كەينىگە داجىپ.

— ئۇنداق بولسا، ئاشناڭنى ماڭا تاشلاپ بۇ يەردىن دەرھال كەت! بولمىسا...

يىگىت بىر چوڭ غەمدىن خالاس بولغاندەك يېنىك بىر تىنىدى-دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ تېز-تېز قەدەم تاشلىدى. بۇ چاغدا ئاسىيە ئۆز يىگىتىنىڭ ئۆزىنى تاشلاپ كېتىپ بارغانلىقىنى كۆرۈپ يىغلامسىرىغىنىچە:

— ئەكرەم!... ئەكرەم! توختاڭ، مېنى قۇتقۇزۇڭلار! - دەپ توۋلىدى. ئۇ شۇ تاپتا بىر خىل قورقۇنچقا چۈشۈپ، يۈرىكى ئەنسىز سوقماقتا ئىدى. يىگىت ئاسىيەنىڭ توۋلىغىنىنى ئاڭلىمىدىمۇ ياكى يەنە ئۇزۇنتۇرانىڭ تۇسۇۋېلىپ يېنىدىكى پۇل ۋە بىلىكىدىكى سائەتلىرىگىچە قۇرۇغداپ قويۇشىدىن ئەنسىرىدىمۇ، يۈگۈرگىنىچە قويۇق تېرەكلىك ئارىسىدىكى چىغىر يولنىڭ دوقمۇشىدىن ئۆتۈپلا كۆزدىن غايىپ بولدى.

— ئەكرەم! ئەكرەم!...

ئۇزۇنتۇرا دەرھال كېلىپ ئاسىيەنىڭ ئاغزىنى يوغان ۋە قاتتىق قولى بىلەن مەھكەم تۇتۇۋالدى. ئاسىيە ئۇزۇنتۇرانىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان سېسىق ھاراق پۇرىقىدىن سەسكىنىپ ھە دەپ يۇلقۇناتتى. ئۇزۇنتۇرا ئاسىيەنى چىغىر يول بويىدىكى ئورمانلىق ئارىسىغا تارتىشقا باشلىدى. ئاسىيە بىر قولى بىلەن يول بويىدىكى بىر تۈپ مەجنۇنتالنىڭ شېخىغا ئېسىلىۋېلىپ تىرەجەپ تۇرۇۋالدى. بۇ چاغدا ئۇزۇنتۇرا ئۆزىدىن سەل نېرىدا قاراپ تۇرغان پاكار، دىقماق شېرىكىگە قاراپ ۋارقىرىدى:

— تۇدەش! نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ ھۇ لالما، سەن ئاۋۇ چوڭ يولنىڭ دوقمۇشىغا بېرىپ، پەيچۇسونىڭ ئادەملىرى كېلىپ قالمىسۇن، ھېزى بولۇپ تۇر.

ئاسىيە ئۇزۇنتۇرانىڭ قولىدىن بوشىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭ قولىنى قاتتىق بىر چىشلىدى. ئۇ دەرھال قولىنى قىزنىڭ ئاغزىدىن بوشىتىشقا مەجبۇر بولدى. ئاسىيە غەزەپ بىلەن:

— ھۇ لۈكچەك، بۇلاڭچى، ئوغرى! مېنى قويۇۋەت! - دەيتتى ھاسىرىغان ھالدا ئارقىسىغا داجىپ. لېكىن ئۇزۇنتۇرا قىزنىڭ چېچىدىن قامالاپ تۇتۇۋالدى، قىزنىڭ چېچى چۇگۇلدى.

— ۋايجان! ئادەم بارمۇ؟!

— ئاغزىڭنى يۇم، جالاپ!

ئۇزۇنتۇرا شۇنداق دېگىنىچە ئېچىقاپ كەتكەن يىرتقۇچ بۆرە تىنەپ قالغان پاخلانغا تاشلانغاندەك ئاسىيەگە تاشلاندى. دەل

شۇ پەيتتە تۇيۇقسىز: «قولۇڭنى تارت!» دېگەن بىر سادا بىلەن تەڭ، تۆمۈردەك بىر قول ئۇزۇنتۇرانىڭ گەجگىسىدىن قاماپ تۇتتى.

— سەن كىم؟

ئۇزۇنتۇرا غەزەپ بىلەن ئارقىغا بۇرۇلۇپ قارىدى.

— مەن!

ئۇزۇنتۇرا قىزنى قويۇۋېتىپ بۇ يوچۇن ئادەمگە مۇش ئاتتى. يوچۇن ئادەم بېشىنى ئىتتىكلا بۇرۇۋالغانىدى، ئۇنىڭ مۇشتى يول بويىدىكى مەجنۇنتالغا تەگدى - دە، قولى قاتتىق ئاغرىپ كەتكەچكە قولىنى سىلاپ تۇرۇپ قالدى. يوچۇن ئادەم ئۇنىڭ بويىنىدىن قاماپ تۇتۇپ قورسىقىغا قاتتىق بىرنى تىزلىدى. ئۇزۇنتۇرا پالاققىدە ئارقىسىغا ئۆچۈپ كەتتى. يوچۇن ئادەم ئۇزۇنتۇرانىڭ ياقىسىدىن سىقىپ تارتىپ قوپۇرۇپ، بېشىغا چەنلەپ يەنە بىر مۇش ئۇرۇشى بىلەن ئۇزۇنتۇرانىڭ پېشانىسىگە چۆكۈرۈپ كېيىۋالغان كەپكە شەپكىسى يەرگە دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى. يوچۇن ئادەم ئۇنىڭغا تازا بىر سىنچىلاپ قارىۋالغاندىن كېيىن:

— هە، غوجەك ماشكا ئىكەنسەنغۇ؟ هۇ ئانا ڭنى!... تېخى ئۆتكەن هەپتە ئوختىتىپ قويۇش ئورنىدىن قويۇپ بەرسە، يەنە قىلغىلىقىڭنى قىلدىڭما؟ هۇ، ئادەم بولمايدىغان ئىت...

يوچۇن ئادەم شۇنداق دېگىنىچە ئۇنىڭ ئىككى مۈرىسىدىن قاماپ تۇتۇپ ئىختاپ يەرگە ئولتۇرغۇزۇپ قويدى ۋە قورقۇپ كەتكىنىدىن لاغىلداپ تىترەپ، قېچىپ كېتىشكە تەمشىلىپ تۇرغان قىزنىڭ ئالدىغا كەلدى. قىزنىڭ چاچلىرى چۇگۇلۇپ

خۇددى بوران بۇزۇۋەتكەن سېغىزخاننىڭ چاڭگىسىغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ شۇ تاپتا بىر قاراپلا تونۇغىلى بولمايدىغان هالەتكە كېلىپ قالغانىدى.

— قىزچاق، قورقماڭ. ئاۋۇ ئەبلەخنى ئۆزۈم پەيچۇسوغا تاپشۇرۇپ بېرىمەن. ئۇنى مەن تونۇۋالدىم. ئۇ شاتىۋاچى كوچىسىدىكى هەلەك ناسىۋالنىڭ ئوغلى غوجەك ماشكا دېگەن لۈكچەك شۇ. سىز پەيچۇسوغا بىللە بېرىپ بۇ ئەھۋالنى دەپ قويسىڭىز لا بولدى.

يوچۇن ئادەم شۇنداق دېگىنىچە قىزغا يېقىن كېلىپ سىنچىلاپ قارىدى. قىز ئىگىمۇ يۈرىكى ئىزدىغا چۈشۈپ يېنىك بىر تىنىدى. بۇ چاغدا ئاسماندا ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي قارا بۇلۇتلار ئارىسىدىن شۇڭغۇپ چىقىپ، يەر - جاهانغا سۈتتەك نۇرىنى چېچىشقا باشلىدى. يوچۇن ئادەمنىڭ گەپ-سۆزلىرى قىزنىڭ كۆڭلىدىكى قورقۇنچىنى خۇددى ئاي نۇرى تۈن قاراڭغۇسىنى يوقاتقاندەك بىردىنلا يوقىتىۋەتتى. ئۇ قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدىكى بەختسىزلىكتىن — يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ئېغىر پالاكەتتىن دەل ۋاقتىدا كېلىپ قۇتقۇزۇپ قالغان بۇ ناتونۇش شاپائەت ئىگىسىگە قايرىلىپ بىر قارىدى - دە، يۈرىكى ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. ئۇ شۇ تاپتا گويا قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپ ۋارقىراپ ئويغىنىپ كەتكەن ئادەمدەك، ئۆزىمۇ سەزمىگەن هالدا كۆچلۈك تۇۋلىۋەتتى:

— ئاه ... تۇرسۇن!

ئاسىيە ئىختىيارسىز ئۇنىڭ بىلىكىگە مەھكەم ئېسىلغىنىچە ياش ئەگىپ تۇرغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكتى.

مۇھەممەت ئىمىن

قورقۇنچلۇق ئاپەت

(ھېكايە)

كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇش كۆڭۈلسىز ئاخىرلاشتى. ئاغزىدا شەھەر ئېلىش، زەي سالماي پاختا ئېتىش، ئۆزىنى ماختاپ كۆككە ئۇچۇرۇش، باشقىلارنى چوقۇۋېلىش - چۆكتۈرۈش، ئۈستۈن - تۆۋەنلىك تالىشىش، ھەسەتخورلۇق ئوغىسىنى چېچىش، سورۇندا يوقلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش، ئاغزىنى يار ئېلىپ كەتكەن دەريادەك بولۇشچە قويۇۋېتىش... مانا بۇلار ئۆچمەنلىك - ماجىرا پىلتىسىغا يېقىلغان ئوت بولدى، غەزەپ بومبىسى ئاخىرى پارتلىدى. بىلەكلەر تۈرۈلۈپ ياقا سىقىشىش باشلاندى، كۆۋۈكلەشكەن ئېغىزلاردىكى تۈكۈرۈكلەرنىڭ جىگەررەڭگە كىرگەن ياكى بوزۇرۇپ تاتارغان يۈزلەرگە ئۈزلۈكسىز چاچرىشىغا ئەگىشىپ ئۆزىنى ئەر چاغلاشنىلا بىلىپ، ئۆزگىنى شىر چاغلاشنى ئۇنۇتقان، ھاراق كۈچىدە خۇدىنى يوقاتقان نوچىلار بىر - بىرىگە شىددەت بىلەن تاشلاندى. گالاچ - گۇلۇچ مۇش ئېتىشلار، قوچقاردەك تۈگۈلۈپ تۇرۇپ كاللا قويۇشلار، توسۇن تەخەيدەك ئوڭ - تەتۈر تېپىشلەر تاكى ئۇلار ماغدۇرىدىن كېتىپ، مېجىلىپ كەتكەن شاپتۇلدەك بىرىنىڭ ئۈستىگە بىرى دەستىلىنىپ يىقىلغانغا قەدەر داۋاملاشتى. ئېغىز - بۇرۇنلاردىن ئاققان قارا قانلار قاڭسىق قۇسۇقلار بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. ئۆرۈلگەن شىرە - ئورۇندۇقلار، چېقىلغان رومكا - بوتۇلكىلار، چېچىلغان قورۇما تاماقلار، چەيلەنگەن مېۋە - چېۋىلەر ياخشى نىيەتلىك ساھىپخاننىڭ كۆڭۈل قويۇپ زىننەتلىگەن ياسىداق ئۆيىنى رەسۋا قىلىۋەتتى.

ھەي ئەخمەقلىق، بېشىم قېيىپ، ئەقلىمدىن ئېزىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغان بولغىيمىدىم؟ ئۆزۈمنى ئۆزۈم تىللاۋاتىمەن، بەزگەك تەگكەن ئادەمدەك لاغىلداپ تىترەۋاتىمەن، كۆز ئالدىمدىكى بۇ پاجىئەگە، ئۇرۇش فىلىملىرىدىكى كۆرۈنۈشلەرنى ئەسلىتىدىغان بۇ ۋەيرانىلىققا قاراپ ئېچىنىۋاتىمەن. بىر ئاش پىشىمغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ساختىلىق پەردىسى پۈتۈنلەي يىرتىپ تاشلىنىپ قىپ - يالىڭاچلىنىپ قالغان ھەقىقىي تۇرمۇش كارتىنىسىنى، ھاياتلىقنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى كۆرگەندەك بولۇپ ئويلىنىپمۇ قېلىۋاتىمەن. ئادەتتىكى چاغلاردا كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ئۆچمەنلىكى يوشۇرۇن، ئاستىرتتىن، كۆزگە كۆرۈنمەس پەردە ئارقىسىدا تۈرلۈك يول - چارىلار بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بەزىلەر ساڭا ئورا كولايدۇ-يۇ، ئەل - جامائەتنىڭ ئۆزىنى «سۇيىقەستچى، ئەخلاقسىز...» دەپ ئەيىبلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۈستىنى چاندۇرماي ئوت-چۆپ، شاخ - شۇمبا ياكى نېپىز بىر قات توپا بىلەن يېپىپ قويىدۇ، ۋاپاسىز دۇنيا پە-

لەن ۋىدالىشىش ئالدىدىمۇ ئۇۋرىنى زادى كىم كولىغانلىقىنى، قانداقچە چۈشۈپ كەتكىنىنى بىلەلمەي ئارماندا قالىسەن. يەنە بەزىلەر ئالدىڭدا «ۋاي جان - جىگەر ئاغىنەم، سېنىڭ ئۈچۈن جېنىم پىدا» دەپ قىلىمغىنى قالمايدۇ، ئۈستۈنرەك مەرتىۋىگە ئېرىشىپ قالساڭ كۆچۈكلىنىپ - ئەركىلەپ، نىجاسەتكە دەسسەپ تاشلىغان ئۆكچەڭنى يالاشتىن يانمايدۇ، لېكىن كۆزلىگەن مەقسىتىگە يېتىۋالسا ياكى تامايىدىكىدەك نەپ ئالالماي قالسا ئارقاڭدىن ساڭا يوشۇرۇن ئوق ئۈزىدۇ، قەستلىگۈچىنىڭ نانىغا دەسسەپ تۇرۇپ قەسەم بەرگەن ئەشۇ «قىيامەتلىك ئاغىنەڭ» ئىككى يۈزلىكىنى خىيالىڭغىمۇ كەلتۈرۈپ باقماي جان تەسلىم قىلىسەن. باشقىلارنىڭ پىچىقى بىلەن قان چىقارماي ئادەم ئۆلتۈرىدىغان؛ تۆھمەت چاپلاش، چېقىشتۇرۇش ئارقىلىق سېنى ئۆمۈرۋايەت قارا زىندانغا مەھكۇم قىلىۋېتىدىغانلارنىڭ ئۇستاتلىقىغىمۇ قول قويماي تۇرالمايسەن. باش سوقۇشتۇرۇپ قويۇپ ئۆزى تاماشا كۆرىدىغان تۈلكە - چايانلاردىن، «سەن دېگەن كارامەت ئادەم جۇمۇ!» دەپ دولاڭغا ئۇرۇپ تۇرۇپ قېنىڭ ۋە يىلىكىڭنى چاندۇرماي شورىۋالىدىغان چادىگەر - شەيتانلاردىن ھەزەر ئەيلىمىكىڭ تېخىمۇ مۇشكۇل... بۈگۈن ناھايەت ئۇلار ھاراقنىڭ كارامىتى بىلەن پەردىشەپنى، سىپايىلىقىنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇپ، يوشۇرۇن قەست قىلىشقا ئەقلى يەتمەي قالغانلىقتىن، ئەسلى ماھىيىتىنى ئاشكارىلاپ، بىر - بىرىگە ئوچۇقتىن - ئوچۇق مۇشت كۆتۈرۈپ قويۇشتى، خالاس. بۇنىڭغا بۇنچىۋىلا چىچىلىپ كېتىشىڭنىڭ نېمە ھاجىتى؟!... مەن شۇنداق دەپ، غەزەپ، پۇشايمان ۋە ئېچىنىش ئوتىدا ئۆرتىنىۋاتقان قەلبىمگە

تەسەللى بەرگەچ «جەڭ» ئەۋجىگە چىققاندا پاناھلانغان كارىۋات ئاستىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقتىم - دە، تېرىلىك جەسەتلەر ئۈستىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ ئۆزۈمنى تالاغا ئاتتىم. سەبى بوۋاقنىڭ كۆڭلىدەك بىغۇبار ئاپئاق ئايدىڭ كېچە، گۈل - چېچەكلەرنىڭ خۇشبۇي ھىدىنى ئېلىپ كېلىۋاتقان مەيىن شامال، پاقىلارنىڭ بوغۇق ئاۋازدا كۇكىراشلىرى، چېكەتكىلەرنىڭ بەس - بەستە چىرىلداشلىرى ۋە ئىتلارنىڭ يىراق - يىراقلاردىن بىر - بىرىگە ئۈن قوشۇپ ھاۋشۇشلىرىدىن ھاسىل بولغان يېقىملىق سىمفونىيە... ئاھ، گۈزەل دۇنيا، سىرلىق ئالەم! كۆكسۈمنى بېسىپ تۇرغان تۈگمەن تېشى ئېلىپ تاشلانغاندەك يېنىكلەپ قالدىم. قەدىمىمنى تېزلىتىپ چوڭ يولدىن كېسىپ ئۆتۈشۈمگە، ئالدى تەرەپتىكى دوقمۇشتىن تۇيۇقسىز چىقىپ كەلگەن قارا ماشىنا قۇلاقنى يارغىدەك قاتتىق سىگنال بەردى. چۆچۈپ كېتىپ نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي يول ئوتتۇرىسىدىلا توختاپ قالدىم. ماشىنا مەندىن ئىككى - ئۈچ ماڭدام يىراقلىقتا قاتتىق تورمۇزلىنىپ توختىتىلدى. كەپكە كەيگەن گەۋدىلىك بىر شوپۇر سىرلىرى چۈشۈپ، جالاقلاپ جۇلقىسى چىقىپ كېتەي دەپ قالغان كەپىنكە ئىشىكىنى غەزەپ بىلەن ئېچىپ يەرگە سەكرەپ چۈشتى - دە، ئىككى قوللاپ گېلىمنى بوغۇپ يۇقىرىغا دەس كۆتەردى. ئارقىدىن يول بويىغا ئۆلاقتۇرۇپ تاشلىۋېتىپ، ئاللىقانداق بىر نېمىلەرنى دەپ تىللىغىنىچە ئوتى ئۆچۈرۈلمىگەن ماشىنىسىنى ئۇچقاندەك ھەيدەپ كېتىپ قالدى. پوركاپ توپا يولدا پېقىراپ ئايلانغان چاقلار ئاستىدىن پۇرقىراپ كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزانغا كۆمۈلۈپ قالدىم. جاۋغىيىمدىن سىرغىپ چىققان ئىسسىق. بىر نەر-

سه ئېگىزلىكىمنى بويلاپ بويىنۇمغا ئېقىپ چۈشـ
تى، سىقىراپ ئاغرىۋاتقان بارما قلىرىم بىلەن
سىپاشتۇرغاندىن كېيىن، كۆزۈمگه يېقىن ئەپكىـ
لىپ قارىسام قىپقىزىل قان ئىكەن. نېرۋامغا
بىر نەرسه قاتتىق تەسىر قىلغاندەك قىلدى،
بېشىم پېقىراپ ئايلىنىشقا، كۆزۈم قاراڭغۇـ
لىشىشقا باشلىدى... ئۇر ـ سال! ... ئاچ بېقىـ
نىغا تەپ!... كۆزىنى قۇيىۋەت!... گالاچ ـ گۇـ
لۇچ ... قاس ـ قۇس... چاك ـ چۇك ... گۇلدۇرـ
غالاپ... قاراس ـ قۇرۇس ... ئىھ ... ئىھ ...
دۇت ... دۇت ... دۇت ... پالاق ـ پۇلۇق...

هۇشۇمغا كەلگەندىن كېيىن ئەنە شۇنداق
غەلىتە ئاۋازلار، قىيا ـ چىيالار، ئۇرۇش ـ چېـ
قىشلار، ۋەھىمىلىك سېگناللار قوشۇلۇپ، ھېـ
لىمۇ مېڭەمنى قوچۇپ كۆڭلۈمگه ئارامليق بەرـ
مەيۋاتقانلىقىنى سەزدىم. نېمىشقىدۇ بىردىنلا
تىنچلىقنى، جىم ـ جىتلىقنى خالاپ قالدىم.
ئورنۇمدىن مىڭ تەسلىكتە تۇرۇپ، چىغىر يول
بويلاپ، بازارنىڭ سول تەرىپىدىكى قەۋرىسـ
تانلىققا قاراپ يۇرۇپ كەتتىم. دۇنيادا قەبـ
رىستانلىقتىن تىنچ، جىم ـ جىت جاي يوق، دەپ
كۆپ ئاڭلايدىغان. ئادەتتىكى كىشىلەرنىڭ
ئادەتتىكى پاراڭلىرىدىن تارتىپ داڭلىق يازـ
غۇچى ـ شائىرلارنىڭ دەبدەبىلىك ئوخشىتىشـ
لىرىغىچە بولغان ھەممىسى بۇ نۇقتىنى تولۇق
ئىسپاتلاپ بېرەلەيتتى. مەنمۇ بۇنىڭدىن قىلـ
چە گۇمان قىلمايتتىم. شۇڭا ئىلگىرى كەچ قاLـ
غان چاغلاردا، چىغىر يول ئۈيۈم ئارىلىقىدىـ
كى مۇساپىنى كۆپ قىسقارتىسىمۇ، ئەشۇ جىمـ
جىتلىقتىن قورقۇپ قەبرىستانلىقنىڭ يېنىدىن
ئۆتۈشكه جۈرئەت قىلالمايتتىم. ناۋادا ئۆتـ
تۇپ قالسام، پۈتۈن ئەزايىم تىكەنلىشىپ سوـ
غۇق تەرگه چۆمۈلۈپ كېتەتتىم، دىلىمنى ئاLـ
لىقانداق بىر ۋەھىمه قاپلايتتى. بۈگۈن بۇـ
نىڭ ئەكسىچه قەبرىستانلىققا ئىچكىرىلەپ كىـ

رىپ بېردەم بولسىمۇ شۇ تىنچلىقنىڭ، شۇ جىمـ
جىتلىقنىڭ پەيزىنى سۈرگۈم كېلىپ قالدى.
نېمه بولدىكىن ـ تاڭ، شۇ تاپتا قورقۇشتىن
قىلچىمۇ ئەسەر يوق، دادىل ۋە مەغرۇر قەدەم
تاشلاپ كېتىۋاتىمەن. زومچەك ـ زومچەك، ئېـ
گىز ـ پەس قەبرىلەر قارىيىپ كۆرۈنۈشكه باشـ
لىدى. ئاندا ـ ساندا، ئۇيەر ـ بۇيەردە پىلىلـ
داپ كۆرۈنگەن «جىن ئوتى» دېنىمۇ تېنىم
شۈركەنمىدى. مانا، ئاغزى هاڭدەك ئېچىلىپ
قالغان، قۇرۇت ـ قوڭغۇزلار، يامغۇر سۇلىـ
رى ھۆتمه ـ تۆشۈك قىلىۋەتكەن پاكار ـ پاـ
كار قەبرىلەر بىلەن ئۈستى ئاسمان رەڭگىدە
سىرلانغان ھەيۋەتلىك گۈمبەزلەر ئارىلىشىپ
كەتكەن قەبرىستانلىقتا ئۈك ـ تەتۈر دەسسەپ
يۈرگىنىمگىمۇ بىر ـ ئىككى ئاش پىشىمۋاقىت
بولۇپ قالدى. گاھ تۈزلىنىپ يەر ـ يۈزى
بىلەن تەپ ـ تەكشى بولۇپ قالغان گۆر ئۈسـ
تىگه دەسسەپ سالىمەن، پۈتۈم تىزدىغىچە كىـ
رىپ كېتىدۇ، ئاۋايلاپ سۇغۇرۇۋېلىپ يولۇمـ
نى داۋاملاشتۇرىمەن. گاھ ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل
يەردىكى ئاللىقانداق نەرسىگه پۇتلىشىپ كېـ
تىپ ئالدىمغا دۈم چۈشۈمەن، يەر قاساپ تاشـ
لىغان چاغلىرىمدا ئاغزىمغا كىرىپ كەتكەن
ئاچچىق، قاڭسىق توپىنى پۈركۈۋېتىپ، ئۈسـ
تىبېشىمنى قاققاچ ئۇيان ـ بۇيانغا قاراپ
قويىمەن. مەنىسىز، ئىشانىسىز ئايلىنىۋېرىپ
ھېرىپ قالدىم بولغاي، ئالدىمدا چوخچۇيۇپ
تۇرغان ئېگىز گۈمبەزگه يۆلىنىپ ئولتۇرۇۋالـ
دىم. ئارقىدىن پۇت ـ قولۇمنى سوزۇپ، تولـ
غان ئاينى چۆرىدىگەن سان ـ ساناقسىز يۇلـ
تۇزلار چاراقلاپ تۇرغان زەڭگەر ئاسمانغا
قاراپ ياتتىم. يېقىنلا يەردىن شىپىرلىغان
ئاياغ تاۋۇشى ئاڭلاندى، چۆچۈپ يېنىمغا
قارىسام، چىرايى چۈچۈلىدەك قاپ ـ قارا،
كۆزى قارىيىپ كۆرۈنگەن چوڭقۇر كامارنى

AltunOq

ئەسلىتىدىغان، قورسىقى سامان تىققان تاغاردەك ئالدىغا تومپۇيۇپ چىققان بىر مەخلۇق سېمىز، كالتە پۇتلىرىنى تېز - تېز يۆتكەپ ئۇدۇل ماڭا قاراپ كېلىۋاتىمادۇ! قورققىنىمدىن جان - پېنىم چىقىپ كەتكىلى تاستاماس قالدى. قارىماققا ئۇ، دوزاق ئوتى ئىچىدىن ئۇدۇل بۇ يەرگە قېچىپ چىققاندەك قىلاتتى. نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرغاندا، بۇ قارا كۆسەي مەخلۇق يۇقىرىقى كالپۇكىنى ئۇستىگە كۆتۈرۈپ تۇرغان ساپ - سېرىق توڭكاي چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە ماڭا قاراپ زەھەرلىك ھېجايدى:

— ۋوي، ھالىڭغا باقماي مۇشۇ گۇمبەزدە ياتامسەن تېخى؟

ئاغزىمغا گەپ كەلمەيۋاتقىنىغا قارىماي ئۆزۈمنى ئاقلاشقا تىرىشتىم:

— يا ... ياق ... بۇ ... بۇ گۇمبەز مېنىڭ ئەمەس...

— ئەمىسە، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن؟

— ئاپتاپ سۇنۇۋاتىمەن.

— ھە، مۇنداق دېگىن! - ئۇ مەمنۇن بولغاندەك كىرىلىپ قويۇپ، قاپ - قارا، ئۇزۇن تىرناقلىرىنى گۇمبەزگە سوزۇۋېتىپ ماڭا بۇيرۇق قىلدى، - تۇرە ئورنۇڭدىن، بۇ ياققا ئۆت!

مەن دەرھال ئۆزۈمنى چەتكە ئالدىم.

ئۇ، بارماقلىرى قانغا بويالغىنىچە كوچىلاپمۇ گۇمبەزدىن تۆشۈك ئاچالماي، غەزەپتىن غال - غال تىترىگىنىچە بىر قانچە قەدەم ئارقىغا چېكىندى، ئاندىن بېشىنى سەل - پەل ئېگىپ، قوچقارنى دوراپ ئالدىغا قاراپ شىددەت بىلەن ئېتىلدى. «گۇرس!» قىلىپ تەككەن باشنىڭ زەربىسى بىلەن تەڭلا ھەيۋەتلىك گۇمبەزنىڭ ئالدى تېمىدىن ئادەم پاتقىدەك بىر تۆشۈك ئېچىلدى. شۇ ھامان گۇمبەز ئىچىدىن ئېچىنىشلىق ئىڭىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. ھېلىقى قارا كۆسەي مەخلۇق يېرىلغان بېشىدىن شۇرقىراپ قان ئېقىپ تۇرغىنىغا قارىماي گۇمبەز ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ، قۇراپىدەك ئورۇق ئۆچكە ساقاللىق، كۆزئەينەكنىڭ يېرىمى سۇنغان، بېلى يادەك ئېگىلگەن، تارشا قىتەك گۆشسىز، ئوڭ قولىدا ئېلىمەك ھاسا تۇتقان، سول قولتۇقىغا يوغان بىر كىتاب قىستۇرغان ھارغىن چىراي، ئاجىز بىر بوۋاينى سۆرەپ چىقتى.

— ھەي ئۆلۈمتۈك قېرى! - دېدى قارا كۆسەي مەخلۇق قولىنى شىلتاپ چالۋاقاپ، - ئاكاڭ قارىغاي يەر - يۈزىدىن ئانچە پەرقلەنمەيدىغان ئاشۇنداق ئەبجەق، پاكار قەبرىدە ياتقان يەردە، ساڭا بۇنداق ھەيۋەتلىك، ئېسىل گۇمبەزدە يېتىشنى كىم قويۇپتۇ؟

— بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن، بالام، - دېدى ھېلىقى بوۋاي دىرىلداپ تىترىگىنىچە ئاۋازىنى ئىمكانقەدەر مۇلايىم چىقىرىشقا تىرىشىپ، - ھايات ۋاقتىمدا مەن ئۆلۈپ كەتسەم ئادىدىي قەبرىدە قويۇڭلار، دەپ ۋەسىيەت قىلغانىدىم، لېكىن...

— لېكىن بالا - چاقىلىرىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن مال - دۇنيالىرىڭنىڭ كۆپلىكىدىن قانداق بۇزۇپ - چېچىشنى بىلەلمەي، ۋەسىيىتىڭنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ، مۇشۇنداق كاتتا گۇمبەز ياسىتىپ بېرىپتۇ - دە! - قارا كۆسەي مەخلۇق ئۆزىنىڭ دانالىقىنى دامايەن قىلماقچى بولغاندەك ئالدىراپ - تېنەپ بوۋاينىڭ سۆزىگە لوقما سالدى.

— خاتالاشتىڭ، بالام! - ھاياجانلانغىنىدىن بولسا كېرەك، بوۋاينىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، - ئۆمرۈمدە پەرزەنت يۈزى كۆرۈپ باققىنىم يوق، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېچ-

كىمگە تېيىن چاغلىق مال - دۇنيا قالدۇرالمىغانىدىم…

— يالغان سۆزلەۋاتىسەن، ئىشەنمەيمەن! - قاراكۆسەي مەخلۇق ھەيرانلىقىنى يوشۇرالماي چىچاڭشىپ كەتتى، - مانا مەن ھايات چېغىمدا خېلى دەۋران سۈرگەن ئادەم ئىدىم. نى - نى باي ۋە چېلەر ئالدىمدا قول باغلاپ تۇراتتى. ئۇن ئوغلۇممۇ سىزغان سىزىقىمدىن چىقماي دېگىنىمنى سۆزسىز بەجا كەلتۈرەتتى. كىشىلەرنىڭ خۇشامەت قىلىش پۇرسىتىنى تالىشىپ بىر - بىرىدىن قىزغىنىشلىرى، ساداقەتمەنلىكىنى بىلدۈرۈپ خۇشخۇيلۇق بىلەن ھېجىيىشلىرى، ئىززەت- ھۆرمىتىنى ئېپادىلەش ئۈچۈن ماڭدامدا توققۇز تازىم قىلىشلىرى كۆڭلۈمنى كەلتۈرەتتى، ئۆزۈمنى چەكسىز ئۇلۇغ چاغلايتتىم. ئوغۇللىرىمغا ئۆمۈرۋايەت بۇزۇپ - چاچسىمۇ يېتىپ ئاشقىدەك مال - دۇنيا قالدۇرغانىدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە قەبرەمنى ئىنتايىن ھەشەمەتلىك ياساڭلار، دەپ قايتا - قايتا تاپىلىغانىدىم. بىراق مەن ئۆلگەندىن كېيىن… - ھېلىقى مەخلۇق كۆڭلى بۇزۇلدى بولغاي ئەتمالىم، لاسسىدە يەرگە ئولتۇرۇپ، بېشىنى ئىككى تىزى ئارىسىغا ئېلىپ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى. بىر ھازادىن كېيىن ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ، دىقماق قوللىرىنى سوزۇپ، ئېسەدىگەن ھالدا ئۆزىدىن بەش - ئالتە ماڭدام يىراقلىقتىكى پاكار، ھۆتمە-تۆشۈك بىر قەبرىنى كۆرسەتكەچ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، - مەن ھاياتچېغىمدا ئەنە شۇنداق ئۇلۇغ، مال - دۇنياسى ھەددى - ھېساپسىز، يۇقىرى مەرتىۋىلىك بىر ئادەم تۇرۇپ، قۇرۇت - قوڭغۇزلارمۇ قەدەم تەشرىپ قىلىپ قويمايدىغان ئاشۇنداق ئەسكى قەبرىدە ياتقان يەردە، راستىنلا ئۆزۈڭ ئېيتقاندەك ئاشۇنداق رودىپاي بولساڭ مۇشۇنداق ئېسىل گۆمبەزدە ياتالامتىڭ؟! يالغان! يالغان! سەن جەزمەن بىرەر قەدىناس ئاغىنەڭگە بەھىساپ زىخچا ئالتۇن قالدۇرۇپ قويغىنىڭنى ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايسەن! بولمىسا بۇ غەلىتە ئىشلارنى نېمە دەپ چۈشەندۈرگۈلۈك؟ مەن زادى چۈشەنمىدىم، چۈشەنمىدىم!…

— مۇشۇ ئاپئاق ساقىلىم بىلەن يالغان سۆزلەشكە تىلىم قانداق بارىدۇ، بالام؟- بوۋاي قاتتىق يۆتىلىپ قېقىلىپ كەتكەنلىكتىن سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى. ئۇزۇقلۇقىنىڭ ياخشى بولمىغانلىقىدىن بولسا كېرەك، مەيدىسىدىن گىژىلدىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ بىردەم دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، ئوڭ قولىدىكى ھاسىسىنىڭ ئۇچى بىلەن سول قولتۇقىدا قىستۇرۇغلۇق تۇرغان يوغان كىتابنى كۆرسىتىپ، دېدى، - ئىشەنسەڭ-ئىشەنمىسەڭ، بالام، مۇشۇ نەگىدىن باشقا ھېچكىمگە ھېچنېمە قالدۇرمىغىنىم راست…

ھېلىقى قاراكۆسەي مەخلۇق بوۋاينىڭ قولتۇقىدىكى كىتابنى چاققانلىق بىلەن سۇغۇرۇۋېلىپ، مۇقاۋىسىغا بىر ھازا سىنچىلاپ قاراپ ھېچنېمىنى تونۇمىغاندىن كېيىن، بىرلەپ ۋاراقلاپ كۆردى. ئىچىدىن كۈتكىنىدەك تىللا چىقمىغانلىقىنى كۆرۈپ يەرگە غەزەپ بىلەن چۆرۈپ تاشلاپ، ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىدى:

— كىمنى كولدۇرلىتاي دەيسەن، ھوي قاقباش قېرى! بۇ توقۇمىڭ قانچىلىك پۇلغا يارايتتى؟ كۆپ بولسا بەش تىزا! قەسەم قىلىمەنكى، ئۇنىڭ نېرىسىغا ئۆتمەيدۇ. مۇشۇنچىلىك بىر نېمىگىمىزە، شۇنچە ئېسىل گۆمبەز ياساپ بېرىدىغان ساراڭ ئادەم بارمۇ؟

مېنى ئۇنچە نادان چاغلىما جۇمۇ! بولمىسا كۆرگۈلۈكىڭنى كۆرسىتىمەن!...

ئاڭغىچە ئەتراپىمىزنى قاپلاپ كەتكەن ئادەم ياكى ئەرۋاھلىقىنى بىلىپ بولمايدىغان ھەر خىل، ھەر رەڭدىكى مەخلۇقلار غۇلغۇلا قىلىشقا، ئىسقىرتىشقا، ئۈچكىدەك مەرەپ كۈلۈشۈشكە باشلىدى:

— ئالدامچى!

— قېپقىزىل يالغانچى!

— گۇمبىزىنى چېقىش كېرەك!

— تۈزلىۋېتىش كېرەك!

— ئۇ ئاشۇنداق ھەشەمەتلىك گۇمبەزدە ھوزۇرلىنىپ ياتسۇنۇ، بىز مۇشۇنداق ۋەيرانە قەبرىدە ئازابلىنىپ يېتىۋېرەمدىكەنمىز؟

— شۇنى دېمەمسەن، بولۇپمۇ يامغۇر ياغقان كۈنلەردە ھالىمىزغا ۋاي!

— ئادالەت، تەڭلىك دېگەنلەر نەگە كەتتى؟

— ھۇشت!... ھۇشت!... ھۇشت!...

— ھا! ھا! ھا!...

— ھى! ھى! ھى!...

شۇ ئەسنادا گۇمبەزگە يېقىن بىر قەبرە يېرىلىپ، ئىچىدىن مەشئەل كۆتەرگەن ئېگىز بويلۇق، گەۋدىلىك بىر بەندە چىقىپ كەلدى. ئۇ، مەشئەل يورۇقىدا بوۋاي ياتقان ھېلىقى گۇمبەز ئالدىدا ئورنىتىلغان قەبرە تېشىغا سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن ۋەزمىن ئاھاڭدا دېدى:

— ئۇ، ئالىم، تەتقىقاتچى ئىكەن!

— ئالىم دېگەن نېمە ئۇ؟

— ئالىم دېگەن ئايۋان - سارايمىكىن-يا؟

— تەتقىقاتچى دېگىنى يەيدىغان تاتلىق نەرسىمىدۇ ياكى كېيىدىغان تامبالدەك بىر نەرسىمىدۇ؟

— كىم بىلىدۇ؟ ئاڭلاپمۇ باقمىغان غەلىتە گەپ ئىكەن بۇ!

غۇلغۇلا قايتىدىن باشلاندى - دە، تالاش ئەۋجىگە چىققاندا ئورۇق، ۋىجىك، يۈزى مايمۇن ساغرىسىدەك قىپقىزىل، سەۋزە بۇرۇن بىر مەخلۇق قارا كۆسەي مەخلۇقنى بىر چەتكە تارتىپ، بېلىنى يادەك ئىگىپ، خۇشامەتكويلۇق بىلەن ھېجىيىپ، ئىنتايىن سىرلىق ئاھاڭدا دېدى:

— سىز دېگەن كارامەت ئادەمتىڭىز جۇمۇ! ھايات چېغىڭىزدا ھېچكىممۇ سىزگە تىكىلىپ قارىيالمايدىغان، بۈگۈنكى كۈندە بۇنداق كۈنگە قالىشىڭىز قانداق بولغىنى؟ بىزگىمغۇ مەيلى، ئەسكى قەبرىدە يېتىۋېرىپ كۆنۈپمۇ قالدۇق، لېكىن سىزدەك ئېسىلزادىلەر ئوردىدىن قېلىشمايدىغان ھەشەمەتلىك گۇمبەزدە ياتمىسا بولامدۇ؟ بىز بۇنىڭغا قايىل ئەمەس. ماۋۇ قاقباشنى قوغلىۋېتىپ، گۇمبەزنى سىزگە ئېلىپ بەرسەك قانداق؟

— سەن - زە، يارايسەن جۇمۇ! - دېدى قارا كۆسەي مەخلۇق ئورۇق مەخلۇقنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ قويۇپ مەمنۇن بولغان ھالدا كۈلۈمسىرىدى، - ئەپادەڭ ياخشى، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ماڭا مۇشۇنداق سادىق بولساڭ، دېگىنىڭنى ئەمەلدە كۆرسەتسەڭ مەرتىۋەڭنى ئۆستۈرىمەن.

— رەھمەت! سىز ئۈچۈن جېنىم پىدا!! سىزنىڭ سايىڭىزدا... - ئاۋازى بارغانسېرى تۆۋەنلەپ كېتىۋاتقان ئورۇق مەخلۇق تەسىرلىنىپ كەتكەنلىكتىن مىشىلداپ يىغلىغاچ قارا كۆسەي مەخلۇقنىڭ ئايىغى ئاستىغا ئۆزىنى ئېتىپ، ئۇنىڭ تۇڭرا بېسىپ قاتمىلىشىپ كەتكەن تاپىنىنى تىلى بىلەن شالاپشىتىپ يالاشقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا قاتمال بىر قول ئورۇق مەخلۇقنى يەردىن يۇلۇپ ئېلىپ

يىراققا ئېتىۋەتتى. قارىسام، شادا پاچاق، ئاراقول، شوتا بوي، غاز بويۇن، ياغاق يۈز، ئوراكۆز، تىكەن ساقال، بوغداي ئۆڭلۈك بىر مەخلۇق ئۆزىدىن تۆت - بەش ماڭدام يىراقلىقتا ئاغرىپ كەتكەن بېقىنىنى سىلىغىنىچە ۋاي - ۋايلاپ ياتقان ئورۇق مەخلۇققا قاراپ غەزەپ بىلەن قول شىلتىپ ۋارقىراۋېتىپتۇ:

— ھەي چۈپرەندە، سەن ئەشۇ ئىتنىڭ تىلىدەك يىرىك تىلىڭ بىلەن بۇ مۇھتەرەم مىنىڭ مۇبارەك تاپىنىمنى يالاشقا قانداق جۈرئەت قىلدىڭ؟ بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزەڭنىڭ ھالىڭغا بېقىپ ئىش قىل جۇمۇ! بولمىسا، تېرەڭنى تەتۈر شىلىمەن!

شادا پاچاق مەخلۇق نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي مەڭدەپ قالغان قارا كۆسەي مەخلۇق ئالدىدا تىزلاندى - دە، ئۇنىڭ پۇتلىرىنى چىڭ قۇچاقلىۋېلىپ، خاۋاتىرلەنگەن ۋە ئەندىككەن ھالدا دېدى:

— ئاۋۇ گۇينىڭ نىيىتى بۇزۇق، ئۇنىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەڭ جۇمۇ! مېنىڭ تىلىم ئۇنىڭكىدىن يۇمشاق...

ھەش - پەش دېگۈچە ھېلىقى قارا كۆسەي «باشلىق» نىڭ ئەتراپىنى بىر توپ مەخلۇق ئورىۋالدى. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى قىزغىنىشقان ھالدا تاپان يالاشنى تالىشىپ بىر - بىرىنى ئىتتىرىشەتتى، تىللىشاتتى، گال سىقىشاتتى، مۇشلىشاتتى، يەردە ئېغىناپ پومدا قىلىشاتتى. بۇنىڭدىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمايدىغانلىقىنى پەملىگەن، ئۇزايدىن سىپايىلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان تولۇمدەك سېمىز بىر مەخلۇق ھېجايغان ھالدا قارا كۆسەي مەخلۇقنىڭ يېنىغا كەلدى.

— بۇنداق ئۆرە تۇرۇۋەرسىڭىز چارچاپ كېتىسىز، - دېدى ئۇ قارا كۆسەي مەخلۇقنىڭ ئارقىسىدا دۈم يېتىۋېتىپ، - ئۇستۇمدە ئولتۇرۇپ بىردەم بولسىمۇ ئارام ئېلىۋېلىڭ. كاسسىڭىزنىڭ ئاغرىپ كەتمەسلىكىگە جېنىم بىلەن ھۆددە قىلىمەن!

قارا كۆسەي مەخلۇق مەمنۇن بولغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ، ئۇنىڭ دۈمبىسىگە ئولتۇرۇۋىدى، سېمىز مەخلۇقنىڭ ئومۇرتقىلىرى كونىراپ كەتكەن ئورۇندۇقتەك غىرسلاپ كەتتى، لىغىرلاپ تۇرغان يوغان قورسىقى يەرگە چاپلىشىپ، ئوتتۇرىدىن بوغۇلغان خالتىدەك ئىككى تەرەپكە بۆلۈندى، نەپسى بوغۇلۇپ خىقىراپ قالدى. ئاغرىققا بەرداشلىق بېرەلمەي، «ۋاي - ۋاي... ۋايجان!...» دەپ ئىڭراپ تاشلىدى - يۇ، «باشلىق» نىڭ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئوخشىتىپ قۇيۇلغان ھېسىپتەك ئاپپاق چىرايىغا كۈلكە يۈگەرتىپ، چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ سۆزىنى ئۆزگەرتتى:

— ۋاي، ۋاي، ۋاي!... پاھ، پاھ، پاھا!... نېمە دېگەن ھوزۇر، نېمە دېگەن راھەت - ھە! دۇنيادا ئادەم دېگەن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق بەخت بارمۇ؟!

سېمىز مەخلۇقنىڭ بۇ يېڭى ھۇنىرىدىن ئەقىل تاپقانلار ئەس - ھوشىنى يىغىپ، جېدەل - ماجىرانى دەرھال توختاتتى - دە، بەس - بەس بىلەن قارا كۆسەي مەخلۇقنىڭ يېنىغا ئېتىلىپ كەلدى، بەزىلىرى ئۇنىڭ بېلىنى تۇتۇشقا، بەزىلىرى پوتىسىنى سىلاشقا، بەزىلىرى دۈمبىسىنى قاشلاشقا، بەزىلىرى ياغلىق بىلەن قان ئۇيۇپ قالغان پېشىنى تېڭىشقا، بەزىلىرى چىمچىلاق بارمىقى بىلەن قۇلىقىنىڭ كىرىنى ئېلىشقا، يەنە بەزىلىرى ئۇگىلىرىنى ئۇۋۇلاشقا باشلىدى.

— مىنىڭ قولۇم دىگەن پاخىتىدەك يۇمـ
شاق جۇمۇ!

— ئەمچىلىك ماڭا ئاتا مىراس كەسىپ!

— سالجىدەك چاپلىشىۋالماي نېرىراق
تۇرساڭچۇ، مەنمۇ كارامىتىمنى بىر كۆرسىتىپ
باقاي!

— يەنە ئورۇن بوشاتمايدىغان بولساڭ
ھېلى بىلىپ قويىدىغان ئىشلار بولىدۇ جۇمۇ!...

ئۇلار قايتىدىن ئۆرە - تۆپە بولۇشۇپ
كەتتى. يەنە شۇ قىزغىنىش، تالىشىش، تىلـ
لىشىش، ئىتتىرىشىش، بوغۇشۇش...

— بولدى، بەس! — قارا كۆسەي مەخلۇق
تېخىچە ئۆزىگە ئورۇندۇق بولۇپ دۇم ياتـ
قان سېمىز مەخلۇقنىڭ دۈمبىسىگە سەكرەپ
چىقىپ، ھەيۋە بىلەن ۋارقىرىدى،— ئەمەل
دىگەن كۆپ نېمە، تالىشىۋەرمەڭلار! ئەمەل
تەگمەي قالغانلارغا يۇقىرى ئۇنۋان بېـ
رىمەن. قىسقىسى، قولۇمغا سۇبەرگەنلەرنىڭ
ھېچقايسىسى ئۆز نېسىۋىسىدىن
قۇرۇق قالمايدۇ!

خوجىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ھەممەيـ
لەن جىم بولۇپ قېلىشتى. ئورۇق مەخلۇق
ئورنىدىن ئاران تۇرۇپ، بېقىنىنى سىلىغىنىـ
چە توپ ئىچىگە سىغىدىلىپ كىرىپ ئالدىغا
ئۆتتى. قارا كۆسەي مەخلۇق ئۇنىڭ ئۇشلۇق
بېشىنى ئاتلارچە سىلاپ قويىۋىدى، شادا-
پاچاق مەخلۇقنىڭ ئەرۋايى ئۇچتى. ئۇ، قىـ
زىرىپ كەتكەن ئورا كۆزلىرىدىن غەزەپ
ئۇچقۇنلىرىنى چاچرىتىپ ئورۇق مەخلۇققا
يەۋىتىدىغاندەك ئالايدى. قارا كۆسەي مەخـ
لۇق ئۇلارنىڭ چۆجە-خورازلاردەك بىر - بىـ
رىگە ھۈرپۈيىشىپ تۇرغان ئەلپازىغا قاراپ
بىر پەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن تەسەللىيـ
لىك ھالدا جاكارلىدى.

— ساڭا، - دېدى ئۇ، ئاستىدا تىپىرلاپ
ياتقان سېمىز مەخلۇققا ئېگىلىشىپ قاراپ،ـ
ئورۇندۇقلۇق مەنسىۋىنى ئىنئام قىلدىم، داـ
ۋاملىق ئورۇندۇق بولۇۋەر!

سېمىز مەخلۇق ھەسرەتلىك ئىڭىرىدەۋەتتى.
قارا كۆسەي مەخلۇق بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي،
ئورۇق مەخلۇق، شادا پاچاق مەخلۇق، پاكار
مەخلۇق، سېرىق مەخلۇق، ئاق مەخلۇق قاـ
تارلىقلارغا قاراپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— سەن ماختانچاق بول، سەن ياسانـ
چۇق! سەن ياساۋۇل بول، سەن قاراۋۇل!
سەن جىسسەكچى بول، سەن تىزەكچى!...

ئەمەلگە ئېرىشكەنلەر قارا كۆسەي مەخـ
لۇققا ئېگىلىپ تازىم قىلىپ، مىننەتدارلىق
بىلدۈرۈشتى ۋە قىن - قىنىغا پاتمىغان ھالـ
دا بىر - بىرىنى تەبرىكلەشتى.

يەنىلا ئورۇق مەخلۇقنىڭ كۆزى ئۆتكۈر
بولساكېرەك، توساتتىن ئۇ، بىر چەتتە
ئۆزلىرىگە قاراپ باش چايقاشقىنىچە ئېغىر
ئۇھ تارتىپ، سوغۇق كۈلۈپ تۇرغان ھاسا
ھايا قلىق بوۋاي بىلەن ئېگىز بويلۇق بەندىـ
نى كۆرۈپ قالدى - دە، چاقچاقلىق بىلەن
كۈمبەز يېنىدىكى قەبرە ئۈستىگە لىككىدە
سەكرەپ چىقىپ، ئوت قويرۇقلۇق قىلىپ نوـ
تۇق سۆزلەشكە باشلىدى:

— بۇرادەرلەر، بۇ قاخشاش قېرى ياـ
تالىغان پادىشاھ ئوردىسىدەك ئېسىل گۈمبەزـ
دە بىز نېمىشقا ياتالمايدىكەنمىز؟! ئەجەبا،
ئۇنىڭدىن بىزنىڭ بىرەر يېرىمىز كەممىكەن؟
بۇ ئۆلۈمتۈك قېرىنى، ئۇنىڭ ئار - نومۇسـ
نى بىلمەيدىغان مۇنۇ يۈزسىز يالاقچىسىنى
مۇقەددەس قەبرىستانلىقىمىزدىن قوغلاپ چىـ
قىرايلى! گۈمبەز بىزنىڭ بېشىمىزنى سىلىغان
پاسبانىمىز، ئاتىمىزدىن قەدىردان غەمگۈـ

زارىمىز نادانبايغا مەنسۇپ، ئاندىن قالسا بىزگە!

— ھۇررا! ھۇررا!...

— ياشىسۇن! ياشىسۇن!...

— پادىشاھ ھوزۇرىنى ئۇلارلا سۈرۈۋەرسۇن، بىزمۇ سۈرۈپ باقايلى!...

تەنتەنە سادالىرى ئىچىدە بوۋاينىڭ ھاسىسى تارتىۋېلىنىپ سۇندۇرۇۋېتىلدى. ئېگىز بويلۇق بەدىنىڭ قولىدىكى مەشئەل يەرگە چۆرۈپ تاشلىنىپ ئۇچۇرۇۋېتىلدى. ئارقىدىن ئۇلار يەرگە يىقىتىلىپ، باش - كۆزلىرى يېرىۋېتىلدى، ھەش - پەش دېگىچە پۈتۈن ئەزايى غەرق قانغا مىلەندى. قارا كۈسەي مەخلۇق غادايغان پېتى ئۇيان، بۇيانغا مىدۋەتكەندىن كېيىن ھېلىقى تۆشۈكتىن شۇڭغۇپ گۈمبەز ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئۇرۇق مەخلۇق بىلەن شادا پاچاق مەخلۇق ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى. قالغان مەخلۇقلارمۇ ئۆلە - تىرىلىشىگە قارىماي ئۆزلىرىنى ئېتىۋىدى، گۈمبەز تۆشۈكىگە كەپلىشىپ قالدى. قىيا - چىيا سادالىرى ئەتراپنى بىر ئالدى. تۇيۇقسىز «گولۇپپىدە!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ھەيۋەتلىك گۈمبەز ئۆرۈلۈپ چۈشتى. ئىڭراش، يىلىنىش، ۋايساش، قاغاش خېلىغىچە داۋاملاشتى، ئەمدى بىلدىمىكى، قەبرىستانلىقمۇ تىنچ، جىمجىت ئەمەس ئىكەن. ئۇندا قىتا دۇنيانىڭ قانداق يېرى تىنچ، جىمجىتكىن - تاڭ؟ بۇنى ھېچ بىلەلمىدىم...

(بېشى 124 - بەتتە)

پادىشاھ نۇر چولپاننى تونۇپ، ئىككىيلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، نەچچە قېتىم ھوشىدىن كېتىپ، يەنە ھوشلىرىغا كەپتۇ. ۋاھاپمۇ نۇر چولپاننى تونۇپ مۇنۇ نەزمىنى ئوقۇپتۇ:

شۈكرى ئاللا، غەمگۇزارىم كەلدىيا،
غەمگە سالغان گۈلئىزارىم كەلدىيا.
ھاياتىنى تەقدىم قىلىپ ئەل ئۈچۈن،
ئىنتىزار ئەتكەن نىگارىم كەلدىيا.

نۇرچولپان ئابىھايات سۈيىنى پۈتۈن شەھەر خەلقىگە ئىچكۈزۈپتۇ ۋە ئۆزىمۇ ئىچىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن خەلق ياش قىز - يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. نۇرچولپان ئونسەككىز ياشلىق قىزغا، ۋاھاپ يىگىرمە ياشلىق يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. ئابىھايات سۈيىنى چاچقانىكەن، جادۇگەرنىڭ قولىدا ھالاك بولغان خەلقمۇ تىرىلىپتۇ. پادىشاھ قىزى نۇرچولپانغا زىياپەت بېرىپتۇ. زىياپەت ئاخىرىدا:

— ئەي يۈرەك - باغرىم قىزىم، بېشىڭدىن كۆچۈرگەن سەرگۈزەشتىلىرىڭنى زىياپەت ئەھلىگە سۆزلەپ بەرگىن - دەپتۇ.

نۇرچولپان ئابىھايات دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئەكەلگىچە بېشىدىن كۆچۈرگەن ئوتتۇز يىللىق سەرگۈزەشتىلىرىنى قىسقىچە سۆزلەپ بېرىپتۇ. ھەممەيلەن ئۇنىڭ مەردانىلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ.

پادىشاھ قايتىدىن قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ، نۇرچولپاننى ۋاھاپقا نىكاھلاپ بېرىپتۇ.

مۇھەممەتئىمىن ئەخەت

مەن نۇر ئەمدىم باھارلىرىڭدىن

يۇرت قوشىقى

مەن نۇر ئەمدىم باھارلىرىڭدىن،
باھار كۆڭۈل دىلدارلىرىڭدىن،
قەلبىمدىن كۈي ئاقارلىرىڭدىن،
ئانا يۇرتۇم، ئېزىز — بارچۇقۇم①

ئەنبەر پۇراپ تۇپراقلىرىڭدىن،
كەۋسەر ئىچىپ بۇلاقلىرىڭدىن،
كۆڭلۈم يايراپ قوشاقلىرىڭدىن،
ئۆستۈم سەندە ئانام — بارچۇقۇم.

قامەت تاپتىم قامەتلىرىڭدىن،
ئامەت تاپتىم ئامەتلىرىڭدىن،
سائادەتلىك سائەتلىرىڭدىن،
ئانا يۇرتۇم، ئېزىز — بارچۇغۇم.

قۇۋۋەت تاپتىم دالالىرىڭدىن،
جۇرئەت تاپتىم سادالىرىڭدىن،
سۇرئەت تاپتىم سابالىرىڭدىن،
ئانا يۇرتۇم ئېزىز — بارچۇقۇم.

ئەقىل تاپتىم دانالىرىڭدىن،
سۆيگۈ تاپتىم رەنالىرىڭدىن،
تۇيغۇ تاپتىم دەريالىرىڭدىن،
ئانا يۇرتۇم، ئېزىز — بارچۇقۇم.

ئېزىز ئۆزۈڭ ئانا بارچۇقۇم،
ئېزىز — ئۆزۈڭ كۆزۈم — قارچۇقۇم!

ئۇستاز دېگەن نۇر — قۇياش، نۇر بېرىدۇ ھەممىگە

ئۇستاز دېگەن قەدىرلىك، ئۇستاز دېگەن سۆيۈملۈك،
سەبى، ئوماق دىللارغا نۇر بەرگۈچى چىراغ ئۇ.
ئۇستاز دېگەن ھەممىگە مېھرىبان ھەم كۆيۈملۈك،
يېنىپ تۇرغان شام كەبى نام — شۆھرەتتىن يىراق ئۇ.

ئۇستاز دېگەن نۇر — قۇياش، نۇر بېرىدۇ ھەممىگە،
نۇرلىرىدىن شۇڭلاشقا ئوت ئالىدۇ يۇرەكلەر.
ئۇستاز دېگەن ئادەمنىڭ قۇت سالىدۇ قەلبىگە،
شۇ قۇت بىلەن كۈچ تېپىپ ياشناپ تۇرغان چېچەكلەر.

ئاق كۆڭۈللۈك بابىدا ئۇستاز دېگەن پىر گويا،
شۇ ئاقلىقتىن، پاكلىقتىن ئۇستاز داستان ياراتقان.
ۋىجدانى پاك ئۇستازنىڭ رەزىللىكتىن يىراق ئۇ،
شۇ سەممى ۋىجداندىن ئۇستاز نۇرلار تاراتقان.

① بارچۇق — مارالبېشىنىڭ قەدىمكى ئىسمى.

ئۇستاز دېگەن چاپاكەش، ئۇستاز دېگەن مېهنەتكەش،
شۇ مېهنەتنى، چاپانى بەخت بىلۇر ھەمىشە.
مىڭ سۇلايمان تەختىنى بىلمەس ئۇستاز ھېچقانچە،
دەرسخانىنى - مۇنبەرنى تەخت بىلۇر ھەمىشە.

ئۇستاز دېگەن ئېزىزدۇر، قۇت تىلەيدۇ ئەۋلادقا،
شۇڭا ئەۋلاد ئارمىنى يانار ئۇنىڭ ۋەسلىدە.
ئۇستاز سۆزى مېغىزدۇر، يەتكۈزىدۇ مۇرادقا،
(ھايا تلىقنى باي قىلغان ئۇستاز سۆزى ئەسلىدە!)

ئۇستاز دېگەن سۆيۈملۈك، ئۇستاز دېگەن ئېزىزدۇر،
ئۇستاز كۆڭلى كەڭ ئاسمان، ئۇنىڭ سۆزى مېغىزدۇر.

ئانا

ئېزىزسەن، سۆيۈملۈك مېهرىبان ئانا،
ئۇلۇغلۇق تەختىدە ئۈزۈك بىبا ھا.
قۇت تىلەپ، قۇت بېرىپ چوڭ قىلىپ مېنى،
يولۇمدا يولباشچىم بولدۇڭ سەن يەنە.
ئاق ۋە پاك سۈتۈڭنىڭ قۇربىتى بىلەن،
ئېقىلدا كۈچ تېپىپ بولىمەن دەنا!

ئون سەككىز ياش

ئون سەككىز ياش، ئاھ، ئۈز قەلەمقاش،
ئون سەككىز ياش ئۈمۈرگە ھۇل - تاش.
ئون سەككىز ياش يارلېۋى - لەۋزى،
ئون سەككىز ياش تاڭدىكى قۇياش!

دوستۇمنىڭ قەبرە تېشىغا

(مەرھۇم دوستۇم M غا بېغىشلاپ)

يۈتۈپ كەتتى سېنى شۇم ئەجەل،
ئېلىپ كەتتى رەھىمسىز پەلەك.
بەرگەنىدىڭ ئىجاد قويىندا،
ياش پىلەكتىن تېخى ئاز خەمەك.

دوستۇم سېنى ئېپ كەتتى ئەجەل،
ئارىمىزدىن - گۈلزارىمىزدىن.
ياق!
ھايا تسەن گاڭ ناخشاڭ بىلەن،
ئورۇن ئېلىپ قاتارىمىزدىن!

ئوبۇل ئەزىز دولانى

شېئىرلار

ئېزىقان سۆيگۈ

تۈنەپ قالدى ھىلال ئاي بۇ كەچ،
سۈزۈك، ئېغىز تىنىقلىرىدا.
ئارمانلىرىم ئالدانماس (ئەمدى)،
گۈل بولۇپ ئاچكۈز بېلىقلىرىڭغا.

تېپەپ يۈرەر ئېزىقان سۆيگۈم،
شامالارغا ئالدىنىپ ئاخشام.

ئاي بوينىغا ئېلىندى ئۇيقۇم،
ئۇنتۇلغانىدا قەدىمكى ناخشام...

ئېلىپ كەتتى ناخشامنى ساڭا،
ئۇيقۇغا ئۈچ بەگباش شامالار.
باھارىڭنى ئەسلەتتى ماڭا،
قىشتا سۇرگەن شېرىن خىيالار.

ئۆزۈك، ئېغىر تىنار يۈرىكىم،
سېنى ئەسلەپ شېئىر يازغاندا.
ئاھ، بىتەلەي ئۆلگەن سۆيگۈمنى،
ئارمان بىلەن قالدۇرۇپ داغدا.

ھەسرەت

تەكلىماكان ئېغىر نەپەستە،
ئۇخلار تاتلىق جەننەتنى چۈشەپ.
سايە تاشلاپ توغراقمۇ پەسكە،
مۈگدەك بېسىپ تۇرىدۇ ئەسنەپ.

شاماللارغا ئالدىنىپ ھۇشسىز،
ئۇچۇپ يۈرەر چەشمە قۇملىرى.
لىغىلدايدۇ ئەنسىز يالىڭاچ،
شۇ بىچارە كۆك يۇلغۇنلىرى.

كۆز يېشىمنى سەپتىم ئاۋايلاپ،
ياشارسۇن دەپ توغراق تۆۋىنگە.
يۈز، كۆزۈمنى يۇدۇم نەچچە رەت،
سىرىق جانسىز ياپراق سۈيىدە...

ھەيرانلىق

بوۋام سېلىپ قويغان قەبرەمگە،
ئورۇن تەگدى ئەمدى نەۋرەمگە.

ئىلتىجا

بالىلىقىم يوقالدى ئاخشام،
نەدە سەن ئەي مۇساپىر ناخشام؟!

پەرھات مۇھەممەت

سۆيگۈدىن تامغان مىسرالار

ئۈپۈق يېرىپ چىققاندا قۇياش

ئۈپۈق لېۋى يارىنىڭ لېۋىدەك،
قىزىرىپتۇ قۇياش رەڭگىدە.
سۈزۈك شەبنەم ياقۇترەڭ بولۇپ،
چولپانلار كۈلىنىڭ بەرگىدە.

ئۈپۈق تامان ئاقىدۇ دەريا،
قىرغاق سۆيۈپ ئالتۇن سۈيىدەك.
شاۋقۇنلىرى قاپلايدۇ كۆكنى،
قىز - يىگىتنىڭ بەخت كۈيىدەك.

قىز ئەگىلىدەك ياپيېشىل باغدا،
قىز مەگزىدەك قىپقىزىل ياپراق.
شەپەق نۇرى بىلەن قىزارغان،
ياپراق بىلەن رەڭلىنەر تۇپراق.

كۈلخان بولۇپ قىزارغان تاغلار،
ئۇندا ئالتۇن شەپەق جىلۋىسى.
كۆزەللىشىپ تۇرغان زېمىننىڭ،
بولۇپ قالدى ئۈپۈق قىبلىسى.

سەن ئاھ ئۇرۇپ ئاققۇزغاندا ياش

يۈرىكىمگە چۈشتى دومىلاپ،
كۆزلىرىڭدىن ئاققان تۇنجى ياش.
تاغلار كېلىپ باسقاندەك مېنى،
بېرەلمىدىم زادىلا بەرداش.

ئاققۇزما ياش، ئاققۇزما زىنھار،
لەۋلىرىڭدە ئوينىسۇن كۈلكە.
سەن ئاھ ئۇرۇپ يىغلىساڭ دىلدار،
ئايلىنار كەن يۈرىكىم كۈلگە.

تۇنجى مۇھەببەت

بويۇم ئۆسۈپ ئېڭەكلىرىمگە،
سانجىلغاندا ياشلىق بەلگىسى.
سەبى ھېسسىم بولغاندا مالىمان،
كەلدى شۇ چاغ خىيال ئەلچىسى.

با لىلىقتا قونچاق ئويىنىغان،
قىزلار ئەمدى بىلىندى سىرلىق.
سەبى چاغلار تەگەشكىندەك ئىش،
ماڭا ئەمدى تۇيۇلدى ئىللىق.

لەۋلىرىگە سۆيگەندە تۇنجى،
ھېسسىم بولدى ئۆركەشلىك قىيان.
سادا بەردى تىپىرلاپ يۈرەك،
«با لىلىقنى تاشلىغىن، ئويغان!»

بەخت دېگەن شۇ ئىدى ماڭا،
شۇ چاغ ئىددىم بەختلىك يىگىت.
خىيالىمدىن كەچمىگەن ئىدى،
«بەختسىزلىك، پۇشايمان، ئېسىت».

بىلدىم ئاخىر تالىق ۋىسالىنىڭ،
بار ئىكەندۇق ئاچچىق ھىجرانى.
بولغىنىدەك ھەيۋەت تاغلارنىڭ،
شاش قولاندەك كەلكۈن — قىيانى.

ئازاب قانچە ئاچچىق بولسىمۇ،
بېغىشلايدۇ ماڭا ئۇ لەززەت.
ھايا تلىقىم ئەرزاندۇر ئاڭا،
بولغاچقا ئۇ تۇنجى مۇھەببەت.

خۇدابەردى ئابىخان

شېئىرلار

بۇگۇنكە نغۇ ئەتىمۇ

سانجاق ـ سانجاق يۇلتۇز كەبى چاراقلاپ،
قەلبىم كۆكى تولۇپ كەتكەن ئىستەككە.
ئىستەكلىرىم يۇكسەكلىكتە قۇياشتەك،
سۆھبەت قۇرار ئايىنى ئېلىپ ئېتەككە.

ئۆمۈر بېغى چېچەكلىمەس تىلەكسىز،
چاقنار ئىقبال ئىستەكلەرنىڭ يۈزىدە.
مالال بولۇپ تاقەتلىرىم بۇگۇندىن،
قالدى ئەتە ئۈمىدلەرنىڭ كۆزىدە.

ۋىسال ئىزدەپ ئىستەك ئۇچۇن ئەتىدىن،
ئۆتتى شۇنداق ئەتىلەردىن نەچچىسى؟
تۇنۇگۇنمۇ كۇتكەن شۇنداق ئەتىنى،
لېكىن بۇگۇن تۇنۇگۇننىڭ ئەتىسى.

بىلدىم ئەمدى بۇگۇنكە نغۇ ئەتىمۇ؟
ئارمانلىرىم ئېسىل بۇگۇن بويىنغا.
شىجا ئىتىم ئۈمىدلەرگە قانات بەر،
بۇگۇن ئالسۇن ئىستەكلەرنى قويىنغا.

گىرەلەشكەن كىرپىكلەردە سۆيگۈلەر

كۆرۈنگەندە نىگاھلىرىڭ ئىزناسى،
ئارمانلىرىم ئۇچقان ئەشۇ كەڭلىكتە.
كۆزلىرىدە چاقنار ۋىسال سىماسى،
تىپىرچەكلەيدۇ بەڭباش تۇيغۇ يۈرەكتە.

نىگاھىمغا نىگاھلىرىڭ چىرمىشىپ،
ئارمانلارغا ئارمان كېلىپ مىنگەشتى.
قاراقلىرىڭ قاراقلارنى شاد ئېتىپ،
ئوتلۇق كۆزلەر نىگاھلاردا چۇپلەشتى.

مۆلدۈرلىگەن قارچۇقلاردا بىتاقەت،
سۈكۈت بېرەر تىنىقلارغا سەزگۈلەر.
كۆرۈنمەيدۇ ھېچقايسىدىن قانائەت،
گىرەلەشكەن كىرپىكلەردە سۆيگۈلەر.

تۇساتتىنلا قاچتى ھۈركۈپ قارچۇقلار،
كېلىپ قالغاچ ھەيران قالغان ئېزىتقۇ.
يۈرەكلەردىن كۆككە يەتتى چۇقانلار،
نەدىن كەلدى ۋىسال پەيتى تېزىتقۇ؟

AltunOq

سەن ئويغاق، تەبىئەت ئويغاق

شوخ شامال كېزىدۇ لەرزان پەر قېقىپ،
جىمجىت تۈن باغرىدا سىلكىنەر سەھرا.
ھىلال ئاي نۇر سەپكەن چېچەك مەڭزىگە،
گىرىمسەن ئىلكىدە تۇرىمەن تەنھا.

باغلاردا شامالنىڭ ئەركىلەشلىرى،
بىلىنەر ياپراقلار شىلدىرلىشىدىن.
كېلىدۇ شوخ كۈلۈپ ئۇيقۇ پەردىسى،
مېھرىبان ئانىنىڭ ئەللەيلىشىدىن.

ئۇيقۇمۇ تاتلىققۇ كېچە ئىنسانغا؟
ۋە لېكىن بولمىسا ھىجرانى - پىراق.
چېچەكلەر بەرگىدە تۈنەر كېپىنەك،
مەن ئويغاق ۋە پەقەت تەبىئەت ئويغاق.

رۇجەكلەر ھىم ئېتىك، چىراغلار ئۆچۈك،
قارايمەن يىراقتىن ئاتا تەلمۈرۈپ.
مەن كۈتەي ھەر كېچە شېرىن تۇيغۇدا،
سەن ئۇخلا ئومىقىم، تاتلىق چۈش كۆرۈپ.

ئابدۇكېرىم ھاپىز

شېئىرلار

ئويغاق ئىلھاملار

تاغلار لەرزان ئوقۇيدۇ ناخشا،
چاتقاللىقلار بولىدۇ تەڭكەش.
شىلدىر - شىلدىر ئاققان سۈزۈك سۇ،
قىيالاردا ياسايدۇ ئۆركەش.

مەغرۇر ئورمان ئېگىپ قەددىنى،
تەبىئەتكە بېرىدۇ سالام.
گۈل دېڭىزى تەۋرىنىپ مەسخۇش،
شاماللارغا سىر تۆكەر ھامان.

ئىللىق پەرىم، تاتلىق كەچمىشلەر،
ئاي نۇرىدا لەيلەيدۇ ئاران.
ئويغاق ھېسلار قىينايدۇ دىلنى،
سۆيگۈمىزدىن ئالەم بىئارام.

سەن كېلىسەن، تېرىلەر ئارمان

ئاي تۈزىدۇ كۆكتە بىغۇبار،
كۆڭۈللەرگە سالىدۇ ئىشىق.
ئايغا ئوخشاش ئاي يۈزلۈك جانان،
ئاي نۇرىدەك ئويناپ - كۈلۈپ چىق.

چېكەتكىلەر ياڭرىتىدۇ كۈي،
شۇنچە مۇڭلۇق لىرىكىغا باي.
قۇچاق ئاچار يەنە سىر تۆكۈپ،
بىز تونۇشقان ئاشۇ ئىللىق جاي.

كەل، كېلىۋەر، تېرىلەر سەندىن،
قەبرىلەرگە كۆمۈلگەن ئارمان.
كەچمىش ئاچچىق ئاققۇزسىمۇ ياش،
سۆيگۈ يەنە بىزگە قەدىردان.

ئاقچا بىر سىزما

ئاپئاق كېچە، ئاپئاق كۈمۈش يول،
ئاق نۇرلارغا پۈركەلگەن جاھان.
قارلار كېچىپ تۇتۇشقانىدا قول،
ئۆركەشلىگەن تومۇرلاردا قان.

ئاق جاھانغا ئىگەر بويىنىنى،
بىز پىچىرلاپ ئوينىغان ئورمان.
ئاقنى سۆيگەچ سەنمۇ ھەم مەنمۇ،
ئاق سۆيگۈلەر كۈلگەن بىئارمان.

مەشھۇر ئۇسسۇلچى قىزىمىز گۈلبهرام

نىزامىدىن ھۆسەيىن

گۈلبهرام 1928 - يىلى قەشقەردە ئەمەت ئاخۇن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، 1936 - يىلى باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرىپ، 1940 - يىلىغىچە ئوبدان نەتىجە بىلەن ئوقۇپ، شۇ يىلى ئۆزبېكىستان دۆلەت تاماراخانىم نامىدىكى ئۇسسۇل مەكتىپىگە ئوقۇشقا چىققان.

1942 - يىلىغىچە بۇ مەكتەپتە ئوقۇپ ئۇسسۇل كەسپىنى مۇكەممەل ئىگىلەپ (كۆپ قېتىم تەقدىرلىنىپ، ئىككى قېتىم ئالاھىدە مۇكاپات ئېلىپ)، 1942 - يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدا چۆچەككە قايتىپ كېلىپ «چۆچەك رۇس گىمنازىيىسى»دە رۇسچە بىلىم ئاشۇرغان ھەم بۇ مەكتەپنىڭ بىر توپ يىگىت - قىزلىرىنى ئۇسسۇل ئۆگىنىشكە تەشكىللەپ ئۇسسۇل ئۆگەتكەن. 1943 - يىلى شىنجاڭ ئۆلكىلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ تەكلىپى بىلەن ئۈرۈمچىگە كېلىپ ئۆلكىلىك سانائى نەفىسە (ئۆلكىلىك سەنئەت ئۆمىكى)گە ئۇسسۇل مۇئەللىملىك سالاھىيىتى بىلەن خىزمەتكە ئېلىنغان. ئۇ، ئۆز خىزمىتىدە بىر تەرەپتىن ئۇسسۇل ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانسا، يەنە بىر تەرەپتىن شۇ چاغلاردىكى ئۇيغۇر يېڭى زامان سەھنە ئۇسسۇلچىلىقىنى، ئۇسسۇل كىيىم - كېچەك فورما كۆزنەكلىرىنى، ئۇسسۇلچىلارنىڭ كەسپ، ئەخلاق، زامانىۋىلىشىش ساپاسىنى ياخشىلاش، تەرەققىي قىلدۇرۇش ھەم بۇ ساھەنى يەنىمۇ ئىلمىيلاشتۇرۇش توغرىسىدا كۆپلۈك تەرغىباتچىلىق قىلغان، لېكسىيىلەر سۆزلىگەن، مەخسۇس ئۇسسۇل كۇرۇژوكى تەشكىل قىلىپ جەمئىيەتتىن 20 نەچچە قىز، ئوغۇلنى بۇ كۇرۇژوكتا تەربىيىلەپ (ئۇسسۇل ئۆگىتىپ) چىققان. ئۆزى ئىشتىراك قىلغان بارلىق سەھنە - سورۇنلاردا ئۇيغۇر خوتۇن - قىزلىرىنىڭ يېڭى زامان ئازادلىقنى قولغا كەلتۈرۈش (خوتۇن - قىزلارنىڭ سەنئەت ھاياتىغا دەخلى - تەرۇز قىلىدىغان، سەنئەت ھاياتىنى بوغىدىغان خۇراپىي كونىلىق ئادەتلەرگە قارشى كۆرەش قىلىش) تەشۋىقاتىنى داۋاملاشتۇرغان. 1945 - يىلى كۈزدىن ئېتىبارەن ئۈرۈمچى قىزلار گىمنازىيىسىدە قوشۇمچە (ئىشتىن سىرتقى) ئوقۇتقۇچىلىققا كىرىپ، بىر تەرەپتىن مەدەنىيەت بىلىمىنى ئاشۇرسا، يەنە بىر تەرەپتىن مەكتەپنە ئۇسسۇل گۇرۇپپىسى تەشكىل قىلىپ، بىر قىسىم قىزلارغا ئۇسسۇل دەرسى ئۆتكەن، ئۇسسۇل ئۆگەتكەن. ئۈرۈمچى ئۆلكىلىك ساقچى مەكتىپى تېلېگرام كۇرسىدىكىلەرنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇ يەردىكى ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدىمۇ ئۇسسۇل ئۆگىتىش، ئويۇن قويۇش ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولغان. 1947 - يىلى 1 - ئاينىڭ 25 - كۈنى كېسەل سەۋەبى بىلەن 19 يېشىدا ئۈرۈمچىدە ئالەمدىن ئۆتكەن. مەرھۇم قىزىمىز گۈلبهرامـ (گۈلبهرام) يېڭى زامان سەنئەت بىلىم يۇرتلىرىغا چىقىپ مەخسۇس ئۇسسۇل كەسپىدە تۇنجى قېتىم ئوقۇپ يېتىشىپ، ھازىرقى زامان ئۇسسۇل سەنئىتىمىزنىڭ زامانىۋىلىشىشى، يېكىللىنىپ تەرەققىي قىلىشىغا تېگىشلىك تۆھپە قوشقان ئۇنتۇلماس غۇنچە ئىدى. مەرھۇم رەھبىرىمىز ئەخمەتجان قاسىمى گۈلبهرامنىڭ دەپنە مۇراسىمى (تۇپراق بېشىدا)دا تەزىيە نۇتقى سۆزلەپ مۇنداق دېگەن ئىدى: «... بۇ مۇھتەرەمە ھەمشىرىمىزدىن ئايرىلىمىز، گۈللىنىۋاتقان مىللىي سەنئىتىمىزدىن ئايرىلماق دېگەندىن ئانچە پەرق قىلمايدۇ...»

بىز ھازىرقى زامان ئۇسسۇل سەنئەت تارىخىمىزدىكى بۇ ئۇنتۇلماس تۆھپىكار قىزىمىزنى مەڭگۈ ئەسلەيمىز.

بىزنىڭ سەنئەتكارلىرىمىز

شىڭجياڭنىڭ گېزىتىمىزنى تەمىنلىگەن مەخسۇس خەۋىرى. چېگرا بويلاپ ئېچىۋېتىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ساياھەتچىلىك ئىشلىرىدا گۈللىنىش ۋەزىيىتى شەكىللەندۈردى. 1992 ـ يىلى چېگرىدىن كىرگەن چەت ئەللىك ساياھەتچىلەرنىڭ كۆپلۈكى ھەمدە قولغا كەلتۈرۈلگەن تاشقى پېرېۋوت تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىگە يەتتى.

بۇلتۇر شىنجاڭغا كەلگەن چەت ئەللىك ساياھەتچى، مال سېتىۋالغۇچىلار 230 مىڭ ئادەم (قېتىم) گە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 100 مىڭ ئادەم (قېتىم) ئاشتى؛ قولغا كەلتۈرۈلگەن تاشقى پېرېۋوت 35 مىليون دوللاردىن ئېشىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن ئالتە ھەسسىدىن كۆپرەك ئاشتى. بۇ، شىنجاڭنىڭ ساياھەتچىلىك ئىشلىرىدا مىسلى كۆرۈلمىگەن ياخشى ۋەزىيەت.

ئاپتونوم رايونلۇق ساياھەت ئىدارىسىنىڭ بىر مەسئۇلى مۇنداق دېدى: چېگرا بويلاپ ئېچىۋېتىش شىنجاڭنىڭ ساياھەتچىلىك ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشىدىكى بىۋاسىتە سەۋەبى، يېقىندىن

پىرسەنتى مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلەشمىسىدىكى ھەر قايسى ئەللەردىن كەلگەن.

1992 ـ يىلى، شىنجاڭ چەت ئەللىك ساياھەتچىلەرنى جەلپ قىلىش ئۈچۈن «يىپەك يولى مەنزىرىسى»، «1992 ـ يىللىق جۇڭگو دوستلۇق مەنزىرىسى پائالىيىتى» ۋە تۈرلۈك يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان «قەشقەر قۇربان ھېيت بايرىمى، بورتالا نادام يىغىلىشى، تۇرپان ئۈزۈم بايرىمى قاتارلىقلارنى ئۆتكۈزدى.

ئاسىيادىكى مۇسۇلمان دۆلەتا
گۇرۇھى تەشكـ

ئۆز خەۋىرىمىز. مەبلەغ جەلپ قىلىش ۋە ئۆز ئارا ئىقتىسادىي ھەمكارلىقنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، ئاسىيادىكى ئون مۇسۇلمان دۆلىتى يېقىندا «ئىقتىساد ـ سودا گۇرۇھى»قۇرۇپ، 1993 ـ يىلدىن ئېتىبارەن ھەر قايسى ئەزا دۆلەتلەر تاموژنا بېجىنى % 10 چۈشۈرۈش، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن % 25 چۈشۈرۈشنى

بەل
ئىق
شە
پا
تا
تۇر
ئىب

لوپ ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، يورۇڭقاش بازارلىق قۇرۇلۇش ئەتىرىتىنىڭ باشلىقى ئابدۇسوپۇر ھاجىم ئۆز يېنىدىن 35 مىڭ يۈەن پۇل چىقىرىپ، يورۇڭقاش بازىرىدا ياشانغانلار ساناتورىيىسى سېلىپ بەردى.
سۈرەتتە: ئابدۇسوپۇر ھاجىم (سولدىن ئالدىدىكى كىشى) ئۆز قولى بىلەن ساناتورىيە تېمىنى قوپۇرماقتا.
(سۈرەتنى لوپ ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەش تەمىنلىگەن)

بىز
ئۇن
بە
تاش
ئـ
ســ
ئـۇ
جـ
تو
تـە
تـو
بانك
ۋە
باشـ

مۇھەممەت ئەخمىدى

شېئىرلار

ئارزۇ

مەيلى يەرگە كەتسەم كۆمۈلۈپ،
ھاياتلىقتىن قالسا تامغا - ئىز.
چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ،
قالمىسىكەن كۆزلىرىم نۇرسىز.

قەبرەمدىمۇ ئۈنسە رەيھان گۈل،
ھاياتىمدىن بىشارەت بېرىپ.
گۈل ئىشقىدا سايرايدۇ بۇلبۇل،
يار ۋەسلىگە يەتكەندەك غېرىپ.

ۋاپاسىز

ئۇپۇق سۆيۈپ چىققاندا قۇياش،
زېمىن ئىللىپ بولدى خۇشچىراي.
قاش ئاتتىدۇ سا ئەتىنىڭ تىلى،
لىككىلداپ.

باشلاپ ماڭدى تۈن قاراڭغۇسىغا،
قىلچە توختىماي،
كەتتى قۇياش ئارقىسىدىن،
سوكۇلداپ.

ئادەملەر

ھايات بۇ،
بىرى كۈلسە ئېچىلىپ گۈلدەك.
مامات ئۇ،
بىرى تۇگەر چېچىلىپ كۈلدەك.

ئۈمىد

مەن بارىمەن يىراقنى كۆزلەپ،
ھەر قەدەمدە بىر قىسسە سۆزلەپ.

بۇلبۇل

بۇلبۇل سايراپ قىلىدۇ نالە،
ئېچىلغاندا باغدا بىر لالە.

كامىلجان ناسىر

شېئىرلار

ئىجاد ئۈچۈن سۆيگۈم چەكسىز دىلىمدا

ئىجاد ئۈچۈن سۆيگۈم چەكسىز دىلىمدا،
نەسلىم بولغاچ ئىجادنىڭ ئەڭ شەيداسى.
ئىجاد بىلەن ئۆتمەك ئەبەت قارارىم،
قەلبىم مېنىڭ چەكسىز ئىلھام دەرياسى.

ئىجاد ئۈچۈن سۆيگۈم چەكسىز دىلىمدا،
ئەقىدەم زور ئاڭا ھەرگىز قانمايمەن.
ئەقىدىدىن يېنىش، تېنىش نومۇس ئىش،
ئەقىدە، دەپ جان تىكىمەن يانمايمەن.

ئىجاد ئۈچۈن سۆيگۈم چەكسىز دىلىمدا،
جانانىدىمۇ ئۈنى ئېزىز كۆرىمەن.
پەرۋاز قىلسام زەپەر قۇچسام ئىجادتىن،
مەن ئۆزۈمنى زور بەختلىك سېزىمەن.

تامايىم يوق

ئوقۇغاندا داشۆدە بىرگە،
كۆڭلىمىزنى سىناشقانىدۇق.
بىلىم ئالغاچ ياشلىق بېغىدا،
خۇشال سەيلە قىلىشقانىدۇق،

بەك خۇشالمەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ،
بىر ئورۇنغا چىقتۇق خىزمەتكە.
خىزمەتتىمۇ تىرىشچان بولۇپ،
ئېرىشتۇق ھەم ئىززەت - ھۆرمەتكە.

ئەپسۇس ئاشۇ مۇناسىۋەتلەر،
بەك سۇسلاشتى يوقالدى ئىخلاس.
ھېچ بىلمىدىم، زادى بىلمىدىم،
يا چىقتىمۇ شۇمبۇيا ئىپلاس.

ئايلار ئۆتۈپ كەتتى ئارىدىن،
كۆرسەڭ سالام قىلمايلا ماڭدىڭ.
پىچاق قاداپ قىلغان ۋەدىدىن،
ئەمدىلىكتە نېمىشقا تانىدىڭ؟

ئوقسام دادىڭ باشلىق بولۇپتۇ،
ماس كەلمەسمىش، دېھقانغا باشلىق.
دادام باشلىق، دېھقان ئوغلىسەن —
دەپ قىلىپسەن چوڭچىلىق - بەگباشلىق.

مەيلى مېنى تاشلىساڭ تاشلا،
تامايىم يوق باشلىق قىزىدىن.
دادام ئېزىز سەندىن بىلىپ قال،
كۆل ئۈنىدۇ چۈنكى ئىزىدىن.

ياخشىلارنىڭ قۇدرىتى ئۇلۇغ

بىرسى ئېگىز، يەنە بىرسى پەس،
بىرسى ياخشى، يەنە بىرسى نەس.
ياخشى تاپار مۇرات بەختىنى،
يامان ئاخىر بولۇپ قالار خەس.
ياخشىلارنىڭ قۇدرىتى ئۇلۇغ،
يامان قاخشار سۆزلىمەيلى، بەس.

ئابابەكرى توختى

ياشلىق سەۋدالىرى

ئون يەتتىنچى لىرىكا

قەدىمي ئورماندا تاتلىق پىچىرلاش،
قايرىلغان شاخلارغا قالدى ئىلىنىپ.
نىگاھلار سېھرىدىن تۇغۇلسا قۇياش،
تىترەيتتى تېنىمسىز تۇرغاچ يۆلىنىپ.

ئاھۇ كۆز بۇلاقنىڭ شىلدىرلىشىدا،
ئاقاتتى بىر ناخشا تۇپراقنى سۆيۈپ.
ياپراقتىن ساقىغان تال - تال نۇرلاردا،
تۇراتتى چىرايىڭ شۇنچە نۇرلۇنۇپ.

شېرىن بىر تۇيغۇدىن مەست بولغان كۆڭۈل،
چىن بەخت كۈيىنى ئاڭلايتتى ئاستا.
قۇشلارمۇ تېنىمسىز ياڭرىتىپ مەرغۇل،
قۇتلايتتى گويا كي بىزنى شۇ تاپتا.

بۇ تۇنجى مۇھەببەت، تۇنجى ئېتىقاد،
ئەپكەلگەن يېڭىدىن ئون يەتتە باھار.
سۆيۈشنى ئۆگەتكەن جىلۋىگەر ھايات،
ۋە ئۇنىڭ تۈگىمەس ھارارىتى بار.

چېچىلغان ھېسلار

(1)

ۋەدىلەر قېپقالدى ۋەدە پېتىچە،
مەن سېنى ئىزلىدىم تاپالمىدىم ھېچ.
چۈشەنمەي كەتمەن سېنى تېخىچە،
كۆتەردىڭ نېمىشقا سۆيگۈگە قىلىچ ؟

شۇ ياقۇت لەۋلىرىڭ بال تۆكسە بىرچاغ،
تۆكتى ھەم ئەيمەنمەي تۇرۇپلا زەھەر.
بەزلەنگەن كۆڭلۈمنى باستى كېلىپ تاغ،
خىياللار چېكەمدىن پۇرقىراتتى تەر.

AltunOq

كۆلمىگىن ئارقامدىن، كۆلسەڭمۇ مەيلى،
ھەممىسى بەرىبىر مەن ئۈچۈن ئىنكار.
ئۆلمەيمەن بۇ قىسمەت تەقدىر تۈپەيلى،
قارا قىش كەتكەندە كېلىدۇ باھار!

(2)

يۆلەنمە توغراققا نېرى كەت، نېرى،
بۇ يەردە كۆكلۈكنى قىلمىغىن ئىزھار.
جوراڭغا نامەلۇم بۇ ئىشنىڭ سىرى،
توغراقتا بىر ئاچچىق رىۋايەت، ئىزبار.

يۆلەنمە توغراققا نېرى كەت، نېرى،
بېرىدۆۋر باشقا بىر جايغا، دالاغا.
بۇ يەردە سۆيگۈمنىڭ كۆز ياشلىرىنى،
ھارارەت پۇرقۇيدۇ پار قىپ ھاۋاغا.

(3)

ئۈزاق يىل كۆرمىدىم، كۆرمەيمەندە يىتتىم،
قانداقمۇ قىلارتىم قالساق ئۈچرىشىپ؟
سالامدىن بى نىشان كېتەتتۇق بەلكىم،
سەن مەغرۇر كىدىيىپ، مەن ئاچچىق كۈلۈپ...

(4)

سارغايغان چىرايىڭ كۆزدىكى ياپراق،
كۆز يېشىڭ يامغۇرغا كەتتى قېتىلىپ.
يىراقتىن كۆردۈڭدە ئېچىپ كەڭ قۇچاق،
ئالدىمغا ئەسەبىي كەلدىڭ ئېتىلىپ.

سۆيۈشۈڭ لەززەتسىز سوغۇق ۋە ھالسىز،
ھەيرانلىق باققىنىم بولدى ساڭا دار.
ئۆزۈڭنى قىينىدىڭ بەلكى ھاياسىز،
ئۇيلىغان بولغىيتىڭ ئېرىيدۇ دەپ قار!

(5)

كىم سېنى زورلىغان ساختا سۆيگۈگە،
كىم سېنى بۇلغىغان چىۋىن بولۇپ ھەم.

ئادەمدىن ئۆزگىرىپ بولمىسەن تۆگە،
ئادەمدەك ياشىنى بىلمىگەندە سەن.

گۈزەللىك قەدرىنى بىلمىسەن كېيىن،
رەزىللىك قىلغاندا قەلبىڭنى سېسىق.
پۇشايمان، نادامەت ئەمدى بىر تىيىن،
ۋىجدانىڭ ئالدىدا سوتلىنىسەن جىق...

(6)

بولدى قوي، سۆزلىمە كونا كەچمىشنى،
ئاغرىتما تاتىلاپ كۆڭۈل يارامنى.
سۆيگۈمگە بىلمىمە قايتىدىن چىشنى،
كۆتەرسەم بولمايدۇ سەن تۇتقان جامنى.

قىرىدىڭ سەنمۇ ھەم كەتتى ئۇ، چاغلار،
قۇندۇزدەك چېچىڭغا سانجىلىپتۇ ئاق.
يۇساڭمۇ سوپۇنداپ چىقمايدۇ داغلار،
ئەمدى بىز ھاياتقا قىلمايلى چاقچاق..

ئابلەت ھەسەن

خىيالىرىم

خىيالىرىم مىنگەشىدۇ يۇلتۇزغا،
سامان يولى تۇتاشقاندەك چىرمىشىپ.
ئىستەك - ئارزۇ خىيالىمنىڭ بىر يولى،
تەپەككۇرۇم كەلگۈسىنىڭ چىڭ ھۆلى،
يول سالىمەن يەتمەك ئۈچۈن تىرمىشىپ.

خىيالىرىم ئۈزۈپ يۈرگەن بىر قولۋاق،
كۆز ئالدىمدا لەھەڭلەرنىڭ سىماسى.
دېڭىز ئۈستى كۈنلۈك كەبى كۆك ئاسمان،
كۆمتۈرۈلگەن يۇپ-يۇمىلاق بىر قاسقان،
كەزگىن ئۇنى دەيدۇ باغرىم فىداسى.

خىيالىرىم ئۇخلاتمايدۇ ئۇيقۇنى،
چاتقاللاردىن گۈلنە پىشنى ئۈزگىن دەپ.
چىمەن قىرغاق گۈلتەكچىدەك يەلپۈنسە،

ئاستىدىكى زەرلەر نۇرغا تەلپۈنسە،
قۇم ئاستىغا چۈشۈپ ئۇنى سۈزگىن دەپ.
خىياللىرىم زەڭگەرسىمان زەر قۇياش،
بىر ئويۇمدا مىڭ قۇياشنىڭ تەپتى بار.

مۇز ئوكيانىنىڭ مۇزلىرىنى ئېرىتىپ،
بايلىقنى قولۋاقلارغا سۆرىتىپ،
قىلغۇم كېلەر ئىنسانلارنى بەختىيار.

تۆمۈر قادىرى

شېئىرلار

شادلىقىڭنى باسالمايسەن نېمىشقا؟...

غەمكىن ئىدىڭ، سەن بۈگۈن ئويناپ كەتـ
تىڭ بۆلەكچە،
ھېسلىرىمنى ئاغدۇردۇم ھەۋەس قىلىپ بۇ ئىشقا.
ئېيتقىن سىرىڭ، يا بىراۋ ئوت سالدىمۇ يۈرەككە،
شادلىقىڭنى — كۈلكەڭنى باسالمايسەن نېمىشقا؟!

ئىلھام قىزى «چىن سۆيگۈنى يازا!» دېدى

ئولتۇراتتىم خىياللار بۆشۈكىگە بۆلىنىپ،
بەرق ئۇرۇپ ئېچىلغان بىر تۈپ گۈلنىڭ تۈۋىدە.
كەلدى قايەردىن قېشىمغا ئىلھام قىزى شوخ كۈلۈپ،
دېدى: «ئۇچسۇن ئىلھامىڭ ئىشىق — مۇھەبـ
بەت كۆكىدە!...»

مۇساۋىيات تەرەپەيىن

بۈيۈك، يۈكسەكتۇر ئىلىم مەرىپەت،
يۈكسەكتۇر شۇنچە قۇدرىتى بىلەن.
ئىلىم قۇدرىتى ئەلنى گۈللەيدۇ،
مەرىپەت بىلەن گۈللەيدۇ ۋەتەن.

ئەسقەرجان ئوسمان

ئىككى شېئىر

شېئىر ھەققىدە شېئىر

شېئىردۇر كۆڭۈلنىڭ رەڭدار سۈرىتى،
شېئىردۇر نۇرلانغان سۆيگۈ ساماسى.
شېئىردۇر شائىرنىڭ يۈرەك ئۇچقۇنى،
شېئىردۇر گۈزەل ھېس — تۇيغۇ ناۋاسى.

شېئىردۇر كۆكتىكى چاقنىغان قۇياش،
شېئىردۇر بەرگۈچى دىللارغا ئاپتاپ.
شېئىردۇر ئەجدادنىڭ ئەۋلادقا سۆزى،
شېئىردۇر دەۋرگە قىلىنغان خىتاب.

شېئىردۇر ئەماغا يول كۆرسەتكۈچى،
شېئىردۇر كۆزلەردىن چاقنىغان نەپرەت.
شېئىردۇر ئاشىقنىڭ سېغىنىش كۈيى،
شېئىردۇر پاك سۆيگۈ، ئوتلۇق مۇھەببەت.

گۈگۈم لىرىكىسى

گۈگۈمدا باشلىنار ئىزگۈ بىر ھايات،
گۈگۈمدا ئۇلغۇيار يۈرەك كۆيۈشلەر.
گۈگۈمدا تۇغۇلار تالاي لىرىكا،
گۈگۈمگە مۆكۈنەر ئوتلۇق كۆيۈشلەر.

گوگۇمدا پادىچى ھەيدەپ پادىنى،
ناخشىسىنى ياڭرىتىپ قايتار ئۆيىگە.
ئۇيىنىسا بالىلار مۆكۈ-مۆكىلەك،
چۈمۈلەر يۇلتۇزلار بۇلاق سۈيىگە.

گوگۇمدا قوشۇلسا ئوتلۇق نەپەسلەر،
ياغىدۇ كۆڭۈلدىن - كۆڭۈلگە شەپقەت.
ھەر جايدا ھۆكۈمران ئەسىر - ئەسىرلەپ،
گوگۇمغا شۇ ئۇلۇغ سۆيگۈ - مۇھەببەت.

ماخمۇتجان ھېزىم

شېئىرلار

قەلب تۆرىدە لەپىلدىگەن تۇغ

غادايغانلارغا خۇشامىتىم يوق،
پەقىرلەر ئۇچۇن مېنىڭدىكى غەم.
قانائەت بىلەن روزىخار تولۇق،
يېتىملار ئۇچۇن كۆزۈمدىكى نەم.
ئانا دىيارىم مۇقەددەس، ئۇلۇغ،
نەگە بۇيرىسا ھازىر بۇ قەدەم.
غالىپ كېلەلمەس نىيىتى بۇزۇق،
خەلق پاناھىم، پاسىبانىم ھەم.
تىلىكىم ئەبەد بۇزۇلماس دوستلۇق،
باراۋەرلىكنى بەردى زامانەم.
يېزىدىش سېپىدە شۇئارىم بۇيۇك،
ئىجاد، كەشپىيات: ئۇمىد، ئىرادەم،
سەپەر يولۇمدا ئۇچرىسا توسۇق،
بۆسۈپ يۈكسىلىش قەتئىي نىشانەم،
قەلب تۆرىدە لەپىلدىگەن تۇغ،
دەۋر روھىدا شەرتى مۇجەسسەم،
شېئىرلىرىمدا يېتەكلىگەن روھ،
مەنزىلىم تامان ئۇزاق مۇساپەم.
غۇرۇر ۋەسلىدە دائىم كۆڭۈل توق،
ئىپتىخارىمدىن تەۋرىگەن قەلەم.

دوستلۇق

كۆڭۈلنىڭ تۆرىدە سۆيگۈ - ئەقىدە ساقلىغان **دوستلۇق**،
ئەقىدە ئەھدىنى راھەت - جاپادا ئاقلىغان دوستلۇق.
سەپەرگە بىر چىقىپ يولدا ئەگەر مۈشكۈلگە دۇچ كەلسەڭ،
بارار مەنزىل قارارىدىن دەقىقە يانمىغان دوستلۇق.
پەزىلەت خىسلىتى تەھقىق ئالار ھەر جايدا مىڭ ئالقىش،
تىلەك مەقسەتتە جۈپ ناخشا جاھانغا ياڭرىغان دوستلۇق.
رەقىبتىن كەلسىمۇ گەرچە ئاراغا ئايرىلىش، ھىجران،
جۇدالىق پەيتىمۇ ئەھدى - ۋاپادىن تانمىغان دوستلۇق.
بېشىڭغا كۈن چۈشۈپ، ھەر يان ئۇمىد - ئارزۇدا تەلمۈرسەڭ،
يۆلەكداشلىق مىزانىدا سېنىڭدىن چانمىغان دوستلۇق.

پارچىلار

نامەردتىن تىلىكىم پۈتەر دېمىگىن،
نامەردنى زېمىندىن يۇتەر دېمىگىن.

× ×

نامەردكە مەردلىكتىن بەرسەڭ بىشارەت،
نامەردكە كۆز قىسىپ قىلار ئىشارەت.

× ×

ساداقەت بولمىسا - دوستلۇق يوق نېمە،
بى بەھرى دوستلۇقنىڭ غېمىنى يېمە.

× ×

شائىرلىق ھەۋەستىن ئالغاندا قەلەم،
بەزىدە چېكىمسەن پىراق، دەرد ـ ئەلەم.
سۆيگۈدە تاۋلىنار ئەلنىڭ غۇرۇرى،
شۇ سۆيگۈ ئەھدىدە كۈتىدۇ سەنەم.

سائادەت ئىلكىدە ئوخچىسا قېنىڭ،
سائادەت يولىغا كىرگىنىڭ سېنىڭ.
ھامان قەت يولىدىن تارتمىساڭ قەدەم،
نامەردلىك كويىغا چۈشكىنىڭ سېنىڭ.

× ×

غولامجان قادىر

شېئىرلار

تۈندىكى ھېسلار

ياز كۈنىنىڭ ئايدىڭ ئاخشىمى،
ئۇيقۇم قېچىپ چىقتىم تالاغا.
سەيلە قىلغاچ ئۆستەڭ بويىنى،
خىيال بىلەن باقتىم ساماغا.

باقتىمدا كۆككە ـ ساماغا،
كۆردۈم شۇندا تولۇن ئاينى مەن.
قەلبىم تولدى ھېس ـ ھاياجانغا،
خىيالىمدىن كەچتىڭ جانان سەن.

يۇلتۇزلارنىڭ چىمىرلىشىنى،
ئوخشاتتىم مەن كۆز قىسىشىڭغا.
بۇلاقلارنىڭ شىلدىرلىشىنى،
قۇلىقىمغا پىچىرلىشىڭغا.

قىزىلگۈلگە كۆزۈم چۈشكەندە،
خىيال قىلدىم غۇنچە لېۋىڭنى.
مەجنۇن تالغا يېقىن كەلگەندە،
ئەسكە ئالدىم نازۇك بېلىڭنى.

ئالمىزارغا قالغاندا كېلىپ،
ئالما ئۈزدۈم جانان ئۈزۈڭگە.
قىزارغاندىن بىر تالنى ئېلىپ،
ئوخشاتتىم مەن سېنىڭ يۈزۈڭگە.

ئوخشاتتىم مەن ئاھۇ كۆزۈڭگە،
تاڭغا بېقىپ چولپاننى كۆرۈپ.

مىسال ئەتتىم كىرپىكلىرىڭگە،
قويۇق ئۆسكەن ئورماننى كۆرۈپ.

تاڭ ئاتقىچە يۈردۈم ئاشۇنداق،
خىيال بولدى ھەمراھىم مېنىڭ.
خىيالىمدىن كەتمەيسەن ھەر ۋاخ،
جىسمىم مېنىڭ، ھېسلىرىم سېنىڭ.

چۈشۈمگە كىرىپتۇ بىر ساھىپجامال

كىرىپتۇ چۈشۈمگە بىر ساھىپجامال،
قاشلىرى قىيا قەتەك كۆزلىرى شەھلا.
تېڭىرقاپ قالدىمەن قېتىپلا ئەل ـ ھال،
كىرپىكى يۈرەككە قادالغان ئوقيا.

كىرىپتۇ چۈشۈمگە بىر ساھىپجامال،
ئۇ ماڭا ئۆز كۆڭلىن ئەيلىدى ئىزھار.
ئۇلاپلا سورىدى شۇندا بىر سوئال،
«مېنى چىن دىلىڭدىن سۆيەمسەن زىنھار؟»

كىرىپتۇ چۈشۈمگە بىر ساھىپجامال،
مېنى كۆپ ئىنتىزار قىلغان شۇ نىگار.
سەزدىمەن قەلبىمدە شېرىن بىر خىيال،
بۇ كېچە بولدۇمەن ئۇيقۇدىن بىدار.

شوتا

ھەممە بىلىدۇ
شوتا ئۇ،
ئەزەلدىن
شۇنداق خاسلىقتا ئىگە:

يۇقىرىغا چىقساڭ ھەم
تۆۋەنگە چۈشسەڭ ھەم
ئىشلىتىشكە كېلەر بەكمۇ ئەپ.
ھەيرانمەن،
بىز نىڭكى بىر باشلىق،
ئەشۇ شوتىغا ئوخشايدۇ ئەجەب.
بىراق،
ئوخشىماس بىر يېرى:
قىلماق بولسا سېنىڭچۈن خىزمەت،
دەرھال سەندىن تەلەپ قىلار نەپ.
بەرمىسەڭ سەن ئەگەر شۇ نەپنى،
ئىشلىرىڭ شۇ دەم بولىدۇ بىئەپ،
«قۇلاقتا ياقماس ھەرگىز قۇرۇق گەپ».

ئەبەيدۇللا ئابدۇلۋارى

غەزەل

كۆڭلى پەس، زەھرى چايان پاخپاقنى دوراپ سۆزلىمە،
ئۆز - ئۆزىنى ماختىغان ئەخمەقنى دوراپ سۆزلىمە.

گەر سېنى ئالداپ - سىلاپ ئۇ «ۋاي ئاداش» دەپ يۈرسىمۇ،
دوستىدىن يۈز ئۆرىگەن يانغاقنى دوراپ سۆزلىمە.

لەۋزىدىن تانماقنى بال دەپ ئويلىما، بەلكى زەھەر،
كۆرسىتىپ گۆش، ئۆپكە ساتار قاسساپنى دوراپ سۆزلىمە.

كۈندە بىر نەغمە بىلەن دەسسەپ بۆلەكچە پەدىگە،
دوست قەدرىنى بىلمەيدىغان تاختاقنى دوراپ سۆزلىمە.

«ئاھ، ئەجەب ياقتى سۆزۈڭ» دەپ ماختىسا، قۇۋ تۈلكىلەر،
ئەبەيدۇللا، ئالدىنىپ قوۋناقنى دوراپ سۆزلىمە.

ئەركىنجان زىرىپ

مەكتەپ

ئەي ئېزىز مەكتەپ سېنىڭ قوينۇڭ گۈزەل باغدۇر ماڭا،
سەندە ئۆتكەن ھەر دىمىم پەسلى باھار چاغدۇر ماڭا.

مېھرى ئىللىق باغۋەنىمنىڭ پەرۋىشى، ئەجرى بىلەن،
پەن - بىلىمنىڭ شەربىتى بەردى قۇۋۋەت - ماغدۇر ماڭا.

كۈنسېرى ئەقلىم كۆزى نۇرلاندى سەندە، مەكتىپىم،
ھۆرمىتىڭ قەلبىم قېتىدا ئەڭ بۈيۈك تاغدۇر ماڭا.

روزى سايىت

«چاقچاق» ئىزىدىن چاقچاق

— تۇرسۇن نىيازنىڭ «قەشقەر ئەدەبىياتى» دىكى
قەلەمداشلارغا يازغان چاقچىقىنى ئوقۇغاندىن كېيىن

مۇقەددىمە

سالام، كىچىك چوكىك، ئەقلى شاش ئاكا،
تېنى ئاجىز، ئەمما كۆڭلى ياش ئاكا.
بىر چاقچاقتىن تالاي كۈلكە تۇغدۇرۇپ،
سىر دېمىزنى قىلىپسىزغۇ پاش، ئاكا.

تۈز گەپ قىلاي: چاقچىقىڭىز ياردى،
ياراش نېمە، دىلغا پەيزى تاردى.
دەپتىكەنسىز «جاۋابىغا تەشنا مەن...»
شۇڭا پەقىر ئىزىڭىزنى ماردى.

ماڭا تالىق قورغا تىكسەم كۆزۈمنى،
ياز نېمىتى سىپاپ ئۆتتى يۈزۈمنى.
ئەنجۈر، ئانار تۆكمە ئىكەن — تويۇندۇم،
كۆردۈم قەشقەر جەننىتىدە ئۆزۈمنى.

«ئەنجۈر، ئانار» — شۇمىدى دىل ئارمىنى،
«يە!» دېمەيسىز نىچۈن قىز دىل ئالمىنى؟
مەرد چاغلىسام بېخىلكەنسىز جان ئاكا،
ئىز تىراپقا سالدى مۇشۇ هال مېنى.

قەشقەر، خوتەن بىر شاختىكى جۈپ لەيلى،
ئەلمىسا قىتىن بىر - بىرىسىگە بار مەيلى.
شۇڭا يۈرەك سۆزلىرىمنى دەۋېرەي:
ئۆزۈم بىزدىن، ئالما سىزدىن — تەڭ يەيلى!...

×

«چاقچاق» بايان قىپتۇ نۇرغۇن كەچمىشنى،
(ئۈمىد، تىلەك، شادلىق يەنە تەشۋىشنى).
ئارتۇق كەتمەس، دېدىم، دوستلار ئېلىشسا،
بىربا هانە بىلەن مەندىن تەگمىشنى.

شۇڭا سىزنىڭ يازمىڭىزغا ياندا شتىم،
پىكر ىڭىزگە شېرىك بولۇپ مۇڭداشتىم.
سىز چىقارغان «يىپ ئۇچى» نى تۇرمەللەپ،
چاقچاقلارنىڭ خادىسىغا ياماشتىم.

يوللاپ بېرىك قەلەمداشقا نەزمەمنى،
ئايان قىلىڭ ئەلگە كۆڭۈل خەزنەمنى.
قىڭشاپ باقسۇن، نېمە دەپتۇ روزاخۇن،
گەپنى باشلاي ئىزدىپ يۈرمەي ئەزمەمنى.

×

— ئەلقەم ئەختەم ئامراق ئىدى تۇخۇمغا،
تېگىشتىمۇ ئەمدى ئۇنى توقۇمغا؟
هەي، بولماپتۇ، توقۇم تاڭغان «ئاق ئېشەك»
يارىماپتى «دەۋرىش موللام» — سوپۇمغا!

×

— تۇرغۇن ئالماس ئورۇس قىزى نىمنانى —
كۆرۈپ دېگەن: « دېمىسىڭۋا الدىم مىنانى...».
بولدى، بۈگۈن قايتا ئەسكە سالمايلى،
ئۇ سېغىنغان ياپون قىزى رەنانى.

×

— ئۆتكۈر ئاكام ئىستەپ «قەشقەر قىزى» نى،
ئوتتۇز يىلدا ئاران تاپتى «ئىز» نى.
«ئويغانغان»دا ئۇنىڭ كۆڭۈل «زېمىن»ى،
رۇخسەت دەيلى ئېيتىۋالسۇن سۆزنى.

×

— بىلمەي قاپسىز ئىممىن تۇرسۇن پەممىنى،
ئۇ تېتىقلىق «ئىپارخان» نىڭ تەممىنى.
مازا قوپۇپ «لەيلى قازاق» تەگلىسە،
شىلتىشىدا گەپ يوق ئاياغ چەممىنى.

×

— شۈكۈر يالقۇن «يالغۇز قىز» نىڭ يۈزىگە،
شاراب تۆكۈپ گەپ تاپقانتى ئۆزىگە ①.
ئامال قانچە ئاشنا تۇتسا «تارىم» نى،
(ئۇ يالقۇندەك كۆرۈنگەندۇ كۆزىگە؟).

×

— قۇربان ئىممىن «مەكتۇپ» يېزىپ يارىغا،
ئايلاندىمۇ ئەمدى سۆيگۈ خارىغا؟
ياشلىقنى ئويلامدۇ يا «شوخ ئەركىن»،
بەس، قېرىدى شۈكرى قىلسۇن بارىغا.

×

— تۇردى سامساق «قەشقەرنىڭ گۈزەل» نى—
رەنجىتىپتۇ، ئاڭلىدۇق بۇ غەزەلنى.
بولامدىكەن رۇپاشلارغا چېقىلسا،
پەرق ئەتسىچۇ خاكىيۇ بىلەن ھەسەلنى؟!

×

— ئە. تاتلىق راست تاشلاپ «خالتا كوچا» نى،
بوغۇپتىمۇ خالتىسىنىڭ ئۇچىنى؟
قاملاشماپتۇ «قىش كېچىسى» بەكسوغۇق،
قوپۇپ كەتسۇن تىكىشاپ ياتماي ئىچىنى.

×

— ئابلا تالىپ «چالا تەگكەن ئوق» بىلەن،
پەخىرلىنىپ ياتماپتۇ - دە، زوق بىلەن.
«لالە قۇربان» تولۇقلىسۇن «چالا» نى،
يۈرمەيلى بىز قورساق گوللاپ يوق بىلەن.

×

— خېۋىر تۆمۈر بەك ئالدىراش ئوخشايدۇ،
دەگا، قولى ئىشتىن قاچان بوشايدۇ؟
ئېيتىپ قويۇڭ، يېڭى قىسسە يازمىسا،
سەلەي چاققان چاقچىقىدا قورشايدۇ!

×

— يول قوياپلى رەھمىتۇللا جارىغا،
ئۇ ئېسىغلىق تەرجىمىنىڭ دارىغا.
قىستىماپلى «رۇبائىي» دەپ، ھالى يوق،
كۆيۈپ قالغاچ دونلۇق كازاك يارىغا.

×

— م. رەھىموپ دوستتى چىكىت، پەش بىلەن،
ئەمدى دەپسىز: ئۆيدە ئەسرار مەش بىلەن...
مەن ئاڭلىدىم، باشقىلارغا دەپ يۈرمەڭ،
بىر قويىمىسۇن بىزنى سوكسىز كەش بىلەن.

×

كۆمۈش يىگىنە سانجىلمىغاچ پەللىگە،
جاپپار ئەمەت رەنجىپ ئەشۇ دەللىگە.
ئولانبايغا چىقىۋاپتۇ دەيدىغۇ،
ئېيتىڭ، يېنىپ كىرسۇن ئۆيگە — مەلىگە.

×

— سىز سوراپسىز مۇھەممەتجان سادىقنى،
ئۇ ئالارمىش ئىلىخودا ھاردۇقنى.
گەر ھاردۇقى چىقىپ بولسا كەلگىدەك،
قەشقەر تامان ھەيدەپ شېئىرى خادىكنى.

×

— قەييۇم تۇردى زەرەپشاندىن زەر سۈزۈپ،
ئۇچقانتىغۇ ئىجادىغا پەر تۈزۈپ.
ئەمدى «سادىق، لەيلىگۈل» نى ئۇنۇتسا،
ئېيتىپ قويۇڭ، قۇتلىماس ئەل گۈل ئۈزۈپ.

×

— زوردۇنغا «روزەك بەز» نىڭ ئەرزىنى—
تولۇق ئېيتىڭ، تۆلۈۋەتسۇن قەرزىنى.
ئاشىقنى گۈل مەشۇقتىن ئايرىسا،
تۇتالامدۇ ھاجىلىقنىڭ پەرزىنى؟

---

① 1981- يىل ئەتىيازدا، ئاپتورنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، «يالغۇز قىز» ناملىق سەھنە ئەسىرىنىڭ ئورنىغانلى ئۆتىشكە ھاراق تۆكۈلۈپ بولغانىكەن...

×

— ئابدۇشۇكۇر يازغان بىلەن «پارچە» نى،
كۆمۈۋەتتى نەزمە بىلەن بارچىنى.
چوڭ ئەسەردىن ۋايىم يېمەڭ، باغلىشاي،
«مە!» دەيدۇ ئۇ قېزىپ بولسا ئارچىنى①

×

— مەخمۇت زەيدى تۇرغان بىلەن بىر ئىزدا،
يىغدى تارقاپ يۈرگەنلەرنى ئېغىزدا.
«قوغۇنلۇقنىڭ يوللىرى» دا شېئىر ئاز،
چىللاڭ، كېلىپ لەۋ نەمدىسۇن قېمىزدا.

×

— مەندىن سوراڭ ئابدۇراخمان قاھارنى،
ھېكايىدا لىقلىدى ئۇ تاغارنى.
ئامان - ئېسەن چىقىۋالسا بۇ قىشتىن،
قاراپ تۇرۇڭ، ئىگىلەيدۇ بازارنى.

×

— ئا. ئەخمىدى «يىللار» بىلەن بەسلىشىپ،
يالمۇغلاندى، ئەمما ئۆتتى قەسلىشىپ.
«دېيەلمىگەن سۆزى» زاھىر ئاكىنىڭ —
نېمىكىنا، بىز بېرەيلى ئەسلىشىپ؟

×

— سىيىت زۇنۇن قۇمغا كۆمۈپ «جەسەت» نى،
«غا پىللار» غا قىلدى قاچان ھەسەتنى؟
تانسا ئوينap كۆچ يىغقىنى نېمىسى،
مەنزىل يىراق، قەدىرلىسۇن پۇرسەتنى!

×

— ئا. ھاجىنىڭ بىلىپ قويدۇق سىرىنى،
سۆيۈپتىكەن «يۇلتۇزلارنىڭ بىرى» نى.
بولسا مېنىڭ يارىم «قەمبەرنىسا» دەڭ.
سالماس ئىدىم خەققە كۆزنىڭ قىرىنى!

×

— ئەخەت تۇردى «ئۇنتۇلغان» نى ئەسلىتىپ،
توققۇز كۈندە تەختىگاھنى پەسلىتىپ.
سىزدى تالاي سۈرەتلەرنى زەپ بەلەن،
قويدىڭىزمۇ ئۇڭا رامكا راسلىتىپ؟

×

— مەمتىملى زۇنۇننى سىز بىلەمسىز،
ئەتە - ئاخشام پاراڭلىشىپ كېلەمسىز.
«چىلىم»، «قاپقان» يېتەر، ئەمدى زورلىماڭ،
قۇۋ «ئوۋچى» لار چىشلىۋالسا تۆلەمسىز؟

×

— مىرزاھىدنىڭ «ساندۇقتىكى بوۋىقى»
تۇنجۇقمىدى ئېچىلغاچقا تۇۋىقى.
«پەرىزات» نىڭ «جۇدالىقى» يامانمىش،
ئېيتىپ قويۇڭ گەپ ئاڭلىسۇن قۇلىقى!

×

— ھاجى ئەخمەت مەينى تالاق ئەتكەنمۇ؟
ئۆزى ئىچمەي بىزنى «قالاق» ئەتكەنمۇ؟
ئىشەنمەيمەن، چۈشتىن كېيىن نەدە ئۇ،
(كىم بىلىدۇ قاۋاق ئىستەپ كەتكەنمۇ؟)

×

— تۇرسۇنئاينىڭ مۇگىدەپتىمۇ بۇلبۇلى،
شۇڭا ئازلاپ قاپتىكەن كۈي - مەرغۇلى؟
تاج قادالغان باشتا ئىلھام ئاز ئەمەس،
پەيتى كەلسە ئوخچىيدۇ ئۇ بىر يولى!

×

— «سۆيۈلمىگەن يىل» دا ئىمىن ئەخمىدى،
جانان نىمىشقا، ئىلھامىڭىز نەخمىدى؟
ئالەم ئۇزۇن، سۆيمىگەننى سۆيمىسىز،
يار دېگەن يا تاشلىغىلى خەقمىدى!

×

— راس ئېيتىمىسىز، مامۇت زايىت ئامەدلىك،
«غەزەل» لىرى ئۆزىدىنمۇ قامەتلىك.
كەلمەيدىكەن ئامەت، دېگەن ھەمىشە،
قىلىدىكەن «گۈلسىمروي» دەك نامەرتلىك.

---

① ئاپتور يېقىندا ئاتۇش جاڭگاللىرىدا ئارخېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، سەل، كەلكۈن ئاستىدا قالغان قەدىمكى ئارچىزارلىقنى ئۇچراتقان...

×

— ئا. سابىرغا دەيلى، «ئۇنىڭ ماكانى»
يولاتمىسۇن «ئىسسىق شامال» - ھاۋانى.
«دەرۋازىۋەن» بولسا ھورۇن، ئۇيقۇچان،
كۆزەتمەك تەس «يېشىل ياپراق» - دالانى.

×

— مەخمۇتجانغا «قەشقەر يولى» تونۇشلۇق،
ئۇ، بۇ يولدىن مېڭىپ بولغان تۇرمۇشلۇق.
سىزمۇ دەپسىز، مەنمۇ ھەيران، نېمىشقا،
ئىلھام قىزى ئەمەسكىنا تونۇشلۇق؟

×

— ئا. مەخسۇتنىڭ بۇلبۇللىرى «چولپان»دا،
كۆكنى قۇچتى ئۇنى ياڭراق چۇقانىدا.
پەسكە تاشلار چوقۇپ «ياقۇت يۇلتۇز» نى،
مەيلى بولغاچ ناخشا ئېيتقاق چوكانىدا.

×

— سەلەي قاسىم يىگىت بېشى بوپتىمۇ؟
سورۇنلاردا ياشنىڭ يېشى بوپتىمۇ؟
«قىران گۈلى»، دەپسىز، ئۇنى قىسقان كىم،
قېرىغاندا كۆڭۈل خۇشى بوپتىمۇ؟

×

— ئېزىز ساۋۇت ئورنىنى ئاق قويدىمۇ؟
«شوپۇر» لارنى يىگانە - تاق قويدىمۇ؟
قاملاشماپتۇ، تۆگمەيدۇ ئىش دېگەن،
پەيدا بولسۇن يىغىن، مەشرەپ، تويدىمۇ!

×

— تەگسە «كاچات» بەش مىنۇتتا تەستەككە،
«توزىماس گۈل» ھامىي بولسا دەستەككە،
يۇنۇس ئاكام تورسۇنئايغا نېمە دەر،
جاۋاب بېرىش چۈشەرمىكىن تەسرەككە؟!

×

— «تاغلار بىلەن سۆز» لىشىدۇ ئوسمانجان،
نەگە بارسا ئۆزلىشىدۇ ئوسمانجان.
دادىسىنىڭ «ئارمان» لىرى «نان» دېسەك،
قايىل بولماي يۈزلىشىدۇ ئوسمانجان.

×

— ئە. ئىبراھىم قەشقەر دېسە جان بېرەر،
جانىغا قېتىپ «ئۇچتال بولكا» نان بېرەر.
سوراقلىماق «نېمە بەردىڭ بىزگە؟» دەپ،
«كاسىپ» دېگەن سۇدا ئاقسا ئان① بېرەر.

×

— نۇر روزىغا قاچاندىراق «جىن تەگكەن»
«مۆمىن» تىغۇ مومىلارنى راس ئەگكەن؟
دارىتمىلاش مەندىن بولسۇن - ساقايسۇن،
دېسە مەيلى نەزمە قېتىپ دىل چەگكەن...

×

— ئابلىز ھوشۇر كۆزلەمدىكىن پايدىنى،
ئالقىنىدا شۇڭا «ئېلى ئايدىنى» ②
غۇنچە تاللاپ يۇرسە يۇرگەي باغچىدا،
ئەمما، بەلگە چىگىكلىك مەي چايدىنى.

×

— ئۇچقۇنجانغا ئەسكەرتىشىز قەرزىنى،
دەيدۇ بەرھەق: «مەن ئىلھامىنىڭ پەرزىنى③
‹چەشمىلەر› نىڭ كۆزى تىنىدى يومۇردا،
ئاۋۋال سوراڭ لەتىپەمنىڭ ئەرزىنى...»

×

— قاتتىق تەگمەك «ئالىمچى»دوستباغراشقا،
نۇرغۇن ئىشلار قاراشلىق بۇ ئاداشقا.
ئالىمسىغا خېرىدار كۆپ، راس دەيسىز،
ئۇنى ئۆزۈم ئالسام قانداق باغاشقا؟

×

— مەتتىمىن «جۇڭگيانىڭ» غۇ سىز، دەۋاتقان،
پاكار ئىدى، بويتۇ خېلى بوي تارتقان.
«تەخسە» چاقسا ئاشنى يەيدۇ نېمىدە،
ئۇنىتمىسۇن باشلىق ئاگا ئەسقاتقان!

---

① ئان — ئاندىن، ئۇندىن كېيىن مەنىسىدە.
②«ئىلى دەرياسى» ژۇرنىلى.
③ پەرزىن—شاھمات ئۇرۇقلىرى ئىچىدىكى «ۋەزىر» نىڭ نامى.

×

— شېئىر تەلەپ قىلماڭ ماخمۇت مەمەتتىن،
ئۇ ئايرىلغان «ئۈچ كىشى» لىك جەمەتتىن.
ھېكايىدىن ۋاقتى ئاشسا چاپىدۇ،
ئۆسمۈرلۈكنى تەمە قىلىپ سەمەتتىن.①

×

— ئا. سۇلايمان يورۇققاشنىڭ بويىدا،
ئولتۇرسىمۇ قەشقەر ھامان ئويىدا.
«تاغدىن - باغدىن» گەپ قىلسىمۇ قىلغانىدۇ،
ئەمما، چانىماس ئىجاد، ئىلھام تويىدا.

×

— دىلبەر قېيىيۇم «نورۇز بۇلاق» كۆنلىرى،
نەسىر ئوقۇپ جاراڭلىغان ئۈنلىرى.
پەسلى قىشتا تىترەپتىمۇ يۈرىكى،
تىترىگەككە نەدە باھار گۈللىرى؟

×

— ئابلا ساۋۇت بېردۇۋېلىپ يىراققا،
پىچىرلارمىش قاراپ «قانلىق قىرغاق» قا.
«تەگرىتاغ» قا «پىدائىي» لىق كۆرسەتسە،
ئېيتىپ قويۇڭ، چېقىلمىدۇ «چاقماق» قا!

×

— ماھىگۈلنى ئۇرمىسكەن ئانىسى،
ئۇرغىدەك يوق ئۇنىڭ كۆكۈل ئالىسى.
«قىزىل شارپا» ئارتىۋالسا گۈناھمۇ،
ياخشى ئىشقۇ تۈگۈلمىسا كالىسى؟

خاتىمە

يولسىز جايدىن چىغىر ئاچتى ئىز دېگىنىز،
تىنچ كۆڭۈلنى غىدىقلىمىدى سۆز دېگىنىز.
دەپتىكەنسىز «ئاپتور تەشنا جاۋابقا»
جاۋاب كەتتى، قاراپ بېقىڭ ئۆز دېگىنىز.

1990 - يىل 15 - يانۋار، خوتەن

① سەمەت — سەمەت بەھمەتىلى. ئۇ «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتىنىڭ مەسئۇلى.

ئەنۋەر تۇرسۇن

شېئىرلار

نە ھال بۇ؟

سابا كېلەر قىزىل گۈلنىڭ ھىدىنى ئېلىپ،
قارشى ئالار بۇلبۇل ئۇنى نالە - زار قىلىپ.

ئۈمىد

سارغىيىپ تىترەپ تۇرار شاختا ياپراق.
شۇندىمۇ شاختىن ئۈمىد ئۈزمەس يىراق.

بوران

پايانسىز قۇملۇقنى تەۋرەتكەن بوران،
ئۈيۈلتاش ئالدىدا ئامالسىز ھامان.

باشقىچە

ئۇ سېنى ئايىم دېگەي،
كۆكتىكى ئايغا يەتكىچە.
يەتسە ئايغا كۆكتىكى،
ئۇ چاغدا ئەھۋال باشقىچە.

چېكەتكىلەرگە

چىرىلدىما ئەي چېكەتكىلەر،
كېرىۋېلىپ بۇلۇڭ - پۇچقاققا.
تاپقان بولساڭ ئىشىمدىن ئەۋەن،
كۆرسىتىپ قوي چىقىپ بۇ ياققا.

قەلب ۋە ھېس

قەلبىم دېڭىز، ھېسلىرىم دولقۇن،
ئۇرۇلار ئۇ خادا تاشلارغا.
قەلبىم ئوتتۇن، ھېسلىرىم ئۇچقۇن،
ئايلىنار ئۇ ئۇلۇغ ئوتلارغا.

AltunOq

ئەكرەم ھېزىم

ھاجەتمەن

(ھېكايە)

بۇ ئايالنى قەلەندەر، دېيىشكە زادىلا تىلىم بارمايتتى، ئۇ، ناھايىتى مۇلايىم، شۈكرە چاق مەزلۇم بولۇپ، كوچا دوقمۇشىدىكى ئازنا مەسچىتىنىڭ چوڭ دەرۋازىسى ئالدىدا سەدىقە تىلەپ، جان بېقىپ كېلىۋاتقىنىغا ئالاھىزەل بەش - ئالتە يىلچە بولغانىدى. شۇنداق بولسىمۇ، تا بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ ئىسمىنى ھېچكىم سوراپ باقىان ئەمەس. ئۇ، ھەر كۈنى سۈبھىدىن تارتىپ شامغىچە شۇ ئورۇندا يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى. چۈشى بۇزۇلۇپ قالغان، بىرەر پىشكەللىكنىڭ شەپىسىنى سەزگەن، ياكى رەھىمى كەلگەن ئادەملەر ئۇنىڭغا ئازدۇر-كۆپتۇر سەدىقە بېرەتتى. ئۇ، مەينەت ئۇستىباش ئىچىدىكى پاكىز قەلبىدىن چىقىرىپ، ئۇلارغا ئۇزۇندىن-ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى...

مەن بۈگۈنمۇ كوچىدىن چىقىپلا شۇ مومايغا يولۇقتۇم، پەرۋاسىز ئۆتۈپ كەتسەممۇ بولاتتى، بىراق، كۆڭلۈم يول قويمىدى. نېمىشقىدۇر، بىر يىلدىن بۇيان ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا قەرزدار ھېسابلايدىغان بولۇپ قالغانىدىم. تەقدىر تەرىپىدىن بەختىيار، باياشات ئىنسانلار توپىدىن شاللىۋېتىلگەن بۇ بىچارە، ئاجىز مەزلۇمغا رەھىمسىزلىك قىلىشنى سادىدا قەلبىم راۋا كۆرمەيتتى. ئۇ، قەلەندەر بولسىمۇ، بەرىبىر ئىنسان-دە! شۇلارنى ئويلاپ قەدە-مىمنى توختاتتىم، ئۇنىڭغا ئون فۇڭ سەدىقە بەردىم، موماي ئادىتى بويىچە دۇئاغا قول كۆتەردى... كوچا ئېغىزىدىن ئەمدىلا چىقىپ تۇرۇشىمغا، مەگزىدىن قان تېمىپ تۇرىدىغان، قاردەك ئاق ساقاللىرى كۆكسىگە يېيىلغان يەتمىش ياشلار چامىسىدىكى سالاپەتلىك، خېزىر سۈپەت بىر بوۋاي بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدىم. «ئەجەب پاكىز قېرىغان كىشىكەن بۇ، نېمە تىلىكىچۇ؟» دېدىم كۆڭلۈمدە مەسلىكىم كېلىپ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بالام!

بوۋاي جاۋاب سالام بىلەن سۇنغان قوللىرىمنى ئىسسىق ئالقانلىرى ئارىسىغا ئالدى، «نېمە دېگەن مېھرى ئىللىق ئادەم بۇ» دېدىم ئىچىمدە ھۇزۇرمەنلىك قوزغىلىپ،

— بالام پوچتىخانا نەدە؟

شۇ سوئال بىلەن تەڭ ئۇنىڭ چېھرىدىكى ياپيېقىملىق تەبەسسۇم يوقىلىپ، ئورنىنى بىر خىل قايغۇ ۋە جىددىيلىك ئالامەتلىرى ئىگىلىدى.

— مۇشۇ يولنى بويلاپ ئۇدۇل ماڭسىلا، پوچتىخانىغا يېتىپ بارىلا، — دېدىم قولۇم بىلەن كۆرسىتىپ:

— ھەي... ئوغلۇمنى دوختۇرخانىغا ئەكىلىۋېدىم، — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ، — كېسىلى

ئېغىر، بۇ پۇلىڭىزغا يەنە 30 سوم قوشۇڭ، ياتاقتا ئالىمىز، دەيدۇ، 30 سومنى ئەكەلگىچە بالام نېمە بولىدۇ؟ ئۇلارغا ئەتە ئەكەلدۈرۈپ بېرەي، دەپ ھەر قانچە يېلىنسامۇ ئۇنىمىدى، ھازىرقى دوختۇرلاردا ئىنساپ قالماپتۇ، ئۇلارغا جاندىن پۇل ئەتىۋاركەن... بۇ شەھەردە يا تۇغقانلىرىم، يا بىرەرمۇ تونۇش كىشىم يوق، ئامالسىز قېلىپ، ئۆيگە تېلېفون بېرەي دېۋىدىم... بوۋاي سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى. كۆزلىرىگە ئەلەملىك ياش يامىشىپ، چىرايى كىشىنىڭ ئىچىنى ئېچىشتۇرغىدەك قايغۇلۇق تۈس ئالدى. بۇ بوۋاينىڭ ھالى شۇئان رەھىمىمنى قوزغىدى.

— يۈرسىلە ئاتا، پوچتىخانىغا باشلاپ باراي، — دېدىم نېمە دەپ تەسەللى ئېيتىشنى بىلەلمەي، ھېسداشلىق قىلغان ھالدا.

— ياق، ئاۋارە بولما بالام، — بوۋاي كۆز چاناقلىرىدىكى ياشنى يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، تېخىمۇ مىسكىن ھالدا ئېيتتى، — ئۇ يەرنى تېپىشىمغۇ تاپىمەن، لېكىن ئەمدى... شۇ تېلېفون بېرىشكىمۇ پۇل... ئۇنىڭ بۇ ئاخىرقى سۆزى ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالدى. بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە ئەكس ئەتكەن زور قايغۇ تەلمۈرۈشلىرى كىچىك بالىدەك قورۇنۇشلىرى ۋە ئوڭايسىزلىنىپ يەرگە قاراشلىرى بوۋايدىن ئۆتە مېنى قىيىنىدى، شۇنچە سالاپەتلىك چوڭ بىر ئادەمنىڭ مەندەك بىر بالا ئالدىدا ياش تۆكۈش، ئۆز مۇھتاجلىقىنى ئىزھار قىلىش ئاسانمۇ؟ بەلكىم بۇ، ئەڭ ئاخىرقى ئامالسىزلىقنىڭ زورىدىن بولۇۋاتقان ئىشتۇ. مەن بوۋايغا ئىچىم ئاغرىپ، قىلچە ئىككىلەنمەستىن دەرھال يانچۇقۇمدىكى ئون سومدىن بەش سومنى ئايرىپ، ئەدەپ بىلەن سۇندۇم. ئۇنىڭ چىرايىغا شۇئان سۈس كۈلكە يۈگۈرۈپ، كۆزلىرى چوڭ ئېچىلىپ چاقناپ كەتتى. غايىپ خەزىنىگە دۇچ كەلگەن ئادەم ھاياجاندىن نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغانىدەك، بوۋايمۇ خۇشاللىقتىن بىردەم گاڭگىرىدى-دە، قولىدىكى پۇلنى دەرھال قويۇن يانچۇقىغا سېلىپ، چەكسىز تەشەككۈر بىلەن دۇئاغا قول كۆتەردى:

— رەھمەت، بالام! مىڭ مەرتىۋە رەھمەت! مەندىن يانمىسا خۇدادىن يانار، خۇدا ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن، دۆلىتىڭنى زىيادە قىلغاي، ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا خار بولمىغايسەن...

مەن بۇ خىل ماختاشلاردىن ئوڭايسىزلىنىپ، بوۋاي بىلەن دەرھال خوشلاشتىم. ئۇ، دۇئاغا قول كۆتەرگىنىچە مېنى ئارقامدىن چېھرى بىلەن ئۇزىتىپ قالدى. مەن گويا ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيالىق بەختكە مۇيەسسەر بولغانىدەك، ئۆزۈمنى شۇ قەدەر خۇشال ۋە يەڭگىل ھېس قىلدىم، بىراق، بەش سومنىڭ ئورنىنى قانداق تولدۇرۇش مەسىلىسى خىيالىمغا كەلگەندە، تىت-تىت بولۇپ كەتتىم. بۇ پۇلنى دادام مەكتەپكە تۆلەيدىغان بەدەل ھەققى ئۈچۈن بەرگەنىدى. ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ بېشىم قاتتى، دادامدىن يەنە پۇل تەلەپ قىلىشىم مۇمكىن ئەمەس، ئەينى ئەھۋالنى ئېيتقان بىلەنمۇ پايدىسىز، دادام ماڭا بىر مۇنچە چېچىلىدۇ. چۈنكى، بۇ — دادامنىڭ ئىككى كۈنلۈك ئىش ھەققىگە توغرا كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە دادام باشقىلارنىڭ دەردىنى چۈشەنگىدەك ئادەم ئەمەس...

…ئارىدىن ئۈچ ئاي ئۆتۈپ كەتتى. بىر يەكشەنبە كۈنى كىتابخانىغا كېتىۋېتىپ، يول ئۈستىدە ھېلىقى بوۋاي بىلەن يەنە ئۇچرىشىپ قالدىم، بوۋاي ئۇدۇل مېنى نىشانلاپ كەلدى. كۆڭلۈمدە: «ئۇ، ئۆتكەنكى ياخشىلىقىم ئۈچۈن رەھمەتلەر ئېيتىدۇ، ھېلىقى بەش سومنى قايتۇرۇپ بېرىشىمۇ مۇمكىن، شۇنداق بولغاندا يېڭى چىققان كىتابلاردىن بىرنەچچىنى سېتىۋالالايدىغان بولدۇم…» دېگەنلەرنى ئويلاپ، ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بالام!

ئۇ، ئىلگىرىكىدەك قىزغىن سالام قىلىپ، قوللىرىمنى مۇجىدى. بىراق، ئەمدى ئوغلىنىڭ ئەھۋالىنى سوراي دەپ تۇرۇشۇمغا، كۆتۈلمىگەن يەردىن ئۇنىڭ چىرايىدىن ھەسرەت تۇمانلىرى قاپلىدى، كۆزلىرىگە ياش ئولاشتى. ئەلەم بىلەن قاتتىق بىر ئۇھ تارتىپ، مەندىن بۇرۇن ئېغىز ئاچتى:

— بالام، پوچتىخانا نەدە؟

بۇ ئادەم يەنە بىرەر كېلىشمەسلىككە يولۇققانمىدۇ؟ ئوغلى قازا قىلىپ كەتكەنمىدۇ — يا؟

— ئەنە، يولنىڭ ئاۋۇ قاسىنىقىدىكى كۆك سىرلىق بىناشۇ! — دېدىم ئىشارەت بىلەن.

— ھەي… ئوغلۇمنى دوختۇرخانىغا ئەكىلىۋېدىم، — دېدى بوۋاي بوغۇق ئاۋازدا سۆزلەپ، — كېسەللى ئېغىر، بۇ پۇلغا يەنە 50 سوم قوشمىساق ياتاققا ئالمايمىز دەيدۇ، شۇڭا ئۆيگە تېلېفون بېرەي دېۋىدىم، شۇنىڭغىمۇ…

ئۇنىڭ يىغىدىن قىزارغان كۆزلىرىگە ھەيرانلىق بىلەن قارىدىم. ئۇنىڭ ھالى تولىمۇ «يامان» ئىدى.

— مەن باشلاپ باراي، — دېدىم ئۇنى سىناپ باقماقچى بولۇپ، بوۋاي كۆڭلۈمدىكى سۆزنى ئېيتتى.

— بىرىشىمغۇ بارىمەن بالام، شۇ… تېلېفون بېرىشكىمۇ پۇل يوق. ھەي… ئەمدى قانداقمۇ قىلارمەن، ئەستا… مەن ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن تىكىلدىم، ئىچ-ئىچىمدىن نەپرەتلەندىم. ئەينى چاغدا كۆزلىرىمگە خېزىرسۈپەت كۆرۈنگەن بۇ ئادەم، ماڭا ئەمدى بىردىنلا ئەسلى قىياپىتىنى يوقىتىپ، بەت-بەشىرە بىر مەخلۇق قىلمىكسىياقىغا كىرىپ قالدى. شۇ ئان «يوقىتىپ قويغان» بەش سوم ئۈچۈن ئاتامدىن ئىشىتكەن ئاھانەتلىرىم، بۇنى ئاز دەپ يەنە تېخى مۇشۇ ئالدامچى، كاززاپنىڭ «كېسەل ئوغلى» نىڭ ھالىدىن غەم يەپ، ئەندىشە قىلىپ بىر كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگىنىم يادىمغا يەتتى-دە، ۋۇجۇدۇمنى كۈچلۈك يىرگىنىش، ئىدارە قىلغۇسىز غەزەپ ئۆرتىدى. ئۇنىڭ يۈزلىرىگە تۈكۈرۈپ تاشلاشنى ئۆزۈمنى زورىغا بېسىۋېلىپ، تەنە بىلەن دېدىم:

— ئۆزلىرىنىڭ پوچتىخانىنى ئىزدەپ يۈرگەنلىكلىرىگە ئۈچ ئاي بولدىغۇ دەيمەن، ئۆيلىرىگە تېخىچە تېلېفون بېرەلمىدىلىمۇ؟ بۇچاغقىچە ھېلىقى «ئوغۇل» لىرى ئۆلۈپ كەتكەندۇر؟! ئۇ، كۆزۈمگە ئالاقزادىلىك بىلەن قاراپ بىرھازا تۇرۇپ قالدى-دە، قوقاسقا دەسسىۋالغاندەك ئەندىكىپ، ئالدىراش بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ ھەربىر قەدىمىدىن چىققان ئاۋاز گويا زېمىننىڭ غەزەپلىك نالىسىدەك ئاڭلىناتتى.

نىياز ئىمىن قۇربانى

خىسلەت

(ھېكايە)

ماشىنا ئاقسۇنىڭ ھەيۋەتلىك بىنالىرىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، ئۇچقاندەك ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە. يول بويىدىكى سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ كۆمۈشرەڭ ياپراقلىرى ۋە تاغ باغرىدىكى قىزىل يۇلغۇنلار ئۇزۇن يولغا ئاتلانغان بۇ سىرداشلىرىنىڭ قۇتلۇق سەپىرىگە خەيرلىك تىلىگەندەك سالقىن شامالدا يەڭگىل تەۋرەنمەكتە ئىدى.

مەن بۇ دىيارنىڭ كۆز يەتكۈسىز مۇنبەت زېمىنلىرىغا ھوزۇرلىنىپ قاراپ ئولتۇرغىنىمدا، بىرەيلەننىڭ پۇتۇمنىڭ باشمالتىقىغا ناھايىتى ئۆتۈكى بىلەن قاتتىق دەسسىشى خىيالىمدىكى تۈرلۈك ئارزۇ ھەۋەسلەرنى بىراقلا چىداپ بولالمايدىغان ئاچچىق ھەسرەتكە ئالماشتۇردى. مەن دېرىزىدىن كۆزۈمنى ئۈزۈپ يېنىمغا قارىدىم. ئاقسۇ ساچىگىزغىچە بولغان ئارىلىقتا بىر كىشىلىك ئورۇندا ئولتۇرغان سومكام ھېلىقى كىشى تەرىپىدىن ئورۇندۇق ئاستىغا تىقىۋېتىلگەننىڭ ئۈستىگە يەنە ئۇ كىشىنىڭ تېخى پۇتۇمغا قاتتىق دەسسىشىنى دېمەمدىغان؟! مەن شۇ ھامان لېۋىمنى چىشلىگىنىمچە: «بەلكىم باشمالتىقىمنىڭ تىرنىقىنى چىقىرىۋەتكەن بولسا كېرەك» دەپ پۇتۇمدىكى يازلىق شىبلىتىنى سېلىپ كۆردۈم. ئەمما تىرنىقىم ئۆز پېتىچە تۇراتتى. شۇنداق بولسىمۇ، «ئەمدى گەپ قىلماي بولمايدۇ-دە! قاراپ تۇرۇپ پۇتۇمغا دەسسەۋەتسە، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر ئېغىزمۇ كەچۈرۈم سورىمىسا، بۇ زادى قانداق بولغىنى؟!» دەپ ئويلاپ، غەزەپ بىلەن ھېلىقى كىشىگە قارىدىم-دە، تەپتارتماي، يا ھېچبولمىسا مەندىن يېنىمدىكى ئورۇننى سورىمايلا ئولتۇرغان بۇ كىشىنىڭ دولىسىنى تارتىپ:

— ھوي، قانداق ئادەم بىلمەيدىغان سەھرالىقسەن؟ — دەپ سىلكىپ ئالدىمغا تارتتىم، ھەتتا ئاغزىمنىمۇ بۇزۇپ تىللىدىم. ئوتتۇرا بوي، چىرايى ساغۇچ، ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈزلىرىدىن توپا ئۆرلەپ تۇرىدىغان، يازنىڭ كۈنىدىمۇ ئۇچىسىغا پاختىلىق چاپان كېيىپ، بېلىنى باغلىۋالغان بۇ دېھقان سۈپەت كىشى ھە دەپ ئارقىغا داجىغىنىمچە:

— ئوغلۇم، ئەسلىدىغۇ بۇ يەردە ئولتۇرغۇم يوق ئىدى. بىراق… — دېگىنىچە ئاۋۋال ئۆزى ئولتۇرغان ئورۇنغا كۆزىنى تىكتى. مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ نەزەرىمنى ئورۇندۇق تەرەپكە ئاغدۇردۇم. ئۈچ كىشىلىك ئورۇندۇقتا بىر كىشى ئۈزۈلۈپ ياتقان بولۇپ، بىر ئايال ئۇنىڭ چېكىسىنى ئۇۋۇلاپ ئولتۇراتتى. مەن ئۇ كىشىنىڭ تۇتقاقلىق كېسىلىنىڭ بارلىقىنى بىلدىم. شۇ ئەسنادا ئالدى-ئارقىدىكى كىشىلەر مېنىڭ تەرسالىقىمغا ھەيران قالغان بولسا كېرەك، ئالدىمدىكى كەكە ساقاللىق يولۇچى:

— ئوكا، سەن بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ سەپەر قىلغانمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق، — دېدىمدە تەرەپكە قارىۋالدىم.

— ئۇكا، سەپەر دېگەندە بۇنچىلىك ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ. شۇنىڭغىمۇ شۇنچە چېچىلىپ كېتەمسەن؟! بولدى قىل، — دېدى. مەن ئاخىرى، ئادەمنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيدىغان ۋە ئادەمنى بىزار قىلىدىغان بۇنداق قۇرۇق گەپلەرنى ئاڭلاشتىن زېرىكىپ كۆزۈمنى مەجبۇرى يۇمۇۋالدىم. خىيالىم ئاللىقاياقلارغا پەرۋاز قىلماقتا ئىدى. ھەي، مۇشۇنداق سەپەرگە چىققىنىمدا ئۆزۈمنىڭ خاراكتېر-مىجەزىمگە ماس كېلىدىغان بىرەر ئوك سىپىدا يولۇچى قېشىمدا بولمىسا، سەپىرىمنىڭ كۆڭۈلسىز بولغىنى شۇ! ئەگەر ئۇ كىشى ئىلگىرىكىدىن بىر ئۇيقۇپەرەس بولسىچۇ؟! سېنىڭ مۈرەڭنىڭ ئۇنىڭغا ياستۇق بولغىنى-بولغان!...

— ھوي ئوغلۇم، كۆزۈڭنى ئاچ، كەپقالدۇق، — ھېلىقى كەكەساقاللىق يولۇچىنىڭ ئاۋازى مېنى شېرىن ئۇيقۇمدىن ئويغىتىۋەتتى. مەن كۆزۈمنى ئۇۋۇلاپ قارىسام، راست دېگەندەك ماشىنا قەشقەر بېكىتىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ بولۇپتۇ. مەن شۇئان باشقىلارنىڭ ماشىنىدىن ئۈستىدىكى يۈك-تاقىلىرىنى ئېلىۋېلىشى ئۈچۈن، ماشىنا توختاشتىن بۇرۇن ئورنۇمدىن تۇرۇۋالدىم-دە، ماشىنا توختىشى بىلەنلا يېنىمدىكى ئادەمنىڭ پۇتلىرىغا دەسسەپ، ئالدىمدىكى ئادەملەرنى ئىتتىرىپ، ئىشىك تەرەپكە ماڭدىم. «كىشىلەر نېمە دېسە دېسۇن، بۇنداق چاغلاردا چاققان بولمىساق بولمايدۇ-دە! ئاز پۇلغا كەلگەن ماللارمۇ ئۇ؟...»

مەن ماشىنىدىن چۈشۈپ، ئادەمنىڭ بېشىنى قوچۇۋېتىدىغان بۇ پاتپاراقچىلىقتىن قۇتۇلۇپ، يۈك-تاقلىرىمنى كىرا ھارۋىسىغا سۆرىتىپ بېكەت دەرۋازىسىدىن چىقىپ تۇراتتىم، كىراكەش بالا:

— ئاكا، خاپا بولماي كىرا پۇلىنى تۆلىۋەتسىلىرى بوپتىكەن. «باشتا گەپ بولسا، ئاياغدا سۆز يوق، كېيىن تالاش-تارتىش بولۇپ قالمىسۇن يەنە» — دەپ تۇرۇۋالدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن خېلى ئۇزۇن باھا تالىشىپ ئاخىرى ئۇنى تەستە بىر يۈەن ئەللىك پۇڭغا توختىتىپ، يانچۇقۇمغا قولۇمنى سالسام پۇل قاپچۇقى يوق، شۇئان بېشىم قېيىپ، كۆزۈم تورلىشىپ كەتتى. گويا زېمىن چۆگىلەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۆزۈمنىڭ گۆشىنى ئۆزۈم يېگۈدەك تىت-تىت بولۇپ كېتىۋاتىمەن. ئاغزىمدىن «ئەستا» دېگەن سۆز چىقىشى بىلەن تەڭ ئىككى قولۇم يۈزۈمنى كاچاتلاپ بولدۇ. شۇ ئەسنادا ئۆتكەن-كەچكەنلەر بېشىمغا ئولاشقىلى تۇردى. بېكەتنىڭ ئىچىگە كىرىپ باشقىلاردىن سۈرۈشتە قىلاي دېسەم، بۇ جان باقالماس كىراكەشكە شۇنچىلا مالنى تاشلاپ كەتسەم...

شۇ ئەسنادا بىرسىنىڭ تونۇلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. قارىسام، بېكەت دەرۋازىسى ئالدىدا ھېلىقى دېھقان سۈپەت ئادەم مەن تەرەپكە قاراپ تەبەسسۇم بىلەن كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ دەرەخ قوۋزىقىدەك يېرىلىك قولىدا ھېلىقى پۇل قاپچۇقۇم تۇراتتى. مەن يەرگە قارىۋالدىم. پۇتۇم تىترەپ سېقىراشقا، بېشىم تېخىمۇ قېيىشقا، قەلبىم يارىغا تۇز سەپكەندەك ئېچىشىشقا باشلىدى.

ۋۇجۇدۇمنى ئازاب، نومۇس ۋە خىجىللىق مەھكەم چىرمىۋالدى...

تۇرسۇنجان سىدىق

سىرلىق تەڭگە

(ھېكايە)

كېچە سائەت بىردىن ئاشقان چاغ، پۈتكۈل شەھەر ئېغىر ئۇيقۇغا چۆككەن، ئەتراپ جىمجىت، كوچىلاردىمۇ بىرەر ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى.

بىر چاغدا قاراڭغۇ كوچىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئۈچ ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئۇلار باشلىرىنى بىر يەرگە ئەكىلىپ نېمىنىدۇر پىچىرلىشىۋالغاندىن كېيىن، ئىككىسى مېلىچ ماللار دۇكىنىنىڭ ئەتراپىدا كۆزدىن يوقالدى. يەنە بىرى ئاسان كۆزگە چېلىقمىدىغان ئاسفالىت يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ، خۇددى ساراڭدەك بىر دائىرىنى چۆرىدىگەن ھالدا ئايلىنىشقا باشلىدى. ئۇ يەردىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى، قارىغاندا، بىر نەرسە ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى. بەزىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قاراپ قويغاندىن كېيىن، يەنە ھەرىكىتىنى داۋاملاشتۇراتتى.

تۇيۇقسىز ئىككى ساقچى قاياقتىندۇ پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭغا ۋارقىرىدى:

— ھوي، نېمە ئادەمسەن؟ بۇ كېچىدە نېمە قىلىپ يۈرۈيسەن؟

ھېلىقى ئادەم ئاستا بۇرۇلۇپ، ئۇلارغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى-دە، بىچارە قىياپەتتە دېدى:

— ھەي... مۇشۇ ئەتراپقا بىر دانە كۈمۈش تەڭگەم چۈشۈپ قالغانىدى. خېلىدىن بېرى ئىزدەپ تاپالماي ۋاتىمەن. كەچۈرۈڭلار، قول چىرىغىڭلارنى بېرىپ تۇرساڭلار كەن.

ساقچىلار بىر-بىرىگە ئۈنسىز قارىشىۋالغاندىن كېيىن، ئېگىز بوي، ئورۇق قىراق كەلگەن، كۆزلىرى چانىقىغا پاتقان، قارىماققا چىرايىدىن ئازابلىنىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇرغان بۇ ئادەمگە سىنچىلاپ قارىغىنىچە بىر نېمىلەرنى دېيىشىپ كەلدى-دە، ئۇلارنىڭ بىرى قول چىرىغىنى ھېلىقى ئادەمگە ئۇزاتتى.

ئۇ، قول چىرىغىنىڭ كۈچلۈك يورۇقىدا ئەتراپنى ئىزدەشكە باشلىدى. ساقچىلارمۇ ئىزدىشىپ بەردى، ھېلىقى ئادەم تەڭگىسىنى ئىزدەۋاتقاچ زارلىناتتى:

— ھەي، خۇدا ئۇردى دېگەن شۇ-دە! ئۇ تەڭگىنى ئۇرغۇن جاپالار بەدىلىگە تاپقانىدىم. ئانام بىلەن دادامنىڭ بىر ئىش قىلغۇدەك ھالى يوق، ئۇلار ماڭا قاراشلىق. مەن بولسام بىر ئىشسىز، ئۇلارنى بېقىش ئۈچۈن جېنىمنىڭ كۈچىنى سېتىپ ئىشلەيمەن. تېخى ئۇ تەڭگىنى قۇرۇلۇشتا بىر ئاي ئىشلەپ ئالغانىدىم. ئەمدى قانداق قىلارمەن، پالاكەت بىزدەك يوقسۇللارغىلا كېلىدىكەن. مەنغۇ مەيلى، ھېچ بولمىغاندا خۇدانىڭ ئەشۇ قېرىلارغا بولسىمۇ ئىچى ئاغرىسىكەن دەيمەن.

ساقچىلار بۇ ئادەمگە ئىچ ئاغرىتىشىپ، ئۇنىڭ غېمىنى خالاس قىلىش ئۈچۈن، تېخىمۇ بەكرەك ئىزدەشكە چۈشتى. ئۇلار يېرىم سائەتتەك ئىزدەپ تاپالمىغاندىن كېيىن، ھېلىقى ئادەمگە تەسەللى بەردى:

— بۇرادەر قايغۇرما، يەنە خۇدايىم بېرەر، بۇ ئەتراپنى شۇنچە ئىزدەپمۇ تەڭگەڭنى زادىلا تاپالمىدۇق. باشقا يەردە چۈشۈپ قالغان ئوخشايدۇ. بەك كەچ بولۇپ كەتتى، ئۆيۈڭگە قايتىپ كەت. ئەڭ ياخشىسى بىرەر ئىشنىڭ ئېپىنى تاپقىنىڭ تۈزۈك.

ساقچىلار شۇنداق دەپلا كېتىپ قالدى. ھېلىقى ئادەم ساقچىلارنىڭ قارىسى يۈتكەن ھامان، چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ مۇغەمبەرلىك بىلەن خىرىلداپ كۈلۈۋەتتى.

«مەن ۋە شېرىكلىرىم ئۈچۈنمۇ خۇداغا شۈكرى!» دېدى ئۇ، ساقچىلارنىڭ دىققىتىنى «سىرلىق تەڭگە»گە قارىتالىغانلىقىدىن، ئۇلارنى ئالدىيالىغانلىقىدىن خۇشال بولۇپ.

رەھىم يۈسۈپ

ئىلھام بۇلاقلىرىدىن ئۈنچىلەر

كەمتەرلىك:

مەن تۇرمۇش دېڭىزىدىكى مەڭگۈ چۆكمەس كېمە.

ئەپكەش:

باشقىلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن، بېلىم ھەر قانچە ئېگىلىپ كەتسىمۇ رازىمەن.

ئەينەك:

مەن گۈزەللىك بىلەن سەتلىكنى ئەينەن كۆرسىتىپ بېرەلەيمەن، ئەمما ئۇنى ئۆزگەرتەلمەيمەن، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا گەپ قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن، ئەمما، ئارقىسىدىن غەيۋەت قىلمايمەن.

تاغاق:

قالايمىقانچىلىقنى ئوڭشاش — مېنىڭ مۇقەددەس بۇرچۇم.

ۋېلسىپىت:

مەن قەيەرگە بېرىپ، قەيەردە توختايدىغانلىقىمنى بىلمەيمەن، چۈنكى مېنىڭ تەقدىرىم باشقىلارنىڭ قولىدا - دە!

دەزمال:

كاللام قىزىمىغىچە ھېچ ئىش قىلىشنى خالىمايمەن. مېنىڭ ئۆمۈرلۈك بۇرچۇم — كۆيۈش ئازابىغا بەرداشلىق بېرىپ، ئالغا ئىلگىرىلەش يولىدىكى ئەگرى - توقايلىقنى تۈزلەش.

قان تومۇر:

مەن ھاياتلىقنىڭ مېڭىش يولى.

قازان:

ئوتتىن ئايرىلغىنىم — قايناق ھاياتتىن ئايرىلغانلىقىم بولىدۇ.

دوستلۇق:

مەن قەلب بىلەن قەلبنى تۇتاشتۇرىدىغان كۆۋرۈك، كىشىلەر دېڭىزىدىن سۈزۈۋېلىنىدىغان «مەرۋايىت».

تەجرىبە - ساۋاق:

مەن كىشىلەر قەلبىدىكى ئۆچمەس چىراغ.

قەلب:

كىشىلەر دېڭىزنى چوڭقۇر دەيدۇ، ئوكياننىمۇ چوڭقۇر دەيدۇ، ئەمەلىيەتتە دۇنيادا مەندىنمۇ چوڭقۇر جاي بارمىدۇ؟

ۋىجدان:

مېنىڭ باھايىم يوق، ئەمما ئۆلچىمىم بار.

(ئاخىرى 96- بەتتە)

ئابدۇكېرىم سەلەي

دوستلۇق

(ئەسەر)

مەن دوست - بۇرادەرلىك، ئائىلىدارچىلىق توغرىسىدىكى پىكىرلەر قايىنىمىدا ئۈزۈۋېتىپ، مۇتەپەككۇر ئالىملار، پەيلاسوپ، يازغۇچى، شائىرلار تەرىپىدىن ئەلمىساقتىن تاكى مۇشۇ دەقىقىغىچە بۈيۈك، مۇقەددەس دەپ مەدھىيىلىنىپ كەلگەن «دوستلۇق» توغرىسىدا مېنىڭمۇ ئۆزەمگە خاس تەجرىبە - يەكۈنلىرىم، چۈشەنچە-پىكىرلىرىمنىڭ بارلىقى ۋە ئۇنى كىتابخانلار بىلەن ئورتاقلىشىش زۆرۈرىيىتىنى ھېس قىلىپ قالدىم - دە، قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

قەلبىم پاك ۋە ساپ، چۈنكى ساپلىق، پاكلىق — ئۇلۇغلۇقنىڭ ئۇلى. يازغىنىمدىن ئۇلۇغ ۋە مۇكەممەل پىكىر چىقىشىنى ھۆددە قىلالمايمەن. «ياخشى نىيەت — يېرىم ئىش»، ئۇلۇغ نىيەت — ئۇلۇغ پەزىلەتلەرنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى.

دوستلۇق — ئۇلۇغ، دوستلۇق — بۈيۈك، دوستلۇق — مۇقەددەس، دوستلۇق — ئېزىز، دوستلۇق — تۇرمۇش قۇياشى، دوستلۇقسىز تۇرمۇش — قۇياش بۇلۇت ئارقىسىغا مۆكۈنگەن تۇتۇق كۈندەك كۆڭۈلسىز.

دوستلۇق — ئورتاق غايە، ئورتاق ئىرادە، ئورتاق ھېسسىيات رىشتىسى بىلەن بىر - بىرىگە چىڭ باغلانغان كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل ئەڭ قىممەتلىك ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت:

دوستلۇق — ئىنسانلارنىڭ ھايات سەپىرىدە قەدىرلىك ھەمراھ، يار - يۆلەك، تەسەللىي سايىۋەن، ئارامگاھ، ئۇسسۇزلۇق. شۇڭا پەيلاسوپ باكون: «دوستلۇق — خۇشاللىق ئۈستىگە خۇشاللىق ئېلىپ كېلىدۇ، ئازاب - ئوقۇبەتنى يەڭگىللەشتۈرىدۇ» دېگەنىدى. تۇرمۇش ھامان دوستلۇققا مۇھتاج، چۈنكى دوستلۇق تۇرمۇشقا بولغان ئىشەنچنى ئاشۇرىدۇ.

لېكىن مۇرەككەپ تۇرمۇش مۇساپىسىدا بۇنداق مۇكەممەل ۋە ھەقىقىي دوستلۇققا ئېرىشىش ئۇنچىلا ئاسان ئەمەس. ھەقىقىي دوستلۇقنى ساداقەت ئۇرۇقى بىلەن تېرىپ، ئوتتەك قىزغىنلىق بىلەن سۇغۇرۇپ، ئالىيجاناپلىق بىلەن پەرۋىش قىلىپ، ئۆز ئارا ئەپۇ قىلىش، يول قويۇش، ئۆز ئارا ئۆگىنىش بىلەن ئاسراپ، سەمىمىي - ساداقەتلىك قالقىنى بىلەن قوغداپ ئۈزلۈكسىز مۇستەھكەملىگەندىلا ئۇنىڭغا نائىل بولغىلى بولىدۇ.

ھەقىقىي دوستلۇق — قاغجىرىغان ھايات بېغىنى ياشنىتىپ، سىزگە زېرىكىشلىك ھېس قىلغىنىڭىزدا شادلىق كۈيى تەقدىم قىلغۇچى خۇشناۋا بۇلبۇل؛ سىز بېلىق بولسىڭىز، ھەقىقىي دوستلۇق سىز ئۈچۈن سۈزۈك سۇ؛ سىز يەلكەنلىك كېمە بولسىڭىز، ھەقىقىي دوستلۇق شۇ كېمىنى ئالغا ئىتتىرگۈچى شامالدۇر.

ھەقىقىي دوستسىز ئۆتكەن ئۆمۈر — خۇددى كېپەنلەنگەن مۇردىغا ئوخشايدۇ، شۇڭا كىشىلەر ئۆز ئارا دوست بولۇشنى، بۇ دوستلۇقنىڭ سەمىمىي ۋە ھەقىقىي بولۇشنى، ئۆز تۇرمۇشنى دوستلۇق شەربىتى بىلەن قاندۇرۇپ، دوستلۇق مېغىزى بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇشنى ئەڭ ئەۋزەل بىلىدۇ.

بىراق، كىشىلىك تۇرمۇشتا دوستلۇق ۋە دوستلارمۇ ھەر خىل بولىدۇ. ھايات قامۇسىنى ۋاراقلايدىغان بولساق، بەزىلەر باركى، ئۇلار دوست بولۇشتا مەلۇم بىر غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى، مەنپەئەت ـ نەپكە ئىگە بولۇشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئەگەر غەرىزى ئىشقا ئاشسا گۇلقەھقەلىرى ئېچىلىپ، ئالەمگە پاتماي قالىدۇ، دوستنى ماختاپ كۆككە ئۇچۇرىدۇ، شۆلگەيلىرى ئاقىدۇ؛ ناۋادا غەرىزى رېئاللىققا ئايلانماي مۇددىئاسى كۆپۈككە ئايلانسا، كۆزىنى ياشلاپ ھەممىدىن، جۈملىدىن دوستلۇقتىن، دوستىدىنمۇ ۋاز كېچىدۇ.

مەنسەپدارلاردىن دوست ئىزدەيدىغانلارنىڭ غەرىزى يەنە باشقىچىرەك: ئۇلارنىڭ «ئەڭ يۈكسەك غايىسى» دوستىنىڭ ئەمەل ـ ھوقۇق سايىسىدا ساپىداش. لېكىن ئۇلار دوستى مەنسەپتىن چۈشكەندە، ئەمەل قالپىقىدىن ئايرىلغاندا، ئەينى چاغدا ھوقۇقدار دوستىنىڭ مۈشۈكى ئۆلگەندە ھەپتە ـ ھەپتىلەپ ھازىدار بولغان بولسا، ھوقۇقتىن مەھرۇم قالغاندا ئۆلۈمىگىمۇ كەلمەيدۇ.

بەزىلەر خۇشال بەزمىگە، داستىخىنىڭدىكى مەمۇرچىلىققا دوست بولىدۇ. لېكىن بەزمەڭ تۈگەپ، داستىخىنىڭ يىغىلغاندا، سېنى تونۇماس بولۇۋالىدۇ. يەنە تۈگمە بېرىپ تۆگە ئېلىش كويىدا دوست بولىدىغانلارمۇ بار. تۈگمە تۆگىگە ئايلانغاندا سېنى ئۇنتۇيدۇ، كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋېلىپلا كۆۋرۈكنى چۇۋۇشنى باشلايدۇ. بەزىسى ھەتتا ئاستىرتتىن ئورا كولاپ، شەكلەن دوستلۇقنى ئەمەلىي دۈشمەنلىككە ئايلاندۇرىدۇ، تىلىدا خوشامەت قىلغىنى بىلەن دىلىدا خەنجەر ساقلايدۇ، ئالدىڭدا مىڭ قېتىم تازىم قىلغان بولۇپ، ئارقاڭدا مىڭ بىر پىتنە ـ پاسات، تۆھمەت توقۇيدۇ. بۇنداق ئادەملەرنى دوست دېگىلى بولامدۇ؟ ئەلۋەتتە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلار دوستلۇق نىقابىنى تارتىۋالغان ھەقىقىي دۈشمەندۇر. دوست بىلەن دۈشمەننى ئايرىماق ئۇرۇش ـ فرونتتا ئايان بولغىنى بىلەن تۇرمۇش فرونتىدا ئۇنچە ئاسان ئەمەس. «پادا باققاندا دوست بولۇپ، ياغاچ چاققاندا ئايرىلىش» ـــ ساختا دوستلۇقنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى. شۇڭلاشقا نامەردلەر دوستلۇققا يارىمايدۇ.

ئورتاق غايە، ئورتاق ئىرادە، ۋىجدان، مىجەز ـ خاراكتېر ئاساسىدا، ئۇزاق مۇددەتلىك سىناق ئۆتكۈلىدىن ئۆتكەن ھەقىقىي دوستلارنىڭ تىلى بىلەن دىلى بىردەك بولىدۇ. ئالتۇننىڭ ساپ ياكى ساپ ئەمەسلىكىنى ئوت يالقۇنىدا بىلگىنىمدەك، ھەقىقىي دوستلار پەقەت بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە، مەرتىۋەڭدىن ئايرىلغىنىڭدا، يوقسۇز ـــ پەقىر بولۇپ قالغىنىڭدا ئاندىن ئايرىلىدۇ.

ھەقىقىي دوست ئەڭ يامان ئەھۋالدىمۇ سېنى تاشلىمايدۇ، نازۇك دوستلۇق رىشتىسىنى قوپاللىق بىلەن ئۈزۈپ قويمايدۇ، گۆش كۆرسىتىپ ئۆپكە ساتمايدۇ. ئۆزىنىڭ بىر پۇڭلۇق مەنپەئىتى ئۈچۈن سېنىڭ بىر تىللارىڭنى قۇربان قىلمايدۇ، سېنىڭ نام ـ شەرىپىڭنى ساتمايدۇ، شەنىڭنى بۇلغىمايدۇ. ھەقىقىي دوست سەندىن سىر يوشۇرمايدۇ، كۆز قارىشى ئېنىق، مەيدانى مۇستەھكەم بولۇپ، شامالغا قاراپ يۆنىلىش ئۆزگەرتمەيدۇ.

ھەقىقىي دوست ـــ سېنىڭ ئۆرلىشىڭگە پەللەمپەي بولىدۇ، سەن غەلبە مۇنبىرىگە چىققاندا سەممىي ئالقىش ياڭرىتىدۇ؛ خېيىم ـ خەتەر ۋە دوقاللاردا سېنى ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرىدۇ. «لىق»، «لىك» نىڭ قارا بايرىقىنى لەپىلدەتمەي، «دۇنيانىڭ ئۇچ چېتىدىمۇ بىزنىڭ دوستلىرىمىز بار» كۈيىنى پەلەككە ياڭرىتىدۇ. ھەقىقىي دوستلۇق ـــ جۇدۇن ـ چاپقۇنلۇق كۈرەش ئۆتكەللىرىدە ئارامبەخش گۈلخان، پەرۋازىڭدا قانات، ھارغىنىڭدا ماغدۇر، تالغىنىڭدا كۈچ ـ قۇۋۋەت. ئۇ ساڭا دوستلۇقنى ۋە ئۆزىنى نامايىش قىلىپ تۇرمىسىمۇ ھامان ئۇنىڭ دوستلۇقى قەلبىڭدە، ئۆزىنى بولسا يېنىڭدا ھېس قىلىسەن.

ئەخمەت تۇردى

«تاختا كۆۋرۈك» بويىدا تۇغۇلغان ئويلار

— تۇرسۇنجان سادىقنىڭ «تاختا كۆۋرۈك» ناملىق ھېكايىسىنى ئوقۇغاندىن كېيىن

«يازغۇچى ئۆزى تەسۋىرلىگەن ھەممە نەرسىنى، يەنى مەنزىرە، ئوبراز، تەقى-تۇرۇق ۋە چىراي، خاراكتېر قاتارلىقلارنى كىتابخانلارنىڭ كۆز ئالدىدا ئېنىق گەۋدىلەندۈرۈپ، كىتابخانلارنىڭ ئۇلارنى ھەر خىل - ھەر ياڭزا ‹ تەسەۋۋۇر › قىلىشى، شۇنداقلا كىتابخانلارنىڭ ئۆز تەجرىبىسى، تەسىراتى ھەمدە بىلىم جۇغلانمىسى ئارقىلىق ئۇلارنى تولۇقلىشى ۋە بېيىتىشىغا ئىمكان بېرەلىگەن چاغدىلا، يازغۇچىنىڭ ئەسىرى كىتابخانلارنىڭ قەلبىنى خېلى كۈچلۈك تەسىرلەندۈرەلەيدۇ. يازغۇچىنىڭ تەجرىبىسى بىلەن كىتابخانلارنىڭ تەجرىبىسىنىڭ بىرلىشىشى ۋە بىردەك بولۇشىدىن بەدىئىي ھەقىقەت، يەنى سۆز سەنئىتىنىڭ پەۋقۇلئاددە قايىل قىلىش كۈچى بارلىققا كېلىدۇ. ئەدەبىياتنىڭ ئادەملەرگە تەسىر قىلىش كۈچىمۇ ئەنە شۇنىڭدا.»

بۇ، گوركىينىڭ سۆزى. ئۇلۇغ يازغۇچى ماكسىم گوركىي بۇ بىر ئابزاس سۆزىدە، يازغۇچى قانداق قىلغاندا ئۆز كىتابخانلىرىنى زوقلاندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قەلبىدە كۈچلۈك تەسىر پەيدا قىلالايدۇ، دېگەن مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ بەرگەن. دېمىسىمۇ، ئەدەبىيات - سەنئەت پەقەت زوقلىنىش ئارقىلىقلا مۇئەييەن ئىجتىمائىي تەسىر پەيدا قىلالايدۇ. زوقلىنىش بولمىغاندا، ھەر قانداق ياخشى ئەسەرلەرمۇ ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي رولىنى جارى قىلدۇرالمايدۇ.

مەن 1990- يىلى 3- ئاينىڭ 18- كۈنى ئەتىگەندە، تاسادىپىي ھالدا ئەنە شۇنداق زوقلىنىش ئىلكىدە ھاياجانغا چۆمدۈم. بۇ ھاياجان شۇ كۈنى ئەتىگەن سائەت توققۇز ئەتراپىدا، شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئاڭلاتقان «تاختا كۆۋرۈك» ناملىق ھېكايىنى ئاڭلاش بىلەن باشلاندى. ھېكايە باشلىنىش بىلەنلا مېنى ئۆزىگە تارتتى، ئاخىرىغىچە زېھىن قويۇپ ئاڭلىدىم. ئاڭلاپ بولۇپ، بىر نەچچە مىنۇتقىچە چوڭقۇر تەسىرات ئىچىدە خىيالغا پاتتىم…

شۇ چاغدا مەن ئۆزۈمنى قانداقتۇر بىر سېھىر كۈچ بىلەن «تاختا كۆۋرۈك» مەھەللىسىدە كېزىپ يۈرگەندەك، ھېلىقى ۋەيران بولغان كۆۋرۈك بېشىدا مۆكۈنۈپ ئولتۇرغان ئىسلام ئاخۇن ئاكا بىلەن سىردىشىپ، دەردلىشىپ تۇرغاندەك، ئابلا لەگچۈك بىلەن ئالىلىنىپمەلەر

Altunoq

تۇغرىسىدا مۇنازىرىلىشىۋاتقانىدەك، كۆۋرۈك بويىدىكى ئۈجمە، ياڭاقلارنى ئارىلاپ سەيلە قىلىۋاتقانىدەك ھېس قىلدىم.

قىسقىسى، ماڭا «تاختا كۆۋرۈك» ھېكايىسىدا يارىتىلغان ئوبرازلار بىلەن ئالغا سۈرۈلگەن ئىدىيە خېلى جانلىق ۋە يېڭى تۇيۇلدى، شۇنداقلا، ھېكايە ئاپتورى «تۇرسۇنجان سادىق» دېگەن ئىسىممۇ يېڭى بىلىندى.

تارىخ ئالغا باسماقتا، دەۋر ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلماقتا. ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئەنە شۇ ئۈزلۈكسىز تەرەققىياتى ئەدەبىيات ئىجادىيىتىنى يېڭى تېما، يېڭى ئوبيېكىت ۋە يېڭى تۇرمۇش مەزمۇنى بىلەن تەمىن ئېتىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ مەزمۇنىنى كۈندىن-كۈنگە بېيىتىۋاتىدۇ. «تاختا كۆۋرۈك» ھېكايىسىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى دەل ئەنە شۇ يېڭى تېما ۋە يېڭى تۇرمۇش رېئاللىقىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ، تۇرمۇشنىڭ ماھىيىتىنى بىر قەدەر توغرا ئېچىپ بەرگەنلىكىدە!

ھەممىگە مەلۇمكى، ئون يىللىق ئىسلاھات ئارقىلىق، جۇڭگو گۈللىنىش يولىغا قاراپ ماڭدى، ئون يىللىق ئىسلاھات ئارقىلىق، ۋەتىنىمىزنىڭ قىياپىتى نۇرغۇن جەھەتلەردە ئۆتكەنكى 30 يىلدىكىدىن ئېشىپ كەتتى، ئىسلاھات جۇڭگونىڭ ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان قەدەم ئارقىلىق گۈللىنىش، ئاۋاتلىنىش، مەدەنىيلىشىش، باي، قۇدرەتلىك بولۇش يولىغا مېڭىشىنى ئىلگىرى سۈردى. قىسقىسى، ئىسلاھات جۇڭگو تارىخىنىڭ يېڭى سەھىپىسىنى يازدى. بىراق، ئىسلاھات جەريانىدا يوللارنىڭ ھەممىسى تۈپتۈز، ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئوڭۇشلۇق بولۇۋەرمەيدۇ. كونا زىددىيەتلەر ھەل قىلىنسا، يېڭى زىددىيەتلەر يەنە ئۈزلۈكسىز چىقىپ تۇرىدۇ. ماددىي جەھەتتىكى بېيىش بىلەن مەنىۋى جەھەتتىكى گادايلىق، كوللېكتىۋىزملىق روھ بىلەن شەخسىيەتچىلىك، مەردلىك بىلەن بېخىللىق، ئىنسانىي خىسلەت بىلەن ھايۋانىي نەپسانىيەتچىلىك قاتارلىقلار ھازىر ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزدا مەۋجۇت بولغان خېلى ئۆتكۈر زىددىيەتلەردۇر.

«تاختا كۆۋرۈك» ھېكايىسى تۇرمۇشىمىزدىكى ماناشۇ رېئال زىددىيەتلەرنى بىر كۆۋرۈك ئۈستىگە مەركەزلەشتۈرۈپ، كۆۋرۈكنىڭ ياسىلىشى ھەم ۋەيران بولۇش جەريانى ئارقىلىق، «تاختا كۆۋرۈك» مەھەللىسىدىكى كىشىلەرنىڭ بىر پۈتۈن تۇرمۇش كارتىنىسىنى كۆرسىتىپ بەرگەن. ئادەملەر دائىم بەلگىلىك ئىجتىمائىي ۋە تەبىئىي شارائىت ئىچىدە ھايات كەچۈرىدۇ. شۇڭا، ئەدەبىياتتا ئۇلارنىڭ ھايات كەچۈرۈۋاتقان شارائىتلىرى، ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلىرى، ئۆزلىرىگە خاس قىياپەت ـ چىرايلىرى، تىلى، پىكىر قىلىشى، ئىدىيىسى، مەسىلىلەرگە تۇتقان مەيدانى، ئىچكى ھېسسىياتى، ئارزۇ ئۈمىدلىرى، كەسپىي ۋە قىزىقىشى قاتارلىقلار سۈرەتلىنىش ئارقىلىق گۈزەل ۋە جانلىق بەدىئىي ئوبراز بارلىققا كېلىدۇ. ئەنە شۇ بەدىئىي ئوبرازنىڭ يادروسى بولغان ئادەم ۋە ئادەملەرنىڭ پائالىيەتلىرى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ماھىيىتىنى، جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئىنسانلارنىڭ ئوبيېكتىپ دۇنيانى تونۇشى ھەم ئۇنى ئۆزگەرتىشى ئۈچۈن ياردەم بېرىدۇ.

مېنىڭچە، «تاختا كۆۋرۈك» ھېكايىسى مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، مۇشۇ مەقسەتكە خىزمەت قىلىشقا يېقىنلاشقان. ئاپتور ھېكايىسىنىڭ بېشىدىلا كىتابخانلارنى بۇنىڭدىن 30 يىل بۇرۇن ياسالغان ئاددىي بىر تاختا كۆۋرۈكنىڭ ئۆتمۈشى ۋە ھازىرى ھەم ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر بىلەن تونۇشتۇرىدۇ. بىز بۇ ئاددىي كۆۋرۈك توغرىسىدىكى تەسۋىرلەردىن ئۇنى نەچچە ئائىلىلىك بىر مەھەللىنىڭ كۆۋرۈك بىلەن بولغان چەمبەرچەس مۇناسىۋىتىنى — ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى - قايغۇسى، پايدا - زىيىنى، ھۇنەر - ئوقىتى، خەۋەر - ئۇچۇرى... مۇشۇ كۆۋرۈك ئارقىلىق بولىدىغانلىقىنى، لېكىن شۇنداق تۇرۇقلۇق، ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمايدىغانلىقىنى، پەقەت كىشىلەر تەرىپىدىن «ئىسلام ساراڭ» دەپ ئاتىلىدىغان يەتمىش ياشلىق بىر بوۋايىنىڭ كېچە - كۈندۈز مۇشۇ كۆۋرۈكنىڭ غېمىدە ياشايدىغانلىقىنى بىلىمىز. ھېكايىدە مانا مۇشۇ تۈپ ئىدىيە ۋە مەزمۇننى يىپ ئۇچى قىلىپ، بارا - بارا كېڭەيتىدۇ ۋە چوڭقۇرلاشتۇرىدۇ. ئەمدى كىتابخاننىڭ كۆز ئالدىدا «ياپما قاپاقلىق، كۆزلىرى نۇرسىز، كۆكۈش لەۋلىرى تىلىم - تىلىم يېرىلغان، قوللىرى دىر - دىر تىترەۋاتقان» كۆرۈمسىز «ئىسلام ساراڭ» نىڭ گۈزەل ئىچكى دۇنياسى بىلەن ئالىيجاناب روھىي پەزىلىتى نامايەن بولۇشقا باشلايدۇ. ئۇ كۆۋرۈك بېشىدا غەمگە پېتىپ، مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ، يولدىن ئۆتۈۋاتقان ئادەملەرنى چاقىرىپ:

— «ھوي قاراخۇن، بۇ ياققا كېلىڭا، ھە، مانا بۇ يەرگە قاراڭ، بۇ يەردىكى كۆۋرۈك قانداق بەلەن ئىدى - ھە؟ بۇندىن 30 يىل بۇرۇن ياسالغان. بىلەمسىز، ئۇ دېگەن قانداق چاغ ئىدى؟... ‹پولات - تۆمۈر› ۋاقتى، يەي دېسەڭ يوق، كىيەي دېسەڭ يوق، تاغاردىن تامبال كەيگىنىڭىز ئېسىڭىزدىمۇ؟ ئەنە شۇنداق ئېغىر، قاتتىق كۈنلەردە ياسالغان، ياغاچچىلىقنى مانا مەن قىلغان، ئەمدىچۇ؟ خەجلەي دېسەڭ پۇلۇڭ، كىيەي دېسەڭ كىيىمىڭ بار، ھېچنېمىدىن قىسىنچىلىق، غېمىڭ يوق، ئەمما لېكىن... ھەي كىشىلەر! ئىنسابىسىز، قىزىلكۆز نامەردلەر!...» دەپ قايىنىغاندا، كىتابخانلارنىڭمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ خۇرسىنغۇسى، ئاھ چەككىسى كېلىدۇ ھەم «تاختا كۆۋرۈك» مەھەللىسىدىكى كىشىلەرنىڭ بۇرۇن تۇرمۇشتا گادايۋاقتىدا مەنىۋى جەھەتتە باي، ئالىيجاناب ئىكەنلىكىنى؛ بۈگۈنكى كۈندە تۇرمۇشتا باي بولۇپ، مەنىۋى جەھەتتە گادايلىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئىسلام بوۋاي بىلەن بىللە ئېچىنغۇسى، ئەپسۇسلانغۇسى كېلىدۇ...

ھازىر يېزىلاردىمۇ، شەھەرلەردىمۇ ئابلا لەگىپۇگىغا ئوخشاش پۇل تېپىپ كۆزى قىزارغان، رەڭمۇ رەڭ ماددىي ۋە مەدەنىيەت بازىرى ئالدىدا ئەسلى زاتىنى ئۇنتۇپ، ۋىجدان، غۇرۇرنى ساتقان، شەخسىيەتچىلىك، ئاچكۆزلۈك، بېخىللىق پاتقىقىغا پېتىپ، باشقىلارنىڭ ۋە ئومۇمنىڭ مەنپەئەتى بىلەن قىلچە كارى بولمايدىغان بىر قىسىم نەپسانىيەتچى ئادەملەر بار. شۇنداقلا، ئىسلام بوۋايغا ئوخشاش ئەل غېمىنى ئۆز ئىنىڭ خۇشاللىقى دەپ بىلىدىغان، يېنىدا بىر پۇڭ پۇلى بولمىسىمۇ، ھاياتتىن قاقشىماي، ھەمىشە مەنىۋى بايلىق بىلەن مەردانە ئۆتىدىغان، گۈزەلگە يىلىك، ئالىيجاناب ئادەملەرمۇ ئاز ئەمەس. يازغۇچى ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزدىكى مانا مۇشۇ رېئاللىقنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلەرنى، ئادەملەرنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى ۋە ئەخلاقىي قىياپىتىنى توغرا ئىپا-

دىلەپ بېرىشى كېرەك. بىر پارچە ياخشى ئەسەردىكى كونكرېت ئوبرازلار كىشىلەرنىڭ مۇھەببەت - نەپرىتىگە تەسىر كۆرسىتىپ، گۈزەل، ئالىيجاناب نەرسىلەرگە ھېسسىداشلىق ئويغاتسا، خۇنۇك - رەزىل نەرسىلەردىن يىرگەندۈرىدۇ. مانا بۇ بەدىئىي ئوبرازنىڭ ئىستېتىك ئەھمىيىتى.

« تاختا كۆۋرۈك » ھېكايىسىدىكى بىر-بىرىگە قارىمۇ قارشى بولغان ئىسلام ئاخۇن بىلەن ئابلا لەڭپۇڭ ئوبرازى خېلى مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىلغان بولۇپ، ئىسلام ئاخۇننىڭ ۋۇجۇدىغا سىڭدۈرۈلگەن يۈكسەك غايە، گۈزەل ئەخلاق ۋە ئېسىل خىسلەتلەر كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرىدۇ، ئۇلارغا ئىستېتىك ھوزۇر بېغىشلايدۇ، ئەمدى ئابلا لەڭپۇڭنىڭ خاراكتېرىدىكى شەخسىيەتچىلىك، ئاچكۆزلۈك، رەزىللىكلەر بولسا، كىشىلەرنى يىرگەندۈرۈپ، ئۇنىڭغا نەپرەت يېپىشىياغدۇرىدۇ. پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە تەرەققىيات مەنتىقىسى — ۋەقەلىكنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە مۇقەررەر ئاقىۋىتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ ۋە بەلگىلەيدۇ. ھېكايىدىكى بىر-بىرىگە قارىمۇ قارشى بولغان ئىككى ئوبرازنىڭ ئاخىرقى تەقدىرى دەل ئەنە شۇ مۇقەررەرلىك بويىچە بولىدۇ. يەنى، «ئىسلام ساراڭ» ئاخىر ئۆز غايىسى، خاھىشى، ۋىجدانى ۋە ئەقىدىسى بويىچە، بۇرۇنقى تاختا كۆۋرۈكنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن، ئۆزىگە تەئەللۇق ئاخىرقى بىر ئېغىز ئۆيىنى چۇۋۇپ، ئۇنىڭ ياغاچلىرىنى توشۇۋاتقان ۋاقىتتا قازا قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن كىتابخانلارنىڭ كۆز ئالدىدا تولىمۇ سۆيۈملۈك، لېكىن بىچارە ئادەم سۈپىتىدە قەد كۆتۈرىدۇ. ئابلا لەڭپۇڭ بولسا، ئاچكۆزلىكى، شەخسىيەتچىلىكى ۋە ھارام نىيەتلىكى بويىچە، ئىككى تال ياغاچ بىلەن ئۆيىنىڭ ئۇدۇلىغا ئۆزىگە خاس كۆۋرۈك ياساپ، ئاخىرىدا، ئىسلام بوۋاي قازا قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ كۆۋرۈك سېلىشى ئۈچۈن تەييارلىغان ياغاچلىرىنى ئوغۇرلايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ كىتابخانلارنىڭ نەزەرىدە، رەزىل ۋە نەپرەتلىك بىر مەخلۇق بولۇپ قالىدۇ.

ھەقىقىي بىر ئەدەبىي ئەسەر — چىنلىق، ياخشىلىق ۋە گۈزەللىكتىن ئىبارەت ئۈچ جەھەتنىڭ بىرپۈتۈن گەۋدىسى بولۇشى كېرەك. چىنلىق — تۈپ ئاساس. پەقەت «چىن» نەرسىلا «ياخشى» نەرسە بولىدۇ. پەقەت «چىن» ۋە «ياخشى» نەرسىلا «گۈزەل» نەرسە بولىدۇ. فرانسىيىنىڭ مەشھۇر دراماتورگى دېنى دىدرونىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا: « چىنلىق، ياخشىلىق ۋە گۈزەللىك ئۆز ئارا چىڭ بىرلەشكەندۇر. چىنلىق بىلەن ياخشىلىققا يەنە بىر خىل كەمدىن-كەم ئۇچرايدىغان پارلاق - نۇرلۇق كۆرۈنۈش قوشۇلسا، چىنلىق بىلەن ياخشىلىق گۈزەللىككە ئايلىنىدۇ.» بۇ يەردە ئېيتىلغان« كەمدىن-كەم ئۇچرايدىغان پارلاق- نۇرلۇق كۆرۈنۈش» چىنلىق بىلەن ياخشىلىقنىڭ ھېسسىي گەۋدىلىنىشى بولۇپ، ئۇ بەدىئىي ئوبرازدۇر.

بىز ھېكايىدىكى ئىسلام بوۋاي ئوبرازىدىن ئەنە شۇنداق«كەمدىن-كەم ئۇچرايدىغان پارلاق- نۇرلۇق كۆرۈنۈش» نىڭ ئايرىم ئىپادىلىرىنى كۆرەلەيمىز. ئۇ چىنلىق، ياخشىلىق ۋە گۈزەللىكنىڭ سىماسى سۈپىتىدە بىزنى ھاياجانلاندۇرىدۇ، ھۆرمىتىمىزنى ئاشۇرىدۇ. گەرچە ئون نەچچە ئائىلىلىك تاختا كۆۋرۈك مەھەللىسىدە ئىسلام بوۋايدىن باشقا كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئوخشىمىغان دەرىجىدە پۇل تېپىش، ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىش، ئومۇمنى

ئۇنتۇپ، شەخسىيەتچىلىك پاتقىقىغا پېتىپ قېلىش قاتارلىق ئىللەتلەردىن خالىي بولماي، پەقەت ئىسلام بوۋاي دىيانەت يولىدا يەككە ـ يېگانە قالغانىدەك كۆرۈنىدۇ، لېكىن بىر چىمدىم تۇز بىر قاچا سۇغا تەسىر قىلغانىدەك، ئۇنىڭ ئالىيجاناب پەزىلىتى، گۈزەل روھىي دۇنياسى ئابلا لەگۈپۈك، قېمىزخان سەيچى، سۇلايمان باققال، غوجاخۇن مەزىنگە ئوخشاش روھى زەئىپ، ئىرادىسى بوش، نىيىتى ئالا ئادەملەرنىڭ ھەيۋىسىنى بېسىپ چۈشىدۇ، خۇددى بىر تال قىزىل ياقۇتتەك، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يالتىراپ، نۇر چېچىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئابلاخان بىلەن بولغان مۇنۇ سۆھبىتى بىزنىڭ بۇ پىكرىمىزنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ:

— «قايغۇرغىدەك ئىش يوق، ئىسلامكا. بۇ چوڭ كۆۋرۈكقۇ نابۇت بولدى، ئەمما قارىماقسىز، ھەر بىر دەرۋازىنىڭ ئۇدۇلىدا بىردىن «كۆۋرۈك» تۇرمامدۇ؟

— ياق ئۇكام، بۇ دېگەن چېچىلاڭغۇلۇق، قىزىلكۆزلۈك!

— قېرىغىنىدا يەنە ئاچىدىڭىزمۇ نېمە، ئىسلامكا؟

— ياق، مەن ئاچچىقلىمىدىم ئۇكام. بىز ئەسلىدە ئادەم ئاتىنىڭ بالىلىرى ئىدۇق، ئەكتىمىز قېرىنداش، قان پۈشتىمىز بىر، ھەممىمىز پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممەتلىرى تۇرۇغلۇق، ھالا بۈگۈنكى كۈندە خۇددى تېرىقتەك چېچىلىپ، يالماۋۇزدەك بولۇپ كېتىۋاتىمىز، باشقىلارنىمۇ، ئۆزىمىزنىمۇ ئالداۋاتىمىز. بۇنى خۇدامۇ راۋا كۆرمەيدۇ، «ئىناق ئەلدە بالا يوق» دەپتىكەن كونىلار. ئۇكام، ئارىمىزدىن ئىناقلىق، ئىنساپ، مېھرى ـ شەپقەت كۆتۈرۈلۈپ كەتسە، ھامىنى بىر كۈنى ئۆزىمىزنىمۇ، يۇرتىمىزنىمۇ ۋەيران قىلىمىز. قېنى ئېيتىڭا ئۇكام، مۇشۇنداق كېتىۋەرسەك، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزغا، قەۋم ـ قېرىنداشلىرىمىزغا قانداق يۈز كېلىمىز؟ ئاندىن... يەنە كېيىنكىلەرگىچۇ؟!... »

ھېكايىنىڭ يەنە بىر ئۇتۇقلۇق چىققان يېرى، سىمۋوللىستىك ۋاستىدىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىپ، ئالغا سۈرمەكچى بولغان ئىدىيىنى تېخىمۇ كونكرېت ۋە جانلىق ئىپادىلەپ بەرگەن. تۆۋەندىكى تەسۋىرگە قاراڭ:

«قېمىزخان سەيچى نېمىنى ئويلىدى، ئەيتاۋۇر ئەتىسىلا دەرۋازىسىنىڭ ئۇدۇلىغا ئىككى تال ياغاچ قويۇپ، ئەپچىلگىنە بىر «كۆۋرۈك» ياسىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن مەھەللىدە يېڭى «كەشپىيات» بارلىققا كەلدى! ئۆستەڭ بويلاپ قاتىرىسىغا ياسالغان ئون نەچچە دەرۋازىنىڭ ئۇدۇلىدا بىردىن «كۆۋرۈك» پەيدا بولدى... »

بۇ قۇرلارنى ئوقۇغان كىتابخاننىڭ كۆز ئالدىغا خۇددى ئۆستەڭنىڭ يۈزىگە ياماق سالغانىدەك قاتار سوزۇلۇپ ياتقان «شەخسىي كۆۋرۈك» لارنىڭ كۈلكىلىك كۆرۈنۈشى كېلىدۇ ۋە بۇ قۇرلارنى ئوقۇغان ئادەم كىچىككىنە بىر مەھەللىدە، كۆپچىلىك ئۈچۈن 30 يىل خىزمەت قىلغان چوڭ كۆۋرۈكنى ۋەيران قىلىپ، ئۇنىڭ ھېسابىغا ئون نەچچە يەردە پەيدا بولغان كىچىك «كۆۋرۈك» لارنىڭ غەلىتە ھالىتىدىن غەزەپلەنمەي، نەپرەتلەنمەي تۇرالمايدۇ. ئاپتور بۇ يەردە، ئابلا لەگۈپۈك، قېمىزخان سەيچى قاتارلىق كىشىلەردىكى شەخسىيەتچىلىكنىڭ، بەد نىيەتلىكىنىڭ قايسى دەرىجىگە بېرىپ يەتكەنلىكىنى ئەنە شۇ ئون نەچچە

كىچىك «كۆۋرۈك» ئارقىلىق جانلىق، كونكرېت ئىپادىلەپ بەرگەن. بۇ نەرسە ئۆز نۆۋىتىدە، ئىسلام بوۋاينىڭ «ئىناق ئەلدە بالا يوق» دەپ قارايدىغان پاك روھىي دۇنياسىغا تەسىر قىلىپ، ئۇنىڭ ئەسلىدىكى تاختا كۆۋرۈكنى قايتا ياساش ئىرادىسىغا تۈرتكە بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئىسلام بوۋاينىڭ خاراكتېرى تېخىمۇ روشەنلىشىدۇ!

نۆۋىتى كەلگەندە، ھېكايىنىڭ تىلى ھەققىدىمۇ بىر نەچچە ئېغىز سۆزلىگىم كېلىۋاتىدۇ. ھەممىمىزگە مەلۇمكى، ئەدەبىيات — تىل سەنئىتى. ئۇ ئەكس ئەتتۈرىدىغان تۇرمۇش باي، خىلمۇخىل ۋە رەڭگارەڭ، شۇنداقلا، ئۆزگىرىشچان بولىدۇ. شۇڭا، كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشنى بىلىش، ئەكس ئەتتۈرۈش، ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنى ئىپادىلەش ۋاسىتىسى بولغان تىلمۇ بېپايان دېڭىزغا ئوخشاش مول ۋە ئۆزگىرىشچان بولۇپ، سانسىزلىغان ۋەقەلەر ۋە شەيئىلەرنى ئىپادىلىيەلەيدىغان چەكسىز يوشۇرۇن كۈچكە ئىگە. ئۇمۇ خۇددى تۇرمۇشقا ئوخشاش باي ۋە رەڭگارەڭ بولىدۇ. تىل سەنئەتكارى بولغان يازغۇچى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خىلمۇخىل تىل بايلىقىدىن، بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ مىللىي تىل بايلىقىدىن ياخشى ئوزۇقلىنىشى لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن خۇددى «خەيمىيەن سۇنى سۈمۈرۈۋالغاندەك زور تىرىكچىلىكتىكى ھاياتىي كۈچكە ئىگە سۆزلۈكلەرنى قوبۇل قىلىش؛ فونتاندىن ئېتىلىپ چىققان سۇ تۈۋرۈكىدەك كۆركەم ۋە يېقىملىق تىل بىلەن سۆزلەشكە ماھىر بولۇشى؛ خۇددى ئۇستا مەرگەندەك ئۆزىنىڭ تىل ئوقىنى ‹مەنا نىشانى›غا دەل تەگكۈزۈشى؛ نازۇك تارازىدەك مەنىسى ئوخشاش تۇيۇلىدىغان ھەر بىر سۆزنىڭ ئىنچىكە پەرقىنى ئۆلچىيەلىشى...» كېرەك. دېمەك: تىل — ئاپتور بەدىئىي پىكىر يۈرگۈزۈش، ئوبراز يارىتىش ۋە ھېس-تۇيغۇنى ئىپادىلەشتە كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم ۋاسىتە. بۈيۈك مۇتەپەككۇر شائىر يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۆزىنىڭ «قۇتادغۇبىلىك» ئەسىرىدە:

«ئوقۇش كۆركى تىل ئول، بۇ تىل كۆركى سۆز،
كىشى كۆركى يۈز ئول، بۇ يۈز كۆركى كۆز.»

دېگەن مىسرالار ئارقىلىق، تىلنىڭ رولى ۋە ئەھمىيىتىنى تولىمۇ ئىخچام ۋە چوڭقۇر بايان قىلىپ بەرگەن.

«تاختا كۆۋرۈك» ھېكايىسىدا، ئاپتور تىل ئىشلىتىشتە خېلى ئەجىر قىلغان. ھېكايىنىڭ تىلى راۋان، ئوبرازلىق ھەم ئىخچام دېيىشكە بولىدۇ. بولۇپمۇ، ئاپتور تىلى بىلەن پېرسوناژ تىلى خېلى پەرقلىق ھالدا ئۆزگىچە خاسلىققا ئىگە. ئاپتور تىلىدا سۈرەتلىمىلىك، ئېنىقسىزلىق ھەم قاتمۇقات ئىزاھلىق جۈملىلەر يوق دېيەرلىك. ئاپتور پېرسوناژلار ئوبرازىنى سۈرەتلەش، مەنزىرىلەرنى تەسۋىرلەش ۋە ئىچكى ھېسسىياتىنى ئىپادىلەشتە، ئۆزىنىڭ ھېس-تۇيغۇسىنى، مۇھاكىمىسىنى ھەم ئىدىيىسىنى مۇمكىن قەدەر راۋان ۋە توغرا ئىپادىلەشكە تىرىشقان. پېرسوناژلار تىلىدا بولسا، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتى، سەرگۈزەشتىسى، ئۆرپ-ئادىتى ۋە ئىدىيىۋى خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن، ئۆزلىرىگە خاس تىلدا سۆزلىتىشكە ئۇرۇنۇپ، ئۇلارنىڭ ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرىنى ئېچىشقا تىرىشقان. مەسىلەن: ئىسلام بوۋاي ئۆزىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى، سەرگۈزەشتىسى، مىجەز-خۇلقى

AltunOq

بويىچە، گەپنى توپتوغرا ، كېسىپ ئېيتىمدۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرىدە مۇھەببەت بىلەن نەپرەت ئېنىق. ئابلا لەكچۈك بولسا، ئۆز مىجەز - خۇلقىغا كۆرە، كىشىلەر بىلەن ئەگىتىپ دارىتماملاپ سۆزلىشىشنى، ھېجىيىپ تۇرۇپ، زەھەردەك چېقىۋېلىشنى ۋە يالغان گەپ قىلىشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇنىڭ ئىسلام بوۋايغا قىلغان تۆۋەندىكى سۆزىدىن بىر ئاز بولسىمۇ ئۇنىڭ نەپسانىيەتچىلىك خاراكتېرىنى چۈشىنىۋېلىشقا بولىدۇ:

— «ساراڭدە ئاكا، سىز! بوپتۇ، يەڭگۈشلەپ قويۇڭ، جەننەت سىزگە يار بولسۇن، ماڭا مەيخانا ... ھاھ - ھاھ - ھاھ ... شۇنداق ئەمەسمۇ ئىسلامكا، ھە؟!»

ياخشى يېزىلغان پېرسوناژ تىلى پېرسوناژلارنىڭ خاراكتېرىنى ئېپادىلەپلا قالماي، بەلكى كىتابخانلارغا ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاتقاندەك، ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرىنى كۆرۈۋاتقاندەك، چىراي - شەكلى بىلەنمۇ تونۇشتەك ھېس قىلدۇرىدۇ. ھېكايىنىڭ ئاخىرىدىكى ئىسلام بوۋاينىڭ دەردلىك مونولوگى كىتابخانلارنىڭ قەلبىدە خېلى چوڭقۇر تەسىرات قوزغايدۇ:

«ئاھ، قۇدرەتلىك ئىگەم، سەن كىشىلەرگە ئىنساب - تەۋپىق ئاتا قىل، دىلىنى يورۇت، ئەقىل ئەمالىرىغا سەدىقە بەر، ئۇلارغا ئادەمدەك ياشاشنىڭ يوللىرىنى كۆرسەت. سەن ماڭا ماجال بەر، مەن بۇ كۆۋرۈكنى قايتىدىن ياساتىمەن، ئەمما بۇنىڭ ساۋابىغا ماڭا جەننەت بېرىمەن دېمە، كېرىكى يوق، پەقەت كىشىلەرگە ئىنساب، ئىناقلىق ھەم ئۆملۈك بەر. مېنىڭ ئاخىرقى تەلىپىمنى بىجا كەلتۈر، كىشىلەرنىڭ مال - دۇنيا ۋەسۋەسىدە داتلاشقان قەلبىگە نۇر بەر. قەلبى يورۇپ، كۆزى ئېچىلسۇن، بولمىسا، بۇ مىللەت، بۇ ئەل، بۇ يۇرتنىڭ مەۋجۇت تۇرۇشى كىشىگە گۇمانىدۇر ...»

بىز بۇ مونولوگدىن ئىسلام بوۋاينىڭ ئۆزىگە خاس خاراكتېرىنى ئەلگە، ۋەتەنگە سادىق سەمىمىي قەلبىنى، شەخسىيەتسىز پاك روھىي دۇنياسىنى، يۈكسەك ئارزۇ ئىستىكىنى يەنە بىر قېتىم روشەن كۆرۈپ ئالالايمىز ۋە بوۋاي بىلەن بىللە ئەشۇ «پايانسىز ئاسمان بوشلۇقىنى توپ - توپ قارا بۇلۇتلار قاپلىغان قاراڭغۇ كېچە» دە، «گۆرۈستانلىقتەك تىنچ ھەم سۈرلۈك ئۆستەڭ بويى» دا ئولتۇرۇپ، ئاللاغا نالە قىلغاندەك، ئابلا لەكچۈك، قېيىمزاخان سەيچىدەك كۆزى قىزىرىپ، قەلبى خىرەلىشىپ قالغان كىشىلەرگە ئىنساب - دىيانەت تىلىگەندەك ھېسسىياتتا بولىمىز!

فرانسىيىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى مۇپاسسان: «مەيلى باشقىلار دېمەكچى بولغىنى قانداق ئىش بولسۇن، ئۇنى پەقەت بىرلا سۆز بىلەن ئىپادىلەشكە بولىدۇ، بىر پېئىل ئۇنى جانلاندۇرالايدۇ، بىر سۈپەت ئۇنىڭ خاراكتېرىنى بېكىتەلەيدۇ. شۇڭا، بىز شۇ سۆز، شۇ پېئىل ۋە شۇ سۈپەتنى تاپقىچە ئىزلىنىشىمىز كېرەك، ھەرگىزمۇ ‹ئاسان بولىدۇ› بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالماسلىقىمىز كېرەك» دېگەنىدى. بۇ جەھەتتە، ئاتاقلىق سۆز سەنئەتكارلىرى بىزگە تەسىرلىك، ئۆچمەس نەمۇنىلەرنى تىكلەپ بەرگەن. تولستوي بەزى ئەسەرلىرىدە ئون بەش، ھەتتا يىگىرمە كۆپىيە قالدۇرغان، ئۇنىڭ ئەشۇ كۆپىيەلەردىن تىل ئۈستىدە قانداق قېتىرقىنىپ، جاپالىق ئىشلىگەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. تاڭ دەۋرىدە

ئۆتكەن شائىر لويەنسۇن بىر سۆزىنى ئۆز جايىغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن، بىرنەچچە تال ساقاللىنىڭ يۇلۇنۇپ كەتكەنلىكىنى سەزمىگەن.

دېمەك: ئەسەر تىلى ئۈستىدە ئەستايىدىل ئەجىر قىلىش، تىلنى قېتىقىنىپ ئۆگىنىش ۋە بېيىتىش — ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم. يېڭىدىن ئىجادىيەتكە كىرىشكەن ھەۋەسكارلار ئۈچۈن بولسا، تېخىمۇ مۇھىم ۋە زۆرۈر. مەن ياش ئاپتورلىرىمىزدىن ئەسەر يازغاندا، تىل ئۈستىدە ئوبدان باش قاتۇرۇشنى، تاللاش ۋە تاۋلاش جەھەتتە كۈچ سەرپ قىلىشنى، ھەرگىزمۇ قولىنىڭ ئۇچىدىلا ئىشلەپ، قاتمال، شىرىنسىز، سۆرەلمە تىللار بىلەن ئەسەر يازماسلىقنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمەن.

مەن ئوبزورچى ئەمەس، بىرەر كونكرېت ئەسەر ئۈستىدە يازغان ماقالەمنىڭ تۇنجىسى مۇشۇ بولۇشى مۇمكىن. باشتا ئېيتقانىدەك، قەلەمدىشىم تۇرسۇنجان سادىقنىڭ «تاختا كۆۋرۈك» ھېكايىسىنى تاسادىپىي رادىئودا ئاڭلاپ تەسىرلەندىم، كېيىن، شۇ تەسىراتىنىڭ كۈچى بىلەن «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1989 - يىللىق 6 - سانىنى تېپىپ، ھېكايىنى قايتا ئوقۇپ چىقتىم. ئاڭلاش ۋە ئوقۇش نەتىجىسىدە پەيدا بولغان تەسىرات ۋە ھاياجاندىن ئاخىر مۇشۇنداق بىر ئەرزىمەس ماقالە پۈتتى. بەلكى يازغانلىرىمنىڭ ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن يەرلىرى ياكى كەمتۈك قالغان تەرەپلىرى باردۇر. بۇ ھەرگىزمۇ ھېكايە ئۈستىدىكى باھا ۋە تەھلىلى ئوبزور ئەمەس، پەقەت ئادەتتىكى تەسىرات خالاس! شۇڭا مەن ھېكايىنىڭ ئايرىم پىشمىغان، يېتەرسىز تەرەپلىرى ئۈستىدە توختالمىدىم.

مېنىڭ كۆڭلۈمدە بىر خۇشاللىق ۋە ئىپتىخار بار. ئۇ بولسىمۇ، ئىجادىيەت قوشۇنىمىزنىڭ كۈندىن - كۈنگە زورىيىپ، جۇشقۇن، ياش كۈچلەرنىڭ ئارقا - ئارقىدىن يېتىشىپ چىقىۋاتقانلىقى، ئۇلاردا ھەقىقەتەنمۇ بىر يوشۇرۇن سېھىرىي كۈچ باردەك قىلىدۇ.

لۇشۈن ئەپەندى: «پىچاقنىڭ شولىسىدەك نۇردىن تاڭنىڭ سۈزۈلۈۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ» دېگەنىدى. مەن يېقىنقى يىللاردىن بېرى مەيدانغا كەلگەن بىر قىسىم ياش يازغۇچى، شائىرلىرىمىزنىڭ ۋۇجۇدىدىن، ئىجادىي مېۋىسىدىن ئەنە شۇ سۈزۈلۈپ كېلىۋاتقان تاڭنىڭ شولىسىنى كۆرگەندەك بولدۇم. بۇ تاڭ جەزمەن ئاتىدۇ ۋە ئۇنىڭ قۇياشلىرى كۆك قەرىدە نۇر چېچىپ، جاھاننى يورۇتۇش ۋە ئىللىتىشقا تېگىشلىك ھەسسە قوشىدۇ!

ماقالەمنىڭ ئاخىرىنى پەرىدىدىن ئەتتارنىڭ مۇنۇ سۆزى بىلەن چۈشۈرىمەن: «... ئەي ئوغۇل، ھېچ قاچان دىل ئازار بولما، دىل ئازارلىق بىر كۈنى پالاكەت كەلتۈرىدۇ. تەكەببۇر بولۇشتىن ساقلان. تەكەببۇرلۇق جاھىللارنىڭ ئادىتى، ئەقىللىق كىشىلەر تەكەببۇر بولمايدۇ!»

1990 - يىل، 29 - مارت، ئۈرۈمچى.

مۇھەممەتجان مەتىمىن

مەنىۋى دۇنيانىڭ ساداسى

شېئىر — ماددىي دۇنيانىڭ مەنىۋى دۇنيانى تەسىرلەندۈرۈشى بىلەن ھېسسىياتنىڭ قەلبكە پاتماي ئوخچۇپ چىققان ۋاقىتتىكى ساداسىدىن ئىبارەت. ھازىر ئۇيغۇر شېئىرىيىتى كۈچلۈك تەپەككۇر، قايناق ھېسسىيات، چوڭقۇر پىكىرگە ئىگە سەكرەتمە ئوبرازلارنى بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت يېڭى بىر يۈزلىنىشنى شەكىللەندۈردى. بىز بۇنىڭدىن شائىرلىرىمىزنىڭ مەنىۋىيىتىنىڭ ماددىي دۇنيانىڭ تەرەققىيات سۈرئىتىگە ماس ھالدا، سەھەردە كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياشتەك يۈكسىلىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا شائىرلارنىڭ ئېڭىدا كونا بىلەن يېڭىنىڭ ئورۇن ئالمىشىۋاتقانلىقىنى ھەم كىشىلەر ئىستىتىك تەلىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقماققا ئىزدىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىمىز.

شائىر مىرزاھېيت كېرىمىنىڭ «شاماللار، غۇرۇلداپ سوقىن توختىماي» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1989- يىل 5 - سان) شېئىرىدا يۇقىرىقى نۇقتىلار ئېنىق ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. شائىر بۇ شېئىرىدا مول شېئىرىي تەسەۋۋۇرنىڭ ياردىمىگە تايىنىپ، شېئىرىي ئوبرازغا ئۆزىنىڭ لىرىك تۇيغۇ ھېسسىياتىنى چەمبەرچەس باغلاش ئارقىلىق، كىشىلەر دېگۈدەك تەلپۈنۈۋاتقان ۋە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان بېكىنمىلىكنى، قىتماللىقنى قويۇپ، زامانىۋى سانائەت، زامانىۋى ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىشتەك بۈيۈك ئىستەكنى تەبىئىي ھالدا گەۋدىلەندۈرگەن. ھەممىمىزگە مەلۇم، ھازىر ئېلىمىزدە يۈز بېرىۋاتقان بۇ بۇرۇلۇش ۋەتىنىمىز بۈگۈنى ۋە يىراق كەلگۈسى ئىستىقبالىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ئېچىۋېتىش ۋە ئىزدىنىش يولى بولۇپ، ئۇ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇش بىلەن ئالاھىدە خاراكتېرلىنىدۇ. بۇ ئىلغار سىياسىي ئىسلاھاتنىڭ مۇھىملىقىنى چۈشەنگەن شائىر:

سەن تاڭ پەرىشتىسى تۇتقان سۈپۈرگە،
سۈپۈرگىن، قالمىسۇن دىلدا قارىلىق.
سۈپۈرگىن، كەڭ يولنى سۈپۈرگەنسىمان،
خۇشاللىق جاي ئالسۇن، تۈگەپ خاپىلىق.
سەن مەردلەر قامچىسى، چاكىلدا تىنماي،
تۇلپارلار بەس - بەستە ئۆتسۇن ئالدىغا.
سۈپۈرۈپ تاشلانسۇن مەردلەر بېشىدىن،
قاچۇرۇپ ئۆزىنى ئالغان دالدىغا.
تۈز كورنى، نامەردنى زادى ئايىما،
شاماللار، غۇرۇلداپ سوقىن، توختىما، —

دەپ يېزىش ئارقىلىق بىر مەزگىل ھەممە يەرنى قاپلاپ كەتكەن نامەردلىك، تۈزكورلۇقنىڭ سۈپۈرۈلۈپ تاشلىنىپ، مەردلەر ئۈچۈن كەڭرى سورۇن تۈزۈلۈپ، ئوخچۇپ تۇرغان تۇلپارغا ماھارەت كۆرسىتىش ئۈچۈن ھەقىقەت مەيدانى زۆرۈر بولۇۋاتقانلىقىنى تەسۋىرلەيدۇ.

شائىر ئۆز پىكرىنى بايان قىلىشتا كاسا تىلىشىپ كەتكەن ئىبارىلەر بىلەن ئەمەس، ئۆز ئىرادىسىگە ئۇيغۇن بولغان «سەن تاڭ پەرىشتىسى تۇتقان سۈپۈرگە» دېگەنگە ئوخشاش پىكىر-تۇيغۇنى كونكرېتنى ئوبرازلارغا سىڭدۈرۈپ، ئىسلاھاتنىڭ پاك پەرىشتە (پەرىشتە ھەر قاچان پاكلىقنىڭ سىمۋولى) دەك بولۇشنى، زەئىپلىك، چىرىكلىك، پەسكەشلىك ۋە قىتىماللىقنىڭ شۇ بۈيۈك شامالنىڭ كۈچى بىلەن سۈپۈرۈلۈپ كېتىشىگە بولغان ئارزۇسىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئارزۇ ئەسەرگە تېخىمۇ جان ئاتا قىلغان. دۇنيادا ھەر قانداق بىر ئادەمنىڭ مەلۇم غايە-ئارزۇسى بولىدۇ. ئەسەردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئاپتورنىڭ غايىسى تىپىكلىككە ئىگە بولۇپ، ئادەتتىكى كىشىلەرنىڭ غايىسىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. بىرەر ئارزۇ غايىنى مەقسەت قىلمىغان ئەسەرنىڭ تېخىمۇ قىممىتى بولمايدۇ. ئۇزۇن مۇددەت ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئۈ پىرماس ئۆتكۈر قەلىمى بىلەن شېئىرىيەت گۈلزارىدا ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب بىلەن ھەر خىل گۈللەرنى ئېچىلدۇرۇۋاتقان قەيسەر ئىرادىلىك شائىر مىرزاھىد كېرىمى ئۆزىنىڭ پىشقان بەدىئىي ماھارىتىنى ھەم سەزگۈرلۈكىنى بۇ يارقىن لىرىكىلىرى بىلەن يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلىدى. بىز شېئىرنىڭ ھەر بىر مىسراسىدىن كۈچلۈك ئىدىيىۋىلىكنى ھەممۇكەممەل ئوبرازچانلىقنى كۆرۈۋالالايمىز.

شائىر ئۆز دەۋرىنىڭ غەزەلخانى، كۈيچىسى بولۇپلا قالماستىن، دۆلەتنىڭ چوڭ ئىشلىرىغا، مىللەتنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان، خەلقنىڭ بەختى ئۈچۈن ئەقىل كۆرسەتكۈچى ۋە ئۇلارغا توغرا يول باشلىغۇچى سەركەردىدۇر. ھەربىي سەركەردە جەڭدە قىلىچ تۇتۇپ قوشۇنغا يول باشلىسا، شائىر قىسمەتنىڭ تۇتقۇزغان ئالماس قەلىمى ئارقىلىق كىشىلەرگە مەنىۋى جەھەتتىن يول باشلايدۇ. شائىرنىڭ ھېسسىياتى خەلقنىڭ ھېسسىياتى بىلەن بىرلەشسىلا ئۆزلىرىنىڭ رەڭدار لىرىكىلىرىغا ئوخشاش خەلقنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالالايدۇ. مىرزاھىد كېرىمى ئەنە شۇ خىسلەتلەرنى ئۆزىدە يېتىلدۈرگەن ھەم خەلققە بولغان مېھرىنى ئەمەلىيىتىدە كۆرسىتىۋاتقان شائىر. ئۇ، خەلقنىڭ بەختى ئۈچۈن پۈتلىكاشاڭ بولۇۋاتقان، يەپ ئىچىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، مۇستەقىل مەيدانى يوق كىشىلەرنى مۇنداق يازىدۇ:

بەزىلەر ئاغرىنار سەندىن ھەي ··· بىراق،
ئاغرىنى تۇتىدۇ شامالدۇرغۇچقا؟
دېرىزە - ئىشىكنى چىڭ ئېتىپ ھەر ۋاق،
تۇنجۇقۇپ ياشاشنى كۆرۈشەر ئەلا.
يازدىمۇ غەم يەپ سوغ شامال تېگىشتىن،
يەپ يېتىپ، ھېچ ئىشنى چىقارماس باشقا،

ئۇلاردا نەچچان بار، نە پىكىر - ھېسسىيات،
ئايلانغان يۈرىكى ئۈچ قىرلىق تاشقا.
ئۇلار چاڭ - توزاننىڭ قالسۇن ئاستىدا،
شاماللار، غۇرۇلداپ سوقۇڭ، توختىما!

شائىر پىكىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتا ئۆز ھېسسىياتىنى توغرىدىن - توغرا ياڭاچ ئوتتۇرىغا قويمايدۇ. چۈنكى شائىر ئۇنداق تەپەككۇرى تېيىز مىسرالار، شاكال سۆزلەردىن كىتابخانلارنىڭ ھېچقانداق ئىستېتىك زوق ئالالمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ. شۇڭا «شامالدۇرغۇچ»، «ئىشىك»، «دېرىزە» دېگەنگە ئوخشاش ئوبرازلىق ئۇقۇملار ئارقىلىق ئوتتۇرىغا قويىدۇ. بۇ يەردىكى «تاقاقلىق ئىشىك»، «دېرىزە» بىكىنمىچىلىكنىڭ ۋە قىتمالىلىقنىڭ سىمۋوللۇق ئىپادىسى بولۇپ، شائىرنىڭ سىياسىي غايىسىنى ئىپادىلەيدۇ. شائىرنىڭ سىياسىي غايىسى بولسا خەلقنى قۇرۇق شوئار - تەشۋىقات بىلەن ئالدايدىغان ئىسلاھات ئەمەس، ھەقىقىي مەنىسى بىلەن خەلققە بەخت ئېلىپ كېلىدىغان بۈيۈك ئىسلاھات بولۇشىنىڭ لازىملىقىدا ئىپادىلىنىدۇ.

بىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، بۇ يولنىڭ ياخشى - يامان بولۇشى مۇشۇ زېمىندا ياشاۋاتقان مىليونلىغان ئادەملەرنىڭ ھايات يولى ۋە ئىجتىمائىي تىنچلىقىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپلا قالماستىن، پۈتكۈل خەلقئارالىق مۇھىتقىمۇ زور تەسىر كۆرسىتىدۇ. بىزنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق تارىخىي ۋەتىنىمىزدە پۈتمەس - تۈگىمەس ئازاب - ئوقۇبەت ۋە مالىمانچىلىقنى بېشىدىن كەچۈرگەن خەلقنىڭ خاتىرجەم تۇرمۇشى، بەختلىك، باياشات ھاياتقا بولغان ئىنتىلىشىنىڭ ئەمەلگە ئېشىش - ئاشماسلىقىغا مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

بىر چاغدا ئېتىلىپ كىرگەن ئەزىمەت،
ئۇنى دەس كۆتەردى، ئىرغاتتى يىراق.
....

مانا بۇ مىسرالار شائىرنىڭ يەر يۈزىدىكى ئىپلاسلىقنىڭ «ئەزىمەت» بوران بىلەن سۈپۈرۈلۈپ تاشلىنىشى دېگەن ئارزۇسىنىڭ روشەن ئىپادىسى. شائىر بۇ يەردە ھېسسىياتىنى باتۇرلۇق ھەم قەيسەرلىكنىڭ سىمۋولى بولغان «ئەزىمەت» كە سىمۋوللاشتۇرۇپ ئىپادىلەيدۇ. دېمەك، شائىر بۇ شېئىرى بىلەن كۆز ئالدىمىزدىكى رېئاللىقنى ھەقىقىي مەنىسى بىلەن يورۇتۇپ بەرگەن.

شائىرنىڭ يۈكسەك بەدىئىي ماھارىتىنىڭ نامايەندىسى بولغان بۇ لىرىكىلار دىراماتىك قۇرۇلمىغا ئىگە بولۇپ، جەمئىي ئون يەتتە پارچىدىن تەشكىل تاپقان. گەرچە ھەر بىر پارچىدا ئۆزگىچە ئوبراز ئىپادىلەنگەن بولسىمۇ، ھېسسىيات قۇرۇلمىسى جەھەتتىن گارمونىك باغلىنىشقا ئىگە قىلىنىپ، سەكرەتمە ئوبرازلار بىلەن بىر - بىرىگە ناھايىتى يىراق بولغان تارىخ بىلەن رېئاللىقنى گىرەلەشتۈرۈپ، بىر پۈتۈن ئاجرالماس مەزمۇن بىرلىكىنى شەكىللەندۈرگەن.

ئومۇمەن، شائىر مىرزاھىد كېرىمىنىڭ «شاماللار غۇرۇلداپ سوقۇڭ، توختىما» سەرلەۋھىلىك لىرىكىلىرى ھېسسىياتىنىڭ كۈچلۈكلۈكى، پىكىرىنىڭ ئۆتكۈرلىكى، رېئاللىق قىممىتىنىڭ ئۈستۈنلۈكى بىلەن بىزگە ئىستېتىك زوق بەخش ئېتىدۇ.

تۇرسۇنئاي ھۆسەيىن

يەتتە ـ سەككىز ياش چاغلىرىمدا

(ھېكايە)

يەتتە ـ سەككىز ياش چاغلىرىمدا قىشتا
شەھەردىكى ئۆيىمىزدە تۇراتتۇق، ماڭا يازلىق
تەتىل بولغان ھامان بەشكېرەمدىكى ئۆيىمىزگە
چىقىپ كېتەتتۇق . بەشكېرەم باغلىق يېزا
بولۇپ، جېنى بار ئادەملىك كەم دېگەندە
بىرەر بېغى بولاتتى . بىزنىڭدۇ ئانچە چوڭ
بولمىسىمۇ ئوتتۇراھال بىر بېغىمىز بار ئىدى ،
باغدا ئۆرۈك ، گىلاس ، شاپتۇل ، توغاچ
قاتارلىق مېۋىلەر بار ئىدى . دادامنىڭ
تۇغقانلىرىدىن ئىمىن تاغامنىڭ قۇملۇقتىكى
توغاچلىق بېغىغا ، ھاشەم ھاممامنىڭ كۆلچەك
بېشىدىكى ئۆرۈكلۈك بېغىغا ۋە توغاچلىق
بېغىغا ، ھەجەر ھاممامنىڭ تۈگمەن بېشى-
دىكى توغاچلىق باغلىرىغا خالىغانچە خوجا-
يىنلىق قىلاتتىم . چۈنكى مەن بىر يىلدا بىر
قېتىم چىقىدىغان شەھەرلىك ئەتىۋارلىق مېھمان
ئىدىم-دە، باغ ساقلايمىز دەپ ئاداشلىرىمنى
باشلاپ كىرىپ باغنى ئەرەختەن ـ پەرەختەن
قىلاتتۇق . چوڭ داداملارنىڭ بېغى جەننەت-
تەك چىرايلىق ئىدى، بۇ ياقتا ئۈزۈم بارىڭى،
باراڭنىڭ ئارقىسى تىللاگۈل ، مىيىزگۈل ،
ئالمۇتاگۈل ، رەيھانگۈل قاتارلىق گۈللەر
بىلەن ئورالغان گۈلزارلىق ئىدى. خەلچىخان
چوڭ ئانام گۈلخۇمار بولسا كېرەك ، بېغىغا
ھەر يىلى گۈل تېرىيتتى ، ھەر يىلى پەقەت
ئەشۇ بىر نەچچە خىل گۈللەرنىلا تېرىيتتى .
ئۇنىڭدىن باشقا تۇغقانلىرىمىزنىڭ ھەممىسىنىڭ
بىردىن ـ ئىككىدىن بېغى بولۇپ، مېۋە ـ چېۋىلەر
ناھايىتى ئىسراپ ئىدى .

ئۇ چاغلاردا مەن شوخ قىز بولسام كېرەك،
دۆڭدىكى مەمەت تاغامنىڭ قىزى خەيرۇن،
تۇخاچامنىڭ قىزى گۈلنىسا بىلەن
ۋە يەنە باشقا قىزلار بىلەن باغدىن ـ باغقا
يۈگرەپ، كىرمىگەن باغ ، چىقمىغان دۆڭمىز
قالمايتتى . بالا دېگەن شۇنداق بولىدىكەندە.
نېمىشقىدۇر ئۆزىمىزنىڭ بېغىمىزدىكى توغاچ-
لاردىن باشقىلارنىڭ بېغىدىكىسى قىزىلراقتەك،
ئۆزىمىزنىڭ بېغىدىكى گىلاستىن باشقىلارنىڭ
تاتلىقراقتەك تۇيۇلاتتىمىكىن ، ئوغۇل ـ قىز
بولۇپ بىر توپ بالا تازا چىڭقى چۈشتە، باغ
ساقلىغانلار كېتىپ ئۆيىدە
چۈشلۈك ئۇيقۇسىغا كەتكەن چاغلاردا،
باغدىن ـ باغقا كىرەتتۇق. بىرەر يېرىم ئېتەك
نەرسە پۇتىۋالساقۇ كارى چاغلىق ئىدى،
ئۇنى ئۈزۈپ، بۇنى پۇتاپ، پىشىشقىنى يەپ،
توگىنى تاشلاپ رەسۋا قىلاتتۇق. باغ ئىگى-
لىرى كەلدى دېگۈچە قاچاتتۇق. بىر كۈنى
بىزنىڭ باغدا بىر توپ قىز بالا ئۆرۈكنىڭ
ياپرىقىغا ئوسما سىقىپ قويۇۋاتساق مەمەت

تاغامنىڭ قىزى خەيرۇن كىرىپ كەلدى، ئـۇ
سېمىز، دوغىلاققىنا، غەمسىزگىنە قىز ئىدى،
ئۇ: «ۋاي باللا، رۇسـۇل چوڭنىڭ بېغىدىكى
گىلاسلار پىشىپ كېتىپتۇ، تازا تىرىپ كەلمە-
دۇق» دەپ قالدى. بىزنىڭ باغدىكى گىلاس-
لارنى ئەتىگەندىن بېرى يۇتاپ بولغان بول-
غاچقا بۇ گەپنى ئاڭلاپ قويۇۋاتقان ئوسمە-
مىزنى تاشلاپ يۈگەردۇق، رۇسـۇل چـوڭلار-
نىڭ بېغى بىلەن بىزنىڭ ۋە تاغامنىڭ بېغى-
نى بىر كىچىك ئېرىق ۋە چىغىر يول ئايرىپ
تۇراتتى، بىز ئۆزىمىزنىڭ بېغىدىن ئـۆتۈپ
ئۇلارنىڭ بېغىنىڭ تېمىغا ياماشتۇق، يۇتا يـ-
دىغاننى يۇتاپ، تاشلايدىغاننى تاشلاپ ئىل-
گىرى-كېيىن قالايمىقان قىلدۇق. بىر چاغدا
بالىلاردىن بىرسى: «ۋاي، ئىگىسى كـەلـدى»
دەپ ۋارقىرىغان پېتى قاچتى. يېزىدا دائىم
تۇرغان بالىلار چاققان ئىدى، ئۇلار مايمۇن-
دەك ئەپچىللىك بىلەن شاخلارغا يـامىشىپ
تامدىن ئېشىپ چىقىپ كېتىشتى، مەن شەھەر-
دە ئۆسكەچكە دەرەخ، تاملارغا يامىشىشتا
يەنىلا دوستلىرىمنىڭ ياردىمىگە — يۇتۇمدىن
يۆلەپ قويۇشىغا مۇھتاج ئىدىم. شۇڭـا ھـەر
قانچە قىلىپمۇ دەرەخقە ياماشالمىدىم، قورق-
قىنىمدىن يۇتلىرىم كالۋالىشىپ بىر قەدەممۇ
ئالالمىدىم ۋە تامنىڭ تـۈۋىدىكى بـۆك دە-
رەخنىڭ ئاستىدا ئولتۇرۇپ قالدىم، باغنىڭ
ئىگىسى مەرەمنىساخان كېلىشكەن ياش چو-
كان بولۇپ، ئۇستىدە چوغدەك تاۋار كۆينەك،
مايسىرەڭ تاۋار ئىشتان بولۇپ، كىيىم - كې-
چەكلىرى قامىتىگە يارىشىپ تۇراتتى، بـاي
ئادەمنىڭ قىزى بولۇشىغا قارىماي مۇرىسى-
دىن كەتمەن ئاجرىمايتتى، چېكە چېچىغا دا-
ئىم قىزىل گۈل قىسىپ ئالاتتى ۋە چـوكان
تۇرۇقلۇق چېچىنى بىر قۇچاق قىلىپ ئۇششاق
ئۆرگۈزۈپ ئالاتتى. ئۇ بىز ۋەيـران قىلغان
گىلاس دەرەخلىرىنىڭ قېشىغـا كېلىپ «خـەپ
شۇملار، قولۇمغا چۈشەرسىلەر، كۆرگۈلۈكۈڭ-
نى كۆرسەتمىسەم» دەپ غۇدۇڭشىدى، مېـنى
كۆرمىدى ئەتىمالىم كېتىپ قالدى، بىرچاغدا
تامدىن خەيرۇننىڭ بېشى كۆرۈندى، ئۇ، ماڭا
قولىنى ئۇزىتىپ مېنىڭ تامدىن چىقىشىمغا
ياردەملەشتى. لېكىن مەن بايا قانداق چۈ-
شۈۋىدىمكىن، ئەمدى ھەر قانچە تىرىشىپمۇ
تامغا چىقالمىدىم. خەيرۇن مېنىڭ سۇڭگۇچ-
تىن چىقىشىمنى ئېيتتى. بىراق مەن قورقۇنچ-
لۇقتا سۇڭگۇچنىڭ نەدىلىكىنى ئېسىمگە ئا-
لالمىدىم، ئۇ باغنىڭ بىر بـۇلۇڭىنى كۆرسە-
تىپ قويدى، مەن سۇڭگۇچنىڭ نـەدىلىكـىنى
كۆردۈم - دە، ئېڭىشىپ سۇڭگۇچتـىن چىـقىپ
كەتتىم .

كەچقۇرۇن ھويلىمىزدىكى بـاراڭ ئاستىدا
تاماق يەپ ئولتۇراتتۇق، يـىراقتىن مەرەم-
نىساخاننىڭ ناخشىسى ئاڭلاندى، بـىر دەمدە
بىر قولىدا سىۋەت، دولىسىدا كەتمەن سېلىپ
ئۆزىمۇ كۆرۈندى. ئۇنى كۆرۈپ بەدەر قاچ-
تىم - دە، ئۆيگە كىرىپ مۆكۈۋالدىم. ئۇ ئا-
نام بىلەن سالاملاشتى ۋەگەپ ئارىسىدا «سى-
لىنىڭ قىزلىرى ئەدەبلىك ئوبدان بالا بو-
لۇپتۇ، شەھەردە ئۆسكەن، بولۇپمۇ مەكتەپتە
ئوقۇغان بالا دېگەن شۇنداق ئوبدان بولى-
دىكەن، ماۋۇ گىلاسنى قىزلىرىغا بېرىپ قوي-
سىلا» دەپ بىر دوپپا گىلاس ئـۇزاتتى. ئۇ-
نىڭ بايا باغقا چۈشكىنىمنى كۆرگەن-كۆرمە-
گەنلىكىنى بىلەلمىدىم، لېكىن «ئەدەبلىك بالا
بوپتۇ» دېگىنىدىن ناھايىتى ئىزا تـارتىپ
كەتتىم. ئويلىسام ھازىرغىچە ئىزا تارتىمەن.
چۈنكى ئۆزۈمنىڭ چۈشتىن بـۇرۇن قـانداق
ئەدەبلىك بالا بولغىنىم ئۆزۈمگە ئايان ئىـ-
دىدى-دە. شۇنىڭدىن كېيىن ئاداشلىرىمنىڭ قىچ-
قارغانلىرىغىمۇ ئۇنىماي باغ سەيلىسىگە
بارمىدىم .

1986 - يىل

ئابلىمىت قۇربان (ساباھى)

شېئىرلار

يىللاردىن بۇيان، بالىلار ئەدەبىياتى بەھرىسىدە ئۆزىنىڭ ياش - ئۆسمۈرلەرگە روھىي ئوزۇق بېغىشلىغان ئىخچام، چۈچۈك ھېكايە ۋە شېئىرلىرى بىلەن جامائەتچىلىكتە تونۇلۇپ كېلىۋاتقان شائىر ئابلىمىت قۇربان (ساباھى) 1945 - يىلى پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ يېڭى مەھەللە يېزىسىدىكى قۇدۇقلۇق كەنتىدە دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ، ھازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە تەھرىرلىك خىزمىتىنى ئىشلەپ كەلمەكتە.

شائىر ئابلىمىت قۇربان (ساباھى) 1961 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «بوستان بولدى چۆللۈكلەر» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىيات سېپىگە كىرىپ كەلگەن. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى گېزىت - ژۇرناللاردا ئۆزىنىڭ 300 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە، شېئىر ۋە مەسەللىرىنى كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى؛ 1986 - يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۇنىڭ بالىلارغا ئائىت «خوش ئاۋازلار» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى (زۇنۇن ئېلى بىلەن بىرلىكتە)؛ 1989 - يىلى شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى بالىلارغا ئائىت «ھورۇنجان بىلەن تىرىشچان» ناملىق ھېكايىلار توپلىمىنى (ئادىل ئابدۇراخمان بىلەن بىللە) نەشر قىلدى، ئۇنىڭدىن باشقا، شائىرنىڭ بىر تۈركۈم شېئىر، ھېكايە، مەسەللىرى «ئەيىب كىمدە»، «تۆگە بىلەن ئۆشكە»، «ئۈمىد چېچەكلىرى»، «يۈز ھېكايە»... قاتارلىق بىرلەشمە توپلاملارغا كىرگۈزۈلدى. شائىر يەنە «مۇھەببەت كۈيلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا؛ «ساباھ ئىمالىرى» ناملىق ھېكايە ۋە شېئىرلار توپلىمىنى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىغا يوللىدى.

شائىر ئابلىمىت قۇربان (ساباھى) ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

نۇر چاچقۇسى « قۇتادغۇبىلىك »

ئالىم، شائىر، پەيلاسوپ،
بوۋىمىز - مەرھۇم يۈسۈپ؛
نەزمە پۈتەي شەنىگە،
ھۆرمىتىمنى بىلدۈرۈپ.

ئونبىرىنچى ئەسىردە،
ئۆتتۈڭ چاقناپ چولپاندەك.
كۆيدۈڭ ئەلنىڭ ئىشقىدا،
ئۆچمەس لاۋا - گۈلخاندەك.

ئەجىر قىلىپ بىر ئۆمۈر،
«تاش» ئۈستىگە «گۈل» ئۈندۈردۈڭ.
پاراستىڭ - ئەقلىڭدىن،
ئەل بەختىگە ھۇل قويدۇڭ.

كۆلۈمسىرەپ يۇمدۇڭ كۆز،
شانلىق مىراس قالدۇرۇپ.

بىز ئەۋلادلار يولىغا،
نۇرلۇق مەشئەل ياندۇرۇپ.

نامى ئەشۇ مىراسىنىڭ،
مەشھۇر «قۇتادغۇ بىلىك».
قىممەت ـ قەدرى ئالەمچە،
دەستۇر «قۇتادغۇ بىلىك».

ئەشۇ دەستۇر تونۇتار،
بىزگە ياخشى ـ يامانى.
ئايرىشتا ھەق مىزان ئۇ،
«بۇغداي» بىلەن «سامان» نى.

مىللىتىمىز داڭقىنى،
جاھانغا ئۇ تاراتقان.
يەتتە ئىقلىم ئەھلىنى،
ھۆرمەت بىلەن قاراتقان.

دېمەك، بىزگە شۇ مىراس،
پۈتمەس بەخت بولىقى:
يۈسۈپ بوۋا، شۇ سەۋەب،
سەن ئۇلۇغلار ئۇلۇغى.

قەبرەڭ بىزگە تاۋابگاھ

(مەرھۇم يۈسۈپ خاس ھاجىپ قەبرىگاھىنىڭ
يېڭىباشتىن ياسالغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن)

زامان ئالىم، ئىلىمسىز ـ
قۇت ئاتمايدۇ، كۈلمەيدۇ.
دېيىمىز شۇڭا جاراڭلىق:
«ئالىم مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ!»

يۈسۈپ بوۋا، شۇ سەۋەب،
ياشىدىڭ ئەل قەلبىدە.
خۇشپۇراقلىق ئەتىرگۈل،
ياشنىغاندەك بەرگىدە.

قەدىم شەھەر ـ قەشقەردە،
قەد كۆتۈرۈپ مەقبەرەڭ؛
تاۋاب قىلغان خەلقىمىز،
گۈللەپ سېنى رەڭگا ـ رەڭ...

ئەپسۇس، ئەلدە بىر مەھەل،
قۇتراپ مۇدھىش شۇم بوران؛
ئىبلىس قولدا مەرىپەت،
چەيلىنىپ بولدى خازان.

پىلىكىنى قوغۇنىنىڭ،
قۇرۇتقاندەك شۇمبۇيا؛
ئۆچلەشكەندەك باھارغا،
زىمىستان قىش ـ جۇت گويا؛

چىقتى ناكەس تەلۋىلەر،
مەرىپەتكە تىغ سىلىپ.
ئالىم، ئەدىب، شائىرنى...
كۆزلىرىگە «مىخ» بىلىپ.

ۋەيران قىلدى قەبرەڭنى،
قارا قوللار تىلغىشىپ.
ئىلىم، ئالىم سۆيەرلەر،
چەكتى پىغان، يىغلىشىپ...

بەردى بۈگۈن كەڭ زامان،
مەرىپەتكە پەر ـ قانات.
ئەھلى ئىلىم ـ ئالىملار،
تاپتى يېڭى ھۆر ھايات.

قەبرىگاھىڭ قايتىدىن،
قەد كۆتەردى مۇنارىدەك.
دىل تۆرىدىن ئالدىڭ جاي،
كۆركەم، مەزمۇت چىنارىدەك.

قارىساق كۆز قاماشار،
قەبرىگاھىڭ نەقىشتىن.
بىزلا ئەمەس، يەر ـ جاھان،
خۇشاللاندى بۇ ئىشتىن.

قەبرىگاھىڭ ئەي بوۋا،
بىزگە دائىم تاۋابگاھ.
ئۆگىنىمىز روھىڭدىن،
قىلىپ ئىجاد ـ ئىختىرا.

كۆكۈل بۆلگىن، ماكىمۇ

قەدىردانىم جان دادا،
غەمگۇزارىم جان دادا.
ۋۇجۇدۇمنىڭ مەنبەئى،
تومۇرۇمدا قان، دادا.

ساۋاقدىشىم — تەڭ تۇشۇم،
تەلەپچانىڭ دادىسى؛
دەپ بىلىدۇ ئوغلىنى،
يۈرىكىنىڭ پارىسى.

سۆرۈشتۈرۈپ تەلەپتىن،
دەرسلەرنى داۋاملىق.
مەمنۇنلۇقتا جاۋابتىن،
بولغىن، دەيدۇ ياراملىق.

يەكشەنبەدە باغچىدا،
تەلەپنى ئۇ ئويىنتار.
«راكىتا»دا ئۇچقۇزۇپ،
خۇشال قىلار، ياپرىتار،

ئەمما، دادا، ئەركىلەپ
ئويناي دېسەم سەن بىلەن.
نە سەۋەبكىن، بىلمىدىم،
كارىڭ يوقتۇر مەن بىلەن.

ھەر ئاخشام تۈن تەڭگىچە،
قارتا، شاخمات ئوينايسەن.
يەكشەنبەدە، شەنبەدە،
«ئولتۇرۇش» قا تويمايسەن.

ساۋىقىمنى ھەپتە ـ ئاي،
سوراپ باقاي دېمەيسەن.
سەبىي دىلىغا مېھرىڭدىن
مەشئەل ياقاي دېمەيسەن.

ئويۇنتىشتىن باغچىدا،
بولمايدۇ گەپ ئاچقىلى،
پۈرسەت تاپساڭ كۆزۈڭ تۆت،
ئۆيدىن دەرھال قاچقىلى.

ئىلتىماسىم: جان دادا،
كۆكۈل بۆلگىن ماكىمۇ.
ياپراپ ـ كۈلۈپ مېھرىڭدىن،
كۈچكە تولاي يەنىمۇ.

ئوماق ئۇكام گۈلگىنە

ئوماق ئۇكام گۈلگىنە،
قۇچىقىمغا كەلگىنە.
ئەللەي ئېيتەي ئانا مەدەك،
ۋىلىق ـ ۋىلىق كۈلگىنە.

باقسام، ئانام تەر ـ ئەجرى،
ئۇچقۇنلايدۇ كۆزۈڭدىن.
ھارارىتى ئاق سۈتىنىڭ،
تەپچىرەيدۇ يۈزۈڭدىن.

سەن، مەن ئۈچۈن كۈنبويى
كۆيۈپ ـ پىشتى ئانىجان.
چۈشىنەمسەن، بىلەمسەن،
ئانا شۇنداق قەدىردان.

كىرسەڭ ماموق بۆشۈككە،
سۈت ـ تائامغا تويۇنۇپ؛
تەلپۈنمەسەن، كۈلكەڭدىن
مەن كېتىمەن سۆيۈنۈپ.

بۆشۈكۈڭنى تەۋرىتەي،
ئۇخلىۋالغىن، جان ئۇكام.
ئانام ھازىر يۇمدى كۆز،
چىللىمىغىن، خان ئۇكام.

ئويغانغاندا كۆتۈرۈپ،
سېنى ئوبدان باقىمەن.
بۇدرۇق، يۇمران يۈزۈڭگە
لەۋلىرىمنى ياقىمەن.

ئابلىكىم روزى

شېئىرلار

شائىر ئابلىكىم روزى 1946 - يىلى ئاتۇش شەھىرىنىڭ ئۈچتۇن ئاتۇش يېزىسىدا مائارىپچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1953 - يىلدىن 1957 - يىلغىچە باشلانغۇچ مەكتەپتە، 1957 - يىلدىن 1963 - يىلغىچە قەشقەر ... مەكتەپتە ئوقۇغان، 1975 - يىلغىچە يەكەن ناھىيە... دە ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان. 1975 - يىلدىن 1980 - يىلىغىچە قەشقەر يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتىدا تەشۋىقات خادىمى بولۇپ ئىشلىگەن. 1980 - يىلدىن بۇيان، «قەشقەر گېزىتى» ئىدارىسىدا مۇخبىر، مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئابلىكىم روزى 1962 - يىلدىن باشلاپ، شېئىرىيەت بېغىغا كىرىپ كەلگەن. ئۇ، ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان 20 نەچچە يىلدىن بۇيان، ئائىلىسى ۋاقتى ۋە زېھنىي كۈچىنى بالىلار ئۈچۈن كۆپلەپ ئەسەرلەرنى يارىتىشقا سەرپ قىلدى. ھازىرغىچە ئۇنىڭ 250 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى ۋە شېئىرلاشتۇرۇلغان بالىلار ئويۇنلىرى گېزىت-ژۇرناللاردا ئېلان قىلىندى.

«... دوستىنىڭ ...»، «كىم نېمىنى دورايدۇ»، «بىز شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» قاتارلىق شېئىرلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن مۇسابىقىلەردە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 1984 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ «قالغاچ» (مۇھەممەت سىدىق تۆمۈرى بىلەن بىللە) ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى، 1987 - يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى «ئۈمىد غۇنچىلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلدى، 1988 - يىلى ئۇنىڭ بىر قىسىم بالىلار شېئىرلىرى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «شىكەرىستاندىكى ناخشا» ناملىق شېئىرلار توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى.

ئابلىكىم روزى ھازىر جۇڭگو ئازسانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ئاكا - ئۇكا

ئاكا - ئۇكا بىر كۈنى،
قالدى قاتتىق ئۇرۇشۇپ.
بىر - بىرىگە تىل سالدى،
ھەتتا ياقا تۇتۇشۇپ.

لېكىن، ئۇلار كەچقۇرۇن
ئۇخلىدى بىر يوتقاندا.
ئۇرۇشقاننى ئۇنتىدى،
ئەتىگىنى تۇرغاندا.

چۈنكى ئۇلار ھېچقاچان،
ئاداۋەتنى بىلمەيدۇ.
ئىناقلىقنى تۇغقاننىڭ،
كىچىكىدە كۆڭلەيدۇ.

رەھمەت خېتى يازىمەن

دادا، ماڭا پۇل بەرگىن،
دېدى ئوغلى نۇر سېپىت، -
ئالاي دەيمەن شۇ پۇلغا،
ماركا بىلەن كونۋېرت.

سورىغانىدى دادىسى:
« سەن كىمگە خەت سالماقچى؟
ئېيتقىنا ، شۇ خېتىڭگە،
نېمىلەرنى يازماقچى؟ »

ئوغلى دېدى : « يۇرىكىم،
تولدى چەكسىز ئىلھامغا .
رەھمەت خېتى يازىمەن،
كومپوزېتور تاغامغا .

بىزگە نۇرغۇن ناخشىنى،
ئىجاد قىلىپ بەردى ئۇ .
بالىلارنىڭ ئىشىغا ،
قىزغىن كۆڭۈل بۆلدى ئۇ ».

ئوخشىتىش

چاقماق چېقىپ كەينىدىن ،
يامغۇر دەھشەت قۇيۇلدى .
بۇ ، بالىغا ئاسماننىڭ،
يىغلىشىدەك تۇيۇلدى .

ئاداش دېمەيمەن

بولساڭ ئەدەبسىز ،
تەرتىپسىز – كەپسىز ؛
مەن سېنى ھەرگىز ،
ئاداش دېمەيمەن .

دەرسنى بىلمىسەڭ،
يالغان سۆزلىسەڭ ؛
ئەمگەك سۆيمىسەڭ،
ئاداش دېمەيمەن .

بولمىساڭ ئىشچان،
ئىناق ، مېھرىبان ؛
سېنى ھېچقاچان،
ئاداش دېمەيمەن .

ئانا مەكتەپ چىرايلىق

مەرىپەتنىڭ ئوچقى،
ئەقلىمىزنىڭ بۇلىقى،
كۆڭلىمىزنىڭ چىرىقى،
ئانا مەكتەپ چىرايلىق .

مۇئەللىملەر گۈل چىراي،
ساۋاقداشلار تولۇن ئاي ؛
خاسىيەتلىك، ئىززىز جاي،
ئانا مەكتەپ چىرايلىق .

بىزنى ساغلام ئۆستۈرگەن،
قەلبىمىزنى كۈلدۈرگەن،
كۆپلەپ ئەجىر سىڭدۈرگەن،
ئانا مەكتەپ چىرايلىق .

قەدىرلىكسەن مۇئەللىم

قەدىرلىكسەن مۇئەللىم،
سۆيۈملۈكسەن، مۇئەللىم .
بىزگە ئاتا – ئانىدەك،
كۆيۈملۈكسەن، مۇئەللىم .

سېنىڭ بىلەن ئېچىلغان،
گۈل غۇنچە بىز، چېچەك بىز .
ئۆگىنىشتە تىرىشچان،
ئاقكۆڭۈل بىز، زېرەك بىز .

ئەي، مۇئەللىم مېھرىگىدىن،
يۇرىكىمىز ياشنايدۇ .
جاپالىق، مول ئەمگىكىڭ،
بىزنى ئالغا باشلايدۇ .

ئۆمەر ئوسمان

شېئىرلار

شۇنداق بىر باشلىق

(ساتىرا)

مۇخبىرلىققا كەلدىم، قولدا ئاپپارات - سومكام،
ياخشى-يامان ئىشلار مېنىڭ تەكشۈرۈش نۇقتام.
ئىدارىلار ئارىلىدىم، كۆردۈم بىر باشلىق،
(قول ئاستىدا يەتمىش ئىشچى-كادىر قاراشلىق).
ئىستىكىم شۇ بىلمەك ئىدى، ئۇنىڭ ئەسلىنى،
ئىلىم - بىلىم قورساقتىكى بىگىسى - ۋەسلىنى.
كەچ كۇرسىدا چىقىپتۇ خەت-ساۋادى ئاران،
ئەشۇ زاتنىڭ نام-ئەھۋالى بولغىنىدۇر ئايان.
زاغرا نانداك گەپ - سۆزلىرى
قولاشماس ئەسلا،
مەجلىسلەردە قول كۆتۈرەر« قوشۇلدۇم»دەپلا.
ئىدارىدا نوپۇزى «چوڭ» ئۇنىڭ گېپى - گەپ،
نەپ ئالمىسا ئۆز كۆڭلىدە دەيدۇ:
سېنى خەپ؟!...
خۇشامەت قىلىپ كىمكى ئاگا ئەگمىسە بويۇن،
دەيدۇ: بوشات ئىدارىنى، تېپىۋال ئورۇن؟
ياخشىچاقلار كۆڭلىدىكى يارامىلىق يىگىت،
مېجەزىگە ياقمىغانغا قويىدۇ چىكىت.
قاپاق تۈرۈپ ھۆكىرەيدۇ تېخى قاۋانداك،
پۇرسەت كۈتۈپ، چىقىۋالار سىرتقىچا ياندەك.
بەزى چاغدا كۆرۈنۈشتە سىپايى - سىلىق،
خىزمەتچىلەر دەيدۇ: قولدىن،
ئىش كەلمەس مېجىق.
ئىشخانىغا كىرسە دەردمەن ھال-ئەھۋال تۆكۈپ،
«ئويلىشايلى» دەيدۇ، چوڭقۇر خىيالغا چۆكۈپ.
ھەپتە ئۆتۈپ جاۋابى يوق،
ماقۇل ياكى ياق،
ئىلتىماس شۇ بويىچە قالار يەنە ئاق.
ئەزمە باشلىق ئىش كۆرىدۇ شامالغا قاراپ،
ئۇنى «باشلىق» سايلىغاندۇر كىملەرگە ياراپ؟
بۇ توغرۇلۇق جەمئىيەتتە غۇلغۇلا تولا،
ئىسلاھاتنىڭ توسالغۇسى ئەمەسمۇ شۇلار.
ئىشىنىمەن:
دەۋرانىمىز باھاردەك ياشنار،
ئىسلاھات شۇ ئەزمىلەرنى ئىرغىتىپ تاشلار.

بۇلبۇل ۋە قۇزغۇن

(مەسەل)

گۈلگە تولغان گۈلىستان باغنى،
چاڭ كەلتۈرۈپ بۇلبۇل سايرىدى.
ئاڭلىغانلىدا شوخ ئاۋازىنى،
ھاياتلىقنىڭ كۆڭلى يايرىدى.

كۆكتە تورغاي، دالىدا كەكلىك،
جۆر بولۇپ شاد چۈشتى ئۇسۇلغا.

ئىچ تارلىقى كېلىپ قوزغۇنىنىڭ،
ھەسەت بىلەن دېدى بۇلبۇلغا:

«ناخشىڭنىڭ ھە، نەرى يېقىملىق؟»
دېدى بىردىن ئۇغىسى قايناپ.
قالغاچ دېدى: «ئەزمىلىك قىلىپ،
ۋالاقلىما تىلىڭنى چايناپ.»

تورغاي دېدى: «سايراپ باقىنا،
ئاۋازىڭنى ئاڭلايلى جاناب.»
قاقىلدىدى قوزغۇن بىر ھازا،
زېمىستانىنى يەتكىچە ماختاپ.

«بولدى توختات سايرىمىغىن بەس!»
دېدى كەكلىك غەزىپى ئۆرلەپ.
قەلبى لەختە بولدى قارا قان،
قوزغۇن راسا ئەدىبىنى يەپ.

× ×

ئارىمىزدا شۇندا قىلارمۇ بار،
قوزغۇن كەبى كۆرەلمەيدىغان.
دىلى زەھەر،
كۆڭلى ـ كۆكسى تار،
ياخشىلارنى كۆرەلمەيدىغان.

تاماق يەمدۇ پاراڭمۇ؟

(ساتىرا)

ئاشخانىغا كىرسەم لىق پاراڭ،
قىز-يىگىتنىڭ تويى بولغاندەك.
ۋارقىراشتىن بولدۇم مەن گاراڭ،
بېشىمغا تاش-بولقا ئۇرغاندەك.

قوش ئۇنئالغۇ چاراڭلار ھەيۋەت
ۋارقىراشلار تېخى ئاز كېلىپ.
ئاشپەز يىگىت ئۇسسۇلغا چۈشكەن.
كەڭرى سەينا شۇنچە تار كېلىپ.

سورۇندا مەس«ئەزىمەت»لەرنىڭ.
يىقىلىپتۇ تەڭدىن تولىسى.
خېرىدارغا كۈتۈچىلەرنىڭ،
قاراشقىمۇ يوقكەن چولىسى.

ۋاقىت ئۆتتى تاماقنى كۈتۈپ،
كەتمەك بولدۇم، بۇ يەردىن چىقىپ.
« نېمە يەيلا؟ »
سورىدى شۇ چاغ،
بىر كۈتكۈچى ئالدىمغا كېلىپ.

نەزەر سالسام ئىشىك ئۈستىگە،
«ئاشخانا» دەپ، خەتمۇ يېزىپتۇ.
بىراق بۇ جاي بولغاچ مەيخانا،
خېرىدارى بۇندىن تېزىپتۇ.

ئاشخانىنىڭ ئاشپەز ـ تاڭچىكى،
ئېيتىڭ قېنى، ئوڭمۇ ساراڭمۇ؟
ئاشخانىغا كىرگەن خېرىدار،
تاماق يەمدۇ ياكى پاراڭمۇ؟!

يۈسۈپجان تۇرسۇن

جەرىمانە

(ھېكايە)

ئىشىكنىڭ قاتتىق، ئەنسىز قېقىلىشىدىن چۆچۈپ ئويغانغان سەمەت جىڭلى، ئىزلەڭگۈلۈك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، يېرىم ئۆرە بولۇپ ئولتۇردى. ئېغىزىنى كامار دەك ئېچىپ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئاۋازلىق ئەسنىدى، رېزىنكىدەك سوزۇلۇپ كېرىلدى. مەڭدىگەندەك ئەتراپىغا ئالاقلاپ قارىدى. ئۆي ئىچى يوپيورۇق، ئۆزىدىن باشقا ھېچكىمشى يوق ئىدى. بالىلىرى ئالىمقاچان مەكتەپكە، ئايالىمۇ خىزمەتكە كەتكەن، ئۆيدە پەقەت ئۆزى يالغۇز قالغانىدى.

«مېنى ئويغىتىپ قويمىغىنىنى قارا، — دەپ غودۇرىدى ئۇ كۆڭلىدە ئايالىدىن رەنجىپ، — شۇنداق بولۇمسىز خوتۇن بىلەن ئۆي تۇتۇپ كەلگەن مەنمۇ ئەخمەق، ئۇنى باشتىلا قويۇۋەتمىگەن گۇناھ ئۆزۈمدە. خەپ سېنى...!»

ئىشىك يەنە قېقىلدى، سەمەت جىڭلى ئالدىراپ ئىشتىنىنى كىيىۋاتقاندا دەلدۈگۈنىپ كەتتى-دە، كارىۋاتتىن پەسكە پور كۆتەكتەك يىقىلىپ چۈشتى. تۈنۈگۈن تەڭ كېچىگىچە ئىچكەن ھاراقنىڭ تەسىرىدىن بولسا كېرەك، ئۇنىڭ بېشى ئېغىر، كاللىسى گاراڭ، ئۆزى خامۇش ئىدى. قۇلىقى تېخىچە غوڭۇلداپ تۇراتتى. سەمەت جىڭلى يەردە بىر دەم ۋاي-ۋايلاپ، بىر پۇتىدا پەي-پەي ئېتىپ يۈرۈپ ئىشتىنىنىڭ بىر پاچىقىنى كىيىۋالدى. بۇ چاغدا ئىشىك تېخىمۇ كۈچەپ قېقىلغىلى تۇردى.

سەمەت جىڭلىنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، ئىشىك قاققۇچىنى ئىچىدە مىڭنى تىللىدى. ئارقىدىن نېمىنىدۇ ئېسىگە ئالغاندەك بىردىنلا جىددىلەشتى. ئۇ، يوتقان-كۆرپىلەرنى يىغىۋېتىشنى، ھەتتا يۈز-كۆزلىرىنىمۇ يۇيۇشنى ئۇنتۇپ، مايكىچان ھالدا ساپما كەشىنىڭ سوڭىغا دەسسەپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىك ئالدىدا تىت-تىت بولۇپ تۇرغان شىركەتنىڭ تازىلىق ئىشچىسى مەسۇم ياۋاشنى كۆرۈپ، سەمەت جىڭلىنىڭ ياپما قاپاقلىرى تۈرۈلۈپ، جاغال كۆزلىرى چەكچەيدى:

— ھە نېمە گەپ؟

مەسۇم ياۋاش ئادىتى بويىچە سەمەت جىڭلىغا ئېگىلىپ تازىم قىلدى، ئاندىن ئالدىراپ ئېغىز ئاچتى:

— جىڭلى، بولسىلا، چاققان ماڭسىلا؛ باشلىقلار ئۆزلىرىنى ساقلاپ قالدى.

— قايسى باشلىق؟ — سەمەت جىڭلى ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي سورىدى.

— توختى شە... شەنجاڭ.

مەسۇم ياۋاش تىلغا ئالغان ئۇ كىشى — ناھىيىنىڭ مۇئاۋىن ھاكىمى ئىدى.

AltunOq

— ئۇ قېتۇقمۇ؟ تۇختى ھاكىم نېمىشقا كەپتۇ؟ — سەمەت جىڭلى ھەم ھەيران بولغان ھەم جىددىيلەشكەن ھالدا سورىدى.

— ماڭا ئۆزلىرىنى قىچقىرىپ كەل دېدى؛ تازىلىق تەكشۈرۈشكە كەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، سەمەت جىڭلى دىڭگىدە چۆچۈپ كەتتى. تۈنۈگۈن ئۇ، ناھىيىلىك ۋەتەنپەرۋەرلىك تازىلىق كومىتېتىنىڭ ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇپ ئالغان، ئۇقتۇرۇشتا ئەتە ناھىيە تەۋەسىدىكى بارلىق ئىدارە - جەمئىيەتلەرنىڭ تازىلىقى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈلىدىغانلىقى، تازىلىقتا ياخشى ئورۇنلارنى تەقدىرلەپ، تازىلىقى ناچار ئورۇنلاردىن جەرىمانە ئېلىنىدىغانلىقى ئېيتىلغانىدى. سەمەت جىڭلى شۇھامان شىركەتتىكى پۈتۈن ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ئۇقتۇرۇشنىڭ روھىنى يەتكۈزگەن، ئەتە تازىلىقنى ياخشى قىلىشنى ئورۇنلاشتۇرغان، ئەمما، ئۆزى…

سەمەت جىڭلى بۇ ئىشنى ئېسىگە ئېلىپ، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تېپىرلىدى، تۇمشۇقى بوغۇپ قويغان كالىدەك ئېغىر پۇشۇلدىدى:

— تازىلىق تەكشۈرۈشكە تۇختى ھاكىممۇ كەپتۇ، دېگىن، — سەمەت جىڭلى قويۇق قاشلىرىنى ھىمىرىپ بىردەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن سورىدى، — ئۇلار كەلگىچە تازىلىق قىلىپ بولغان بولغىيتىڭ ھە قىچان؟!

— قىلىپ بولغان، مەيدان، كارىدور، ھاجەتخانىلارمۇ قالمىغان.

— ياخشى، — سەمەت جىڭلى ئۈستىدىن ئېغىر يۈك ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىللەپ قالدى، — ماڭ يۈگۈر، ھاكىمغا مېنى ھازىرلا كېلىدۇ، ياق، كەينىمدىن كېلىۋاتىدۇ دېگىن.

ئۇ، مەسۇم ياۋاشنى ماڭدۇرۇۋەتكەندىن كېيىن، ئۆيگە كىردى - دە، ئالدىراش كىيىنىپ، يۈيۈنۈپ ئىشىكتىن چىقتى. سائەتكە قارىدى، سائەت 10 غا چارەك ۋاقىت قالغانىدى. سەمەت جىڭلى ئالاقزادىلىك، ۋەھىمە ئىچىدە ئىشخانىغا پايپاسلاپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇ كېتىۋېتىپ، بىر ئىشنى ئېسىگە ئېلىپ، بېشىغا «پاققىدە» بىرنى ئۇرۇپ، چىپپىدە تۇختاپ قالدى. ئاخشام بۇ شىركەتنىڭ ئائىلە ياتاق بىناسى قۇرۇلۇشىنى كۆتۈرە ئالغان ھېلىقى ھۆددىگەر ھېجىيىپ سەمەت جىڭلىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەلدى، قولىدىكى يوغان قارا سومكىسى پومپايغان، بىر بۇرجىكىدىن ھاراق بوتۇلكىسى كۆرۈنۈپ قالغانىدى. سەمەت جىڭلى ئۇنىڭ مەقسىتىنى دەرھال چۈشىنىپ، كۆز ئىشارىتى ئارقىلىق سىرتقا ئېلىپ چىقتى - دە، خوتۇنى بار يەردە ھېچ ئىش قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى، بۇنداق ئىشقا ئەڭ مۇۋاپىق جاي ئۆز ئىشخانىسى ئىكەنلىكىنى شىۋىرلاپ ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار ئىشخانىدا سورۇن تۈزەپ ئولتۇرۇشتى. ھۆددىگەر ئىشخانىدىكى كەنتىر ئۈستىنى كاۋاپ، توخۇ گۆشى، سامسا، ئالىي دەرىجىلىك ھاراق، پىۋا، ئېسىل تاماكا، گازىر، خوۋاسىڭ… لار بىلەن توشقۇزۇۋەتتى. ئۇلار تۈن تەڭگىچە قانغىچە يەپ - ئىچىشتى، ياشاشتى. سەمەت جىڭلى كۆپ ئىچىۋەتكەچكە خۇدىنى يوقاتتى، ئۆزىنىڭ قايسى ۋاقىتتا ئۆيگە قانداق كىرگەنلىكىنى سەزمىگەنىدى…

«ئىم چاتاق بولدى. ئىشخانىنى تازىلىمىغان، ئاخشامقى شۇ پېتى قالغان. باياتىن نېمىشقىمۇ بۇ ئىش ئاللامغا كىرمىگەندۇ؟ مەسۇمغا تازىلىۋېتىشنى بۇيرۇماپتىمەن، ئۇنتۇپتىمەن. ھەي…» سەمەت جىڭلى ئىززىدا تۇرۇپ يۇقىرىقىلارنى ئويلىدى، ئىككىلەندى، تەشۋىشلەندى.

ئۇ بىر بىسىپ ـ ئىككى بىسىپ ئىشخانا بىناسى ئالدىغا كه‌لدى. ئه‌تراپقا خودۇكسىنىپ قارىدى، مه‌يداندا بىره‌ر ئاده‌م كۆرۈنمه‌يتتى. سه‌مه‌ت جىڭلىنىڭ كۆڭلى سه‌ل ئورنىغا چۈشكه‌نده‌ك بولدى، تازىلىق ته‌كشۈرۈش گۇرۇپپىسىدىكىله‌ر قايتىپ كه‌تكه‌ن ئوخشايدۇ، ده‌پ ئويلىدى.

ئۇ، بىنا ئىشىكىدىن كىرىپ، ئۆز ئىشخانىسى ئالدىدا توپلىشىپ تۇرغان كىشىله‌رنى كۆرۈپ، يۈرىكى رىتىمسىز سوقۇپ كه‌تتى، پۇتلىرى كالۋالاشتى.

— هه‌رقايسىلىرىنى ساقلىتىپ قويدۇم، — دېدى ئۇ مۇغه‌مبه‌رلىك بىله‌ن هىجىيىپ، — سىرتقا خىزمه‌ت بىله‌ن چىقىپ كېتىپتىمه‌ن. بايا كىرىپ تۇرسام، هه‌رقايسىلىرىنىڭ كه‌لگه‌نلىكىنى خه‌ۋه‌ر قىلدى. هه‌... ئاۋۋال مه‌يداننى ته‌كشۈرۈشتىن باشلىساق، ئاندىن...

— هه‌مم‌ه يه‌رنى ته‌كشۈرۈپ بولدۇق، — مۇئاۋىن هاكىم گه‌پنى ئۈزۈپلا ئېيتتى، — په‌قه‌ت سىزنىڭ ئىشخانىڭىزلا قالدى. بولۇڭ، ئىشىكنى ئېچىڭ!

سه‌مه‌ت جىڭلى تىتره‌پ تۇرۇپ ئاچقۇچىنى چىقاردى ـ ده‌، ئىشىكنى ئاچتى. ئىشخانا ئىچىدىن بۇخسۇپ چىققان به‌دبۇي پۇراق هه‌مم‌ه‌يله‌ننىڭ دىمىقىغا گۇپپىده ئۇرۇلدى.

مۇئاۋىن هاكىم ئىشخانا ئىچىگه سوغ نه‌زه‌رده قاراپ چىققاندىن كېيىن، سه‌مه‌ت جىڭلىغا «بۇ نېمه ئىش؟» دېگه‌ن مه‌نىده تىكىلىپ قارىدى. جىڭلى بېشىنى تۆۋه‌ن سېلىپ، لام ـ جىم دېمىدى، مۇئاۋىن هاكىم ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى. باشقىلار مه‌سلىهه‌تلىشىۋالغانده‌ك تازىلىق ته‌كشۈرۈش جه‌دۋىلىگه نۆل نومۇر قويۇشتى، بۇ گۇرۇپپىغا باش بولۇپ كه‌لگه‌ن مۇئاۋىن هاكىم بىره‌يله‌ننىڭ قولىدىن جه‌دۋه‌لنى ئېلىپ نۆلنىڭ ئالدىغا بىرنى تارتىپ ئون قىلىپ قويدى. هه‌مم‌ه‌يله‌ن هاڭ ـ تاڭ قېلىشىپ هاكىمغا قاراشتى.

— ۋاه، قالتىس ... قالتىس... — مۇئاۋىن هاكىم سه‌مه‌ت جىڭلىغا كىنايه ۋه ته‌ئه‌ددى ئارىلاش ئېيتتى، — هه‌رقاندىغان بولسا، ئون بوتۇلكىنى پاك ـ پاكىز تازىلاپ بولۇپسىز. قىيىنالمىغانسىز ـ هه؟!

مۇئاۋىن هاكىم تازىلىق ته‌كشۈرۈش به‌لگىلىمىسى بويىچه، سه‌مه‌ت جىڭلىنى جازالىدى ۋه گۇرۇپپا ئه‌زالىرىنى باشلاپ چىقىپ كه‌تتى.

سه‌مه‌ت جىڭلى قولىدىكى ئىككى يۈز ئه‌لله‌ك يۈه‌ن جه‌رىمانه تالونى ۋه ئون نومۇر بېرىلگه‌ن تازىلىق گۇۋاهنامه قه‌غىزىگه قاراپ، بۇتته‌ك قېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى...

(بېشى 71 ـ به‌تته)

سائه‌ت:

مه‌ن كىشىله‌رگه ۋاقىتنى كۆرسىتىپ بېره‌له‌يمه‌ن، ئه‌مما، ۋاقىت يارىتىپ بېره‌لمه‌يمه‌ن.

چىكىلداپ مېڭىشىم — كىشىله‌ر هاياتىنىڭ قىسقىرىۋاتقانلىقىنى ئه‌سكه‌رتىدۇ.

يه‌لپۈگۈچ:

مه‌ن «سوغۇق گه‌پ» قىلساممۇ، لېكىن، كىشىله‌رگه راهه‌ت بېغىشلايمه‌ن.

سه‌ره‌ڭگه:

مه‌ن يورۇقلۇقنىڭ ئه‌لچىسى، قاراڭغۇلۇقنىڭ دۈشمىنى. مېنىڭ رولۇم سۈركىلىش ئارقىلىق جارى قىلىنىدۇ.

پىتنه ـ ئىغۋا:

مه‌ن هه‌قىقه‌تنىڭ نۇرىدا ئېرىپ كېتىدىغان بىرده‌ملىك «قار».

مىخ:

شان ـ شه‌ره‌پنى قولغا كه‌لتۈرۈشنىڭ يولى هه‌ر خىل بولىدۇ. مه‌سىله‌ن: ماڭا شه‌ن ـ شه‌ره‌پ بېسىمدىن كېلىدۇ.

تۇرسۇنگۇل تۇرسۇن

« پەرىشتە »

(هېكايە)

ئۆيدە پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق. هويلىنىڭ ئىشىكى «تاراققىدە» قىلىپ ئېچىلدى. مەن يۈگرەپ هويلىغا چىقتىم. ئوتتۇرا بوي، دوغىلاققىنە كەلگەن، چار ساقال بىر ناتونۇش ئادەم هويلىدا ئۇياق - بۇياققا قاراپ تۇراتتى.

— كىمنى ئىزدەيلا؟ - دەپ سورىدىم مەن ئۇ ئادەمدىن.

— خاپا بولمىسىڭىز ئۇكام، تاھارەتكە بىر چەينەك سۇ بەرسىڭىز، جۈمە نامىزىغا تاھارەت ئېلىۋالاي دەپتىم، - دېدى ھېلىقى ئادەم مۇلايىملىق بىلەن. ئانام پۇتىغا ئاياغ كىيىشكىمۇ ئۈلگۈرمەي ئۆيدىن يۈگرەپ چىقىپ ئۇ كىشىنى قىزغىنلىق بىلەن ئۆيگە تەكلىپ قىلدى ۋە بىر چەينەك ئىسسىق سۇ بەردى.

— ئانا، سەن ئۇ كىشىنى تونۇمسەن؟- دەپ سورىدىم مەن ئانامدىن ھېلىقى كىشى سىرتقا تاھارەت ئالغىلى چىقىپ كەتكەندە.

— ياق، مەن ئۇ كىشىنى تونۇمايمەن. لېكىن ئۇ بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەن مېھمان. سەن ئادەمگە رەھىمدىلىكنى بىلەمسەن؟ مەن سېنى تونۇمايمەن دەپ چىقىرىۋەتسەم بولامتى؟ - دېدى ئانام ماڭا ئالىيىپ.

— ياق… ئەمدى، ئۇ كىشىگە بەك قىزغىن مۇئامىلە قىلىپ كەتتىڭ، مەن شۇڭا ئۇ كىشى بىزنىڭ تۇغقىنىمىزمىكىن دەپتىمەن، - دېدىم قىلغان گېپىمگە خىجىل بولۇپ.

ئانام تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ سۆزلىگىلى تۇردى:

— ناماز ئوقۇيدىغان كىشىنىڭ ئايىغى پاپىيانداز سېلىپ ئۆيگە تەكلىپ قىلىش كېرەك. نامازغا سۇ سوراپ كىرگەن ئۇنداق مۆمىن كىشىگە ئالتۇن چەينەكتە سۇ بەرسىمۇ ئەرزىيدۇ. ساۋاپلىق ئىشنى قانچە كۆپ قىلسا خۇدايىم شۇ ئۆيگە بەرىكەت بېرىپ، پەرىشتىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدۇ. بۈگۈن ئۇلۇغ جۈمە كۈنلۈكتە پۈتۈن ساۋابنى مەن ئالدىم. سۇ سوراپ كىرگەن بۇ مېھمان تېخى ئادەم سۈرىتىگە كىرىپ بەندىلەرنىڭ ساۋاپلىق ئىش قىلغان - قىلمىغانلىقىنى كۆزىتىدىغان خىزىر مۇ تېخى؟

ئىككىنچى كۈنى ئۇ كىشى يەنە سۇ سوراپ كېلىدى. ئانام يەنىلا ئالدىنقى كۈندىكىدەك ئالا مۇئامىلە قىلدى. شۇندىن ئېتىبارەن ئۇ كىشى «پېشىن نامىزىغا تاھارەت ئېلىۋالاي دەپتىم، جۈمە نامىزىغا تاھارەت ئېلىۋالاي دەپتىم» دەپ سۇ سوراپ كىرىدىغان بولدى. ئانام ئۇ مېھماننى تۇغقانلاردىنمۇ بەك ئىززەتلەيدىغان بولۇپ كەتتى…

بىر كۈنى مەكتەپتىن كەلسەم، ئانام «ۋاي ئاللا» دەپ يىغلاپ ئولتۇرىدۇ. ئاكام، ھەدەملەرنىڭ چىرايىمۇ خاپا كۆرۈنىدۇ. ھويلىغا ئادەملەر تولۇپ كېتىپتۇ. ئۆيدە ساقچىلار ئۇ يەر - بۇيەرنى رەسىمگە ئېلىۋاتىدۇ. مەن نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي تۇرۇپلا قالدىم. قوشنىمىز رابىيىخان ئاچام ئانامغا:

— ۋاي سائادەتخان، مەن سىلىنىڭ مېھماندارچىلىقىقا كەتكەنلىكلىرىنى بىلمەپتىمەن. چۈشكە يېقىن تالاغا چىقسام، ھېلىقى كۈندە سىلىنىڭ ئۆيگە كىرىپ - چىقىپ يۈرىدىغان توغقانلىرى ئىشىك ئالدىلىرىدا تىمىسقىلاپ يۈرۈيدىكەن. مەن سىلىنى ئۆيدە بار ئوخشايدۇ، دەپ ئۇ ئادەمگە دىققەت قىلمايلا ئۆيگە كىرىپ كېتىپتىمەن. بىردەمنىڭ ئىچىدە بۇنچىۋالا ئىشىنىڭ يۈز بېرىشىنى كىم ئويلىغان دەيلا؟ - دەۋاتاتتى. ساقچىلار ھەممە يەرنى رەسىمگە ئالغاندىن كېيىن، دادامغا بىر نېمىلەرنى دەپ چىقىپ كەتتى. ھويلىدىكى ئادەملەرمۇ تارقىلىپ كېتىشتى. بىزمۇ ئەمدى ئۆيگە كىردۇق. ئانام تېخىچە كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي يىغلاۋاتاتتى.

— ئانا بولدى يىغلىما، بولغۇلۇق بولۇپتۇ، - دېدى ئاچام ئانامغا تەسەللى بېرىپ.

— رابىيىخان ئاچامنىڭ گېپىدىن قارىغاندا، كۈندە بىزنىڭ ئۆيگە سوراپ كىرىدىغان ھېلىقى كىشى گۇمانلىقتەك قىلىدۇ، - دېدى ئاكام ئويلىنىپ. ھەممەيلەن ئاكامنىڭ پىكرىنى قوللاپ «شۇ بولۇشى مۇمكىن» دېيىشتۇق. ئانام بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن:

— ياق بالام، ئۇ كىشىنىڭ تەققى - تۇرقىدىن ئوبدان ئادەملىكى چىقىپ تۇرىدۇ. بەش ۋاق نامازنى ئوقۇپ خۇدا يولىدا ماڭىدىغان ئۇنداق پەرىشتىدەك ئادەم بۇنداق ئىشنى قىلمايدۇ. مېنىڭچە، بىزنىڭ ئۆينى پايلاپ يۈرگەن بىرەر قارا نىيەت كىشى ئاشۇ ئادەمنىڭ باھانىسىدا يامان قولىنى ئۇزاتقان گەپ.

ئانامنىڭ بۇ سۆزىگە بىر نەرسە دېيەلمەي ھەممىمىز شۈك بولۇپ قالدۇق.

شۇندىن كېيىن ھېلىقى ئادەم بىزنىڭ ئۆيگە كەلمەيدىغان بولدى. بىز بۇنىڭدىن ئوغرى شۇ ئىكەن، دەپ گۇمانلاندۇق، لېكىن ئانام ئۇنداق قارىمىدى.

ئارىدىن بىر ئايدەك ۋاقىت ئۆتتى، بىر كۈنى ساقچى ئىدارىسىدىن دادامنى چاقىرتتى. مەنمۇ دادام بىلەن بىرگە كىردىم. قاۋۇل بىر ساقچى بىزنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىپ ئېغىز ئاچتى:

— ئۆتكەن ئايدا سىلەرنىڭ ئۆيگە ئوغرىلىققا كىرگەن جىنايەتچى قىمار ئويناۋاتقان يېرىدىن قولغا چۈشتى. ئۇنىڭ ئىسمى ئابدۇرۇسۇل سەلەي. سىلەرنىڭ ئۆيدىن ئوغرىلىغان تۆت يۈز يۈەن نەق پۇلنى ئۇ قىمار ئويناپ تۈگەتكەن. بىر جۈپ ئالتۇن ھالقىنىمۇ سېتىپ خەجلەپ بولغان. ئۇ بۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ بىر نەچچە قېتىم ئوغۇرلۇق قىلىش، باشقىلارنىڭ مال - مۈلكىنى ئالداپ قېچىشتەك يامان ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىپ قولغا ئېلىنغان. كېيىن ئۇنىڭ جازا مۇددىتى توشۇپ قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىنمۇ كونا كېسىلى يەنە قوزغىلىپ، جىنايى قىلمىشتىن قولىنى ئۈزمىگەن. بۇ قېتىم يەنە قولغا ئېلىندى.

ئانام ئۆيدە بىزنىڭ كېلىشىمىزنى كۈتۈپ قولى ئىشقا بارماي ئولتۇرغانىكەن. ھويلىغا كىرىشىمىزگىلا، ئانام: «ۋاي نېمە دەيدۇ؟» دەپ ئالدىراپ سورىدى. مەن ئانامغا ساقچىنىڭ دېگەن گەپلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپ ئوغرىنىڭ دەل ھېلىقى «پەرىشتە» سۈپەت «مېھمان» ئىكەنلىكىنى دەپ بەردىم. ئانام گەپلىرىمنى ئاڭلاپ گويا ئۈستىگە بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيغاندەك تىترەپ كەتتى-دە، ياقىسىنى چىشلەپ «توۋا خۇدايىم، توۋا» دېگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى. ئانامنىڭ شۇ تاپتىكى تۇرقى ۋە روھىي ھالىتىدىن ئۆزىنىڭ ئىشىغا پۇشايمان قىلغانلىقىنى ياكى بولمىسا ھېلىقى ئوغرىغا غەزەپلىنىۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى...

مەمتىمىن ياقۇپ

باھار لىرىكىلىرى

گۈل باھاردا كەلگەن باھارىم

گۈل باھارغا ئاشىنا ئىدىم،
كەلدى باھار ئاخىرى كۈلۈپ.
ھاياجاندا سوقتى يۈرىكىم،
گۈل بەرگىدە زۇمرەتنى كۆرۈپ.

ئەكس ئەتتى زۇمرەت لېۋىدە،
مېنىڭ قىران باھار ياشلىقىم.
چالدى سازنى ياشلىق كۈيىگە،
كەڭ ئالەمنى قۇشتى شادلىقىم،

بۇلاق سۇلىرى

(1)

تاغ كۆزىدىن سىرغىپ چۈشكەن ياش،
تاشتىن-تاشقا ئاقار ئۇرۇلۇپ.
ئۈنچىسىنى سۆيەر زەر قۇياش،
شوخ ئاۋازى چىقار كۈي بولۇپ.
كۈمۈش لېنتا شاقىراتمىسى،
توۋلار كۈيگە جۆر قىلىپ ناخشا.
قۇياش سۆيگەن زۇمرەت ئۈنچىسى،
سەھەر ئوخلار گۈللەر قوينىدا.

(2)

يۇلتۇزۇمنى ئىزلەيمەن كېچە،
ئايغا قاراپ سۇرگەنچە خىيال.
ھېسقا تولۇپ، شۇنداق ئۆزگىچە،
مۇڭلۇق كۈيگە چالىمەن رويال.

يۈرىكىمدىن تەپچىگەن ھېسلار،
ئوخشار ئاشۇ بۇلاق سۈيىگە.
قەلبىم ئېيتقان گۈزەل ناخشىلار،
جۆر بولىدۇ رويال كۈيىگە.

قويغان چاغدا ئاي ئۇپۇققا باش،
ئولتۇرىمەن قۇياشنى كۈتۈپ.
ھېسسىم ئېتەر چولپاننى باخاش،
قۇياش چىقار كېلىندەك كۈلۈپ.

(3)

ئېتىز-قىردا ئىشلەپ چۈشكىچە،
تەشنالىقىم كېلىدۇ غالىپ.
جېنىم ياشناپ كېتەر باشقىچە،
ئىچكىنىمدە بۇلاقتىن قېنىپ.

زىلال سۇغا قوشۇلار ھىدىم.
سۆيگىنىمدە بۇلاق لېۋىدىن.
ئورۇن ئالار تۆككەن تەرلىرىم،
تاڭ پەيتىدە گىياھ بەرگىدىن.

(4)

تاغ سۆيىدۇ ئانا زېمىننى،
باخاش ئېتىپ ئەسىرلەر بويى.
سىرغىپ چىققان سۆيگۈ سۇلىرى،
ياڭرىتىدۇ ھايات كۈيىنى،

زىياۋىدىن ئابدۇراخمان

شېئىرلار

قىمىش

كۈن ئاتلاپ، قوغلىشىپ پەسىللەر،
ئاخىرقى كۈزمۇ ھەم ئۆزىدى.
يېشىندى دەل ـ دەرەخ، گىيا ھالار —
سولىشىپ، رەيھا نمۇ توزىدى.

بۆلەندى ۋادىلار ئۇيقۇغا،
مۇز بىلەن قاپلاندى ئېرىق، كۆل.
سوغ قىراۋ ۋادىنىڭ زىننىتى،
كۆرۈنمەس باغلاردا ھەم بۇلبۇل.

دېمەككى، قىمىش پەسلى ھۆكۈمران،
جىلۋىدار پەسلى كۈز ئورنىغا.
كۈمۈشرەڭ بېزەكلەر تاقاشتى،
باغلاردا ئۆرۈكلەر بويىنىغا.

پەسىللەر تەبىئەت ئەركىسى،
زارلانماس سوغۇقتىن ھېچ ئىنسان.
قىشتىمۇ ئۆزگىچە خىسلەت بار،
كۆڭۈلنى باسسا قىش بەك يامان.

ئەندىزە ئالمىسۇن قىشتىن دىل،
چىللىغىن باھارنى كۆڭۈلگە.
ئورالسۇن ۋەتىنىم قارىغا يىدەك،
يېشىللىق توزىماس بىر گۈلگە.

چوغ

يانىدۇ كۆيىدۇرۇپ يۈرەكنى،
ئاتەشمۇ، لاۋىمۇ كۆزلىرىڭ.
دىلىمغا ياقىدۇ ھەتتا ئوت،
چوغ بولۇپ ئەي نىگار سۆزلىرىڭ.

چالۋاقار شىۋىرغان، سوغ دەھشەت،
ۋە لېكىن، سەزدىم جۇدۇننى.
جىسمىمغا تاراتتىڭ ئىللىقلىق،
ئالغانمۇ سەن چوغدىن ئۇدۇمنى.

كۆمۈرگە

گۈل ئالدىدا رەڭگىڭ ئۆزگىچە،
يۈرۈكۈمدە مېھرىڭ بۆلەكچە.
ۋۇجۇدۇڭدىن كەتمەس ھارارەت،
يالقۇنلىنىپ كۆيسەڭ تۈن ـ كېچە.

يات بولسىمۇ ھۆسنى مالاھەت،
دىلدا مېھرىڭ دېڭىزدىن تىرەن.
بولالماس زەررىچە سېنىڭ،
ئارمىنىم يوق، ئىشقىڭدا ۋەتەن.

ئابدىكېرىمجان ياقۇپ

شېئىرلار

ئوكۇمدىمۇ سۆيگەن شۇكەبى

چۈشلىرىمدە گىرە سېپ ما ئىسا،
ھېسلىرىمنى ئۇرغۇتتۇڭ نىگار.
قېچىپ يۈرۈپ ئوكۇمدا دائىم،
كۆرسەتمەيسەن نېمىشقا دىدار؟

چۈشۈمدىكى ئاشۇ دىلرابا،
سەن ئىدىڭغۇ، باشقىسى ئەمەس.
يارا تماستىن ۋە ياكى مېنى،
ئۆزگىلەرگە قىلدىڭمۇ ھەۋەس؟!

چۈش دېگەنغۇ رېئاللىق ئەمەس،
بىراق، كۆڭلۈم تارتىدۇ سېنى.
ئوكۇمدىمۇ سۆيگەن، ئۆتۈنەي!
چۈشلىرىمدە سۆيگەندەك مېنى

خىتاب

سەن كەلمىسەڭ، مەن بارالمىسام،
ئىزدىنىشلەر بولمىسا پەقەت.
بىرى كۆيۈپ، بىرى كۆيمىسە،
قانداق پەيدا بولۇر مۇھەببەت؟

سەن شادلانساڭ، مەن ياشلار تۆكسەم،
مېنى ھەرگىز قويمىساڭ ئويلاپ.
سۆيگۈ قانداق بولىدۇ پەيدا،
مەن ھەسرەتتە، سەن يۈرسەڭ ئويناپ؟!

مەنمۇ كۈلسەم، سەنمۇ قوشۇلساڭ،
ئېچىل - ئىناق ياشىساق ئەگەر.
بىرگە كۆيۈپ، بىرگە ئىزدىنىپ،
مۇھەببەتتە قۇچاتتۇق زەپەر.

ئاي ۋە ئۇ

تۈن كېچە، ئۈزىدۇ كۆكتە
بۇلۇتلارنى يېرىپ تولۇنئاي.
چۈشەنگەندەك گويا قەلبىمنى،
باقار ماڭا شۇنچە خۇشچىراي.

مەسخۇش بولۇپ باقىمەن كۆككە،
تولۇن ئاينىڭ شەيداسى بولۇپ.
مەن ئۆزەمنى خۇشال سېزىمەن،
يۈرىكىمگە ھاياجان تولۇپ.

يۈرىكىمگە ھاياجان تولۇپ،
كۆككە قاراپ ئېيتىمەن ناخشا.
خۇشاللىقتىن يېرىلارمىدىم،
نىگار ماڭا ئاي كەبى باقسا؟...

شېئىرىم گۇۋاھ

سەن چاقنايسەن قۇياش مىسالى،
دىل خانەمگە ياقىسەن چىراق.
سېنىڭ ئۈچۈن سوققان يۈرەكتە،
مەۋج ئۇرار ئوتلۇق ئىشتىياق.

دىل ئاسمىنىم سېنىڭ،
ئۇنىڭدا
يۇلتۇز بولۇپ چاقىسەن چاقماق.
گاھ شامال بوپ قەلب ھوجرامغا،
ئۇسسۇپ كىرىپ قىلىسەن چاقچاق.

قۇندۇز كەبى سۇمبۇل چاچلىرىڭ،
ئۇرۇلىدۇ مەڭزىمگە تىنماي.
مەن ئاۋارە سېنىڭ ئىشقىڭدا،
يۈرمەكتىمەن ھېچكىمگە تىنماي.

ھەممە كىشى مەن كەبى كۆيمەس،
ئارىسىزلاردىن بولغىن سەن ئاگاھ.
پاك قەلبىمگە، يۈرەك سىرىمغا،
بۇ شېئىرىم بولغۇسى گۇۋاھ.

كەل، ئەزىزىم

كەل ئەزىزىم، بۇيەر ئازادە،
دەريا بويى بىزنىڭ سەيلىگاھ.
چېچەكشا يىلى كىيىمكتەك خۇشال،
بولۇپ يامان كۆزلەردىن ئاگاھ.

بولۇپ يامان كۆزلەردىن ئاگاھ،
يوشۇرۇنا يىلىچا تقاللىق ئارا.
كۆرەلمەسلەر سۆز - چۆچەك توقۇپ،
باغرىمىزنى قىلمىسۇن يارا.

سەن ناخشا ئېيت، كۈلگىن قاقاھلاپ،
مەن كوي چاچاي بولۇپ سازەندە.
ۋىسال ئۈچۈن — بەختىمىز ئۈچۈن،
كەل، كېلىۋەر بۇجاي ئازادە.

سادالارغا سالدىڭمۇ قۇلاق

چەككە يەتتى تاقىتىم دىلدار،
كۈتتۈۋېرىپ بولدۇم بىقارار.
ئىشقىم ئىزھار قىلىپ توۋلىدىم،
پىغانىمنى ئاھ، كىممۇ ئاڭلار.

سادالىرىم ياڭرىدى، كۆكنى —
قاپلاپ كەتتى ئۈندەش ۋە سوراق.
سەن بىخەۋەر يۈردۈڭمۇ ياكى،
سادالارغا سالدىڭمۇ قۇلاق؟!

تۇرسۇننىياز توختى

شېئىر ۋە نەسرلەر

مىسرالار — سۆيگۈنۈم

سۆيگۈنىمدۇر مىسرالار مېنىڭ،
ئۇ ئەيلىگەن قەلبىمنى ماكان.
ئاخشىلىرى باخاشلاپ ئۇنى،
ئۇخلاپ قالدىم، بىلمەيمەن قاچان.

ئازاب

كۆڭلۈم ئىچرە ئۇزىدۇ ھەر چاغ،
ئازابلاردىن تۇغۇلغان تۇمان.
شىۋىرلايمەن: ھەقىقى سۆيگۈ،
ئىرىشىمەن مەن ساڭا قاچان!؟

شائىر

كۆزى چېچىپ غەزەپتىن ئۇچقۇن،
رەزىللەرگە تىكىلەر ھامان.
غەزىپىدىن پۇتىدۇ مىسرا،
كۆڭۈللەردە باشلىنار توپان.

دېڭىزغا خىتاب

چەكسىز دېڭىز قىرغىقىدا تۇرىمەن،
يۇتماق بولۇپ يۇلقۇنىدۇ دولقۇنلار.
دېدىم: دېڭىز، تەھدىتلىرىڭ ئارتۇقچە.
تىزگىنلەيدۇ سېنى بىلسەڭ ئىنسانلار.

ئىزگۈ ھىسلىرىم

1

مەن ئۆز مېھنىتىم بىلەن گۈل ئۆستۈردۈم، ئۇ گۈللەرنىڭ مېزىلىك پۇراقلىرى تەبىئەتنى مەست قىلدى. ۋاھالەنكى، ئۇ گۈللەرنى بىرسى قىرقىپ تاشلىدى. تولىمۇ ئەپسۇس، ئۇمۇ مەندەك بىر ئىنسان ئىدى.

2

ئەنە، ئۇ تولىمۇ كۆركەم بىر تاجنى كىيىۋاپتۇ. ھالبۇكى، ئۇ تاج ئۇنىڭ بېۋىدىن قالغان تاج. مەن ئازابلىنىمەن، ئىچىنىمەن، ئۇ شۇنداق ئەقىللىق، شۇنداق چىۋەر تۇرۇپ، نېمىشقا ئۆز مېھنىتى بىلەن بىرنى ياساپ كىيمەيدىغاندۇ!؟...

بېخىلنىڭ ئۆلۈمى

(چۆچەك)

1

بۇرۇن ئۆتكەن زاماندا،
دەريا بويى تامامندا.
ئۆتكەن ئىكەن بىر پىخسىق،
نامى بېخىل ھەم سېسىق.
ئىسمى ئۇنىڭ مۇساكەن،
مال، چارۋىسى تولاكەن.
ئىنتايىن بەرگەن سۆڭەككە،
يۇندە تۆكسە ئورەككە.
ئىچ ئاغرىتىپ نەچچە كۈن،
چىدىماي قان يۇتاركەن.
ئاش ـ ئوزۇقى كېپەك نان،
كىيىمى خام ـ ماتاكەن.
شۇڭا يۇرتتا خالايىق،
ئۇنى «بېخىل» ئاتاركەن.
قاۋۇل، چىۋەر بىر يىگىت،
ئاشۇ بايغا چاكاركەن.
تاپقىنىنى ـــ بارىنى،
يوقسۇللارغا ئاتاركەن.
باتۇرلۇق، پەم ـ پاراسەت،
ئۇ يىگىتكە ھەمراھكەن.
چىۋەرلىكتە تەڭداشسىز،
كۆپنى كۆرگەن دەناكەن.
شۇڭا ئەل ـ يۇرت، چوڭ ـ كىچىك،
ھەر چاغ ئۇنى ماختاركەن.
ئىسمى ئۇنىڭ سىدىققەن،
ئەلگە غەمخان سىلىققەن.
ئەلنى دېسەك بىر دەريا،
ئۇ دەريادا بېلىققەن.

2

باينىڭ زۇلمى ئېشىپتۇ،
يوقسۇللارنى ئىزىپتۇ.
ئالۋاڭ ـ سېلىق، ھاشالار،
چېكىدىن بەك ئېشىپتۇ.
يۇرتتا بارچە يوقسۇلنىڭ
غەزىپىمۇ تېشىپتۇ.
باتۇر يىگىت كۆڭلىگە،
پۇقرالارنى پۈكۈپتۇ.
باينى تازا باپلاشنىڭ،
چارىسىنى تېپىپتۇ.
چۈش مەزگىلى بىر كۈنى،
باي ئۆيىگە بېرىپتۇ.
ئاندىن كۈچەپ ئىشىكنىڭ
ھالقىسىنى قېقىپتۇ.
باينىڭ غالچا دورغىسى،
دەرۋازىنى ئېچىپتۇ.
سىدىقجاننى ئالىپ،
ئۇنى تىللاپ، تىپىپتۇ:
ـــ نېمانچىلا قاقىسەن،
سەن ئىشىكنى ـــ ھالقىنى؟
نېمە ئىشىڭ باردى،
ھۇ بىئەدەپ ھارىمى!
تېزدىن كەتكىن پەس ـ گاداي،
ئارام ئالسۇن غوجام ـ باي.
يوقالمىساڭ كۆزۈمدىن،
بولۇر ھالىڭ خاراب ـ ۋاي.
بۇ غەۋغانى باي ئاڭلاپ،
دەرھال ئۆيدىن چىقىپتۇ،
ئىشىكنىڭ ئالدىدا،
سىدىقجاننى كۆرۈپتۇ.
باينى كۆرۈپ سىدىقجان،
دەپتۇ ئىتتىك: «ئەسسالام!».
باي ئۆيىگە كېلىشىنىڭ،
سىرىنى قىپتۇ بايان:

خەزىنە

— پېقىر قۇلۇڭ، باي ئاكا،
مەن ئەقىلسىز ياش بالا.
بىلەلمىدىم بىر ئىشنى،
كۆپ ئويلىنىپ زادىلا.
ئۇ مۇشتىنى تۈگۈپتۇ،
باىغا قاراپ كۈلۈپتۇ:
— ۋاي باي ئاكا، باي ئاكا،
سىلى باىلار كاتتىسى.
ئېيتىپ بەرسىلە، پېقىرنىڭ،
راۋا بولسۇن ھاجىتى.
مۇشتۇمچىلىك ئالتۇننىڭ،
قانچە نەرقى - قىممىتى؟
3
باي بۇ ئىشتىن شادلىنىپ،
ئۆز - ئۆزىچە جانلىنىپ.
شۇ ئالتۇننىڭ دەردىدە،
ئالماق بولۇپ ئىلكىگە.
شۇئان يالغان ھېجىيىپ،
سىدىقجانغا تىكىلىپ.
«كەلگىن بېرى، بالام» دەپ،
ئۆيىگە باشلاپ كىرىپتۇ.
ھەم داستىخان سېلىپتۇ،
قاتتىق - قۇرۇق نان بىلەن
ئۇنى مېھمان قىلىپتۇ.
سىدىقجاننى ماختاپتۇ،
سىدىقجاننىڭ دادىسى -
باقىكامنى يادلاپتۇ.
«رەھمەتلىك ئاغىنەم» دەپ،
كۆزلىرىنى ياشلاپتۇ.
سىدىقجانغا بىر قاراپ،
سۆزنى مۇنداق باشلاپتۇ:
— ئالتۇن بولسا ماڭا سات،
مەندە تولا پۇل - بىسات.
مەن سېنى قىلاي رازى،،
پۇتۇشتۇرسۇن باش قازى.

سىدىق كۈلۈپ ئىچىدە،
گەپ باشلاپتۇ ئېپىدە:
— ۋاي كىرەملىك باي ئاكا،
مەن سىلىگە بىر چاكا.
ئالتۇنۇم يوق ساتقىلى،
جىڭمۇ يوق تارتقىلى.
ئۇ مۇشتىنى چوڭ تۈگۈپ،
بايدىن يەنە سوراپتۇ:
— مۇشتۇمچىلىك ئالتۇننىڭ،
ئېغىرلىقى قانچىلىك؟
باي بېشىنى قاشلاپتۇ،
ياۋدىرىشكە باشلاپتۇ:
— ئۇكام سىدىق، جان ئۇكام،
ئالتۇنىڭنى ماڭا سات.
يا ئالارسەن ئاش - ئوزۇق،
يا بېرەرمەن مال - بىسات.
سىدىق ماقۇل بولۇپتۇ،
ئۆز ئىچىدە كۈلۈپتۇ.
باي سىدىقنى دۆت چاغلاپ،
ئۇزۇتۇپتۇ شاپاشلاپ.
ئىشىك ئالدىغا چىققاندا،
مۇنداق دەپتۇ يېنىشلاپ:
— ئوبدان بالام، سىدىقجان،
ئىش ئۇزۇنغا كەتمىسۇن.
بۇ ئالتۇننىڭ خەۋىرى،
باشقىلارغا يەتمىسۇن.،
شۇڭا ئىشنى سوزمايلى،
بۈگۈن ئاخشام جايلايلى.
سەن خۇپتەننىڭ ئالدىدا،
نامازشامنىڭ ئارقىدا.
گۇۋاھ - شاھىت ئېلىپ كەل،
ئالتۇننى چىڭ چىگىپ كەل.
ئەڭ ياخشىسى ئالتۇننى،
خەق كۆرمىگەن بەك ئەۋزەل.
سىدىق دەپتۇ: خوپ ئاكا،

AltunOq

بۈگەپلەرى جايىدا.
سۆزلىرىنىڭ ھەممىنى،
قىلىمەن پۈختا بىجا.
خوشلىشىپ ئۇ باي بىلەن،
گويا پەرۋاز قىلىپتۇ.
بولغان ئىشنى قالدۇرماي،
دوستلىرىغا ئېيتىپتۇ.
ھەمدە بارلىق دوستىنى،
باي ئۆيىگە ئېيتىپتۇ.
سىدىقجاننىڭ دوستلىرى،
چەكسىز خۇشال بولۇپتۇ.
سىدىقجاننى تەرىپلەپ،
ناخشا ـ قوشاق توقۇپتۇ.
ئۆز دوستىنىڭ ئەقلىگە،
ئاپىرىنلار ئوقۇپتۇ.
دوستلىرىدىن خوشلىشىپ،
سىدىق ئۆيگە مېڭىپتۇ.
يول بويىدىن ئىزدەپ ئۇ،
مۇشتىدەك تاش تېپىپتۇ.
ئاشۇ تاشنى پەم بىلەن،
پۈختا ـ ئەپچىل ئوراپتۇ.
ئۇنى ئېسىل رەخ بىلەن،
بەكمۇ سىلىق بولاپتۇ.

4

«جىنىنىڭ قەستى شاپتۇلدا»،
باينىڭ قەستى ئالتۇندا.
ئۇ ئالتۇنىنىڭ دەردىدە،
ئۆرتىنىپتۇ يالقۇندا.
ھويلىسىدا تۇرۇپ ئۇ،
دورغىسىنى بۇيرۇپتۇ.
قازاخۇنۇم ئۆيىگە،
ئىمام، مەزىن، قېشىغا.
قازاخۇنۇم كېلىپتۇ،
تۆردىن ئورۇن ئېلىپتۇ.
ئىمماخۇنۇم ھەم مەزىن،
شۇئان ھازىر بولۇپتۇ.
شۇ ئەسنادا سىدىقمۇ،
دوستلار بىلەن كېلىپتۇ.
ھەر قايسىسى ئۆز رېتى
بىلەن ئورۇن ئېلىپتۇ.
ئېلىپ كەلگەن بولاقنى،
ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ.
قازاخۇنۇم سۆز ئېلىپ،
ئىش تەھتىنى سوراپتۇ.
سىدىق تۇرۇپ ئورنىدىن،
سالام قىپتۇ قازىغا.

بولغان ئىشنىڭ تەھتىنى،
ئايان قىپتۇ قازىغا:
— مۆھتەرەم قازاخۇنۇم،
سىلى يۇرتنىڭ كاتتىسى.
دەيدۇ سىلىنى چوڭ ـ كىچىك،
«ھەممىمىزنىڭ ئاتىسى».

پېشىن بىلەن كەلدىمەن،
باي ئاكامنىڭ ئۆيىگە.
تەكلىپ قىلدى باي ئاكام،
مېنى ئۆينىڭ تۆرىگە.
بىلمىگەچكە بىر ئىشنى،

سورىدىمەن ئۇنىڭدىن:
— ئېغىرلىقى قانچىلىك،
مۇشتۇمچىلىك ئالتۇننىڭ؟
بۇنى ئاڭلاپ باي ئاكام،
ئېسىلدى چىڭ بىلەككە.
ماڭا ساتقىن بالام دەپ،
كەلتۈردى ھەم ئىندەككە.

ساتماق بولۇپ بايغا مەن،
ئېلىپ كەلدىم ئۇنى ھەم.
ئالدىلىرىدا تۇرۇپتۇ،
سودا قىلىپ قويسىلا.
مۆھتەرەم قازى ئاكا،

باي سىلىمنى بۇ ئىشتا،
قىلىدۇ ئوبدان رىزا.
ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ باي،
دەپتۇ: سودا قىلىسىلا،
ئۇنى مەن ئېلىپ قالاي.
توپ ئىچىدىن بىرەيلەن،
ئۇنى يەشمەك بولۇپتۇ.
بۇنى كۆرگەن ئاچكۆز باي،
قولىدىن تارتىپ توسۇپتۇ.
شۇئان قازى سۆز باشلاپ،
جاما ئەتكە كۆز تاشلاپ.
ئۇچيۈز تەڭگە پىچىپتۇ،
مۆھۈر خەتمۇ يېزىپتۇ.
ھەر بىر گۇۋاھ ـ شاھىتقا،
چاي پۇلىمۇ بېرىپتۇ.
مۆھۈر خەتكە جاما ئەت،
قوللىرىنى بېسىپتۇ.
قازاخۇنۇم بۇ ئىشتا،
ئېسىل تونمۇ كىيىپتۇ.
ئىمام، مەزىن ھەر بىرى،
بىر يەكتەكلىك تېپىپتۇ.

5

جاما ئەتتىن قىزغىنىپ،
باي بولاقنى يەشمەپتۇ.
نېمەسىر بار ئۇندا دەپ،
ئۇ يىلىماپتۇ ـ سەزمەپتۇ.
بېخىل باينىڭ ئۆيىدىن،
ئەل ـ جاما ئەت ئۇزاپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن مۇسا باي،
ئىشىك ـ تۈڭلۈكنى تاقاپتۇ.
ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ ئۇ،
شۇ بولاقنى ئېچىپتۇ.
قات ـ قات رەختلەر ئىچىدىن،
مۇشتەك بىر تاش چىقىپتۇ.
ئاپلا دەپتۇ بېخىل باي،
بوپتۇ ئۇنىڭ ھالى ۋاي.
تىترەپتۇ، جالاقلاپتۇ،
ئۆزىنى كاچا تىلاپتۇ،
ئەرز قىلىپ پالاقلاپتۇ.
مۆھۈر خەت پۇتۇلگەچكە،
ئۇنىڭ ئەرزى ئاقماپتۇ،
ھېچكىم ئاڭا باقماپتۇ.
بۇنى ئاڭلاپ ئەھلى ـ يۇرت،
شادلىنىپتۇ ـ كۈلۈپتۇ.
ئۇچيۈز تەڭگە دەردىدە،
مۇسا بېخىل ئۆلۈپتۇ.

×

شۇڭا دوستلار ھەر قاچان،
بولغىن زېرەك، سېخى ـ مەرد.
ئاچكۆزلۈكنى دوست تۇتۇپ،
كۆرمە بايدەك ئاقىۋەت.

چۆچەكنى ئېيتىپ بەرگۈچى: قەشقەر شەھەر كونا دەرۋازا كوممېتىدا ئولتۇرۇشلۇق مەرھۇم ئابلەممەت ھاجىم.
رەتلەپ، نەزمىلەشتۈرگۈچى: شىنجاڭ رادىئو ـ تېلېۋىزىيە داشۆسى قەشقەر شۆبە مەكتىپىدىن ئەنۋەر ئىسمائىل.

نۇر چولپان

(قىسسە)

تەھرىر ئىلاۋىسى: «نۇر چولپان» قىسسىسى ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا تارقالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مىراسلىرىنىڭ بىرى، بۇ قىسسىدە پادىشاھ مەلىكىسى نۇر چولپاننىڭ بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئاجايىپ - غارايىپ سەرگۈزەشتىلىرى بايان قىلىنىش ئارقىلىق ئەركىن مۇھەببەتكە مەدھىيە ئوقۇلۇپ، جادۇگەر ئالۋاستىنىڭ ئەپتى - بەشىرىسى ئېچىپ تاشلىنىدۇ. قىسسىنىڭ مەزمۇنى قىزىقارلىق، تىلى راۋان، ئاممىباب بولۇپ، بەلگىلىك تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە.

بۇ قىسسىنىڭ قاچان، قەيەردە، كىم تەرىپىدىن يېزىلغانلىقى مەلۇم ئەمەس. باشقا ۋارىيانتلىرىمۇ بولۇشى مۇمكىن، ئەسەرنى نەشرىگە تەييارلاشتا، ھېكىم مەممەتنىڭ ئاغراكى سۆزلەپ بېرىشىگە ئاساسەن تەييارلانغان. يولداش ھېكىم مەممەت ئازادلىقتىن بۇرۇن مەكىت ناھىيىسىدە بىر دېھقاننىڭ ئۆيىدە «نۇر چولپان» ناملىق بۇ قىسسىنىڭ نامەلۇم بىر يازغۇچى تەرىپىدىن كۆچۈرۈلگەن قولىيازما نۇسخىسىنى ئوقۇغان ۋە يادلىۋالغان. كېيىن بۇ كىتاب تېپىلمىغان. پەيزاۋات ناھىيە قىزىلبۇيا يېزا ئاپپاق خوجا 15 - كەنت 2 - مەھەللىدىن يولداش سېيىت ئېلى، ئابدۇرېشىت موللاقلار يولداش ھېكىم مەممەتنى ئىزدەپ تېپىپ، ئۇنىڭ ئاغزاكى سۆزلەپ بېرىشىگە ئاساسەن رەتلەپ چىققان. بۇ قىسسىنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن ساقلىنىۋاتقان ئەسلى نۇسخىلىرى بولسا، بىزگە خەۋەر بېرىشىنى ياكى تولۇقلاپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

رىۋايەتچىلەر مۇنداق رىۋايەت قىلۇرلەركىم:

قەدىمكى زاماندا سەلتەنەتلىك بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ قول ئاستىدا يۈز شەھەر بولۇپ، ھەر بىر شەھەرگە ئون ئىككى مىڭدىن پالۋان سەردارلىق قىلىدىكەن. ھەر بىر پالۋاننىڭ قولىدا ئون ئىككى مىڭدىن لەشكەر بار ئىكەن.

پادىشاھ يۈسۈپ كۆپ پەرزەنتلىك بولۇش نىيىتىدە ھەر بىر شەھەردىن بىردىن يۈز خوتۇن ئالغانىكەن. «بەندىنىڭ تەدبىرىنى خۇدانىڭ تەقدىرى بۇزۇۋېتىدۇ» دېگەندەك كۆپ خوتۇندىن كۆپ پەرزەنت كۆرەي دېگەن پادىشاھقا خۇدا بىرمۇ پەرزەنت ئاتا قىلماپتۇ.

كۈنلەر شۇنداق ئۆتۈپ شاھنىڭ يېشى ئەللىككە يېتىپتۇ، ئۇنىڭ يېشى ئۇلغايغانسېرى غەم - قايغۇسى ئېشىپ قەلبى پەرزەنت ئىشتىياقىدا ئوت تۇتۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ، شۇ ھەسرەت بىلەن بارلىق ئۈممىدىنى خۇداغا بېغىشلاپ مەسچىت، مەدرىسلەرنى بىنا قىلدۇرۇپتۇ، دەريا - ئۆستەڭلەرگە كۆۋرۈك سالدۇرۇپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ ئۆز - ئۆزىگە «ئەي يۈسۈپ! ئۆمۈر قۇياشىڭ زاۋاللىققا يۈزلەندى. بۈگۈن يا ئەتە خانۇمانىڭدىن، گۈزەل خوتۇنلىرىڭدىن ئايرىلىسەن، ھەسرەت - نادا-

مەتتە ئەجەل شارابى ئىچىشكە مەجبۇر بولىسەن. ئىست! تەختىڭگە ۋارىس بولغۇدەك بىرەر پەرزەنتىڭ بولسا بۇ مەملىكىتىڭگە ئىگە بولۇپ، تەختىڭدە ئولتۇرغان بولاتتى. بۇ شەھەر ھېچقاچان يامان نىيەتلىك كىشىلەر تەرىپىدىن ئاياغ ئاستى قىلىنمىغان بولاتتى...» دەپ يۈزىنى قارا تۇپراققا سۈرتۈپ، كۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ، مىسكىنلىك بىلەن بېشىنى سەجدىگە قويۇپ، كۆزى ئۇيقۇ دەرياسىغا غەرق بولۇپ مۇنداق چۈش كۆرۈپتۇ: ئۇ غەمكىن ھالدا تەختتە ئولتۇرغىدەك، ئەتراپىدا ھېچكىم يوق، ھەممە ياق قاپ-قاراڭغۇ، تۇيۇقسىز ئوردا ئىچى ۋاللىدە يورۇپ، ئاسماندىكى تولۇنئاي ساقىپ قوينىغا كىرىپ بىر تۆشۈك مەرۋايىتنى قالدۇرۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ مەرۋايىتنى شۇنداق قولىغا ئالغانىكەن، پۈتۈن جاھان يوپ-يورۇق بولۇپ نۇرغا چۆمۈلۈپ كېتىپتىمىش...

ئەتىسى پادىشاھ پۈتۈن ئوردا ئەھلىنى يىغىپ كۆرگەن چۈشىگە تەبىر سوراپتۇ. ئاقىللار:

— ئەي ھۆرمەتلىك شاھ، ئاسماندىكى ئاي ھۆر-پەرىلەرنىڭ بىشارىتى، خۇدا جانابلىرىغا پەرىزاتتىن بىر خوتۇن نېسىپ قىلغۇدەك، تۆشۈك مەرۋايىت پەرى ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ پۇشتىدىن ۋۇجۇدقا كېلىدىغان قىز پەرزەنت، ئۇ مەلىكىنىڭ خاسىيىتىدىن پۈتۈن مەملىكەت ئاسايىش تېپىپ تېخىمۇ پاراۋانلىققا ئېرىشكەي،— دەپتۇ.

بۇ تەبىردىن پادىشاھنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ، بەخت تەلىيىنى سىناش ئۈچۈن «ھەممە كىشى مەن بىلەن شىكارغا چىقسۇن!» دەپ ئەمر قىپتۇ. شاھنىڭ پەرمانىغا بىنائەن كىشىلەر شىكارغا چىقىپتۇ. ئۇلار دەبدەبىي بىلەن شەھەردىن ئايرىلىپ، يېزىلارنى كېسىپ، دەشتۇ-سەھرادا كېتىپ بارسا، بىر تاغنىڭ باغرىدا قاپقارا يۇڭلۇق بىر يىلان بىر ئاق يىلاننى بوغۇپ ئۆلتۈرگىلى تۇرغانىكەن. پادىشاھ دەرھال ئاتتىن چۈشۈپ قىلىچ بىلەن قارا يىلاننى پارە-پارە قىلىپ تاشلاپتۇ. ئاق يىلان بىر ھازا ياتقاندىن كېيىن، ئاستا-ئاستا ئۆزىگە كېلىپ كۆزىنى ئېچىپتۇ ۋە بىر سىلكىنىپ كېلىشكەن بىر يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. كۆز ئالدىدا يۈز بەرگەن بۇ ئىشلاردىن ئەجەبلەنگەن پادىشاھ سوراپتۇ:

— ئەي نازاكەتلىك خۇشرۇي يىگىت، ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟ قەيەردىن كەلدىڭىز...؟

— مېنىڭ ئەسلىم پەرىزات، بىر سىڭلىم بىلەن «گۈلىستان سابا» دا تۇرىمەن، ماۋۇ قارا يىلان كوھقاپ شاھزادىسى ئەھمەر دېگەن دىۋە بولىدۇ. بۇ ۋەھشى دىۋىنىڭ كۆزى بولتۇر سىڭلىمغا چۈشۈپ قالغانىكەن، نۇرغۇن قېتىم ئەلچى ئىبەردى، قوبۇل قىلمىسام شۇندىن بىرى نىيىتى بۇزۇلۇپ، مېنى يوقىتىپ سىڭلىمنى مەجبۇر ئېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، مېنىڭ قەستىمدە يۈرەتتى، ناگاھ بۈگۈن مېنى بۇ يەردە يالغۇز تېپىپ ئۆلتۈرۈشكە قەست قىلغانىدى، ئۆزلىرى كېلىپ بۇ قانخورنى مەقسىتىگە يەتكۈزمەي مېنى ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇپ قالدىلا. ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇش بىز پەرى خەلقىنىڭ بۇرچى، شۇڭلاشقا ھازىر ئۆزلىرىنىڭ سەمىگە ئۈچ تۈرلۈك ئىشنى قويىمەن، شۇنىڭدىن بىرنى تاللىسىلا،— دەپتۇ ھېلىقى يىگىت.— بىرىنچى، ئەگەردە خالىسىلا پۈتۈن ئىنسانلار دۇنياسىنىڭ شاھلىقىنى ئېلىپ بېرەي؛ ئىككىنچى، ئەگەر خالىسىلا بىز پەرى خەلقىدەك خالىغان ئىشنى قىلالايدىغان، خالىغان

يەرگە بارالايدىغان، خالىغان نەرسىگە ئۆزگىرەلەيدىغان ئىلىمني ھېكمەتنى ئۆگەتتەي؛ ئۈچىنچى، ئەگەر خالىسىلا سىڭلىمنى بېرەي. ئۇنىڭ باھاسى ئون دۇنيانىڭ خەزىنىسىگە تەڭ كېلىدۇ.

پادىشاھ ئۈچىنچى شەرتنى قوبۇل قىپتۇ. پەرى يىگىت شاھىنىڭقولىنى تۇتۇپ: «كۆزلىرىنى يۇمسىلا» دەپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن كۆزىنى ئېچىپ قارىسا شۇنداق خۇشھاۋا، رەڭمۇ - رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ، ھەر خىل مېۋىلەر پىشىپ تۇرغان بىر باغدا ئۆزىنى كۆرۈپتۇ. يىگىت شاھىنى باشلاپ بىر شىپاڭغا بېرىپتۇ، ئۇ يەردە نۇرغۇنلىغان ئاي يۈزلۈك قىزلار پەرۋانىدەك ئايلىنىپ، خىلمۇ - خىل شېرىن - شەربەتلەرنى تەڭلەپ تۇرۇشقىدەك. پادىشاھ شۇنداق قارىسا، قىزلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا — تەختتە بىر قىز ئولتۇرغانىكەن. ئۇنىڭ جامالىدىن كۈنمۇ خىجىل بولىدىكەن. قىز يىگىتنى كۆتۈرۈپ شۇنداق قارىغانىكەن، جىمى جاھان ۋاللىدە يورۇغاندەك بولۇپ كېتىپتۇ، شاھىنىڭ يۈرىكىنى قىزنىڭ جامالىدىن ئۇرغىغان ئىشقى ئوت كۆيدۈرۈشكە باشلاپتۇ. يىگىت پادىشاھقا جىكىلەپتۇ:

— ئەنە ئاۋۇ، ئوتتۇرىدىكى تەختتە ئولتۇرغان قىز مېنىڭ سىڭلىم، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە بەكمۇ پەخەس بولسىلا، ئەگەردە شەرت قويسا ئۇنى قوبۇل قىلىپ تولۇق بىجا كەلتۈرسىلە. چۈنكى سىلەر تۇپراقتىن يارىتىلغان، بىز ئوتتىن يارىتىلغان، جىنسىمىز ئوخشىمايدۇ، ئۇ ئىلىمي ھېكمەتتە كامالىغا يەتكەن، ھېچقانداق ۋاقىتتا بى ھېكمەت ئىش قىلمايدۇ. نىكاھلىرىغا ئالغاندىن كېيىنمۇ، ئىمكانىقەدەر ئۇنىڭ دىگىنىنى بويىچە ئىش قىلسىلا.

پەرى قىز، ئاكىسىنىڭ قانخور دىۋە قولىدىن تىنىچ - ئامان قۇتۇلغانلىقىنى ياۋۇز دۈشمەنىنىڭ ئۆلگەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلاپ مەمنۇن بولغان ھالدا پادىشاھنى قوبۇل قىلىپ مۇنداق شەرت قويۇپتۇ: «مۇندىن ئىككى ئايلىق مۇساپە يىراقلىقتا ‹جەزىرىيە› دەيدىغان بىر چۆللۈك بار، ئۇ يەردە بىر تاش تۈگمەن بار، ئۇ تۈگمەنگە كېلىدىغان سۇ، چېقىشىدىغان ئاشلىق يوق. شۇنداق بولسىمۇ، بۇ تۈگمەن كېچە - كۈندۈز چۆرگىلەپ ئۈن چىقىرىپ تۇرىدۇ. سۇسىز چۆرگىلەشىنىڭ سەۋەبى نېمە ۋە ئۇنىڭغا ئۈن نەدىن كېلىدۇ؟ تاپسىلا!»

پادىشاھ سەپەر جابدۇقىنى قىلىپ كۈن يورۇشقا قاراپ يولغا چۈشۈپتۇ. نان - ئوزۇق تۈگەپ، ئوت - چۆپ يىلتىزىنى كولاپ يەپتۇ. قاتتىق تاش تۆپىسىدە سانسىزلىغان كېچىلەرنى بىدار ئۆتكۈزۈپتۇ، پۇتلىرى قاپىرىپ قانلار ئېقىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ پەرى قىزنىڭ ۋىسالىغا يېتىش مەقسىتىدە ئىرادىسىدىن يانماي يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ، ئۇ ئاچ قۇرساق سۇسىز چۆل - باياۋاندا ئىككى ئاي يول يۈرۈپ، ھېلىقى تۈگمەنگە يېتىپ بېرىپتۇ. قارىسا تۆت ئەتراپ پايانسىز چۆللۈك ئىكەن. پەرى قىز ئېيتقاندەك بۇ تۈگمەن تاراقلاپ چۆرگىلەپ ئۈن چىقىرىپ تۇرىدىكەن. ئۇ ئۇيان - بۇيانغا قاراپ بېقىپتۇ، سەۋەبىنى زادىلا بىلەلمەپتۇ. پادىشاھ ئەمدى بۇ تۈگمەننىڭ سىرىنى قانداق قىلىپ بىلىش ھەققىدە باش قاتۇرۇپ ئولتۇرۇپ، گۈزەل شەھىرى يادىغا كېلىپ ئىختىيارسىز كۆڭلى بۇزۇلۇپ، بېشىنى سەجدىگە قويۇپ، كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ ۋە چۈش كۆرۈشكە باشلاپتۇ:

ئۇ خىيالىغا چۆكۈپ تۈگمەننىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇرغىنىدەك، تۇيۇقسىز ئاسماندىن چۈشكەندەك بىر نۇرانە ئاپئاق ساقال بوۋاي پەيدا بولۇپ، تۈگمەننىڭ خامىنىنى سۈپۈرۈپ،

يىغىلغان ئۇنلارنى خالتىغا قاچىلاپ، چىقىپ كېتىشۋاتقىدەك. ئۇدەرھال ئورنىدىن تۇرۇپتۇ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بوۋا!

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام. بالام، يولۇڭ خەيرلىك، سەپەر قاياقتىن؟— دەپتۇ بوۋاي. پادىشاھ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى بىر-بىرلەپ بايان قىپتۇ. بوۋاي:

— بۇ تۈگمەن ئىلمىي ھېكمەت بىلەن قۇرۇلغان، سۇسىز چۆرگىلەشىنىڭ سەۋەبى زالىملارنىڭ ئۆمرى بىلەندۇر. چۈنكى زالىملار زۇلۇم قىلغانسېرى ئۆمرى قىسقىراپ مۇشۇ تۈگمەن چۆرگىلەيدۇ. ئاشىسىز ئۇن چىقىرىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، بۇ دۇنيادىكى پىخسىق باي-لار ئەتراپىدىكى كەمبەغەل-بىچارىلەرگە قىلچە رەھىم-شەپقەت قىلمايدۇ، ئاش-ئوزۇقى ئېشىپ-تېشىپ تۇرسىمۇ، بېرەي دېمەيدۇ. ھەتتا ئۇلار سورىسا يوق دەيدۇ. مانا شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئامبارلىرىدىكى ئاشلىقلارنىڭ بەركىتى مۇشۇ تۈگمەندە ئۇن بولىدۇ.

پادىشاھ ئويغىنىپ، خامىنى سۈپۈرۈپ يىغىلغان ئۇندا كۆمەچ كۆمۈپ قورساقىنى تويغۇزۇپ قايتىپ كېتىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىشىۋاتسا، بىر توپ كەپتەرلەر ئۇچۇپ كېلىپ ئالدىغا چۈشۈپتۇ-دە، بىر سىلكىنىپ پەرى قىزلارغا ئايلىنىپتۇ ۋە:

— ئەي ئىرادىلىك ئىنسان، مەن سىزنى قوبۇل قىلدىم، تۇرۇڭ ئەمدى، دەرگاھىمىزغا قايتىپ كېتەيلى، كۆزىڭىزنى يۇمۇڭ،— دەپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن «كۆزىڭىزنى ئېچىڭ» دەپتۇ. پادىشاھ قارىسا ئۆزىنىڭ شەھىرىدە تۇرغىدەك. شەھەر خەلقى داغدۇغا بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. پادىشاھ قىرىق كېچە-كۈندۈز توي-تاماشا قىلىپ پەرى قىزنى ئۆزىنىڭكىگە ئاپتۇ.

ئايلار ئۆتۈپ، يىللار ئۆتۈپ پەرى ھامىلدار بولۇپ، بىر قىز تۇغۇپتۇ. شاھ تۇنجى قېتىم پەرزەنتلىك بولغىنى ئۈچۈن پۈتۈن شەھەر خەلقىگە قىرىق كۈن زىياپەت بېرىپتۇ. قىزنى كۆز قارچۇقىدەك ئاسراپ بېقىپتۇ. قىز قىرىق كۈنلۈك بولغاندا ئىسمىنى «نۇر چولپان» قويۇپتۇ. نۇرچولپان بالاغەتكە يەتكىچە ئەقلى تولۇپ كامالەتكە يېتىپتۇ. ئۇ شۇنداق چىرايلىق ئىكەنكى، ھەييات! ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار، كۆزى بولاقتەك، قاشلىرى قىيياقتەك، كىرپىكى ئوقيادەك، ئاغزى ئېچىلىۋاتقان قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىدەك، مۇبارەك جامالىدىن چىققان نۇر ئۈچ كۈنلۈك يەرنى يورۇتىدىكەن. ئادەمزات نەسلىدىن ئەمەس، بەلكىم پەرىزات نەسلىدىنمۇ. نۇر چولپاندەك گۈزەللىككە تولغان ساھىبجامال تېپىلمايدىكەن. شۇ دەۋردىكى ئاتاقلىق رەسساملارمۇ بۇنىڭدەك يارقىن، كۆركەم رەسىمنى سىزالمايدىكەن، ھەتتا سىزغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ جامالىدەك ئەتراپقا شەھلا ئۇرۇپ تۇرىدىغان، نۇرلۇق سىيا تاپالماي، ئۇنى ياراتقان تەڭرىنىڭ ماھىرلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇيدىكەن.

نۇر چولپان ئېسىدە بولغىچە ئانىسى ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. شاھ سۆيۈملۈك ئايالى ئۈچۈن قاتتىق قايغۇرسىمۇ، قىزىنى ئاسراپ ئۆزىگە سەۋرى بېرىپتۇ. مەلىكە ئېسىدە بولغاندىن كېيىن، باشقا ئەللەرنىڭ پادىشاھ ۋە شاھزادىلىرى ئۆزىگە سوراپ ئەلچىلەر ئەۋەتىپتۇ. شاھ ئارزۇلاپ باققان يالغۇز قىزىنىڭ بەختىنى ۋە گۈزەل يۇرتىنىڭ كېيىنكى تەقدىرىنى ئويلاپ ۋەزىرلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپتۇ. مەسلىھەت بويىچە نۇر چولپاننىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى بىلمەك بولۇشۇپ ئادەم قويۇپتۇ. نۇر چولپان:

— دادامنىڭ ئەمرىگە مەن تاما مەن بويسۇنىمەن، ئۆز خاھىشى بىلەن ئىش كۆرۈۋەرسۇن. ئۇنداق قىلماي مېنىڭ خاھىشىمچە ئىش كۆرىمەن دېسە، بۈگۈندىن ئېتىبارەن پۈتۈن دۇنيانىڭ ھۈنەر-سەنئەت ئىگىلىرىنى يىغسۇن، مەن ئۇلارنىڭ ماھارىتىنى كۆرۈپ، شۇلارنىڭ بىرىسىگە ئۆزۈمنى قوبۇل قىلاي،- دەپتۇ.

ئەقىللىق قىزنىڭ تەلىپىگە پادىشاھمۇ ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن جاكارچىلار پۈتۈن دۇنياغا مۇنداق پەرمان جاكارلاپتۇ:

— قىزىمىزنىڭ ۋىسالىغا مۇيەسسەر بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغان ھەر قانداق كىشى ياكى پادىشاھ، شاھزادە بولسۇن، ياكى ۋەزىر، بەگزادە بولسۇن ۋە ياكى ئۇلىما، ئالىم بولسۇن، ياكى پېقىر-مىسكىن بولسۇن ھۈنەر-سەنئەتتە كامالىغا يەتكەن بولسىلا مۇرادىغا يەتكۈسىدۇر — كاشغىر شاھى يۈسۈپ.

بۇ پەرمان كۈن نۇرىدەك تېزلىكتە دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە تارقاپتۇ. قىزنى كۆرمەي غايىبانە ئاشىق بولغان مىڭ بىر خىل ھۈنەر ئىگىلىرى ساھىپجامال قىزنىڭ ۋىسال ئارزۇسىدا كاشغىرگە ئېقىشقا باشلاپتۇ. مەلىكە ھەممە ھۈنەرۋەنلەرنىڭ ماھارىتىنى كۆزدىن كۆچۈرۈپ، ياغاچچىنى قوبۇل قىپتۇ ۋە ئاتىسىغا خەۋەر بېرىپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن مەملىكەت خەلقىگە ياغاچچى ۋاھاپنى كۈيئوغۇل قىلغانلىقىنى جاكارلاپ، تەنتەنىلىك توي زىياپىتى باشلاپتۇ.

ئۇلار توينى قىلىۋەرسۇن، ئەمدى گەپنى بۇ ياقتىن ئاڭلاڭ:

مەغرىب دىيارىدا بىر زالىم پادىشاھ بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئالاكۆز، بويىنى ساپاقتەك، بېشى قاپاقتەك، قورسىقى باداڭدەك بەت-بەشىرە بىر ئوغلى بار ئىكەن. پادىشاھ ئۇ ئوغلىغا شۇنداق ئامراق ئىكەنكى، ھەتتا ئۇنىڭ بىردەملىك كۆڭۈل خۇشلۇقى ئۈچۈن نەچچە ئونلىغان پۇقرالارنىڭ ناھەق قېنىنى تۆككۈشكە رازى ئىكەنكى، ئوغلىنىڭ دىلىنى چىگىشكە رازى ئەمەس ئىكەن. پادىشاھ ئارزۇلۇق ئوغلىغا ئەقىل ۋە ئىلىم ئۆگىتىش ئۈچۈن، شەھەرنىڭ سىرتىغا چارباغ ياسىتىپ، ئۇ يەرگە دۇنيادىكى ھۆكۈما ۋە سېھىرگەرلەرنى توپلىغان ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەغرىب شاھى ھۆكۈمالارغا قۇرئە سالدۇرۇپ:

— ئوغلۇم بالاغەتكە يەتتى، ۋاقتىدا بېشىنى ئوڭشاپ قويمىساق بولمايدۇ. ھەر قايسىڭلار دۇنيانىڭ سىرلىرىنى بىلگۈچى كىشىلەر بولغاندىكىن يەتتە ئىقلىمدا تەڭداشسىز گۈزەل قىزدىن بىرنى تېپىڭلار. يورۇق دۇنيانىڭ قەيىرىدە بولسا مەيلى،- دەپ ئەمر قىپتۇ.

ھۆكۈمالار قۇرئە كىتابلىرىغا قاراپ ئۇزاق ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن:

— ھۆرمەتلىك شاھىم! دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە نەزەر سالدۇق، كاشغىر پادىشاھىنىڭ قىزى بىردىنبىر گۈزەل ئىكەن. ئۇنىڭ چىرايلىق ھۆسنىگە ئىنسانلار ئىچىدە ئەمەس، بەلكىم كويىقاپ پەرىلەر ئىچىدىمۇ ئاپىرىن ئوقۇغىدەك، بىراق ئۇ قىزنىڭ ھازىر تويى بولۇۋېتىپتۇ،- دەپ خەۋەر بېرىپتۇ.

— ئاتلىق بېرىشقا قانچىلىك يول؟ سوراپتۇ شاھ.

— ئاتلىق بېرىشقا بىر يىل ۋاقىت كېتىدۇ. ئاڭغىچە قىز نىكاھلىنىپ بولىدۇ، ئۈلگۈرۈش

مۇمكىن ئەمەس. شاھىم بىزگە ئىجازەت قىلسىلا، شاھزادىنى بىرگە ئېلىپ سېھىر - جادۇ بىلەن ئۈچ كۈندە كاشغەر دىيارىغا بېرىپ قىزنى ئېلىپ كېلەيلى.

شاھ خەزىنىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتۇرۇپ يېتەرلىك نەرسىلەرنى تولۇق ئېلىشنى بۇيرۇپتۇ. جادۇگەرلەر شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ بىرلا ئېغىناپ لاچىنغا ئايلىنىپ، كاشغەر شەھىرىگە قاراپ راۋان بوپتۇ.

نۇر چولپان بىلەن ۋاھاپنىڭ تويى باشلانغىلى قىرىق كۈن بولغانىكەن، تويۇقسىز چوڭ مەرىكە سورۇنىغا بىر توپ بۇلبۇل ئۇچۇپ كىرىپ، پادىشاھ ۋە باشقا كىشىلەرنىڭ باشلىرىغا قونۇپ سايراشقا باشلاپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچىلىك ئارىلىقتا بۇلبۇللار غايىپ بولۇپ، ئىككى لاچىن پەيدا بولۇپ قاپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ھېلىقى لاچىنلار بىرلا قانات قېقىپ ئىسقا ئايلىنىپ ھەممە ياقنى ئىس قاپلاپ كېتىپتۇ. توي ئەھلى ھەيران بولۇپ ئولتۇرۇشۇپ قاپتۇ. قارا ئىس بارا - بارا كىچىكلەپ قاپقارا بىر يىلانغا ئايلىنىپتۇ. يىلان كۈش - كۈش قىلىپ بىر يۇمىلاپ ھەيۋەتلىك ئەجدىھاغا ئايلىنىپ، دوستىخاندىكى نازۇ - نېمەتلەرنىڭ ھەممىسىنى دەم تارتىپ يېۋېتىپ بىرلا سىلكىنىپ بىر يىگىتكە ئايلىنىپتۇ - دە، پادىشاھقا تازىم بىجا كەلتۈرۈپ:

— ئەي ھۆرمەتلىك شاھ! بىز مەغرىپ دىيارىنىڭ ئەلچىلىرى بولىمىز. شاھىمىزنىڭ يىگانە ئوغلىغا ئۆزلىرىنىڭ ساھىپجامال قىزلىرىنى سوراپ كەلدۇق. ھۈنەر - سەنئەت تەلەپ قىلسىلا ھەممە ئىش قولىمىزدىن كېلىدۇ، ئەگەر خوپ كۆرمىسىلە، پۈتۈن شەھەرلىرىنى ۋەيران قىلىپ پۈتۈن ئادەملەرنى تاشقا ئايلاندۇرۇپ، مەلىكىنى ئەسىر قىلىپ ئېلىپ كېتىمىز، - دەپتۇ.

پادىشاھنىڭ يۈرىكىدە قورقۇنچ پەيدا بولۇپ:

— ھۆرمەتلىك مېھمانلار، يىراق جايدىن كېلىشىپلا، ئاۋۋال ھاردۇق چېيى ئىچىپ سۆزلەشسەكمۇ كېچىكمەيمىز، - دەپ مېھمانلارنى مېھمانخانىغا باشلاشنى ئەمىر قىپتۇ. تەنتەنىلىك توي بىردەمدە قايغۇ - ئەلەمگە ئايلىنىپتۇ. پۈتۈن شەھەر جادۇگەرلەرنىڭ ۋەھىمىدىن سۈكۈتكە چۆمۈپتۇ. ئۆمۈرلۈك ۋاپادارى بىلەن قوشۇلۇش ئىستىكىدە شېرىن ئارزۇلارنى قىلىپ كەلگۈسى لەززەتلىك يېڭى تۇرمۇشنى كۈتۈپ ئولتۇرغان مەلىكە، بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ قاتتىق قايغۇرۇپتۇ. پادىشاھ جېنىدىن ئېزىز ئەتىۋارلاپ چوڭ قىلغان يالغۇز قىزىنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى كۆرۈپ، ئۆز ھاياتى بەدىلىگە قىزىنى بەختكە ئېرىشتۈرۈش نىيىتىگە كەپتۇ ۋە ئەلچىلەرگە:

— قىزىم ھازىر نىكاھلىنىش ئالدىدا تۇرىدۇ. شۇڭلاشقا ئەلچىلەرنىڭ مەغرىپ شاھىغا مۇشۇ خەۋەرنى يەتكۈزۈپ قويۇشىنى ئىلتىماس قىلىمەن، - دەپتۇ.

بىر جادۇگەر بىر چىمدىم توپىنى ھاۋاغا چېچىپتۇ. شۇ زامات قارا بوران پەيدا بولۇپ ھەممە ياقنى قاراڭغۇلۇق بېسىپتۇ، ھېچكىم نېمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى بىلەلمەپتۇ. جادۇگەرلەر نۇر چولپان بىلەن ۋاھاپنى كولبارىغا سولاپ، خەزىنىدىكى ئالتۇن-كۈمۈشلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ، بىر ئەپسۇن ئوقۇپ پۈتۈن خەلقنى تاشقا ئايلاندۇرۇپ قويۇپ ئۆز شەھىرىگە راۋان

بوپتۇ. ئۇلار ئەتىسى بىر جەزىرىگە كېلىپ ۋاھا پىنى بىر تىلسىم قۇدۇققا تاشلاپ: «ئەمدى زامان ئاخىرىغىچە مۇشۇ تىلسىمدا ئازاب چېكىسەن» دەپ ئۆز شەھىرىگە قايتىپ كېتىپتۇ.

مەغرىپ شاھى تويىنى باشلاپتۇ. نۇر چولپان كېچە ـ كۈندۈز يىغلايدىكەن. ئىككاھ ئاخ ـ شىمى ئۇ ئاتىسى ۋە ۋاھا پىنى ئويلاپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ خۇدادىن مەدەت تىلەپ ئولتۇرسا، بىر كېنىزەك كىرىپ: «مەلىكەم، ئۆزلىرىنى ‹رەپگۈل› خېنىم كۆرگىلى كەپتۇ» دەپ خەۋەر قىپتۇ. ئاقىغىچە بويى ئېگىز، كۆزلىرى يوغان، سېرىق چاچ بىر قىز كىرىپ كەپتۇ. نۇرچولپا نمۇ خۇشخۇيلۇق بىلەن قارشى ئاپتۇ. رەپگۈل ئەسلىدە بۇ مەملىكە تىتىكى جادۇگەرلەرنىڭ ئۇستازىنىڭ قىزى ئىكەن. ئۇ جادۇگەردىن شاھمۇ قورقۇپ چېقىلالمايدىكەن. رەپگۈل نۇر چولپا نىنىڭ تولۇن ئايدەك جامالىغا مەھلىيا بولۇپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپتۇ.

— ئەي بىچارە قىز! نۇرلۇق جامالىڭنىڭ بۇ نىجىسنىڭ قولىدا دەپسەندە قىلىنىشىغا كۆڭلۈم قويما يۋاتىدۇ. مەن سېنى قۇتۇلدۇرۇپ قوياي، بولمىسا سەن مىڭ جېنىڭ بولسىمۇ بۇلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلالمايسەن. ماۋۇ قالپاقنى «سۇلايمان قالپاق» دەيدۇ. بېشىڭغا كېيىۋالساڭ سېنى ھېچكىم كۆرمەيدۇ. بۇ نابىكارنىڭ ئۆمرى مۇشۇنىڭ بىلەن ئۆتسۇن، ـ دەپ نۇر چولپا نىنىڭ ئورنىدا بىر قورچاقنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئىككەيلەن بىللە يېنىپ چىقىپتۇ. نۇر چولپا نىنى ھېچكىم كۆرمەپتۇ. رەپگۈل نۇر چولپا نىنى ئۆز ھۇجرىسىغا باشلاپ كىرىپتۇ. نۇر چولپان توي كۈنىدىن تارتىپ بۈگۈنگىچە قەدەر بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. رەپگۈل:

— سەن بۇ يەردىن چىقىپ قىرىق كۈن ماڭساڭ ئۇ تىلسىمغا يېتىپ بارىسەن، تىلسىمنىڭ ئاغزىدىن كۆكىرەپ ئوت چىقىپ تۇرىدۇ. ئوت سەھەر پەسلىدە بىر سائەت سەل پەسلەيدۇ. سەن شۇ ۋاقىتتا قورقماي كۆزۈڭنى مەھكەم يۇمۇپ سەكرىگىن، تېگىگە چۈشسەڭ بىر دېۋەك ئالدىڭغا كېلىدۇ. شۇنى تۇتۇپ سوراق قىلساڭ ھەممە گەپلەرنى شۇ ئېيتىپ بېرىدۇ. ناھايىتى پەخەس بول! قالپاقنى بېشىڭدىن زادىلا ئايرىما! ئەمدى ئاتاڭ ۋە شەھەرخەلـ قىڭگە كەلسەك، ئۇلارنى جادۇلارنىڭ سېھرىدىن مۇنۇ ئىسمىياتنى ئوقۇساڭ خالاس بولىدۇ. بىراق، ئۇلار تىلسىمنىڭ تەسىرىدىن روھىي پالەچ بولۇپ قالىدۇ. تاماق كەلسە تويغىنىنى بىلمەي يەۋېرىدۇ. ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭالمايدۇ، ـ دەپتۇ.

نۇر چولپان بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن تازىم بىلەن يىغلاپ سوراپتۇ:

— خېنىم بۇنىڭ ئامالى يوقمۇ؟ ئامالى بولسا سۆزلەپ بېرىڭ، ھەرقانچە جاپالىق بولسىمۇ ئۆز ھاياتىم بەدىلىگە ئۇلارنى قۇتقۇزىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ سەۋەبىمدىن شۇ مۈشكۈلگە دۇچار بولدى.

— ئۇنىڭ ئامالىنى مەنمۇ بىلمەيمەن، بىر كۈنى دادامنىڭ بىر شاگىرتىغا «روھىي پالەچ كىشىلەرگە زۇلمات تىقا كىرىپ ئابىھايات دەرياسىنىڭ سۈيىدىن ئېلىپ چىقىپ ئىچۈرسە ئەسلىگە كېلىدۇ» دېگىنىنى ئاڭلىغانىدىم، زۇلماتنىڭ قەيەردە ۋە قانچىلىك يول ئىكەنلىكىـ نى بىلمەيمەن.

نۇر چولپان رەپگۈل بىلەن خوشلىشىپ يول يۈرۈپتۇ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ. چۆلمۇ ـ چۆل، تاغمۇ ـ تاغ يۈرۈپ قىرىق كۈندە ھېلىقى تىلسىمغا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا، ھەيۋەتلىك

ئوت كۆيۈپ تۇرغانىكەن . سەھەر پەسلى بولغاندا ئوت پەسلەپتۇ ، نۇر چولپان كۆزىنى يۇ-مۇپ سەكرەپتۇ . تېگىگە چۈشۈپ كۆزىنى ئاچسا ئالدىدا ھەيۋەتلىك بىر ساراي تۇرغىدەك . ھەيران بولۇپ تۇرسا قاياقتىندۇر بىر قىز پەيدا بولۇپ قاپتۇ ۋە جادۇ قىلىش ئۈچۈن بىر نەرسىلەرنى ئوقۇشقا باشلاپتۇ . ئاخىرچە نۇر چولپان ئۇنىڭ كانىيىدىن كاپ قىلىپ تۇتۇپ خەنجەرنى بوغۇزىغا تەڭلەپ سوراپتۇ :

— سەن كىم ، قەيەردىن كەلدىڭ ؟

— مەن مەلىكە جادۇنىڭ خىزمەتچىسى ، شۇنىڭ قېشىدىن كەلدىم .

— جادۇ قەيەردە ، نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ ؟

— ئۇ سارايدا ئارام ئېلىۋاتىدۇ .

نۇر چولپان مەلىكە جادۇنى يوقىتىپ تىلسىمنى بەربات قىلىشقا كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ-تۇ . كېنىزەك :

— جادۇنى ئۆلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس ، چۈنكى ئۇنىڭ جېنى تېنىدە ئەمەس . مېنىڭ گۇمان قىلىشىمچە مەيدە يانچۇقىدا بىر ئالتۇن ساندۇق بار شۇنىڭدا بولۇشى مۇمكىن . ئۇنىڭدا بولغاندىمۇ ئۇنى قانداقمۇ ئالغىلى بولسۇن ؟ - دەپتۇ .

نۇر چولپان كېنىزەكنى ئازاد قىلىپ ، بېشىغا سۇلايمان قالپاقنى كېيىپ كەينىدىن سارايغا كىرىپتۇ ... ئىچكىرى ئۆيدە جادۇ ئۇخلاۋاتقانىكەن . ئۇ ئاستا يېنىغا بېرىپ تۇيدۇر-ماي مەيدە يانچۇقىدىكى ساندۇقنى ئاپتۇ . ساندۇقنىڭ ئىچىدە بىر قاچا بار ئىكەن ، ئۇ قاچىدا ئوتتۇرا سۇ بولۇپ ئۇنىڭدا بىر ئالتۇن بېلىق بار ئىكەن . نۇر چولپان يېنىدىن خەنجىرىنى چىقىرىپ ئالتۇن بېلىقنى ئۆلتۈرۈپتۇ . شۇ زامان جاھاننى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ ئاسماندىن قانلار تېمىپ « ئېبلىس - ئېبلىس » دېگەن قورقۇنچلۇق ئاۋازلار ئاڭلىنىپتۇ . ئۇ بېشىنى سەجدىگە قويۇپ دۇئا يېتىۋاپتۇ . بىر ھازادىن كېيىن قارابۇلۇتلار تارقاپ ھاۋا ئېچى-لىپتۇ . ئەسلىدە بۇ تىلسىم بىر يۇلغۇنلۇق جاڭگال ئىكەن . جادۇگەر بىر يۈز ئەللىك ياشتىن ھالقىغان قېرى ئايال ئىكەن . كېنىزەكلەر قوچاق ئىكەن . ئۇ ۋاھاپنى ئىزدەپ قارىسا بىر يۇلغۇنغا باغلاقلىق ئىكەن . ئۇ يۈرەك پارىنى كۆرۈپ يىغلاپساپتۇ ، ئىككىيلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ بېشىدىن ئۆتكەن قىسسەتلەرنى سۆزلىشىپتۇ .

نۇر چولپان ۋاھاپقا كاشغەرگە قايتىپ تاشقا ئايلانغان خەلقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ تۇرۇشنى تاپىلاپ ، ئۆزى ئابىھايات دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئەرەنچە كېيىنىپ زۇلماتقا قاراپ راۋان بوپتۇ . ۋاھاپ مېھرىبان يارىنىڭ ئارقىسىدىن تويىماي قاراپ ، بۇ بېيىتنى ئوقۇپتۇ :

نىجادكارىم ، گۈل يۈزلۈك يارىم ،
يولۇڭغا تەلمۈرەي ، قايتىپ كەلگۈچە .
ئەگەردە خالىساڭ ، ھەمراھ بولايلى ،
زۇلمات دەرياسىغا بېرىپ كەلگۈچە .

نۇر چولپان يۈرۈپتۇ - يۈرۈپتۇ ، كۆپ مۇشەققەتلەرنى چېكىپتۇ . نۇرغۇن شەھەر - يېزىلارنى كېسىپ ئۆت ئاي بولغاندا بىر شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ . شەھەر خېلى گۈزەل

بولىسىمۇ، ئادەملىرى شالاڭ ئىكەن. ئۇ كوچا ئارىلاپ پۇقرالارنىڭ گەپ - سۆزلىرىگە قۇلاق سالىپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى بەك زالىم ئىكەن، ھەتتا، خەلق كۆپىيىپ كەتسە ماڭا ئارامچىلىق بولمايدۇ، دەپ ياش قىز - ئوغۇللارنى ئىككى ئورۇنغا يىغىۋېلىپ، قىرىق ياشقا كىرمىگىچە نىكاھلىنىشقا يول قويمايدىكەن، پۇقرالار زالىم شاھنىڭ بۇ ئىشىغا نارازى بولـ ـسىمۇ ئامالسىز ئىكەن. نۇرچولپان سۇلايمان قالپاقنى كېيىپ، شاھ ئوردىسىغا كىرىپتۇ. ئۇيان ئارىلاپ - بۇيان ئارىلاپ بۇتخانىنىڭ ئالدىغا بېرىپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىگە كىرسە شەيخلەر پادىشاھ ئىبادەتكە كېلىدۇ دەپ تەييارلىق قىلىشىۋاتقانىكەن. ئۇ ئىچكىرى كىرىپتۇ. قارىسا ئوتتۇرىدا ئېگىز كۇرسىدا بىر ئالتۇن بۇت ئولتۇرغانىكەن، ئەتراپىدا نۇرغۇنلىغان بۇتلار ئۇنىڭغا قول باغلاپ تۇرغاندەك ھالەتتە تۇرۇشقانىكەن. ئۇ بۇتلارغا يېقىن بېرىپ قارىسا، ھەر بىرىگە ئۈچ تالدىن يىپ ئورنىتىلغانلىقىنى كۆرۈپتۇ - دە، تارتىپ بېقىپتۇ. ئۇ يىپلارـ نىڭ بىرىنى تارتسا بۇتلار قولىنى كۆتۈرىدىكەن، يەنە بىرىنى تارتسا پۇتىنى مىدىرلىتىـ دىكەن، ئۈچ تالىنى بىرلا تارتسا دەس ئورنىدىن قوپىدىكەن. بۇتلار نەچچە مىڭ يىل بۇـ رۇن ياسالغاچقا بۇ سىرنى ھېچكىم بىلمەيدىكەن. بىر ھازادىن كېيىن پادىشاھ خوتۇن، بالاـ چاقىلىرى بىلەن كىرىپ بۇتقا سەجدە قىلىشقا باشلاپتۇ. ئالتۇن بۇتنىڭ كەينىدە تۇرغان نۇرچولپان ئۈچ تال يىپنى بىرلا تارتقانىكەن، شاراق - شۇرۇق قىلىپ ھەممە بۇتلار ئورنىدىن دەس تۇرۇپتۇ. پادىشاھ قورققىنىدىن بېشىنى كۆتۈرۈشكىمۇ جۈرئەت قىلالماي ھەدەپ سەجدە قىلىشقا باشلاپتۇ. بۇتلار ئاستا ئۆز ئورنىغا ئولتۇرۇپتۇ ۋە ئالتۇن بۇت نىدا قىپتۇ:

— ئەي بىھايا، قانداق قىلارچە مېنىڭ ئالدىمغا كەلدىڭ!؟ مەن سېنى ئۇلۇغلاپ شاھلىق مەرـ تىۋىسىنى بەرسەم، يەنە نېمە ئۈچۈن مېنىڭ رىزالىقىم بويىچە ئىش قىلمايسەن؟ ئېيتىپ باـ قە، نېمە ئۈچۈن مۆمىن بەندىلىرىمنى ئەركىن نىكاھلىنىشقا قويماي، قامىۋالىسەن!؟

— ھۆرمەتلىك تەڭرىم! ئۇلارنى بۈگۈنلا ئازاد قىلاي، سېنىڭ ھەققىڭدە نەزىرە بېرـ ەي، گۇناھىمنى كەچۈرگىن، - دەپ يالۋۇرۇپتۇ پادىشاھ قورققىنىدىن غال - غال تىترەپ.

— ئەگەر ھازىردىن باشلاپ ھەممە كىشىنى ئازاد قىلىپ، ئوردا ئامبىرىدىكى ئاشلىقلارـ نى كەمبەغەل بىچارىلەرگە تەقسىم قىلىپ بەرمەيدىكەنسەن، غەزىپىم ئوتىدا كۆل بولىسەن، - دەپ شاراق - شۇرۇق قىلىپ ئورنىدىن دەس تۇرۇپتۇ، پادىشاھ خوش - خوش دېگىنىچە كەيـ نىچە مېڭىپ بۇتخانىدىن ئاران چىقىپتۇ ۋە پەرمان چۈشۈرۈپ، سولانغان ياشلارنى ئازاد قىلىپ، ئامبارىدىكى ئاشلىقلارنى تەقسىم قىلىپ بېرىپتۇ.

نۇرچولپان يەنە يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ماڭا - ماڭا پۇتلىرى قاپىرىپ ئىششىپ كېتىپتۇ. مېڭىۋېرىپ قاپارتقۇلار تېشىلىپ قانلار ئېقىپتۇ. ھەر بىر قەدەم ئىزىدا قان داغلىـ رى قاپتۇ، شۇندا قىتىمۇ ئىرادىسىدىن قايتماي چىشىنى چىشلەپ مېڭىۋېرىپتۇ.

بېيىت:

قادىرا، يەكتا ئىگەمسەن، مەن غېرىپقا رەھىم قىل،
تەمتىرەپ چۆللەردە قالغان، بىناۋاغا رەھىم قىل.

نۇر چولپان مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، نۇرغۇن مۇشەققەتلەرنى چېكىپتۇ. ئاقىۋەت يىراقتىن بىر يېشىللىقنى كۆرۈپتۇ. ئۇ گويا مەنزىلىگە يەتكەندەك جانلىنىپ قەدىمىنى تېزلىتىپ شۇ ياققا قاراپ مېڭىپتۇ. بۇ كۆرۈنگەن يېشىللىق بىر دەريا ئىكەن. دەريانىڭ ئۇ قېشىغا كۆز يەتمەيدىكەن. سۈيى شۇنداق تېز ئاقىدىكەنكى ئاتلىق يۈگۈرەپمۇ يەتكىلى بولمايدىكەن. ئۇ دەريادىن ئۆتۈشنىڭ ئىلاجىنى قىلالماي ئاياغ ئېقىنىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئۈچ كۈندە مۇرغىزارلىق خۇشهاۋا بىر مەنزىلگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ «بۇ قەيەر ئىكەن؟» دەپ هەيران بولۇپ تۇرسا، ئالدى تەرەپتىن قارا ساقاللىق نۇرانە بىر كىشى كېلىپ:

— كېلىڭ قىزىم، — دەپ تەكلىپ قىپتۇ. بۇ كىشى نۇر چولپاننىڭ تاغىسى ئىكەن. بۇ خۇشهاۋا جاي مەرهۇم ئانىسىنىڭ مەنزىلى ئىكەن. نۇر چولپان تاغىسى بىلەن تونۇشۇپ، ئانىسىنىڭ قەدەم جايلىرىنى تاۋاپ قىلىپ زار - زار يىغلاپتۇ. تاغىسى ئۇنى كۆچىلۈك تاماقلار بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇپ بەدىنىنى قۇۋۋەتلەندۈرۈپتۇ. بىر كۈنى تاغىسى نۇر چولپاننى بەدەنگە هوزۇر ۋە رەڭ بەرگۈچى سۇ بىلەن يۇيۇندۇرۇپ پەرىلەرگە خاس كىيىملەرنى ئالدىدا قويۇپ كىيىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. نۇر چولپان ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىنى بايان قىلىپ ئۇ كىيىملەرنى كىيىشنى رەت قىپتۇ.

— ئاھ، بالام، يولۇڭ يىراق، بۇ نىيىتىڭدىن يانغىن، — دەپتۇ تاغىسى، — ئابىهايات دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئېلىپ كېلىش مۇمكىن ئەمەس، هېلىغۇ سەن ئادەمزات ئىكەنسەن، بىز پەرىلەرمۇ ئۇ يەرگە بېرىشتىن قورقىمىز، ئۇ سەپەرنىڭ خەتىرى تولا، بېرىش مۇمكىن ئەمەس، مۇمكىن بولغاندىمۇ ئۆمرۈڭ قىسقا كېلىپ جەسىتىڭ چۆلدە قالىدۇ. ئاتاڭ قېشىغا بارغۇڭ كەلمىسە، مېنىڭ يېنىمدا تۇرساڭ بولىدۇ، مەن ساڭا پەرىلەردىن كېنىزەكلار زىر قىلىپ بېرىمەن.

— تاغا، يولۇمنى توسماڭ، — دەپتۇ نۇر چولپان كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، — خۇدا خالىسا ئابىهايات سۈيىنى ئېلىپ كېلىپ ئاتام ۋە شەھەر خەلقىنى قۇتۇلدۇرىمەن.

پەرى نۇر چولپاننى نىيىتىدىن ياندۇرالماي بىر كولبارا بېرىپتۇ. بۇ جاھانكۆز كولبارا ئىكەن، بۇنىڭغا هەر خىل تاماق قاچىلانغان، — دەپتۇ پەرى چۈشەندۈرۈپ، — هەر كۈنى ئىككى لوقمىدىن يېسەڭ ساڭا ئون يىل يېتىدۇ.

— كۆزۈڭنى يۇم — دەپتۇ پەرى، بىر هازادىن كېيىن ئۇ كۆزۈڭنى ئاچ — دەپتۇ. نۇر چولپان كۆزىنى ئېچىپ قارىسا بىر دەشتۇ باياۋاندا تۇرغىدەك. پەرى:

— قىزىم، سەن ئۈچ يىل مېڭىپ، ئادەمزاتلارنىڭ هاياتلىق دائىرىسىدىن هالقىپ مېنىڭ مەنزىلىمگە كەلگەن ئىدىڭ، هازىر مەن سېنى پەرىلەرنىڭ پەرۋاز قىلىش دائىرىسىدىن ئۆتكۈزۈپ قويدۇم، سەن بۇ ئارىلىقنى بەش يىلدىمۇ مېڭىپ تۈگىتەلمەيتتىڭ. خەير، ساڭا ئاق يول تىلەيمەن. كۈندۈزى كۈننى، كېچىسى ئايني بەلگە قىلىپ ئاداشماي ماڭغايسەن، سېنى يارىتقان پەرۋەردىگارىم ئۆز پاناهىدا ساقلىغاي، — دەپ يامغۇردەك كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ دۇئا قىلىپ ئۆز مەنزىلىگە قايتىپتۇ.

نۇر چولپان هەر كۈنى ئىككى لوقمىدىن تاماق يەپ مېڭىۋېرىپتۇ. يولنى كۆپ يۈرگەنلىكتىن تۆمۈر هاسىمۇ ئۇپراپ چىۋىقتەك ئىنچىكىلىپ كېتىپتۇ. جاپا - مۇشەققەتنىڭ ئازابىدىن بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قاپتۇ، چاچلىرى ئاقىرىپ بەللىرى مۈكچىيىپتۇ. شۇ تەرىقىدە

كۈنلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ، ئۇ يول مېڭىۋېرىپتۇ. ئاخىرى كولبارىدىكى تاغىسى قاچىلاپ بەرگەن ئوزۇق - تۈلۈكمۇ تۈگەپتۇ. قورساقلىرى ئېچىپ ماغدۇرسىزلىنىپ:

— مەن ئابىھايات دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئېلىپ بارالماي بۇ چۆلدە ئاچزارلىقتىن ئۆلۈپ كەتسەم، ئاتام ۋە شەھەر خەلقىنىڭ ھالى نىچۈك بولغاي؟ — دەپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇپتۇ:

كۈندىن - كۈنگە زىيادە دۇر كۈلپىتىم،
زەئىپلەشتىم، ئاجىزلاشتى قۇۋۋىتىم.
بۇ ھاياتتىن ئۆلمەكلىكىم ياخشىراق،
يا بولمىسا غېرىبلىقتا ئۇلپىتىم.

نۇر چولپان جاندىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، زار - زار يىغلاپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئۇنىڭ چۈشىگە بىر ئاقساقال كىرىپتۇ. ئاقساقال باش كۆزىنى سىلاپ:

— قىزىم، يىغلىما... ئىنشائاللا مۇرادىڭغا يېتىسەن. ئون يىلدىن بېرى بۇ ئادەمسىز جەزىرىدە جاپا چېكىۋاتىسەن، ئەجرىڭ يەردە قالمايدۇ. مەردانە بول، ماۋۇ ناننى يەپ سەپىرىڭنى داۋاملاشتۇر! — دەپ بىر ناننى بېرىپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ. نۇر چولپان ئىتتىك ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ھېلىقى بوۋايدىن ئەسەرمۇ يوق، ھەممە ياق جىمجىت. قولىدا بىر نان. كولبارىدىمۇ تاماق قاچىلانغانىكەن. ئۇ قورسىقىنى تويغۇزۇپ يەنە يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. نۇر چولپان شۇ ماڭغانىچە بىر نەچچە تاغ، دەشتلەردىن ھالقىپ بىر دەرەخلىككە يېتىپ كەپتۇ. بۇ يەردە ھەر خىل ياۋايى ھايۋانلار كۆپ ئىكەن. يىرتقۇچ ھايۋانلار مالدەك بىر - بىرسى بىلەن ئارىلىشىپ يۈرۈيدىكەن. ئۇ، بېشىغا سۇلايمان قالپاقنى كىيىپ شەپە چىقارماي بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

نۇر چولپان مېڭىپ، مېڭىپ ياۋا مېۋىلەر پىشىپ مەي باغلاپ كەتكەن بىر يەرگە بېرىپ قاپتۇ. ئۇ بۇ يەردە ئىنسانلار بار ئوخشايدۇ، دەپ خۇشال بوپتۇ ۋە مېۋىلەردىن تويغىچە يەپ، ھارغىنلىقتىن ئۇخلاپ قاپتۇ، بۇ ئەسلىدە بېشى ئادەمدەك، بويى پاكار، پۇت - قوللىرى ئاغامچىدەك ئۇزۇن، رودۇپايلارنىڭ جايى ئىكەن.

بىر رودۇپاي نۇر چولپاننى كۆرۈپ دەرھال بويىنىغا مىنىۋاپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇ نۇر چولپاننى كېچىسى چىرماپ يېتىپ، كۈندۈزى بويىنىغا مىنىپ يول مېڭىشقا مەجبۇرلاپ بىر نەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ رودۇپايدىن زادىلا قۇتۇلالماپتۇ. بىر كۈنى نۇر چولپان ئاچلىق ۋە ھارغىنلىقتىن بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. رودۇپاي ئۇزۇن زىخلارنى سانجىپ بېقىپتۇ، چىشلەپتۇ. ئاخىرى «ئۆلدى» دەپ تاشلاپ كېتىپتۇ.

نۇر چولپان ھوشىغا كېلىپ يولغا چۈشۈپتۇ، ئۇ ماڭا - ماڭا بىر ئېگىز تاغقا بېرىپ قاپتۇ. تاغنىڭ تۆۋىدە دۆۋە - دۆۋە ئادەم سۆڭەكلىرى تۇرغىدەك، بۇ تاغ ئېگىزلىكتە ئاسماننى تىرەپ تۇرغاندەك كۆرۈنىدىكەن. نۇر چولپان بۇ تاغدىن ئۆتۈشنى چاغلىيالماي تۇرغاندا، تۇيۇقسىزدىن قاتتىق بوران چىقىپ، ئالەمنى قاراڭغۇلۇق بېسىپتۇ، ئارقىدىن ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك دەھشەتلىك ئاۋاز بىلەن قاپقارا بىر مۇدھىش دىۋە پەيدا بولۇپ ئۇنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ كېتىپتۇ.

نۇر چولپان كۆزىنى ئاچسا ئەتراپىدا بېشى باداڭدەك، بويى مۇناردەك، بۇرۇن تۆشۈكلىرى موردەك، ئاغزى دەرۋازىدەك بەتبەشىرە دىۋىلەر تۇرغىدەك، تەختتە ئولتۇرغان پادىشاھى ئەمر قىپتۇ:

— دەرھال ئۆلتۈرۈپ، زىخ كاۋاپ قىلىڭلار! ئىككى دىۋە نۇرچولپاننى كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىقىپ كيىمىنى سالدۇرۇپتۇ ۋە مەيدىسىگە قاراپ:

— شاھىم ئۇ ئايال ئىكەن، — دەپ مەلۇم قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ دىۋە شاھى، — ئۆلتۈرمەڭلار، ئويۇنچۇق بولسۇن. نۇر چولپان دىۋىلەرنىڭ قولىدىن قۇتۇلالماپتۇ. نائىلاج ئۇلارنى ئالداش ئۈچۈن شاراب تۇتۇپ، ئۇسسۇل ئويناپ كۆڭۈللىرىنى ئاپتۇ ۋە شۇ ئارقىلىق قالپىقىنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىپتۇ. ئۇ بىر نەچچە قېتىم قاچماقچى بوپتۇ - يۇ، قاچالماپتۇ، چۈنكى دىۋىلەرنىڭ بۇ جايى قۇدۇققا ئوخشايدىكەن، ئۇنىڭ چۆرىسىدىكى ئېگىز تاغلاردىن قاناتسىز ئۆتۈش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىكەن.

ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتۈپتۇ، بىر كۈنى نۇرچولپان ئۆز ھالىغا ئېچىنىپ خۇداغا مۇنا- جات قىلىپ بۇ بېيتنى ئوقۇپتۇ:

مۇناجات ئەيلىدىم، ساڭا يالۋۇرۇپ،
بۇ چۆللۈكتە ماڭا ھەمدەم بولمىسا.
تېنىمدە قالمىدى سەۋرى قارارىم،
بۇ مۈشكۈلۈم ئەمدى ئاسان بولمىسا.

نۇرچولپان يىغلاپ ئولتۇرسا، بويى سۇۋادان تېرەكتەك چاچلىرى ئاغامچىدەك بىر دىۋە قىز كىرىپ كەپتۇ. بۇ دىۋە پادىشاھىنىڭ قىزى ئىكەن. نۇر چولپان ئۇنى ياخشى كۈتۈۋاپتۇ، بېشىنى بېقىپ قويۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ نۇرچولپان دىۋە قىزنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە مايىل قىپتۇ. دىۋىلەر شىكارغا كەتكەندە ئىككەيلەن بىرگە كۆڭۈل ئاچىدىكەن. دىۋە قىز بارا - بارا ئۇنى كۆتۈرۈپ يىراق جايلارغىمۇ ئاپىرىپ تاماشا قىلدۇ- رۇپ كېلىدىغان بوپتۇ. بىر كۈنى دىۋە قىز نۇرچولپاننىڭ ئايىدەك جامالىغا زوقلىنىپ سوراپتۇ:

— سەن بەك چىرايلىق ئىكەنسەن، قانداق قىلغاندا سېنىڭدەك چىرايلىق بولغىلى بولىدۇ؟

— مەندە سۇلايمان پەيغەمبەردىن قالغان بىر قالپاق بار ئىدى، — دەپتۇ نۇرچولپان، — شۇنى كىيىپ مۇشۇنداق چىرايلىق بولغانىدىم.

— قالپاق ھازىر قەيەردە؟

— ئۇنى ئۆزۈم بىلەن بىرگە ئېلىپ كەلگەنىدىم، ھازىر ئاكىڭىزنىڭ قولىدا، ئە- گەر سىز شۇنى قولغا چۈشۈرسىڭىز مەندىنمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىسىز.

دىۋە قىز ئاخىرى قالپاقنى قولغا چۈشۈرۈپتۇ. ئۇ كۈنى دىۋىلەرنىڭ ھەممىسى شى- كارغا كەتكەنىكەن، نۇرچولپان ئۇنى مۇبارەكلەپتۇ ۋە چاندۇرماي «ئەمدى سىز بۇ قالپاقنى گۈللەر ئېچىلغان، بۇلبۇللار سايرىغان خۇشھاۋا يەردە بېشىڭىزغا كەيسىڭىز دۇنيادا گۈزەل- لەرنىڭ گۈزىلى بولۇپ كېتىسىز» دەپتۇ. دىۋە قىز خۇشال بولۇپ ئۇنى كۆتۈرۈپ بىر باغقا ئېلىپ

بىر دېپتۇ. بۇ شۇنداق گۈزەللىككە تولغان باغ ئىكەنكى ھەيھات...! بەئەينى جەننەت ئىكەن.

— مەلىكەم بۇ قەيەر؟ — دەپ سوراپتۇ نۇرچولپان.

— بۇنى «باغى ئىرەم» دەيدۇ، مەخسۇس مەن ئۈچۈن بەرپا قىلىنغان باغ، — دەپتۇ دىۋە قىز.

ئىككەيلەن شىپاڭغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. نۇرچولپان:

— ئەككىلىك، قالپاقنى بېشىڭىزغا ئۆز قولۇم بىلەن كەيدۈرۈپ قوياي، — دەپ قولىغا ئېلىپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ. دىۋە قىز ئالدانغانلىقىنى بىلىپ، ئېگىز - پەس ۋارقىراپ، ئۇستۇن - تۆۋەن دەسسەپ باغنى ۋەيران قىپتۇ.

نۇرچولپان قالپاقنى كىيىپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ كۈتمىگەندە يەنە بىرەر خېيىم - خەتەرگە ئۇچراپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، قالپاقنى زادىلا بېشىدىن ئالماي كېچە - يۈ - كۈندۈز مېڭىپتۇ.

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم، بىر كۈنى يېرىم كېچىدە نۇرچولپان ئاجايىپ سۈرلۈك بىر يەرگە كېلىپ قاپتۇ، ھەممە ياق قېلىن ئورمانزارلىق ئىكەن، ئەتراپ قاپقاراڭغۇ، تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قۇلىقىغا ھەر خىل ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلاپتۇ. يېقىندىلا يەردىن بىر ئادەمنىڭ قاھقاھلاپ كۈلگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئارقىدىنلا يولۋاسنىڭ قاتتىق ھۆكىرىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. يەنە بىردەمدىن كېيىن «ئاللا - ئاللا» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپ ئارقىدىنلا يەرنىڭ ئاستىدا بىر نەرسىلەر گۈلدۈرلىگەندەك بولۇپ، قاراس - قۇرۇس قىلىپ دەرەخلەرنىڭ سۇنغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. نۇرچولپاننىڭ پۇت - قوللىرى سىقىراپ، يۈرىكى ئاغزىغا قاپلىشىپ قالغاندەك ھاسىراپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ئۇ ئولتۇرۇپ ئەمدىلا «ئۇھ» دېيىشىگە قايىقتىندۇر قاتتىق بوران كېلىپ بېشىدىكى سۇلايمان قالپاقنى ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ، نۇرچولپان نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ. دەل شۇ پەيتتە تۆت ئەتراپتىن قاپقارا كۆلەڭگىلەر پەيدا بولۇپ، ئۇنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋاپتۇ. بۇلار بېشى يولۋاسقا، تېنى ئادەمگە، پۇتى تۆگىگە ئوخشايدىغان غەيرىي ياۋايى زەڭگىلەر ئىكەن. زەڭگىلەر نۇرچولپاننىڭ نۇرلۇق چىرايىغا مەھلىيا بولۇپ، قەپەزگە سولاپ قويۇپتۇ. ئۇ قەپەز ئىچىدە ئازابلىنىپ خۇداغا نالە قىلىپ يىغلىسا زەڭگىلەر بىر - بىرىگە قاراپ كۈلۈشىدىكەن. شۇنداق قىلىپ ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. نۇرچولپاننىڭ گۈلدەك چىرايى سارغىيىپ سامان رەڭ بوپتۇ. ئۇ بىر كۈنى ئۆز ھالىغا ئېچىنىپ: «ئادەم قەدىمى يەتمىگەن چەزىرىدە ياۋايى زەڭگىلەرنىڭ قولىدا نابۇت بولۇپ كەتسەم، نەچچە مىڭلىغان خەلقنىڭ ھالى نىچۇك بولغاي» دەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇپتۇ:

قوبۇل قىلغىن دۇئايىمنى خۇداۋەندە، يەتتە يىلدۇر قەپەز ئىچرە مەن ياتقىلى،
غېرىب مىسكىن بىچارە مەن ئاجىزە. مادارىم يوق بۇندىن ئەسلا قۇتۇلغىلى.
گۈل چىرايىم سارغىيىپ سامان بولدى، نىجاد ئەتمەسەڭ، بۇ مۇشكۈلدىن مەن ئاجىز.
غەيرىي يىرتقۇچ زەڭگىلەرگە بولۇپ بەندە، كۆزۈم يەتمەس ئابىھايات ئەپكەلگىلى.

خۇدا نۇرچولپاننىڭ تىلىكىنى ئىجاۋەت قىلىپ، ياۋايى زەڭگىلەرگە ئۆزىتا ئىپەسدىن ياغى كەلتۈرۈپتۇ. يەنە بىر گۇرۇھ زەڭگىلەر بىلەن بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا جېدەل - ماجرا تۇغۇ-

لۇپ كەسكىن جەڭ باشلىنىپتۇ. بىر كېچە - كۈندۈزلۈك جەڭدە بۇلار يېڭىلىپ، نۇرچولپاننى بىللە ئېلىپ قېچىپتۇ. ئۇلار ئەتىگەندىن كەچ كىرگىچە مېڭىپ، بىر دەريانىڭ بويىغا كېلىپ چۈشۈپتۇ. دەريانىڭ سۈيى تاشلارغا ئۇرۇلۇپ دەھشەتلىك شاۋقۇن سېلىپ ئاقىدىكەن. نۇرچولپان زەڭگىلەرنىڭ ئۆزھالى بىلەن بولۇپ كەتكەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، «ياقۇتۇلاي، ياتۇلەي» دەپ ئۆزىنى دەرياغا تاشلاپتۇ. ئۇ دەريادا بىر كېچە - كۈندۈز ئېقىپ، بىر لايىلاتمىغا چىقىپ قاپتۇ.

بۇ جەزىردە «مۇرغىپەرمان» دەيدىغان بىر جانىۋار ياشايدىكەن. ئۇنىڭدىن ھەممە مەخلۇق قورقىدىكەن. ئۇ بىر كۈنى ئوزۇق ئىزلەپ كېتىپ بارسا، دەريانىڭ لايىقىسىدا بىر نەرسە كۆزىگە چېلىقىپتۇ. ئۇ ئۆلگەن بېلىق بولسا كېرەك دەپ، ئىتتىك چۈشۈپتۇ، قارىسا ئادەم ئىكەن. كۆتۈرۈپ ئۆز ماكانىغا ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئۇۋىسىدا ھەممە نەرسە تەل ئىكەن، يۇمشاق نەرسىلەردە ياتقۇزۇپ، گۆشلەرنى يېگۈزۈپ، ئوبدان پەرۋىش قىپتۇ. نۇرچولپان ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن ئەھۋال سوراپتۇ. مۇرغىپەرماننىڭ ئىككى بېشى بولۇپ بىرسى قۇش، بىرسى ئادەم ئىكەن. نۇرچولپان ۋاھاپ بىلەن توي قىلغاندىن تارتىپ، تاھازىرغىچە بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىپتۇ. مۇرغىپەرمان نۇرچولپاننىڭ ئىرادىلىك باتۇر ئىكەنلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە:

ئەمدى سەن ماڭا يولۇقتۇڭ، خۇدا خالىسا تاڭلا مىرادىڭغا يېتىسەن، ھازىر غەم-ئەندىشە قىلماي ئوبدانىراق ئارام ئالغىن، - دەپتۇ.

ئەتىسى مۇرغىپەرمان نۇرچولپاننى تۆپىسىگە مىندۈرۈپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇ بىر سائەتتە بىر يىللىق يولنى باسىدىكەن. ئۇ سەپەرنىڭ ئىككىنچى كۈنى زۇلىماتقا يېتىپ بېرىپتۇ. نۇرچولپان قارىغىدەك بولسا، ئۇ قاپقاراڭغۇ بىر ئۆڭكۈر ئىكەن. مۇرغىپەرمان:

— سەن بىردەم تۇرۇپتۇرغىن، زۇلىماتتا ئېزىپ قالماسلىقىڭ ئۈچۈن گۆھەر شەپچىراغدىن بىرنى ئېپكېلىپ بېرەي - دەپ بىرلا شۇڭغۇپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ.

نۇرچولپان ھەرنېمە بولسا زۇلىماتقا يېتىپ كەلدىم، - دەپ خۇداغا مىڭ شۈكرىلەر ئوقۇپ ئولتۇرسا، قاياقتىندۇر بىر توپ غەلىتە مەخلۇقلار پەيدا بولۇپ قاپتۇ. ئۇ قورققىنىدىن ھوشىدىن كېتىپتۇ. بۇلار بويى پاكار، بېشى باداڭدەك، چىشلىرى خەنجەردەك، كالپۇكلىرى ئېشەك توقۇمىدەك يەجۈجى - مەجۈجلەر ئىكەن. ئۇلارنىڭ قورسىقى شۇنداق يوغان ئىكەنكى، ماڭسا يەرگە سۆرۈلۈپ تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئىككى قۇلىقىدا بىر باغلامدىن تۆك بولۇپ، ياتقاندا بىرنى كۆرپە، بىرنى يوتقان قىلىدىكەن، ئۇلار يەپ زادى تويماي-دىكەن. ئالدىغا ئۇچرىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يەيدىكەن، ئوت - چۆپ، ھەتتا دەرەخنىمۇ يەيدىكەن.

يەجۈجى - مەجۈجلەر نۇرچولپاننى تالىشىپ قاپتۇ. ئاخىرىدا بىر - بىرسى بىلەن سوقۇشۇپ، چىشلىشىپ كېتىپتۇ. يەجۈجى - مەجۈجلەر بىر - بىرسى بىلەن تازا جىدەللىشىۋاتقانىدا ئۈستىگە غارقىراپ مۇرغىپەرمان يېتىپ كەپتۇ - دە، نۇرچولپاننى تۇتۇپ تۇرغان بىر يەجۈجىنى كۆتۈرۈپ بۇلۇتنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپ تاشلاپتۇ. بۇ يوغان قورساق تويمىغۇر مەخلۇق يەرگە چۈشۈپ قورسىقى

يېرىلىپ، بىر چىقىراپ ئۆلۈپتۇ. مۇرغىپەرمان نۇرچولپاننى كۆتۈرۈپ تاغنىڭ تۆپىسىگە ئېلىپ چىقىپ قويۇپ، نەچچە مىڭ پاتمان ئېغىرلىقتا بىر تاشنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، بىر - بىرسى بىلەن جى-دەللىشىۋاتقان بىر توپ يەجۈجى-مەجۈجلەرنىڭ تۆپىسىگە تاشلاپتۇ، تاش مېجىپ ئۇلاردىن يەتتە، سەككىزى ئۆلۈپتۇ. قالغانلىرىنى كۆتۈرۈپ قاتتىق يەرگە تاشلاپ ھەممىنى ئۆلتۈرۈپتۇ.

مۇرغىپەرمان قورقۇنچلۇق يەجۈجى - مەجۈجلەرنى يوقاتقاندىن كېيىن، نۇرچولپاننىڭ يېنىغا بېرىپتۇ ۋە قولىغا توخۇنىڭ توخۇمىدەك بىر گۆھەرنى تۇتقۇزۇپ:

— ئەمدى سەن يالغۇز قەدەم قويىسەن، بۇ گۆھەر ساڭا چىراغ بولىدۇ. بۇنىڭ يورۇقىدا بىمالال ھەرىكەت قىلالايسەن، پەخەس بولۇپ، ئابىھايات دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئېلىپ، سالامەت چىققايسەن، سەن قايتىپ چىققىچە مەن مۇشۇ يەردە كۈتۈپ تۇرىمەن، - دەپتۇ.

نۇرچولپان تەۋەككۇل خۇدا، - دەپ زۇلماتقا قەدەم قويۇپتۇ. ئۇ ماڭغانسېرى غارنىڭ ئىچى شۇنچە كەڭرىشكە باشلاپتۇ. كەڭرىچىلىككە چىققانسېرى شۇنچە جىمجىتلىق، ھەتتا ئۆزىنىڭ تىنىقىمۇ ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك ئاڭلىنىدىكەن. نۇرچولپان تەخمىنەن ئۈچ كۈن مېڭىپتۇ. بىراق ئابىھايات دەرياسىنى تاپالماپتۇ. ئۇ يەنە مېڭىپتۇ. ئاردىن ھەپتە ئۆتۈپتۇ، نەگىلا بارسا ئوخشاش قاراڭغۇلۇق. بېشى قېيىپ ئابىھايات دەرياسىنى تېپىشقا كۆزى يەتمەي يىغلاپ خۇداغا ئىلتىجا قىپتۇ:

كۆپ يىل بولدى، چۆللەر كېزىپ، كۆزۈم ياشقا تولدى ئاللا.
نەۋباھارىم گۈلدەك سولۇپ بىلىم يادەك ئېگىلدى ئاللا.
توي قىلغانىدىم، كېلىن بولۇپ، تويۇم ماتەم بولدى ئاللا.
سۆيگەن يارىم ئۇندا قالدى، مەن سەپەرگە چىقتىم، ئاللا.
رەھىم ئەيلە ئاقىان يېشىمغا، پاناھىم سەن ئۆزۈڭ ئاللا.
ئابىھايات نېسىپ ئەتكىل، ئاتا، خەلقىمگە ئى ئاللا.

نۇرچولپان بېشىنى سەجدىگە قويۇپ يىغلاۋاتسا، تۇيۇقسىز يەرنىڭ تېگىدىن چىققاندەك بىر ئاقساقال بوۋاي پەيدا بولۇپ قاپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋا.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام بالام، بېشىڭغا نېمە ئېغىر كۈنلەر چۈشتى؟ - دەپتۇ بوۋاي.

نۇرچولپان سەرگۈزەشتىلىرىنى قىسقىچە بايان قىپتۇ. بوۋاي تەپسىلى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— يۈر! مەن ئاپىراي - دەپ باشلاپ مېڭىپتۇ. ئابىھايات دەرياسىنىڭ سۈيى قويۇق ھەم سۈتتەك ئاق بولۇپ، ئەتراپقا نۇر چېچىپ تۇرىدىكەن، زۇلمات دۇم كۆمتۈرۈلگەن قازانغا، ئابىھايات دەرياسى ئۇنىڭ ئاستىدىكى ئاق يىپقا ئوخشايدىكەن.

نۇرچولپان ئىچمەكچى بولۇپ، ئىستىتىك قول سالپتۇ - يۇ، شۇئان ئاتىسى ۋە شەھەر خەلقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ:

— شۇلار ئىچكەندىن كېيىن مەن ئىچەي - دەپ ئىچمەپتۇ ۋە دەرھال تۇلۇمنى تولدۇرۇپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ. ھېلىقى ئاقساقال خىزىر پەيغەمبەر ئىكەن. شۇ يەردىلا دۇئا قىلىپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ. نۇرچولپان زۇلماتتىن چىقىپ، مۇرغىپەرمان بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. دەل شۇ پەيتتە قاتتىق بوران چىقىپ سۇلايمان قالپاق پەيدا بولۇپ قاپتۇ. مۇرغىپەرمان

نۇرچولپانىنى ئۆز ئۇۋىسىغا ئېلىپ كەپتۇ. ئىككەيلەن سەپەر تەييارلىقى قىلىپ، بىر نەچچە تۇلۇمغا گۆش، سۇ قاچىلاپ، يولغا چۈشۈپتۇ.

بۇلار يولدا كېلىۋەرسۇن، ئەمدى گەپنى بۇياقتىن ئاڭلاڭ!

ۋاھاپ نۇرچولپانىدىن ئايرىلىپ، چۆلمۇ-چۆل، تاغمۇ-تاغ ئاچ ھەم ئۇسسۇز ئىككى ئاي يول مېڭىپتۇ. ئۇ ھېرىپ-چارچاپ ھالىدىن كېتەي دېگەندە، خۇشھاۋا بىر يەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئۇ يەردە ھەر خىل مېۋىلەر پىشىپ تۇرغانىكەن. ئۇلاردىن يەپتۇ ۋە ئادەم بارمىكىن، دەپ ئۇيان بۇيانىنى ئايلىنىپتۇ. بىر چاقىرىم يول يۈرگەندىن كېيىن، بىر سارايى كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ كىرمەكچى بولۇپ ئىشىكىنى تاپالماپتۇ. كۈن ئولتۇرۇپ قاراڭغۇ چۈشۈپتۇ. ئۇ پەرىشان بولۇپ بىر بۇلۇڭدا ھاردۇق ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ، بىر چاغدا سارايىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئاپئاق بىر رەنا پەيدا بوپتۇ ۋە ۋاھاپنى سارايغا تەكلىپ قىپتۇ.

سارايىنىڭ تۆردە ئالتۇن تەخت بارئىكەن. ئۇ تەختتە رەنا قىز ۋاھاپ بىلەن ياندۇ-يان ئولتۇرۇپتۇ. ئىككەيلەن ئابۇ تائامدىن كېيىن بىر نەچچە پىيالىدىن مەي ئىچىپتۇ. قىز مەس بولۇپ يىگىتكە قول سۇنۇپتۇ.

— ئەي ئاي يۈزلۈك پەرى، — دەپتۇ ۋاھاپ ئۆزىنى قاچۇرۇپ، — ئۇنداق قىلمىغىن، نامەھرەم بولىدۇ.

ۋاھاپ مەس بولۇپ قالغان بولۇپ ئۇخلاۋاپتۇ. ئۇ تاڭ ئاتقاندا ئويغىنىپ ماڭماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. رەنا قىز سىلىق-سىپايە سۆزلەرنى قىلىپ زادىلا ماڭغىلى قويماپتۇ. كەچ بوپتۇ، قىز ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئالتۇن تەختتە يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ئۇلار بىر نەچچە پىيالىدىن مەي ئىچىپتۇ. قىز مەس بولۇپ شەھۋانى نەپسى قوزغىلىپ ئۆزىنى تۇتالماي ۋاھاپقا ئېسىلىپتۇ. ۋاھاپ:

— ئەي نازىنىن سەنەم، بۈگۈن سەۋر قىل! تاڭ ئاتقاندا نىكاھلىنىپ، ئىشرەت شارابىنى ئىچەيلى، — دەپتۇ ۋە شارابقا زورلاپ مەس قىلىپ ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. قىز ئۆلۈكتەك ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

ۋاھاپ بۇ قىزدىن ئاسانلىقچە قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئوغرىلىقچە سارايىدىن چىقىپ، ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ ھارغىنىغا قارىماي شامالدەك تېزلىكتە مېڭىپ، تاڭ ئاتقىچە ئىككى كۈنلۈك يولنى بېسىپتۇ. ئۇ يەنە بىر قانچە چاقىرىم يول ماڭغاندىن كېيىن، ئارقىسىدىن ۋارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ:

— توختا!!!

ۋاھاپ شۇنداق ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن تاغلارنى تىترىتىپ، موردەك ئاغزىنى ئېچىپ بەتبەشىرە بىر مەخلۇقنىڭ ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ.

رەنا قىز ئەسلىدە «لالەك» دېگەن قېرى جادۇگەر يالماۋۇز ئىكەن. ئۇ ئەتىسى ئويغىنىپ، ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى بىلىپ، ۋاھاپنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كەلگەنىكەن. لالەك ۋاھاپنى تۇتۇپ ئاپىرىپ بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ. ئۆيدە ئوتتۇز – قىرىقچە ئادەم بارئىكەن ئۇلار جادۇگەرنى كۆرۈپ قورققىنىدىن «مەن ئورۇق، ماۋۇ سېمىز» دەپ تولىشىپ كېتىپتۇ. كەچتە جادۇگەر يەنە ئاۋۋالقى چىرايلىق قىزغا ئايلىنىپ، ۋاھاپنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ

شاراب ئىچىپ ئىشقىۋازلىق قىلغىلى تۇرۇپتۇ. ئۇ يەنە رەت قىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا يەنە ھېلىقى ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ. بۇ ئىش قىرىق كۈن تەكرارلىنىپتۇ. جادۇگەر ئالدامچىلىق بىلەن قىلغان نازۇ كەرەشمىلىرىنىڭ كارغا كەلمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ ھەقىقىي قىياپىتىنى ئاشكارىلاپ تەھدىت سېلىشقا باشلاپتۇ. پۇتىدىن باغلاپ تورۇسقا ئېسىپ قويۇپتۇ. ھەتتا كانىيىغا كەلگىچە سۇغا چۆكۈرۈپ بىر كېچە-كۈندۈز توڭلىتىپ قويۇپتۇ. ۋاھاپ «مېنىڭ قەلبىمدە بىرلا كىشى بار، باشقىلارغا ئورۇن يوق» دەپ ئۆلۈشكە رازى بوپتۇكى، جادۇگەرنىڭ مەيلىگە كۆنمەپتۇ. جادۇگەر ئاچچىقىدا تېرىكلا يېۋەتەي دېسە ئۇنىڭغا چىدىمايدىكەن، شۇنداق قىلىپ بىر يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ۋاھاپ كېچە-كۈندۈز خۇداغا يىغلاپ جادۇگەر يالماۋۇزدىن قۇتۇلۇشنى تىلەيدىكەن.

بىر كۈنى جادۇگەر ۋاھاپنى قاتتىق قىستاپتۇ:

— ئەي ۋاھاپ، ئۇنداق قىلماي مېنىڭ كۆڭلۈمنى خوش قىل، گېپىمگە كىرمىسەڭ مېنىڭ قولۇمدىن تېرىك قۇتۇلالمايسەن.

ۋاھاپ قوبۇل قىلماپتۇ. جادۇگەر ئۇنى كىيىمككە ئايلاندۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە:

— قاچانىكى جاھىللىق قىلماي مېنى قوبۇل قىلساڭ، شۇ چاغدا ئەسلىڭگە كەلتۈرىمەن-دەپتۇ.

ۋاھاپ كۆزلىرىدىن ياشلىرىنى تۆكۈپ چۆل-باياۋانغا قاراپ راۋان بوپتۇ.

ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، ۋاھاپ كىيىك ھالىتىدە ئوت-چۆپنىڭ ئۇچىنى يەپ، يەتتە يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ بىر كۈنى قايغۇ-ھەسرەتتە يۈرىكى قاتتىق ئازابلىنىپ تاغ-دەشتلەرنى كېزىپ بىر يولغا چىقىپ قاپتۇ ئۇ بىر ھازا ماڭغاندىن كېيىن يولنىڭ ئىككى ئايرىلغان يېرىگە كېلىپ قاپتۇ. قارىسا مېھرىبانى نۇرچولپان بىلەن سەككىز يىلنىڭ ئالدىدا ۋەدىلەرنى قىلىشىپ ئايرىلىشقان يەر ئىكەن. ئۇ نۇر چولپاننى يادىغا كەلتۈرۈپ «مەن بۇ ھالەتتە، سەن نېمە كۈلپەتلەرنى تارتىۋاتقاندىغانسەن» دەپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئۇنىڭ مۇبارەك ئىزلىرىغا يۈز-كۆزلىرىنى سۈركەپتۇ.

خەستە جانىمغا مېنىڭ، يۈز مىڭ جاپا قىلدى پەلەك،
نەيلەيمەن بەختى قارا مەن دىلىمنى يارا قىلدى پەلەك.

ۋاھاپنىڭ يۈزىگە نۇر چولپاننىڭ قەدەم ئىزى تېگىشى بىلەنلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر ئىسسىق ئېقىم پەيدا بولۇپ، يۈرىكىدىكى ئىشىق ئوتى بىلەن قوشۇلۇپ ئوت بولۇپ يېنىپتۇ-دە، ئۇنىڭدىكى سېھىردىن كۈچ باتىل بولۇپ ئۆز ھالىتىگە كېلىپ قاپتۇ.

ۋاھاپ شادلىق ئىلكىدە چۆمۈپ شامالدەك ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ ھارغىنلىق ئاچلىققا بەرداشلىق بېرىپ، سانسىز يۇرت-شەھەرلەرنى ۋە ھېسابسىز تاغ-دەريالارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ شەھەرگە كىرىپ ئوردا ئىچىدىكى تاشقا ئايلانغان كىشىلەردىن پادىشاھنى تېپىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈپتۇ. پادىشاھ ئاستا-ئاستا ئەسلىگە كەپتۇ-دە، تەسلىكتە ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ئەي ئوغلۇم! قىزىم نۇر چولپان قېنى، جادۇگەرلەر كەتتىمۇ؟- دەپ سوراپتۇ. ۋاھاپ بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھ: «ئاھ، بىچارە قىزىم!» دەپ قاتتىق قايغۇرۇپتۇ.

ۋاھاپ بىر چىنە سۇغا دەم سېلىپ چاچقان ئىكەن پارتلاپ ئوردا ئەھلى ئەسلىگە كەپتۇ. ئۇ شۇنداق قىلىپ ئۈچ كۈندە پۈتۈن شەھەر خەلقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بوپتۇ. بىراق ئۇزۇن يىللاردىن بېرى تاش بولۇپ ياتقان خەلق بۇرۇنقى ھالىتىگە كېلەلمەپتۇ. ھەممە خەلق يېڭىلا كېزىكتىن قوپقان كىشىدەك تەمتىلەپ ئارانلا ماڭالايدىكەن.

ۋاھاپ ئوردا ئامبىرىدىكى ئاشلىقلارنى خەلققە تەقسىم قىلىپ بېرىپتۇ. خەلق كېچە-كۈندۈز خۇدادىن نۇر چولپاننىڭ سالامەت كېلىشىنى تىلەيدىكەن. ۋاھاپ ھاردىم - تالدىم دېمەي خەلقنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىكەن، بىراق نەرسىلىرىنى يىغىپ قىلىپ بېرىدىكەن.

ئايلار كەينىدىن يىللار ئۆتۈپ، شەھەردىكى ئوزۇق-تۈلۈكمۇ تۈگەشكە باشلاپتۇ. خەلق ئۈچ ۋاق تاماق ئورنىغا بىر ۋاق تاماق، بىر نان ئورنىغا يېرىم نان يەپتۇ. شۇنداقتىمۇ يەنە ئوزۇق - تۈلۈك يېتىشمەي، نۇرغۇن كىشىلەر ئاچلىقتىن ئورنىدىن زادىلا تۇرالمايدىغان بولۇپ قاپتۇ.

تۇيۇقسىز بىر كۈنى ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلاپ قاتتىق بوران چىقىپتۇ - دە، ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن شەھەرگە بەتبەشىرە بىر مەخلۇق كىرىپ كەپتۇ. بۇ ۋاھاپنىڭ سېھىردىن ئۇتۇلۇپ قايتىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلگەن جادۇگەر لالەك ئىكەن. جادۇگەر ئوردا ئالدىغا كېلىپ پۈتۈن شەھەرنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ ۋارقىراپتۇ.

— ئەي ۋاھاپ، تېزدىن ئالدىمغا چىق، بولمىسا قىيما - چىيما قىلىپ قېنىڭنى ئىچىمەن. سەن مېنى مۇشۇنىڭ بىلەن ئىككى قېتىم ئالدىدىڭ، چاپسان بول!

ۋاھاپ قولىغا قورال ئېلىپ ياماۋۇز بىلەن ئېلىشىپتۇ. شەھەر خەلقىمۇ ئۆرە تۇرغىچىلىكى بارلار ئۆرە تۇرۇپ، ئولتۇرغۇچىلىكى بارلىرى ئولتۇرۇپ، جادۇگەر بىلەن ئېلىشىپتۇ. جادۇگەرمۇ غەزەپ بىلەن ھۇجۇم قىلىپتۇ. شەھەردە قانلىق جەڭ باشلىنىپتۇ. جادۇگەر ئۆتكۈر چىشلىرىنى قىلىچ قىلىپ نەچچە مىڭلىغان كىشىلەرنى نابۇت قىلىپتۇ. قانلار دەريا بولۇپ ئېقىشقا باشلاپتۇ. ئۇ ئەمدى پادىشاھ بىلەن ۋاھاپنى تۇتۇپ تىرىكلا يەۋەتمەي دەپ تۇرۇشىغا ھەيۋەتلىك بوران بىلەن چاقماقتەك تېزلىكتە پۈتۈن شەھەرگە سايە تاشلاپ ئىككى باشلىق بىر قۇش كېلىپ قونۇپتۇ. ئۇ تۆپىسىگە ئاق چاچلىق، بەللىرى مۈكچەيگەن بىر موماينى مىندۈرۈپ كەلگەنىكەن. قۇش ئايالنى يەرگە چۈشۈرۈپ قويۇپ غاقىراپ ئۇچۇپ قانىتى بىلەن ياماۋۇزنى بىر ئۇرغانىكەن، بېشى ئۈچ كۈنلۈك يەرگە چۈشۈپتۇ.

نۇرچولپان ياماۋۇزنىڭ قولىدا ھالاك بولغان سانسىز كىشىلەرگە قاراپ مېھرىبان ئاتىسىنى ئىزلەپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

ئاق يۈزۈڭنى سېغىندىمەن، بىر كۆرەيمەن جامالىڭنى،
مېھرىبانىم جان ئاتا. پۈشتى پاناھىم جان ئاتا.
تەندىكى قۇۋۋەت مادارىم، ساق - سالامەت بارمۇ سەن،
دىل ئارامىم، جان ئاتا. روھى - راۋانىم جان ئاتا.

(ئاخىرى 47 - بەتتە)

«ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 3- قېتىملىق مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ - مۇكاپاتلاش» ۋە ماقالە قوبۇل قىلىش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا ئېلان

رايونىمىزدىكى ئۆسمۈرلەرنىڭ مەدەنىي پائالىيىتىنى بېيىتىش، ھەر مىللەت ئۆسمۈرلىرىگە بولغان سوتسىيالىستىك ئىدىيىۋى تەربىيىنى كۈچەيتىش، يېڭى دەۋردە رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنى يەنىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق بالىلار مەدەنىيەت - سەنئىتى كومىتېتى، يازغۇچىلار جەمئىيىتى، ئاياللار بىرلەشمىسى، ئىتتىپاق كومىتېتى، مەدەنىيەت نازارىتى قاتارلىق ئورۇنلار بىلەن ئورتاق كېڭىشىش ئارقىلىق، بۇ ئورۇنلار بىرلىكتە «ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 3- قېتىملىق مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ - مۇكاپاتلاش» ۋە ماقالە قوبۇل قىلىش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىش قارار قىلىندى. ھازىر مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى تۆۋەندىكىچە ئېلان قىلىمىز:

(1) بۇ قېتىمقى باھالاشقا قاتناشتۇرۇلىدىغان ئەسەرلەرنىڭ ۋاقىت چەكلىمىسى 1987- يىلى 6- ئايدىن 1991- يىلى 5- ئايغىچە بولىدۇ. رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئاپتورلىرىنىڭ مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى ئاشكارا گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلغان ھەر خىل تۈردىكى بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىي ئەسەرلىرى، يەنى رومان، پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، ئەدەبىي ئاخبارات، نەسر، مەسەل، بالىلار چۆچىكى، چۆچەكلەر باھالاش دائىرىسىگە كىرگۈزۈلىدۇ. باھالاشقا قاتنىشىدىغان ئەسەرلەر ئىدىيىۋى مەزمۇن جەھەتتە ساغلام، مۇقامى يۇقىرى، بالىلارنىڭ مەنىۋى جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشىگە پايدىلىق، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى بولغان، مەزمۇنى يېڭى، جانلىق، چۈشىنىشلىك، ئاممىباپ، بالىلار ياخشى كۆرۈپ ئوقۇيدىغان ئەسەرلەر بولۇشى لازىم.

(2) باھالاش - مۇكاپاتلاش خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇش، رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن، 1990- يىلى 5- ئايدىن 1991- يىلى 5- ئايغىچە «بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى قوبۇل قىلىش» پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلىدۇ. شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى باشقۇرۇۋاتقان ژۇرناللاردىن تاشقىرى، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى ئوبلاست، ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىلىرى، ئەدەبىياتچىلار بىرلەشمىلىرى، نەشرىياتلار، ئاشكارا تارقىتىلىدىغان ئەدەبىي ژۇرناللار ۋە گېزىتلەرنىڭ ئەدەبىي بەتلىرىنىڭ ئاكتىپلىق بىلەن ماسلىشىپ، «بالىلار ئەدەبىياتى مۇكاپاتىغا قوبۇل قىلىنىدىغان

ئەسەرلەر» سىتونىنى ئېچىپ، مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ئەستايىدىل ئۇيۇشتۇرۇشنى، ئېلان قىلىشنى ۋە تاللاپ كۆرسىتىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

(3) بۇ قېتىمقى باھالاپ - مۇكاپاتلاشتا مۇناسىۋەتلىك ژۇرناللار تاللاپ كۆرسىتىش، ئاپتورلار ئۆزى كۆرسىتىش، باھالاپ - مۇكاپاتلاش كومىتېتى تاللاپ بېكىتىش ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ، ئەللىك پارچە ئەسەر مۇكاپاتلىنىدۇ، باھالاش نەتىجىسى 1991- يىلى 6- ئايدا ئېلان قىلىنىدۇ، تاللاپ كۆرسىتىش ۋە ئۆزى كۆرسىتىش خىزمىتى 1991- يىلى 1- ئايدىن باشلىنىدۇ. پۈتۈن شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت بالىلار ئەدەبىياتى ئاپتورلىرىنىڭ ئاكتىپ ھەرىكەتكە كېلىپ، ماقالە قوبۇل قىلىش پائالىيىتىگە بەس - بەس بىلەن قاتنىشىپ، 90- يىللارنىڭ 1- باھارىدا ھەر مىللەت بالىلىرىغا قىممەتلىك مەنىۋى سوۋغا تەقدىم قىلىشنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئاپتونوم رايونلۇق بالىلار مەدەنىيەت - سەنئىتى كومىتېتى،
ئاپتونوم رايونلۇق ئاياللار بىرلەشمىسى،
ئاپتونوم رايونلۇق ئىتتىپاق كومىتېتى،
يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ شىنجاڭ شۆبىسى،
ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى.

1990- يىلى 4- ئاينىڭ 5- كۈنى

ئابدۇلقادىر بىننى ئابدۇلۋارىس قەشقەرى

ئابدۇلقادىر بىننى ئابدۇلۋارىس قەشقەرى ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىيات تارىخىدا ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە مەرىپەتپەرۋەر ئەدىب، مۇتەپەككۇر ۋە جامائەت ئەربابى.

ئۇ 1862 - يىلى قەشقەر ئاتۇشنىڭ مەشھەت يېزىسىدا تۇغۇلغان. قەشقەر ۋە بۇخارا مەدرىسلىرىدە ئۇزۇن مۇددەت ئىلىم تەھسىل قىلىپ، ئۆز دەۋرىنىڭ ئىلغار پىكىرلىك مۇتەپەككۇرى ۋە ئالىمى بولۇپ يېتىشكەن. ئوقۇشتىن كېيىنكى ھاياتى قەشقەر مەدرىسلىرىدە مۇدەررىسلىك قىلىش، جامائەت خىزمەتلىرى ۋە ئەدەبىي-ئىلمىي ئىجادىيەت پائالىيەتلىرى بىلەن ئۆتكەن. مائارىپنى ئىسلاھ قىلىش، يېڭىچە ئىلىم - پەن ۋە ئەدەبىياتنى كۈللەندۈرۈش مەقسىتىدە «سەرپ نەھۋى (مورفولوگىيە ۋە سىنتاكسىس)»، «ئىلمىي تەجۋىد (قىرائەت)»، «ئىلمىي ھېساب»، «ئاقائىد زۆرۈرىيە (زۆرۈر ئەقىدىلەر)»، «تەلىم سەبىيان (كۆدەكلەرگە تەلىم)»، «نەسىھەتى ئام (ئاممىغا نەسىھەت)»، «مىفتا ھۇل ئەدەب (ئەدەبىياتنىڭ ئاچقۇچى)»، «جەۋھەرىل ھىقان (ھەقىقەت جەۋھىرى)» قاتارلىق ئىلمىي ئەمەرلەرنى ۋە خەلقچىللىق روھى بىلەن سۇغۇرۇلغان نۇرغۇن شېئىرلارنى يېزىپ، نام - شۆھرىتى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ئەرەب ئەللىرىگە قەدەر تارقىلىش بىلەن، جامائەتچىلىك ئارىسىدا كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان. 1924- يىلى ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ سۇيىقەست پىلانلىشى بىلەن ۋەھشىيانە ئۆلتۈرۈلگەن.

ئەجداد ۋە ئەۋلاد

ئابلا ئەخمىدى

يازغۇچى ئابلا ئەخمىدى (ئەسلى ئىسمى تەلئەت) 1935-يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ ئېگىز ئېرىقبېشى مەھەللىسىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1950-يىلىغا قەدەر ئەينى يىللاردىكى يېرىم ئوقۇپ، يېرىم ئىشلەيدىغان ئوتتۇرا تېخنىكوم — «شىنجاڭ-قەشقەر كەسپىي مەكتەپ» ۋە قەشقەردارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇپ، 1950-يىلىنىڭ ئاخىرىدىن 1976-يىلىغىچە «شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتى، شىنجاڭ شىنخۇا 1- باسما زاۋۇتى، بېيجىڭ مىللەتلەر باسما زاۋۇتى ۋە «قەشقەر گېزىتى» باسما زاۋۇتلىرىدا ھەرپ تىزىش، ھەرپ قۇيۇش ئىشچىسى بولغان. 1976 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكىلىپ، مۇخبىرلىك ۋە تەھرىرلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ئابلا ئەخمىدى 1958 - يىلىدىن ھازىرغا قەدەر بىرقىسىم شېئىر، 50 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە، ئوچېرك ۋە پوۋېست ئېلان قىلدى. «يول ئۈستىدە»، «بۇزۇلغان قەسەم» نامىلىق ھېكايىلار توپلىمى، «يىللار» رومانى نەشر قىلىندى.

يازغۇچىنىڭ «كوممۇنىستنىڭ بۇرچى» ناملىق ھېكايىسى 1981-يىلى 1-دەرىجىلىك «تارىم» مۇكاپاتىغا، «ئوخشاشمىغان تەقدىر» پوۋېستى 1989-يىلى «يېڭى دەۋردىكى مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. «جۇڭگو ئۇزاق دىن ئۆگىنىپ ئىختىساسلاشقان ئىشچى-خىزمەتچىلەر لۇغىتى»دا ئۇنىڭ ئۆگىنىش ۋە ئىجادىيەت ئەھۋالى تونۇشتۇرۇلدى.

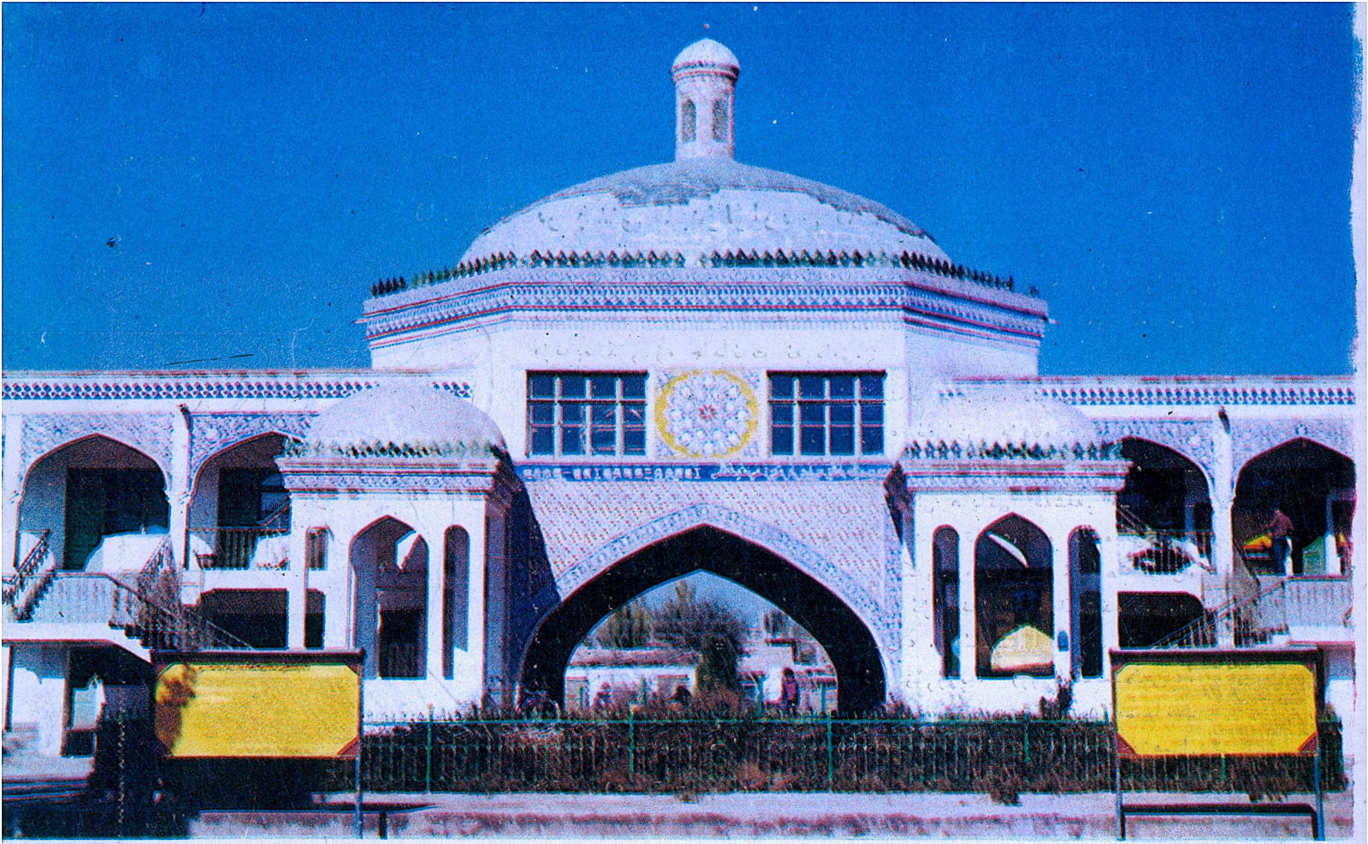

قەشقەرنىڭ ئومۇملاشقان سودا بازىرى (ئادىل ئابدۇراخمان فوتوسى)

قەشقەر ئەدەبىياتى (19-يىل نەشرى)

«喀什噶尔文学»（双月刊）

KASHGAR LITERATURE
IN UIGHUR LANGUAGE JOURNAL

1990-يىل 3-سان (قوش ئايلىق ژۇرنال)

نەشر قىلغۇچى: قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى

تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى

قەشقەر ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ

مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

جايلاردىكى پوچتىخانىلار ۋاكالىتەن تارقىتىدۇ

چەتئەللەرگە تارقىتىش ئورنى: جۇڭگو خەلقئارا كىتاب-ژۇرنال سودىسى باش شىركىتى

(بېيجىڭ 2820-خەت ساندۇقى)

(O.P. BOX 2820 BIEJING CHINA)

فورماتى 787 × 1092 مم، 1/16 8 باسما تاۋاق

دۆلەت ئىچىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى: GN 65—1081/1

پوچتا ۋاكالىتەن نومۇرى: 62—58

باھاسى 1.00 يۈەن

تېلېفون نومۇرى: 23196